

A DÉLVIDÉKI MAGYARSÁG KÖZÉLETI FOLYÓIRATA

2013. június 4.

XIII. évfolyam, 2. sz.

Támogatók:

*Nemzeti
Kulturális
Alap*

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

008+32(497.113)

ARACS : a délvidéki magyarság közéleti folyóirata /
főszerkesztő Bata János. – 1. évf., 1. sz. (2001) –
. – Horgos : Fondacija Aracs = Aracs Alapítvány, 2001–. –
Ilustr. ; 29 cm

Tromesečno.
ISSN 1451-1762 = Aracs

COBISS.SR-ID 94357250

Tartalom

Szabó Ferenc SJ Mindig búcsúzunk (vers)	5
Vajda Gábor Levél Gubásékhoz (2000. okt. 26.)	6
Mirnics Károly Közéleti lelkiismeretünk ébresztője – a máig köztünk élő Vajda Gábor (1945–2008)	7
Tomán László Levél Gubás Jenőhöz (2000. nov. 10.)	9
Gubás Jenő Mindig a széllal szemben – a magyarságért (Tomán László halálának öt éves évfordulójára)	10
Juhász György Magunk között tartani (In memoriam Hornyik)	14
Mérey Katalin Halízre krumplileves	16
Civil Összefogás Fórum Nyílt levél Európa polgáraihoz	17
Csapó Endre Az igazság magyar oldala	19
Prokopp Mária Prokop Péter, a XX. századi magyar képzőművészet európai jelentőségű egyénisége	23
Szabó Ferenc SJ Találkozásaim Prokop Péterrel	28
Szokolczay Lajos A teremtő szeretet világossága	31
Erdei Kvasznay Éva 2013: Prokop Péter- emlékévk	35
Vasadi Péter Aki lát, láttat	36
Somogyi Győző Szent művészet	37
Utasi Jenő Római élményeim	40
Színes melléklet Prokop Péter alkotásaiból	42
Huszár Zoltán Kétféle észjárás	50
Czakó Gábor Az ismeretlen eredetű magyarság	54
Domonkos László Távolból is közel (Szerémségi magyarok közt)	63
Mihályi Katalin A dél-bánsági magyarság szolgálatában (Balassa Julianna)	75
Vass Zoltán Revíziós tervek és kultusz a Horthy-korszakban	78
W.-Nemessuri Zoltán Az Európai Unió és előzménye, az Osztrák-Magyar Monarchia	86
Mirnics Károly Új van születőben (Egy térképről)	90
Török Csaba Fejet kell hajtani a kommunizmus egyházi áldozatai előtt (Szabó Ferenc SJ könyvéről)	92
Hódi Sándor Nemzetpolitikai olvasókönyv (Makkai Béla: Híja-haza)	94
Bata János „Hol sírjaink homorulnak” (Délvidéki Magyar Golgota 1944-45)	100
Stanyó Tóth Gizella Sürgősen menteni a még menthető!	106
Az aracsi pusztatemplomról rendezett tanácskozás összegezése – záródokumentum	116
Gubás Ágota Nyílt levél Ózer Ágnesnek	118
Szemerédi Magda Tavasz zsongás és megrészegültség – Szubjektív sorok a költészet napja ürügyén	120

E számunk képzőművészeti anyagát Prokop Péter munkáiból válogattuk

Szent Cecília, Kalocsai Főszékesegyház, 1990

Mindig búcsúzunk

Rilkét olvasva újra

*„Bármit is teszünk olyanok vagyunk
mint aki útra kél s a végső dombról
még egyszer visszanéz a völgyre
örökös búcsúzás az életünk!”
(Rilke, Nyolcadik duinói elégia)*

A tárt szemű állatokra gondolok
ők nem tudnak semmit a halálról
mi mindig a múltba tekintünk
mégis beleütközünk újra meg újra

Mi vár ránk a magas falon túlra:
a végtelen Nyitott vagy a jeges Úr?
az örvénylő Sötét a síkos Semmi
avagy a Teljesség: a puha Anyaöl?
Szorongunk nyögve mint ki szül
mert bizony vele szenved magzata
mikor vajúdik a várandós anya
Milyen lesz a második születés
ha beleszakadunk a Létteljességbe?

Angyalod szól:
„Ne a múltba nézz fordulj előre
ne a gyermekora a jövőre
tekints ott várnak új csodák!
A múlt elillant a jövőt még várod
a jelenben kis nyílás minden óra
ne az úrben keresd az Istened
Ő benned él - a benső végtelenben
ráláthatsz az Örökkévalóra!”

2012. szept. 16–26.

Levél Gubásékhoz

Kedves Gubásék!

A dokumentálás kedvéért vetem papírra, amit a zentai utunkon már elmondtam Nektek.

Azt hiszem, hogy mi néhányan a legfontosabbakat már évek óta tudjuk értelmiségünkről, kulturális helyzetünkről. Amennyire lelkesedtem a VMSZ választási diadalmaskodásakor, józanodván, legalább annyira aggódom, mintha a VMDP ült volna a nyeregbe. Ismereteim szerint ismét többnyire olyan kisebb- és felsőbbrendűségi komplexusokkal terhelt emberek kerülnek előtérbe, akik elsősorban a rövidtávú érdekeik miatt képtelenek megkülönböztetni a valóságot a látszattól, a lényegét a jelenségtől. Vagyis, mint-hogy érdemben (!) mind a mai napig semmi sem történt pusztulásunk radikális lassítása érdekében (a néhány dicsérendő, jutalmazandó, de szélesebb kontextusban hatástalan idealistától eltekintve), koncepcióknak nem elsősorban a kidolgozásban, hanem főleg a végrehajtásában kell számítani a politikusokra. Számosan közülük és közülünk imádnak szerepelni, csak azért, hogy a nyüzsgésben és annak visszhangjában megfeledkezhessenek a lelkiismeretükről, folyamatosan eltussolva a radikális és becsületes feladatmegoldásokat. Az ilyen emberek nem is veszik észre, hogy elsősorban önmagukat obstruálják. Nagyon jó lenne, ha többé nem esnének bele a csapdájukba.

Az általatok tervezett tóthfalusi találkozó leg-sürgetőbb stratégiai feladatának egy liberális szellemű értelmiségi lap megindítását látom. Ez lehetővé tenné, hogy a lapjainkban, folyóiratainkban a mai napig többé-kevésbé uralkodó liberálkommunista diktatúra hálóján átbújva nyíltan szóvá tehessek művelődésünk, fönnmaradásunk jövőjére vonatkozó elképzeléseinket, megvalósítható tervjavasolatainkat.

Véleményem szerint, ha egy szellemében szabad művelődési sajtóorgánium megindítására nem kerülhetne sor, a tóthfalusi találkozó a hosszú távú jelentőségében nem múlhatná fölül az eddigi, lényükben teljesen sikertelen értelmiségi találkozókat. Abban a reményben üdvözlöm tehát a javaslatotokat és támogatom az újabb találkozót, hogy nyomatékosan fogjátok fölkeríteni a gondosan megválogatott potenciális előadókat: moráljuk, értelmiségi eszme-futtatásuk, véleményük stb. helyett kizárólag a saját konkrét javaslataikkal rukkoljanak elő. Különben úgy lesznek igazán hasznosak, ha nem jönnek el.

Abban a reményben köszöntelek benneteket, hogy a jövőben megfordul a viszony, s a politikusok fognak ránk hallgatni, nem pedig - ahogyan eddig történt - fordítva.

2000. okt. 26-án

Vajda Gábor

Közéleti lelkiismeretünk ébresztője

- a máig köztünk élő Vajda Gábor

A Vajda Gáborra emlékezőt nehéz feladat várja, mert mint ahogyan a nagy magyar filozófus szerette mondogatni: „a teljes ember közéleti ember is”. Vajda Gábor izzig-vérig az volt: teljes életet élt köztünk, mindennapos párbeszédet folytatott a korrallal, pörlekedett eszmei ellenfeivel, sokat gondolkodott rólunk, még többet cselekedett a közösségünkért.

Csendes, nem tolakodó ember volt, de amikor arról volt szó, hogy közösségi érdekeket kell megvédeni, a beszédét „kihangosította”. Mindenkitől számonkérte a mércéinek való megfelelést és az elhivatottságot, de önmagához is szigorú volt. Meggondolt kérdéseivel, mérlegelő válaszaival, rendezett eszmevilágával messze kiemelkedett követői és ellenfelei közül.

Érzésvilága a közösség sorsa iránti aggodalommal, zaklatottsággal volt teli. Talán éppen ennek lett az áldozata. A halál túl korán ragadta el - sok alkotó évet elrabolva.

Hornyik Miklóssal lelki rokon volt. Munkásságuk egymást jól kiegészítette. Irodalomtörténeti és irodalomkritikai munkásságuk a gondolkodás nagyon erős vérvonalát képezi, amelyet nehezen kezd ki bármilyen ellenfél, még ha az szolgálalelkűségre támaszkodik, politikai hatalmat hív is segítőnek. Ők ketten a szépirodalmat nem engedték fetiszálni, céljait és értékeit elrejtteni mindenki szemelől. Védtek a politika alantasságaival szemben, de ugyanannyira a „szakavatott esztétika mérnökei”-nek semmitmondó, csupán sine curát (gond nélküliséget) jelentő furfangos, igen gyakran tartalmatlanságot magasztaló hamisságaitól is.

Vajda Gábor irtózott attól, hogy a közérdeket a magánérdekek kiszorítsák, vagyis, hogy a magánérdeket közérdekként tüntessék fel. Ugyanakkor nem félt kimondani a véleményét.

„Liberatae sunt nostrae cogitationes (Gondolataink szabadok)” – vallotta. Nem félt, s ezáltal önmagának máris demokrata volt. Mások ezt a

bátorságot nem nagyon tisztelték nála, gyakran vonták meg tőle az érvényesülés lehetőségeit. Legalább is e lehetőségeket évtizedekkel késleltették. Az állam kommunikációs csatornáin keresztül nem juttattak neki semmit. A kisebbségi sorsban általánosan elterjedt „én neked - te nekem” lehetőségével sem élt. Önféjű volt, kevés kompromisszumot kötött az életben. Nagyon-nagyon megkésve, s inkább a szerencsének köszönhetően érvényesült. Pedig bírálatai személy szerint senkit sem sértettek magánemberi értékeiben. Egy kritikus számára alig van ennél nehezebb feladat, akaratlanul is belegázolhat bárki becsületébe. Neki azonban sikerült ezt a veszélyt elkerülni. Mégis sokan sértettnek érzik magukat. Ezek azonban nem tisztázták le önmaguk előtt közéleti szerepvállalásukat, erkölcsi elhivatottságukat, nem vállalták a „teljes megmérettetés kockázatát” az etikai és közéleti mérlegen. Hamiskártyásként is közmegebecsülésért kapadoztak. Vajda Gábor, a mester azonban ismét nyitottá tette a megbecsülés hierarchiáját, a rangos besorolást. Várjunk vele - mondta. Mindent újra kell értékelni.

Eszmetörténész volt a javából. A Magyarorságotudományos Társaság, szerencséjére, vállalta fő művei megjelentetését. Prof. dr. Gábrity Molnár Irén és Mirnics Zsuzsanna mint a Társaság tudományszervezői felfigyeltek azonnal a kézirat eredeti, újat mondó értékeire és lelkesen felkarolták a megjelentetését, abból indultak ki, hogy egy olyan kapitális műről van szó, amely csak a jövőben fogja megmutatni igazi értékeit. Időtálló.

Vajda Gábor egy új irodalomtörténeti és irodalomkritikai meglátásnak nyitott ösvényt a vajdasági- délvidéki magyar szépirodalom értékelésében.

Vajda Gábor olyan „munkamegszállottságú”, „munkaittas” ember volt, amilyen munkabírású

ritkán születik. Munkásságát biztosan folytatni fogják. Művének lesz folytatója.

Érdemes folytatni.

Vajda Gábor másik nem kisebb érdeme, hogy ő maga a legnagyobb szerepek egyikét vállalta a szellemi közéletben. Az Aracs civil szervezetben Gubás Jenő fáradtságát nem ismerő munkatársa volt.

Vajda Gábor az Aracs folyóirat szerkesztési koncepciójának és programjainak egyik kidolgozója. Mint az Aracs első főszerkesztője a délvidéki magyar szellemi közéletet ismét integrálta az egyetemes magyar szellemi közéletbe és eszmei körforgásba. Véget vetett a szerb politikai hatalom iránti behódolásnak, csúszás-mászásnak, talpnyalásnak, hízelgésnek.

A folyóirat alapvető igazsága a már kétszáz éve tapasztalt jelenség: Szerbiába és Szerbiában északról terjednek dél felé a haladó eszmeáramlatok, és nem fordítva. Fordítva az elnyomás fondorlatos gondolatai termelődnek újra és megújulva. Ennek pedig semmi köze az európai humanista hagyományokhoz és a másság értékeinek tiszteletéhez és megbecsüléséhez.

Újralapozva könyveit és az általa szerkesztett Aracs folyóirat számait, nem látunk kivetni valót.

Számos gondolata és munkatársainak a gondolata ma is jelen van, és ott van a körforgás-

ban, állandóan nyugtalanítja a közvéleményt, a szellemi közéletet.

Bár a hivatalos egyetemi körök gyűlölik, megkerülik, lebecsülik, agyonhallgatják - bírálni mégsem merik.

Vajda Gábor hitelezte az idő múlását. A „jövő neki dolgozik”.

A ki nem mondott irigység légköre veszi körül.

Vajda Gábor rést ütött a szerb hatalom által dirigált kisebbségi szellemi élet falán. Nyilat eresztett a falon belül lévő bénaságba vagy inkább jóleső lustaságba és szellemi betokosodottságba, éppen abba, amit a szerb politikai hatalom el akart érni és máig is „ápol”. Vajda Gábor azonban ezt a falat képtelen volt lebontani. Vanak és lesznek követői is, éppen ezért lehetlenség róla nem megemlékezni. Ilyen mulasztást nem szabad elkövetni, ha valaminek van folytatása, Vajda Gábor alkotó értékeit nem szabad kisajátítani, hanem folytatni kell. Legyen tiszta a lelkiismeret és elégedett, hogy az eddigi munka és akarat megtette azt, amit meg kellett tenni a közösségért.

Másokat cselekvésre ösztönzött, s ez legyen elégtétel.

Ha a gondolat, az eszme néha türelmetlen, csak azért van, mert a cselekvésnek kevés idő áll a rendelkezésére.

Bp. 2013. április. 20.

Szent Imre, Kalocsa, Érseki palota, 1968

Levél Gubás Jenőhöz

Kedves Doktor Úr!

Megkaptam megtisztelő levelét, de több okból kifolyólag csak most válaszolhatok.

Kezdeményezésének rendkívül örülök, mert magamnak is hosszabb ideje az járt a fejemben, hogy a Zentán és Szabadkán elkezdett ügyet folytatni kell. Ezért csatlakozom az indítványhoz. Van azonban néhány ellenvetésem és kifogásom:

1. Az újonnan kialakult helyzetben már nem lehet általános témákról beszélni (láttuk Zentán és Szabadkán is, hogy visszaéltek néhányan a témával, mert túl általános volt). Pontosán tudjuk, hol szorít bennünket a cipő, arról kell tárgyalni: iskolaügy, sajtó, felsőoktatás, ösztöndíjazás, nyelvhasználat, megoszlás, elvándorlás, művelődés, emberi és kisebbségi jogok, vállalkozók gondjai, létfenntartási gondok, személyi ügyek stb. Ki kellene választani néhány problémát, s azokat napirendre tűzni (szakértői bevezetővel).

2. Nem tartom megfelelőnek a hely kiválasztását. Tóthfalu nehezen elérhető, akinek nincs kocsija, az csak többszörös átszállással juthat oda (ha eljuthat). Olyan helységet kell találni, amely mindenhol könnyebben elérhető, pl. Szabadka, Újvidék, Zenta, Topolya, Kishegyes. Szerintem a felsorolt helyeken is akadna támogató (üdítők, ebéd). Ezeken a helyeken talán szállásról sem kellene gondoskodni. Azért sem

tartom megfelelőnek Tóthfalut, mert az mégis csak egyházi létesítmény, ami nem biztosítja a semlegességet, pártatlanságot. (Én ugyan nem voltam az első összejevetelen Tóthfalun, de láttam a felvételt, hogy volt kommunisták a kereszt alatt tárgyaltak. Cirkusz!) Azt hiszem, az időpont nem megfelelő, ki tudja, milyen lesz az időjárás december elején. Behavazott utak, fűtetlen helyiségek... Jobb lenne májusra halasztani, vagy pedig olyan helyet (és helyiségeket) találni, ahol ez nem gond.

3. Nemrég jelent meg az Újvidéki Multikulturális Központ nyilatkozata a nemzetek közötti viszonyokról a Vajdaságban. Ennek megtárgyalása elkerülhetetlen. Nem mond ugyan sokat, de alkalom, hogy beleszóljunk a dolgokba. (Olvasható a Danas nov. 4—5-ei számában, a Vojvodina mellékletben.) Ezért az esetleges tanácskozásra okvetlenül el kell hívni a központ igazgatóját, Losoncz Alpárt.

Nagyon örülnék, kedves Doktor úr, ha megírná véleményét javaslataimról. Még akkor sincs késő, ha decemberben lenne mégis a konferencia.

Kedves feleségével együtt sokszor szívélyesen üdvözlö:

Tomán László

Újvidék, 2000. nov. 10.

Rózsafűzér,
Budapest-Csepel
Szent József Otthon

Mindig a szélel szemben – a magyarságért

Tomán László halálának öt éves évfordulójára

Öt éve, hogy elvesztettük Tomán Lászlót. Öt éve, hogy nélkülöznünk kell szervezőképességét, irodalmi, művelődéstörténeti, valamint politikai tájékozottságát, mélységesen emberséges magatartását, de legfőképp értékes írásait. Pótolhatatlan egyéniség volt, tevékenysége pedig, annak ellenére, hogy tudatosan elhallgatják, az erkölcsösség, a délvidéki magyarságért való bátor kiállás és a hiteles újságírás magasiskoláját jelentette. Azt is bátorkodom megjegyezni, hogy a munkásságát tanulmányozva és értékelve, a II. világháború utáni délvidéki magyar irodalom más megvilágítást és értékrendszert kaphatna, mint a múltból örökölt kommunista, és a most uralkodó neoliberais szemléletmód. Mert nem a symposionisták nemzedéke volt az első, amelyik szembeszállt a Tito kommunizmusát dicsőítő dogmatikus, a magyarságot eltipró ideológiával, hanem Tomán és a hozzá hasonló elveket vallók. Az ő tevékenységük mind a mai napig nem lett alapos mélységgel feldolgozva és nyilvánosságra hozva, pedig az itteni magyarság valós, legfájóbb problémáit taglalják, és ezek még ma sincsenek megoldva, mivel a pozicionált, hatalomhoz simuló magyar értelmiség ezt a küzdelmet nem merete felvállalni - vagyis teljesen át kellene írni a délvidéki magyarság kultúrtörténetét.

Ezt az erkölcsös, bátor újságírást Tomán még a szülői házban szívta magába, hisz édesapja a trianoni békediktátum utáni elcsatolt Délvidék legbátrabb, a magyar érdekekért mindig kiálló újságírója volt. „Lapját abban a megértő polgári szellemben szerkesztette, amely a megbízható és pontos tájékoztatáson kívül egyféle megalkuvást nem ismerő magatartással fordult az olvasóhoz” – írja Tomán Sándorról Herceg János. Ezért a bátor kiállásáért a lapját, a Délbácskát számtalanszor betiltották, majd a nevét is megváltoztatatták, őt pedig többször börtönbe zárták. (Ma létezik-e körünkben olyan bátor, a magyar ügyekért merészen kiálló újságíró, aki akár a börtönt is vállalná az igazmon-

dásért? Nem hiszem!) A '44-es magyarírtást csak azért élte túl, mert akkor épp nem volt Újvidéken.

Ilyen családi neveltetés után, egyáltalán nem meglepő, hogy Tomán, megcsömörülve a magyarírtást jóváhagyó Titót dicsőítő irodalomtól (mint pl. „Tito a miénk, és szabad a nép” [Gál László: Tito]), és szamizdat kiadványok szerkesztésébe fogott. Erről a munkáról a következőképpen vall: „Barátaimmal 1946-ban szükségét láttuk, hogy nézeteinket papírra vessük, s mivel közülünk sokan írtak prózát vagy verset, voltak közöttünk tehetséges rajzoló, elhatároztuk, hogy folyóiratot indítunk, hisz írásainkat, melyek ellentétben álltak a rendszerrel, ki se nyomtatták volna, egyébként sem kívántunk szerepelni az akkori sajtóban és irodalomban.

Így született meg 1947 elején a Március című folyóirat. Egy példányban jelent meg, Continental írógépen készítettem, egy rajzolónk rajzolta meg minden számnak a fejlécét, néha az egész fedőlapot is. Terjedelme mindig a beérkezett kéziratoktól függött. Füzet formátumban, karton fedőlappal, fűzve jelent meg. Rendszerint volt egy irodalmi vagy politikai jellegű vezércikk (néha vers helyettesítette), tartalma főleg versekből állt, de néha volt széppróza is; politikai vagy irodalmi esszék, képzőművészeti cikkek, könyvkritika, szemlerovat színházról, kiállításokról, filmről egészítették ki tartalmát. Minden számban közöltünk egy-egy írást az akkori magyar lapokból vagy folyóiratokból. A szerkesztést néhány hónap múlva átadtam egy munkatársunknak, neki is kellett volna gépelnie, de egy szám sem készült el, mert az illető, ígérete ellenére, nem tudott írógéphez jutni. A cserére azért került sor, mert közben (áprilisban) satirikus folyóiratot indítottunk Áprilius címmel, melyet egy barátunk szerkesztett és rajzolt, én gépeltem, s a szövegeket is főleg én írtam. Karikatúrák is voltak benne. Ebből csak egy szám jelent meg. Megin-dítottuk a Március Könyvek sorozatot, melyet én szerkesztettem és gépeltem.

Először megjelentettük: az amerikai katonák esszépályázatának Why I Fight című díjnyertes írását magyar fordításban, utána pedig Szenteleky címmel egy válogatást Szenteleky írásaiból az én bevezetőmmel.

Pótlendő a Márciust -- melyből 5-6 szám jelent meg, s nem volt rá kilátás, hogy újra elinduljon, – egy négyoldalas géppel írt lapot indítottam Utunk címmel, néhány példányban (amennyit a kis gép elbírt), A/4-es formában. Meg kell jegyezni, hogy a Március, az Áprilius és a Március Könyvek két füzetbe körbejárt barátaink és munkatársaink között, az Utunkat kiosztottuk, s mindenki továbbadta a maga példányát.

Az Utunk nem volt irodalmi jellegű, mint a Március, hanem csupán politikával, társadalmi kérdésekkel foglalkozott. Ebből a lapból csak 2-3 szám jelent meg. ...

1947 márciusában (a 15-éhez legközelebb eső vasárnap) egyik barátunk apjának irodájában (melyet nemsokára államosítottak), a Winklepalotában, összejöttek a Március munkatársai, s megtartottuk a Márciusi Parlamentet, melyen megtárgyaltuk a politikai, társadalmi, kulturális és irodalmi helyzetet, folyóiratunk munkáját, s határozatot fogadtunk el további munkánkról és harcunkról. Kisebbségi és emberi jogokat követeltünk, támogattuk az akkor még demokratikus, többpárti magyarországi rendszert, elítéltük a kommunizmust, álláspontunk volt: számunkra a demokrácia a fontos, nem a hovatartozása. ...

Baráti körünk, különféle okokból 1948/49-ben részben szétesett, részben új tagokkal bővült. Szükségét éreztem, hogy ismét legyen egy lapunk.

Megpróbáltam hát feltámasztani a Márciust. 1950-ben három száma jelent meg. Én gépeltem és írtam, sőt a fejléceit is én rajzoltam. (Rajzolni tudó barátaink eltávolodtak tőlünk, többé nem vettek részt munkánkban.) Négy oldalon jelent meg, A/4-es formátumban. Márciusi, áprilisi és májusi száma készült el, egy-egy példányban. Ez a lap is kézzel készült. A márciusi szám tartalma: Köszöntő, Választások után és választások előtt, A meggyőződés és a véleménynyilvánítás szabadságáért, Március idusa..., Néhány szó a Magyar Parasztszövetség emigrációs csoportjának megalakulása alkalmából. Április: A gumigyógyók filozófiája, „F”, Felszabadulás?, Európa népei a kommunizmus ellen, Legendák a vakurnáról, Ady Endre szavai a forradalomról, magyarságról,

szocializmusról (idézetek). Május: A magyar szociáldemokrácia hetven éve, Ady Endre szavai a forradalomról, magyarságról, szocializmusról (folytatás az előző számból), A mozgalom kérdései: Érdem és felelőtlenség,

1951 májusában, amikor Palánkán tanítottam, Vélemény címmel indítottam folyóiratot, Irodalomtudományi és művészeti folyóirat alcímmel, de ennek csak egy száma jelent meg, s csak az én írásaimat tartalmazta. A Bevezető sorok után ezek az írások következtek: A lényegyet elfelejtették (a Híd-vitáról), könyvismertetés Herceg János Változó világban c. könyvről, egy cikk Teleki Pálról, Erih Koš Zapisi o mladima című könyvének kritikája, egy háború előtti folyóirat (Umetnost i kritika) egy számának ismertetése. ...

1953-ban, amikor állás nélkül voltam, feltámasztottam a Véleményt. Júniusban jelent meg az első szám, ismét egy példányban géppel. A lap alcíme: Társadalmi és ideológiai folyóirat. Az első szám 20 oldalas volt, A/4-es formátumban. A júniusi szám tartalma: Mit választott a magyar nép?, A család válsága és a szocializmus, Milyen ajtót tárt ki Ács Károly? (a Kéz a kilincsen c. könyv kritikája), Adalék az írói becsület és lelkiismeret kérdéséhez, Napirenden (rövid írások rovata). A júliusi szám 12 oldalas volt. Tartalma: A leigázott európai nemzetek munkásosztálya a bolsevizmus elleni harc élén, Egy gazdaságfilozófia téves útjai, Francia válság, olasz válság - európai válság, Politikai pletyka, Napirenden (rovat).

Ez a szám – mely egyúttal az utolsó volt: állásba kerültem, nem értem rá többé lapot csinálni – Társadalmi és világnézeti folyóirat alcímmel jelent meg, s volt egy kis alakú melléklete, mely a Mégis címet viselte, alcíme pedig: A Vélemény irodalmi és művészeti melléklete. Tartalma: Könyv és kenyér, A füttyös fiú versei (Fehér Ferenc könyvről), Vigyázó (időszerű széljegyzetek). Ezt a lapot is én írtam, gépeltem, én rajzoltam a fejléceit (minden számé más volt). Egy példányban jelent meg, kézzel készült.

Tomán azonban nem elégedett meg a „rejtőzködő” véleménynyilvánítással. Látva a délvidéki magyar értelmiség „lefejezésének” szándékát, legfőképp azt, hogy a magyar szakembereket kiszakítva a természetes környezetükből, az ország idegen nyelvű területeire kényszerítik, kitéve őket a beolvadás lehetőségének, miközben a magyarlakta vidékekre magyarul nem beszélő szerbeket

telepítenek, a hivatalos sajtóban is szót emelt a megmaradásunk érdekében. Az Ifjúság Szava egyik 1951-es számában Az új magyar nemzedék sorsa című írásában rámutat e visszasságokra. Naivul azt hitte, hogy az új idők új eszméit valló hatalom majd őszinte kisebbségi politikát folytat. Nagy bátorság volt ez abban az időben, hisz csak pár év múlt el a '44-es magyar holokausztól, miközben tombolt az informbúrós dühöngés. Tomán azonban nemcsak ezt tette szóvá. „A felszabadulás óta nagyon kevés szó esett itt minálunk épp nemzeti, kisebbségi ügyeinkről. Mintha elfelejtettük volna, hogy ilyenek is vannak. Pedig, látjuk, nagyon is vannak. Ha már megvan anyanyelvünk használatának szabadsága, ez még nem jelenti, hogy itt meg kell állnunk. Iskolánk, sajtónk, könyvkiadásunk van — de ez még nem minden! Nekünk sajátos magyar, kisebbségi problémáink is vannak, társadalmi kérdéseink, amelyekhez még senki sem nyúlt hozzá. Értelmiségi nemzedékeink sorsa jó alkalom arra, hogy megvitassuk ezeket a kérdéseket.

(...) Kemény összefogásra, mély nemzeti életre van szükségünk. Adjanak magyar iskoláink, színházaink, sajtónk, könyveink magyar nevelést is! Ismerik gyermekeink, az ifjúság, a mi nagyjainkat? Múltunkat? Történelmünket? Ha nem — hogy lehetnek ők jó magyarok? Senki ne akarja az új magyar nemzedék sorskérdését, a megoldás szükségességét tagadni. Létünk szükségét tagadná vele. Segíteni kell. (...) Kisebbségi életünk megannyi kérdése is eléggé nyitott még. Meg kell őket oldanunk — ha meg akarunk maradni.”

Amit Tomán több mint 60 éve szóvá tett, a mi magyar politikusaink mind a mai napig nem tudták, nem merték, de nem is akarták kiharcolni. Pedig most százszor veszélytelenebb időket élünk. Persze Tománra is a támadások özöne zúdult. Védekezésre pedig a sajtó nem adott lehetőséget. A piszkos harcnak az vetett véget, hogy „szerencsére” berukkoltatták katonának.

Tomán a későbbiekben sem nyugodott bele a magyarságot megsemmisítő politikába. Főleg a hatalmat kiszolgáló pozícionált magyar értelmiséget bírálta, kiváltképp a Magyar Tanszék és a kommunista múltú Híd köré csoportosuló egyéneket. És amikor a Magyar Szó melléklete, a Kilátó nem volt hajlandó leközölni az egyik tanulmányát, körlevél írásába fogott. Írásait a hasonló szellemiséget valló ismerőseinek küldte szét, többek között

a már említett tanulmányt is. Ezt azért érdemes ismertetni, mivel a bírált személy elvbarátai még most is pozícióban vannak, és még ma is irányítói a délvidéki magyar kultúrának, valamint a politikai életnek. A cikk a következő:

„A vezető vajdasági magyar lapok az utóbbi időben – minden megokolás nélkül – nem közlik írásaimat, ezért kénytelen vagyok körlevél útján közölni a nyilvánossággal nézeteimet, véleményemet, állásfoglalásomat.

A Magyar Szó Kilátójának recenzense a lap 1998. aug. 8-i számában dicshimnusz zeng Bosnyák István Kis magyar balkáni krónikájáról. A dicshimnusz oka azonban nem is annyira Bosnyák művének nagyszerűsége, időszerűsége, hanem a szerző állásfoglalása, állítólagos következetessége, ahogy maga írta: »kommunista gerincesség«.

Megtudjuk a recenzióból, hogy Bosnyák »ezzel a gyűjteménnyel tesz tanúbizonyságot« arról, hogy vállalta és vállalja »a fordulatokban gazdag kornak minden szakaszát«. Mégpedig oly módon, hogy – mint Bosnyák mondja – »fél lábbal mindig és mindenütt disszidens« volt.

Miben nyilatkozott, miben nyilatkozik meg ennek a féldisszidensnek az időszerűsége, bátorsága, kivételessége, példamutatása? Ő azok közé tartozik – mint bizonyára a recenzens is –, »akik azok maradtak, akik – a pártban vagy rajta kívül – a 'titoizmus' idején voltak«. Negyvennégyel, internálótáborokkal, bajusztépéssel, Goli otokkal, Požarevacca, Mitrovicával, kisajátításokkal, UDB-val, kirakatperekkel együtt. (De csak fél lábbal.) És ezért – állítja tovább a recenzens – arról a korról napjainkban... »jót vagy rosszat igazán csak nekünk van jogunk mondani, akiket – mint Bosnyák – legalább egyszer kizártak a pártból, majd visszavettek«. Igazi bolsevik gondolkodás! De hogy miért és milyen áron vették vissza, arról hallgat a recenzens. Bolsevik konspiráció!

Olvassuk azonban tovább: »Kizártak annak bizonyítékaként, hogy nem voltak engedelmes végrehajtók, sem – a pártban vagy rajta kívül – csendben meghúzódók. És visszavettek annak bizonyítékaként, hogy ugyanazok maradtak, akik tudatosan (olvasd: karrierizmusból) beléptek a pártba«, aztán mint rosszfiúkat kizárták őket, de ők bünbánatot tartottak, hamut szórtak a fejükre, s el is nyerték a bünbocsánatot, visszavették őket pártjukba.

Szóval ők érdemlik meg a »nagy megbecsülést«, s nem azok, akik megjárta Tito börtöneit, akiket összeverték a recenzens és a szerző bőrkabátos elvtársai, akiket kirúgtak állásukból vagy akár »csendben meghúzódtak«, mert nem akartak részesei lenni a proletariátus megvalósításának.

Érdemes azonban a szerző szavait idézni, már csak azért is, mert azok nagyon tetszetek a recenzensnek (hiába, találkoztak az »eszmeparikádok«-on): »marxizmust, kommunistaságot (!), kommunista-értelmiségi gerinccséget én nem holmi (!) provinciális ponyvakirályoktól (?) tanultam, hanem Kun Béla katonájától« (olvasd: Sinkó Ervintől). Nem tudom, akarattal-e, de itt leleplezte magát a szerző: marxistaságát, »kommunistaság«-át, kommunista-értelmiségi gerinccséget, s azt, hogy a magyar történelem egyik legsötétebb alakja, Kun Béla »katonája«-nak a tanítványa. Ami valójában a lehető legrosszabb ajánlólevél. Persze azok, akik ma is ugyanazok maradtak, akik voltak – ez az a bizonyos kommunista-értelmiségi gerinccség, melyet én inkább megátalkodottságnak neveznék –, ezt helyeslik, sőt ünneplik. Sajnos, túl nagy a szerepük, túl nagy a befolyásuk a mai vajdasági magyar közéletben.

Bosnyák írásai – így a recenzens – azt a »kort« tükrözik, amikor az eurokommunizmus született (de gyorsan meg is halt), s »az európai baloldal győzelme előkészítésének kora is volt«. A recenzensnek ez után a megállapítása után alulírott kétségek között marad, ti. az a benyomása, hogy »az európai baloldal inkább vereséget szenvedett, mint győzelmet aratott«, legutóbb Magyarországon is, azok az európai szocialista vagy szociáldemokrata pártok pedig, melyek hatalmon vannak, egyáltalán nem számítanak kommunista értelemben vett baloldalnak. Hogy ebben a mai Jugoszláviában mi a helyzet, más lapra tartozik. A recenzens, persze, úgy is vélheti, hogy a radikálisokkal szövetségző szocialisták és a magukat baloldalnak nevezők (JB) valóban baloldaliak. A gyakorlat azonban mást mutat. Alulírott véleménye szerint a baloldal fogalmával összeegyeztethetetlen az a szociális és gazdasági helyzet, amely ma a JSZK-ban uralkodik, az etnikai tisztogatás, melynek szemtanúi voltunk és vagyunk, meg az a nemzeti kizárólagosság, az államhatárok nemzeti alapon való kiterjesztése, ami a legutóbbi (és a most folyó) itteni háború célja.

Van a recenzensnek még egy megállapítása, mely nagyon is alkalmas, hogy írásom csattanójához felhasználjam.

Azt mondja ui. a Kis magyar balkáni krónika szerzőjéről, hogy a »Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság egyik alapítója és elnöke«. Igaz. Sőt másodszer is elnöke. Mindannak ismeretében, amit az előbbieken mondtunk, meg amit ezen kívül is tudunk, megkérdezhetjük: a JMMT-nek olyan elnökre van szüksége, aki Kun Béla katonájától tanulta a marxizmust, kommunistaságot, kommunista-értelmiségi gerinccséget, olyan elnökre, aki maga főszerkesztése alatt álló kiadvál (és, sajnos, általam nagyra becsült munkatársak segítségével) adhatja ki a maga műveit (ha jól számoltam, már az ötödiket)? S ezúttal is arcképével és gazdag életrajzával zárva le a kiadványt.

Hogy ne maradjon magyarázat nélkül ennek a nagyszerű műnek, ennek a kis magyar balkáni krónikának (de miért magyar, ha balkáni, és miért balkáni, ha magyar?) a megjelenése – címe kétségtelenül Esterházy ismert regényének (vajdasági viszonylatban már második) parafrázisa –, tudnunk kell, hogy kiadását a Magyar Köztársaság határon túli magyar könyvkiadást támogató kurtóriumára tette lehetővé. Akkor, amikor Magyarországon még az MSZP volt hatalmon.

Újvidék, 1998. VIII. 13.”

Mivel többen, így Tomán is, igényt tartottak egy a hatalomtól és az említett pozicionált kultúrkörösöktől független folyóirat megjelentetésére, engedve a biztatásoknak, és a segítséget nyújtó felajánlásoknak, az Aracs Társadalmi Szervezet keretén belül, mint egy plusz tevékenységet, elindítottam a lapot: Aracs, a délvidéki magyarság közéleti folyóirata címen. A főszerkesztői feladat elvállalására Tománt kértem meg, de ő a korára és a távolságra hivatkozva nem vállalta, így ezt tisztséget dr. Vajda Gábor kapta meg, amit kiválóan teljesített. Tomán a haláláig hű maradt a laphoz, végre veszélytelenül közölhette értékes gondolatait, amit ez alkalommal is hálásan megköszönök neki, mert biztos onnan fentről figyel ránk. Igaz, a bírálatait a „csúcsértelmiség” nem fogadta kitörő lelkesedéssel, de ez inkább elismerést jelentett számára. Munkássága mindenképp beépült az egyetemes magyar kultúrába!

Szabadka, 2013. IV. 3-án.

Magunk között tartani *

Tisztelt Barátaink!

Kedves Miklós!

Egyike vagyok azoknak, aki az Írószövetségben rendezett és stopperrel mért Hornyik Miklósról emlékező ülésen, vajdaságiasan szólva „komemorációs” esten (ezért használtam a Vajdaság szót) rövidre fogta, inkább abbahagyta a mondandóját. Bő két óra jutott Hornyik Miklósról. Ennyi és nem több. Ezt az újvidéki Dominó kisvendéglőben zárórának hívtátok, Miklós. Két évig – nálatok és veletek, újvidéki éveim alatt – én is.

Sokunkban, de Kemény Andrisban, Domiban, Tárnok Zoliban, Cvitkó Zoliban és bennem is, akkor fogalmazódott meg a gondolat, hogy Rád csak és kizárólag könyvvel lehet méltón emlékezni. Mit emlékezni, magunk között tartani. Egyszerűen még nem tudunk elengedni.

Készülvén a mai estérem újraolvastam, a Róka komát, amelyben vidámak akartunk lenni. Volt, talán akinek sikerült, én nem is erőltettem, viszont összeírtam, hogy kikhez hasonlítottunk. Íme, a névsor: Márai és Krúdy, Szindbád és Mézőly Miklós, Sean Connery és Latinovits Zoltán, egyesekhez többször is.

Hát tudod, Miklós, ez mind szép, de csak részben igaz, ugyanis Te nekünk, többünk írása is ezt bizonyítja, Szerb Antal, Bibó István és Hamvas Béla voltál egy személyben, s számomra még – főleg Nandi halála után – Gion és Szeli is.

Szeli professzor úr temetésére nem tudtam elmenni Zentára, mert érted még szólt Budán a Szent Anna templom harangja, amikor őt leengedték a sírba. Ilyen egybeesés-dramát is csak a délvidéki magyar sors tud produkálni. Meg olyat is, hogy állunk Te meg én Gion frissen hantolt sír-

jánál a Farkasréten, s odajön hozzánk Makovecz Imre és csak ennyit mond:

„Várhatott volna még!”

És hogy miért csak nekünk vagy Szerb Antal, Bibó és Hamvas, arról nem Te tehetsz, hanem az a furcsa képződmény, amit most éppen Csonka-Magyarországnak hívnak. Csonka területileg, csonka szellemileg és csonka lelkileg. Utóbbi kettőben inkább öncsonkító.

Hány egyetemünk és főiskolánk is van, Miklós? Te biztosan tudnád pontosan, én csak annyit tudok, hogy 27 állami és számtalan egyházi, alapítványi és csak a jó ég tudja, hogy még milyen. Ezek, átlag négygyel számolva, hány magyar nyelv és irodalom tanszéket adnak ki? Bizony száz fölött, és ezeket nem Krausz Tamás, vagy a németül saját honlapja szerint sem beszélő, de azért korábban a Habsburg Intézetet igazgató Gerő András vezeti. De nem ám! „Az ám, hazám!” Hogy lehetett az, hogy Debrecen-től Pécsig és Szegedtől Piliscsabáig egyetlen embernek – szándékosan nem mondok kollégát – nem jutott eszébe, miközben azért jókat ettek-ittak az asztalodnál, hogy mondjuk a határon túli magyar irodalmat vagy a XX. századi magyar irodalmat Hornyik Miklós adja elő, s főleg, mert ez még fontosabb, szemináriumi gyakorlatot tartson.

S akkor nem kéne visszafoglalni az irodalmunkat, legalábbis nem konferenciákon. Azt kérdezed, Miklós, hogy kik akarják visszafoglalni? Hát komám, például a Téged aljas cikkben megtámadó Márkus Béla, meg a Gion posztumusz Kossuth-díja mögül kihátráló Ács Margit.

Csuka János valahol azt írja Szentelekynek, hogy Goethe nem bánta volna, ha száz Schiller

* Elhangzott a Petőfi Irodalmi Múzeumban, 2013.03.4-én, a Róka koma - In memoriam Hornyik Miklós c. emlékkönyv bemutatóján.

él, de Patocsay Dénes nem tudta megbocsájtani Adynak, hogy költő volt. Neked meg azt, hogy Hornyik Miklós voltál, Giornak mag azt, hogy Gion. Miloš Forman az Amadeusban kimondatja Salierivel, hogy közészer. Én ma már egy Salierinek is örülnék!

Emlékszel, Miklós, hányszor beszélgettünk arról, hogy a 24 órás magyar nyelvű rádióadást Újvidéken kikönyökölő Gion itt van Budapesten, és nem kell sehova, miközben megújította a magyar regényt, s Ferdinandy György meg irodalmi Nobel-díjra javasolta. Látszott, hogy a naiv Ferdinandy nem Pesten élt. Giornal meg arról beszélgettünk, hogy itt van Hornyik Miki és...

Ilyen szellemi pazarlást mikor engednének meg a szerbek? Még azt is elveszik, ami nem az övék, nemhogy a sajátjukat engednék. Itt most bajban vagyok az igeragozással, mert az jönne, hogy mi engedjük. Tudod, Miklós, azt halljuk: mi rosszul privatizáltunk, mi médiaháborút vívtunk, mi... Mi? Ki? Mi az, hogy mi? A közelébe se engedtek. Mi nem a pályáról szorultunk ki Miklós,

hanem a stadionból... S kívülről, a benti morajlásból próbáljuk megítélni, hogy hogyan is áll a meccs. Rosszul.

Ezt már akkor tudtam, amikor Téged elkezdtek – no, nem nagyon, csak egy picit – kitüntetgetni, azért mert tudták, nagyon beteg vagy, de akkor még röhögtünk és dohányoztunk a Szörényi Laci-val és Veled a Bajza utcában a teraszon, az Uránia mozi balkonján, meg Erdei Katával és Veled. Tudod, mi változott azóta? Megmondom. Már a teraszon sem lehet rágyújtani, a Hornyikmikiből meg szegény Miklós lett. Miközben mi lettünk szegényebbek. Szegényebb legények. Tizenhét szegénylegény, akik a könyvet írták, amit a Kemény Andris egy fantasztikus átkötés-sorozattal összecementezett, s megint a Tárnok Zoli írása volt a legjobb, mint az lenni szokott. De mi legalább számon tartjuk, hogy mikortól ismertünk. Én 1977-től. Rád ment a fiatalságom, Neked meg ránk az életed, komám, rókám: Róka komám.

Megköszönöm, hogy végig mondhattam!

„Az agg Mester bölcs tanácsokkal látja el ifjú kollégáját...”

Váli Anna fotói

... aki még lát valamilyen kiutat a mélymagyar válságból. Neki legyen igaza!”
(Hornyik Miklós ajánlása Juhász Györgynek)

Halízre krumplileves

*Juhász Gyula a Tiszát szent magyar folyónak,
örömünk, bánatunk folyójának nevezi.*

A ringló nyitott először. Kicsit félve, kicsit tétovázva, vonakodva, vérszegényen, aztán követte a szilva, utána kiteljesedett a meggy, végül az alma; az egész város színbe, szépségbe, szirmokba, szagokba, hetyke szélbe öltözött. Az alma tobzódva hányja virágát, a vadalma gyönyörű, pompás. Fű, fa kizöldült, él, lélegzik, nyújtózik. Megbűvölve, elvarázsolva állok, nézem a vizet. Hatalmas, nyugodt, még hordaléka sincs, és nagyon csendesen folyik. Olyan az áradó Tisza, mintha szundítana, hullámot is alig vet... és szőke, olyan szőke, mintha karcsú, lenge lányok hajából szótték volna.

A mosókonyha ajtaját már kora reggel kitártuk, hadd szellőzzön; a nagy, vörös kakasunk minduntalan fölszáll a kerítésre, szüntelen kukorékol, és megtámadja azt, aki odamegy hozzá. Az akác egyelőre kivár, úgy tesz, mintha sose akarna kinyílni, a hárs is hallgat, de az orgona ugrásra kész, rügyei árulón mézgásodnak; a nagymama fölötötte a vékonyabbik kendőjét, és csalánt keres a fájós térdére. Csalánt keres, és halízre krumplilevest főz, mert vacakol a gyomra megint.

Halízre krumplileves, két szóban; ám a halízre egy szó, szép, tiszta, hosszú í-vel. Van ebben valamiféle praktika is jócskán, netalán ügyeskedés, esetleg némi fortély, vagy inkább egy kis kegyes család: hálnak az íze, hal íze, hal íz; hal ízű, hal ízűre; halízre... mintha hal főtt volna benne.

Nézem a Tiszát, nem lehet lemenni a partjára, mert most nincs partja; néhány lépcső, és a víz eléri a mellvédet. Az elárasztott, teljesen víz alá került rakparton - közúti jelzések, sebességhatárt jelző táblák között - kajakozó evez. A Széchenyi tér felől enyhe illat, haldokló virágát hullajtja a magnólia, alatta terítve a rózsaszínű szirmok. Megvadult a világ, orgona, vadgesztenye, japán birs, minden őrzöngve virágzik; a cinkék, a rigók, mintha megvesztek volna, tavaszi nászban tombolnak, kis szívük csupa vágy, csupa beteljesülés, túlcsondul a

boldog szerelemtől; énekelnek, jeleznek, veszekszenek, védik fészüküket, fiókáikat, hangjuktól izzik a levegő. Melegem van, dagad a lábam, vacakol a gyomrom, halízre krumplilevest főzök... A Tisza csendes és hatalmas. Eltüntetett már mindent, amihez hozzáfért, a rakpartot, a levezető lépcsőket, a kavicsokat, a köveket; derékig elöntötte a parti fákat. Igézet, bűbáj, álom. Peregnek a képek... minden tiszta és éles... kiléptem az időből. Kék pöttyös bögrében víz, a nagymama krumplit hámoz. Vékonyan kunkorodik a krumpli héja, nekem olyan vékonyra sose sikerül. Hagyma, piros paprika, só; forr, fölforr, habosan zubog a víz, koccan a föld. Kék pöttyös az is, pontosan illik a bögrére. Koccan a kanál. A nagymama lesimítja a kötényét, látom a kezét, rajta az ereket, a ráncokat, a bütyköket. Az én kezem is alig fogja a kanalat. A bögréből pára száll föl, csend ... bűvölet... Tömörkény, Főzés. Tömörkény leballaghatott a vízhez, mert akkor leapadt, mégis - ez a megáradt Tisza ugyanaz, ugyanazt a partot öntötte el. Mélyen, lent a víz alatt ugyanazok a kövek hallgatnak, ugyanaz a bojtortanjárfú fuldoklik, és ugyanabból a földből sarjad ugyanaz alatt az ég alatt. Elemi erővel tör rám a fölismerés; vad, örületes, szinte kétségbeesett gyönyörűség fog el, győzelmes, ujjongó boldogság ragad magával: Tömörkény Tiszája a mi Tiszánk, az ő partja a mi partunk, remekművének, a Főzésnek a krumplilevese a nagymama krumplilevese.

Az udvarunkból édes akácillatot hoz a szél... a folyó csendes, tükrös vize meg-megcsillan, nyújtózik, összeolvad az égbolttal; tud mindent, ért mindent; megtart, emlékezik, és látja: a parti gyerek oldalig lefelé ...- rongyos és sovány, lassan lépeget a kövek között, vigyázva a meztelen lábaira. Megáll jó távolosan, és néz. Nézi a bögrét, a kenyeret*... - A nagymama is kenyérral ette a krumplilevest.

2013. április 25.

* Nem szó szerinti idézet Tömörkény Főzés c. elbeszéléséből

Nyílt levél Európa polgáraihoz

Kedves Barátaink!

Magyarország ellen a 2010-es választások óta tervszerű lejárató hadjárat folyik, melynek keretében nagy példányszámú újságok, televízióműsorok és egyéb médiumok szinte naponta közölnek valótlan és tendenciózusan lejárató híreket. E hírek azt igyekeznek elhitetni a magyar valóságot nem ismerő közvéleménnyel, hogy Magyarországon eltorzult a demokrácia, a kisebbségeket üldözik, a sajtó nem szabad, az egyszerű embereknek félniük kell, tombol az antiszemitizmus és az előítéletesség, s egy szélső-jobboldali elit már a totális diktatúra bevezetésére készül.

Ezek a hírek köszönő viszonyban sincsenek a valósággal. Magyarországon demokrácia van, senkit semmiféle hátrányos megkülönböztetés nem ér származása miatt, a nyilvánosságban pedig bárki szabadon közzéteheti véleményét. Az új magyar Alaptörvény, mely a kommunista diktatúra felszámolását követően, húsz év kétséssel váltotta fel a korábbi, sztálinista gyökerű Alkotmányt, összhangban áll az európai normákkal és a több mint ezer éves magyar államiság legszebb hagyományaival.

Kedves Barátaink!

Egyre növekvő aggodalommal figyeljük ezeket a híreket, mivel a huszadik században nem egy esetben tapasztaltuk, hogy egy-egy bűnösnek kikiáltott ország elleni lejárató médiahadjáratot olykor valóságos katonai intervenció követ. Nem szeretnénk a bűnösnek kikiáltott országok sorsára jutni, ezért arra kérünk benneteket, hogy személyesen, vagy ha ez nem lehetséges, megbízható emberektől, de minél több forrásból tájékozódjatok a tényleges magyarországi állapotról.

2010-ben Magyarországon demokratikus választáson az elérhető legnagyobb, kétharmados mandátumförlényt eredményező arányban győ-

zött a jobbközép konzervatív tábor. E győzelem azért következett be, mert a társadalom túlnyomó többsége megelégedte a posztkommunista szellemiségű baloldali és liberális vezetés kártételeit.

Ezt a hatalmas spirituális változást mi „kétharmados forradalomnak” nevezzük, mert olyan társadalmi fordulatot eredményezett, ami alkotmányos keretek között tette lehetővé az átmeneti posztkommunista korszak lezárását. E rendkívül ambivalens korszakot egy olyan baloldal uralta, amelynek jelmondata így hangzott: „Lehet, hogy nem erkölcsös, de jogszerű”.

Kedves Barátaink!

Egyre több elszármazott honfitársunk jelzi Németországból, Angliából és más országokból, vagy éppen az Amerikai Egyesült Államokból, hogy szinte naponta kérdezik tőlük, mi történik Magyarországon, mi a magyarizáció azoknak a rettenetes híreknek, amikről az ottani sajtóból értesülnek. Nem tudunk ezekre a hazug vádakra minden esetben válaszolni. Részben, mert nem győznénk idővel, részben pedig, mert ezek a médiumok nem hajlandók a mi véleményünknek is teret adni.

Tudnotok kell azonban, hogy ez a hadjárat nem Magyarország ellen zajlik. Ez a hadjárat valójában a nemzetközi médiát uraló baloldali és liberális értelmiség reakciója a magyar választópolgárok által rájuk mért megsemmisítő vereségre, a magyarországi konzervatív forradalomra. A baloldaliak és liberálisok egy esetleg bekövetkező európai léptékű konzervatív fordulattól félnek, ezért szeretnék a magyarországi változás eredményeit megsemmisíteni, ezért indítottak ellenünk lejárató hadjáratot.

Mi ugyanis a legválságosabb időszakban azt mondtuk, „hiszünk a szeretet és az összefogás erejében”. Ez a hit nem csupán arra tett képessé bennünket, hogy húsz év után végleg lezárjuk a posztkommunizmus kaotikus korszakát, de arra

is, hogy döntésünk eredményeit megvédjük. Európában szokatlan méretű, félmillió tömegfelvonulásokon tettünk hitet amellett, hogy az általunk választott kormányt megvédjük a kívülről érkező támadásoktól.

Kedves Barátaink!

Kérjük, higgyétek el, hogy az 1956-os forradalom és szabadságharc népe ma is tudja, milyen hatalmas csodákra képes az igazságos demokrácia, a nemzeti függetlenség, a szorgalmas munka, az egymás iránti türelem és a megértés.

Kérjük, győződjetek meg személyesen állításaink igazságáról!

Kérjük végezetül, tolmácsoljátok az Európai Unió minden polgárának a magyarok üzenetét: „Továbbra is rendületlenül hiszünk a szeretet és az összefogás erejében!”

Budapest, 2013. április

Aláírók:

Dr. Andrasófszky Barna, Albert Gábor, Balassa Sándor, Bándy Péter, dr. Bárdi László, Bayer Zsolt, dr. Békeffy Magdolna, Bencsik András, Bencsik Gábor, dr. Bíró Zoltán, Callmeyer Fe-

renc, Császár Angela, Csete György, Csizmadia László, dr. Csókay András, Dörner György, Erkel Tibor, Fricz Tamás, dr. Galgóczy Gábor, dr. Gedai István, dr. Gyulay Endre, dr. Hátori József, Hampel Katalin, Huth Gergely, Jókuthy Zoltán, Juhász Judit, dr. Kellermayer Miklós, dr. Kisida Elek, Kondor Katalin, dr. Kováts-Németh Mária, dr. Körmendi Béla, dr. Lentner Csaba, dr. Marton Ádám, May Attila, Méry Gábor, Monspart Sarolta, Náray-Szabó Gábor, Osztie Zoltán, Palkovics Imre, dr. Papp Lajos, Pataki Attila, Pozsgai Zsolt, Pozsonyi Ádám, Schulek Ágostonné, dr. Szabó József, dr. Szakter Mátyás, Szalay Károly, Szarka Eszter, Szarka István, dr. Szijártó István, Szőnyi Kinga, Szűcs Julianna, Takács Zsuzsa, Tamás Menyhért, Tóth Gy. László, dr. Tóth Kálmán, Turcsány Péter, Weinwurm Árpád, dr. Weinzierl Tamás, Zárug Péter, Zsoldos Ferenc.

A Civil Összefogás Fórum által kezdeményezett Szellemi Honvédelem mozgalomhoz csatlakozó mintegy 2000 nemzeti érzelmű értelmiségi szintén aláírja a Nyílt levelet, azzal teljes mértékben egyetért.

Foktői búcsú, Kalocsai Érseki Kincstár, 1961

Az igazság magyar oldala *

Olvasmányainkból tudjuk, hogy az igazság egyik elmélete szerint egy adott esemény tapasztalásának két vagy több egyén egyetértése tényleges valóságnak tekinthető. E néhány egyén, vagy egy nagyobb közösség által elfogadott értelem az adott csoport számára igazsággá válhat. Ez azt jelenti, hogy különböző csoportok igazsághalmazai eltérőek lehetnek, és ennek következtében közösségek és társadalmak meglehetősen különböző elképzelései alakulhatnak ki a külvilág valóságáról és igazságáról. A népek vallásai és hitei jó példák a valóság ezen szintjére. Más nézetek szerint az igazság a legfelsőbb végső valóság, aminek a szubjektív felismeréstől független alapvető létjelentése és létértéke van. Az igazságot nem lehet következetes érveléssel megállapítani, hanem csupán ismeretszerzéssel, gondolkodással és elfogadással lehet azt megérteni.

Az igazságnak azonban van használható alapja, a tényszerűség, aminek érvényesítése a legtöbb esetben akadályokba ütközik. Például, amikor azt írják a nyugati újságok, hogy Magyarországon diktatúra van, nincs többé sajtószabadság, üldözik a zsidókat, cigányokat, ez a Magyarországon élők részére nyilvánvaló hazugság, vagyis nélküli a tényszerűség követelményeit. A nyugati országok olvasói részére információ, amit a hitelesség hírében álló média tesz közzé, igazsággént érvényesül a köztudatban. Van egy mondás: *„Egy hazugság már félig körbejárta a világot, miközben az igazság még csak a cipőjét húzza.”* (Mark Twain).

Nem a megrágalmazott ügyetlensége miatt van ez így, hanem a hazugságnak a szétáramlási tömegével szemben a védekezés lehetősége elenyésző. A tömegtájékoztató hatóerejével szemben a tényszerűség, eszköztelensége miatt, eleve sikertelen. Tehát, amikor az ilyen hazugságok éveken át ömlenek a nyugati olvasóra, a közvéleményben kialakuló kép az igazság és valóság kritériumainak látszataival a szem-

szedett hazugság már igazként és valódként rögződik. Ezen az információs területen Magyarország teljesen védtelen és kiszolgáltatott.

A Magyarország elleni méditámadás tartós, és összehangoltan árad az egész nyugati sajtóvilágból. Ilyen arányú egyöntetűség és tartósság esetében nem kerülhető meg a központi irányítás kérdése, vagyis az, hogy a világmédiát egy központból irányítják, és most éppen Magyarország elleni akció folyik. Ez persze így megfogalmazva conspiracy theory, legalábbis ezt vetik szemünkre a dologról másként gondolkodók. Ez persze butaság, mert azoknak, akik a hatalmat gyakorolják, nincs szükségük a magyarok ellen összeesküdni, egyszerűen elbánnak velük, ahogy akarnak. Összeesküdni csak a fennálló uralom ellen lehet, tehát összeesküvés az elnyomottak elkeseredett cselekedete.

A múlt század közepe óta minden politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális irányzat a világháború győztesei által megalkotott hatalmi rend önkényes törvényei alapján működik. Ennek a hatalmi rendnek a természetéből kifolyóan emberi létünk tervszerűen halad valamilyen egyre irányíthatóbb társadalmi rend felé. Ennek a haladónak is nevezett irányzatnak időnként forradalmak és háborúk adnak lendületet. Ilyen esetek nyomán előálló új életrend sokkhatást kelt az emberekben, emberi társadalmakban. Aki konzervatív gondolkodású, az ilyen „haladási” jelenségekben a fennálló társadalmi és világnézeti rend elleni összeesküvésként fogalmazza meg az egyébként valóban erőszakos változtatásokat, mert nem hiszi, el sem képzei, hogy mindaz ami történik, a fennálló hatalmi rendszer következetes menetrendje. Másszóval a konzervatív ember az emberi közösség mai állapotát tekinti a természet rendje szerint valónak, és úgy hiszi hogy a fennálló hatalmi rend is ennek alapján igyekszik megmaradni. Ez a hit rendül meg napjainkban, amikor megtapasztalják, hogy az emberi szabadságokból folyamatosan töredezik

* Megjelent a *Magyar Élet* (ausztráliai hetilap) 2013. április 4-i számában

le egy-egy rész, és egyre felrémlik egy központi hatalom létrejöttének képe.

Kétszáz év után is elképzelhetetlennek tűnik a többség számára, hogy a nemzetköziség eszmerendjében nem a nemzetek közötti közlekedés és közeledés előmozdítása a fő cél, hanem a társadalmak nemzetekben kifejezett és azokban rendeződött nemzetállam-szisztémának felszámolása. Összeesküdni csak ez ellen lehetne. Szóval, a világ központjából jön az, amit mi, nemzetiek a világ megrontásának tekintünk. Az a körülmény, hogy mi magyarok vesszük ezt észre elsőként, történelmet megélt és megtapasztalt nemzetként, vérünkbe zárt szabadságvágyunk nyomán ez természetes. Nincs kétség aziránt, hogy a nemzetellenes nyomás erősödésével fellángol majd a szabadság féltése Európa többi nemzetében is. Erre utaló jelek már vannak, szóljunk hát ezekről is.

A svájci *Weltwoche* interjút készített **Rupert Scholz** német alkotmányjogással, korábbi honvédelmi miniszterrel, jogászprofesszorral, aki Orbán alkotmányát példamutatónak minősíti:

„A magyar alkotmány teljes mértékig mintaszerű, modern európai alkotmány. Kiváltképp modern az alapjogok területén. Olyan mértékben igazodik még az európai alapjogok kartájához is, amennyire azt más európai alkotmányoknál még nem tapasztaltam. A demokrácia, a jogállamiság továbbá a szociális állam alapelveit megdönthetetlenül lerögzíti.”

Valósággal áradozik a hosszú beszélgetés alatt a magyar alkotmányról, néhány részt idézünk belőle:

„Aki ebből az alkotmányból Európaellenes nacionalizmust akar kiolvasni, az vagy nem olvasta az alkotmányt, vagy szándékosan félreértelmezi. ... A magyar alkotmány leszögezi a média függetlenségét. ... Magyarországon működik az ellenőrzés és ellensúlyozás. ... A szélsőjobboldaliság és önkényuralom vádja abszurd. ...”

A német államjogász a következő mondataival a lényegét mondta ki:

„Az új alkotmány 2012. január 1-je óta van hatályban. Azelőtt Magyarországnak olyan alkotmánya volt, amelyet a kommunisták írtak, és a posztkommunisták átvettek. Véleményem szerint Orbán jogos kívánsága, hogy szakítson ezzel a kommunista hagyománnyal, és Magyarországot új, jogállami alapra helyezze. A konfliktus abból származik, hogy az igazságügyben még aktív állományban voltak a kommunista idők bírái és államügyészei. Hogy ennek az örökségnek letompítsa az élet, Orbán alkotmányában átme-

neti határozatokat fogalmazott meg, amelyeket aztán éppen az alkotmánybíróság támadott meg. Az alkotmány körüli harc Magyarországon megint csak a kommunista múlt és a modern kor küzdelme. Orbán a modern kor irányába akar menni. Az ő érdeme, hogy hazájának modern alkotmányt adott. Ezt egyetlen más egykori keleti blokk országnak sem sikerült megvalósítani. ... Magyarországon olyan átmeneti döntést hoztak, hogy az államügyészeket és bírákat 65 éves korban éppúgy nyugdíjazni kell, mint bárki más. Nos, ezzel különböző posztkommunista államügyészek és bírák nem értettek egyet, mert a kommunista alkotmány semmilyen nyugdíjkorhatárt nem írt elő. Tovább akartak maradni, és tiltakoztak az EU-nál. Ezután az EU közbelépett ezen kommunista államügyészek és bírák nevében, és Orbánt azzal vádolta, hogy életkor szerinti diszkriminációt gyakorol. Németként erre csak a fejemet tudom csóválni. Németország ugyanis az újraegyesítés után minden kommunista NDK-bírák kidobott, a hivatalos nyugdíjkorhatár elérése és átmeneti határozatok nélkül. Az EU egy szót sem szólt. Orbán kíméletesebben lép, mint annak idején a szövetségi kormány.”

A német professzor itt – akarva-akaratlan – arra a hatalomra utal, amely Európa részére is kijelöli a követendő gazdasági és politikai irányelveket. Ezt követve az Európai Unió a teljes gazdasági szabadosság és a nemzetköziség politikai elvei alapján jött létre, amiben Európa nemzetalapú államainak nem marad lehetősége érdekeik védelmére. Valamilyen sablonalkotmányt kényszerítenek az államokra, amelyekben mind kevesebb szuverenitása marad.

A kommunista átnevelésen átesett európai országok részére a nemzetköziség rendjében szervezett mai európai egységesülésben elzárulnak a nemzeti alapokra visszarendezés útjai – a kommunizusból az út a liberalista kapitalizmusba vezet. A kommunista kollektívizmusból az út a kozmopolita kollektívizmus felé vezet. Ezért kellett nagyhatalmi utasításra úgy átalakítani a kádári szocializmus szerkezetét liberalista kapitalizmusra, hogy a kommunistákat sem felelősségre vonni, sem mellőzni nem lehetett. Ezért tűrhetetlen a Nyugat számára a nemzeti kormány azon igyekezete, hogy megszabaduljon a sztálini alkotmánytól, hogy nemzeti érdekeit biztosító alaptörvényt érvényesítsen. De mindezekon felül undorító az a gyűlölettől dúló goromba támadás, amivel illetik a magyar kormányt, és személyében Orbán Viktort. De a magyar népet is azon keresztül, hogy a még mindig

aktív trianoni eredetű magyarüldözés eseteiről szóló panaszokat meg sem hallgatják, de az egész magyar népet rágalmaznak fasizmussal, mint ami kijárt egykor a vesztesnek a győztes Szovjetunió részéről.

A fentiek tehát vonatkoznak az Európai Bizottságra, amely mintegy kormány működik. Az Európai Parlament viszont nem egyértelműen nyilvánul meg liberalista nemzetközileg, azonban jelenleg ott az ilyenek többségben vannak. Igaz, hogy a konzervatív jellegű oldalon is elragadott képviselőket a masszív magyarellenes propaganda, azonban benne van az idők változásában, reményeink szerint legalábbis, hogy az EU Parlamentben is, mint a magyar parlamentben, a baloldal elveszíti többségét. Minél több nemzeti felületet sért a tagországokban a liberalista-kozmetopolita-globalista baloldal, annál hamarabb bekövetkezik az EU Parlamentben is a nemzeti szemléletű ellenállás.

Gulyás Gergely, a Fidesz frakcióvezető-helyettese, az *M1 A Lényeg* című műsorában mindenkit nyugalomra és higgadságra intett, mivel szerinte a magyar alkotmánymódosításról egy ideje már nem is vita, hanem „süketek párbeszéde” folyik Magyarország és a külföld között. Példaként említette, hogy az amerikai *Helsinki Bizottság* meghallgatásán, valamint a *Der Spiegel*-ben is azzal vádolták a magyar kormányt, hogy az alkotmánymódosítással ellehetleníti a törvények és jogi normák tartalmi felülvizsgálatát. Gulyás Gergely szerint azonban ez „szemenszedett hazugság”, mivel Magyarországon az Alkotmánybíróság tartalmilag is megvizsgálhat minden egyes törvényt és önkormányzati rendeletet. Kitért arra is, hogy az Európai Parlament eljárást indíthat ugyan Magyarország uniós szavazati jogának megvonására, azonban annak elfogadásához az európai állam- és kormányfők egyhangú szavazatára lenne szükség. „Erre semmi esély nincs, ez kizárható – mondta, hozzátéve: – ezt a magyar kormánnyal szemben fellépő pártok is tudják, de ők minden eszközt meg akarnak ragadni arra, hogy beavatkozzanak a magyar belpolitikába, nyomást gyakoroljanak a kormányra.”

Szájer József európai parlamenti képviselőt március közepén hallgatta meg a washingtoni *Helsinki Bizottság*, előtte pedig az *Európai Parlament*ben kezdeményezték vitanapot a baloldali és a liberális képviselők. A fideszes politikus a *Hír TV*-ben elmondta: „Ahol el tudjuk mondani az érveinket, ott meg is nyerjük a csatát. Ahol meg se hallgatnak, ott esélyünk sincs.” És mivel

ritkán van lehetőség az érvelésre, így örült a washingtoni meghallgatásnak, ahol elmondhatták a véleményüket, és reméli, hogy több hasonló fórum is lesz. Elmondta, a mostani alkotmánymódosítás kapcsán ő csodálkozik a legjobban, hogy mit találhattak, ami miatt összeomlott volna a demokrácia. A bírálók azért sem mondanak konkrétumokat, mert mindenre van példa különböző uniós országokban. Akik ezekre azt mondanák, hogy a magyar diktatúra részei, nevétségessé válnának, ha eljutnának idáig – tette hozzá. Szerinte ráadásul a kívülálló támadók mindenféle sűgásokat kapnak, amikor pedig beleütköznek a valóságba, csodálkoznak.

Az amerikai kongresszus Helsinki Bizottsága (Commission on Security and Cooperation in Europe [U.S. Helsinki Commission]) a Helsinki Megállapodást ellenőrző politikai szervezet, amely az európai háború után létrehozott európai nemzetközi rend amerikai ellenőrzésére jött létre. Ide járnak panaszra Magyarország olyan polgárai, akik nem érzik jól magukat a kommunista befolyását korlátozó nemzeti kormány uralma alatt. A magyar kormány ellen összegyűlt rengeteg panasz kivizsgálására meghallgatást tartott az US Helsinki Commission, ahol megjelenhettek a magyar kormány képviselői is. Erről röviden hírt adtunk múlt heti számunk 4. oldalán. A március 18-án Washingtonban megtartott meghallgatáson **Szájer József** magyar néppárti EP-képviselő látta el az ország védelmét, tényekkel támadva a hazug állításokat, amiket a rágalmazók nem tudtak igazolni. Beigazolódott Szájer mondása – ahol el tudjuk mondani az érveinket, ott meg is nyerjük a csatát. Erről hivatalos közlés jelent meg, ami teljes igazságot szolgáltat a magyar kormány részére.

Anna Stumpf, *Congressional Liaison, Political Attaché, US Embassy of Hungary* közváltotta Congressman **Chris Smith** (D-NJ), *co-chairman of the Helsinki Commission* nyilatkozatát, amely (hivatalos fordítás szerint) többek közt az alábbiakat tartalmazza:

– Mindannyian tudjuk, hogy több civil szervezet és néhány kormány – köztük a sajátunk –, hangosan kritizálta a magyar kormányt különböző okokból a demokrácia és az emberi jogok területén –, és hogy a magyar kormány támogatóival együtt nyomatékosan visszautasította a kritikákat.

– Miután mindkét oldal érveit áttekintettem, azt kell mondanom, az Orbán-kormánynak igaza van, amikor azt állítja, sok kritika igazságtalan, mert kettős mércén, ferdítésen vagy pontatlan

információn alapul. A magyar kormány mindezt nagy körültekintéssel dokumentálta például a Freedom Housenak küldött nyílt levelében.

– Hogy egy másik példát említsek, a kormány az Orbán-kormány új alkotmányát kritizálva azt állítja vallomásában, hogy „alapvető” kérdésekben, a „folyamatnak a társadalom keresztmetszetére épülő konszenzushoz kell vezetnie, nem pedig csak az uralkodó koalíció véleményét kell, hogy tükrözze... a különböző társadalmi csoportokkal való konzultáció elmulasztása nem tartotta tiszteletben a demokratikus szellemet”. Bárki, aki tisztában van az Obamacare törvény elfogadásának körülményeivel, könnyen megkérdőjelezheti, hogy a kormányunk vajon ideális helyzetben van-e ahhoz, hogy ezt az üzenetet megfogalmazza. A demokráciára vonatkozó durva meggyanúsításokat azonban minden bizonynyal el kellett volna kerülnie.

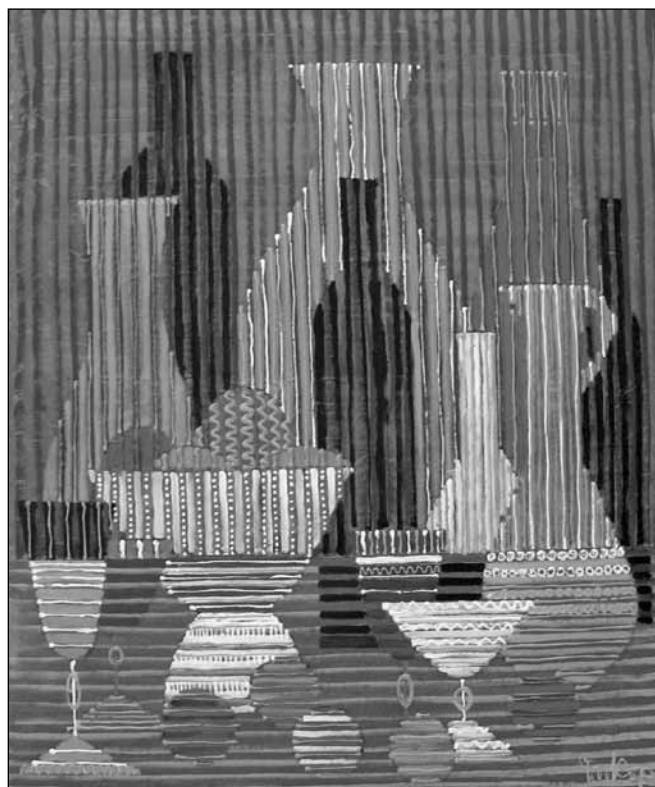
– Ugyanakkor ezeket az üzeneteket célba kell juttatni, nem szabad engednünk a saját kormányunk, vagy más kormányok hibái által gerjesztett cinizmusnak. De sokkal alázatosabbnak kellene lennünk, különösen egy olyan ország esetében, mint Magyarország, ahol az alkotmányos fékek és ellensúlyok rendszere él és virul, ahol egy demokratikus párt, szabad és igazságos választásokon nyert eddig nem látott kétharmados többséggel és nagymértékű változtatásokra

kapott felhatalmazással, egy demokratikus alkotmányt fogadott el, és nyitottnak mutatkozott arra, hogy másokkal együttműködve kiigazítsa és javítsa az újonnan hozott törvények hibáit. Ez a párbeszéd egyenlő felek között zajlik, és mi sokat tanulhatunk Magyarországtól. Gondolok itt elsősorban az államadóssági plafon alkotmányos rögzítésére és az élet anyaméhben kezdődő védelmére.

– Szeretnék gratulálni a magyar kormánynak az új alkotmány számos dicséretre méltó részéhez, például azokhoz, amelyek az emberi jogok érvényesülését segítik, köztük az emberkereskedelem és a reprodukív klónozás tilalmát, valamint elősegítik az élet kultúrájának védelmét. A továbbiakban is örömmel nézek elébe a magyar kormánnyal folytatott párbeszédnek országaink alkotmányos hagyományairól, és arról, hogy hogyan lehetne mindkettőn javítani.”

Nem sokat lehet ehhez hozzátenni, a győzelem nagyon fontos volt ezen a kényes politikai meghallgatáson, ahova viszont számosan – de tárgyyszerű indokolásokkal fel nem szerelve – felvonultak. Valóban arra lenne szükség, hogy az elhangzó vagy publikált vádakra és rágalmakra egyenlő eséllyel lehetne válaszolni.

Mindemellett fárasztó egy ország részére örökké védekezni, és árulói miatt szégyenkezni.

Zebra asztal, Kalocsai Érseki Kincstár, 1974

Prokop Péter, a XX. századi magyar képzőművészet európai jelentőségű egyénisége

„A művészet teremtés! Új szellemi valóság létrehozása, az átélt mély lelki élmény vizuális megjelenítése... A szellem erejének a rákényszerítése az anyagra. A műnek az egész emberiség sorát magába kell zárnia és hordoznia”. „A belém ágyazott apostol a serkentője a művészetemnek” – vallotta Prokop Péter. S mi jelentheti az ember számára a legnagyobb élményt? A környező színpompás világ számtalan csodája és benne az Ember, a maga végtelen gondolati és érzelmi gazdagságával, Szépségével. S mindez Isten alkotása, Isten ajándéka az Embernek! Minden Igaz, Jó és Szép, Istenre mutat! S mivel Isten a saját képére és hasonlatosságára alkotta meg az embert, ezért könnyű Őrá találni. „Tetten értem Őt a szívemben” - mondja József Attila. A művész az Istentől kapott képességével, tehetségével az anyagi világ elbűvölő látványa mögött meglátja a még sokkal káprázatosabb szellemi világot. Pontosabban ezt a két világot teljes egységben látja, amint az emberben is szétválaszthatatlan a test és a lélek. S mivel a lélek élte a testet, a lélek átüt, átragyog a testen. Prokop Péter képein ezek az átlakcsított alakok, tárgyak, jelenségek köszönnek ránk. Nemcsak megjelennek, hanem megszólítanak. Expresszív erővel hatnak ránk, megérintenek és magukkal ragadnak! Hová? Ahová a művész teremtő szándéka hívja a szemlélőt. Prokop Péter képeit szemlélve egyértelmű, hogy Istenhez, aki a legfőbb Igaz, Jó és Szép. Ezt a három legfőbb értéket már az ókori görög filozófusok is felismerték. A kereszténység hozzáadta a Szent fogalmát, amely e három fő értéket felmagasztosította, Isten szférájába helyezte. A végtelen Jó, a határtalan Szeretet Istenének a világába emelte.

A művészet, tehát szakrális tevékenység: a Szép eszközeivel bemutatott áldozat¹ – vallja

¹ Prokop Péter: Csontváry – Zarándoklás a Cédrushoz, 1984, In: Prokopp Mária: Prokop Péter, Szeged, Szegedi Tudományegyetem, Olasz Tanszék, 2003, 112.

Prokop Péter. S így folytatja: „A Szépségen átcsillantott isteni szolgálat így lesz hivatás”. A művész feladata prófétai küldetés. Petőfi Sándor szerint a művésznak Lángoszlopnak kell lennie, amely vezeti a népet a Kánaán felé. „A művész meglátja a motívumban, a jelenségben az igazgató Értelmet, amelyből előállott Minden. S meglátja ezt másokkal is. A művészet hódolat a mérhetetlen kozmosz végtelen Művészenek!”

Prokop Péter szerette idézni Werner Alajos kiváló pap zeneszerzőnkét, aki szerint Isten különösen kedves választottja a pap és a művész! Mindkettő arra hivatott, hogy kapcsolatot teremtsen Isten és az ember között! Vagyis a mulandó anyagi világban élő ember tekintetét az Örök értékek felé emelje. A Szép nem más, mint az Igaz és a Jó megjelenési formája!

Prokop Péter már kisgyermek korától a vonal és a szín ígézetében élt. Elemi erővel jelentkezett benne a készség a dolgok rajzi megjelenítésére. Élvezettel figyelte a természetet, az embereket és a tárgyakat. Nagy csodálattal tekintett minden Jóra, Igazra és Szépre! Örömmel horgászott a nádassal kísért Vajas-patakban, amely a kalocsai házuk közelében folyt. Élete fonalát a költői lelkületű édesanyja, Katona Teréz és a kiváló szabómester édesapa, Prokop Márton indította útnak. „Apám energiája és anyám éneklő világa összekapcsolódott bennem” – írja. Kalocsán született, az I. világháború vérzivatarát követő 1919-es esztendő január 6. napján, a Háromkirályok piros betűs ünnepén. A Napkeleti bölcsek biztos hite, a nehézségeket leküzdő akaratereje, példát jelentett számára az egész életében. Művészetében számtalanszor megjelenítette e három, lehetetlent nem ismerő férfi örömét, amikor - a több évi viszontagságos út után, - rátaláltak az emberré lett Istengyermekre. Prokop Péter is korán rátalált a legfőbb Jóra, Igazra, Szépre. Ezt segítette az otthon és az iskola is. Az otthont a

szülők kalocsai háza jelentette. A nagyszülők és a rokonság Apatinban és Zomborban élt. Onnan költözött Péter édesapja Kalocsára a XX. század elején. Trianon után, sajnos, fokozatosan megszakadtak a kapcsolatok a délvidéki rokonsággal.

/Az én dédapám, Prokopp János (1825-94), ugyancsak Apatinban született, majd Zomborban nőtt fel. Mint építőipari céhlegény már 1844-ben, Pesten kezdte meg a vándoréveit, és München, Karlsruhe, Rastadt Prága és Brünn következett, a vándorkönyve szerint. 1850-től a komáromi vár mérnöke, 1853-tól gróf Széchenyi István óbudai Hajógyárának építész, és 1864-től az esztergomi érsekség, majd Esztergom város és megye építészé./

Az iskola Prokop Péter számára a jezsuiták magas színvonalú és mély lelkeségű kalocsai gimnáziuma volt. Itt nemcsak széles körű tudományos ismereteket kapott a kitűnő tanuló, hanem az egész életét meghatározó nyitottságot, szenvedélyes érdeklődést a kultúra minden ága iránt. A jövőjét a legfőbb Úr szolgálatába kívánta állítani. 16 évesen papjelöltnek jelentkezik. Példaképe Prohászka Ottokár püspök (1858–1927), a nagyműveltségű férfi, aki Istenben él, és Isten szeretetét árasztja a környezetére. Péter atya is erre törekedett, és ezt valósította meg életének 82 évében, mindvégig. 1942-ben pappá szentelték március 25-én, Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén. Ennek az ünnepnek a nagy titka, csodája, - hogy a Mindeneket teremtő Isten a názáreti szűz lány közreműködését, beleegyezését kéri a megtestesüléséhez, és a Szent Szűz ezt a kitüntetést mély alázattal fogadja, és teljesen ráhagyatkozik Istenre, – ez Prokop Péter egyik legmélyebb élménye, legfénylőbb látomása. Számtalanszor jelenítette meg újra és újra ezt a lelkében élő hatalmas víziót... Ez a világtörténelmi esemény az üdvösségtörténetünk kezdete!

„Spirituális töltésem sugallja alkotó fantáziámat²...A belém ágyazott apostol a serkentője a művészetemnek³... A pap és a festő úgy csavarodik egybe bennem, mint egybefont két gyapjúsál, elválaszthatatlanul.⁴ Másik kedvenc hasonlatom, a Duna és a Tisza össze-

ölelkezése. Mindkettő gazdagodik, állandóan kapnak egymástól” - vallotta⁵. Életének a közép-pontjában mindvégig a szentmise csodája állt.

1942-1956 között a kalocsai egyházmegye községeinek plébániáin – Dunapataj, Dusnok, Mélykút, Felsőszentiván, Kiskőrös - teljesített kápláni szolgálatot. A hitoktatásban különösen érezte a kettős hivatás kettőzött eredményét. 1945-ben, nagy örömeire, az érseke Budapestre küldte a Képzőművészeti Főiskolára, hogy a kalocsai növéreket gimnáziumában majd rajztanárként működjön. Kontuly Béla monumentális festészeti osztályán kezdte a tanulmányait. Művészeti példaképe Aba Novák Vilmos volt, akivel azonban már nem találkozhatott a Főiskolán, mivel 1941-ben meghalt. A főiskolán a legnagyobb élményt Csontváry Kosztka Tivadar képei jelentették, amelyek Dénes Jenő műtermében várakoztak a restaurálásra: Mária-kútja, Zarándoklás a Céd-rushoz, s a többiek. Csontváry mágikus világképe, prófétai látomása, expresszív művészeti ereje, amellyel meg akarta változtatni a világot, nagy revelációt jelentett számára. „Csontváry megragadta a természet mögött settenkedő világértelmet...” „A Cédrus roppant dinamikával tör fölfelé... Az ágaiból föltartóztathatatlanul árad szét az energia. Diadalmas életerő. Nagyobb a hegyeknél. Mögéje törpül a Libanon havas hegylánca. Háromszög koronája időn és téren túli rend. Az összeölelkező két törzs a lombban ülő madárral a háromságból fakadó egység. Történelmi nélküli, örök létezés. Ez a cédrus él. Lélegzik. A kozmoszból elénk lépő, megelevenedett kinyilatkoztatás. Én vagyok, aki vagyok. Az Abszolútum.” – írta a kitűnő Csontváry tanulmányában⁶.

Már csak félév hiányzott a diplomához, amikor a kommunista magyar kormány 1948 nyarán megszüntette az egyházi iskolákat. Az érsek erre visszahívta az egyházmegyei szolgálatra Prokop Pétert. Folytatta kápláni teendőit a kalocsai egyházmegyében. Volt azonban egy nagy jötevője, Belon Gellért, a későbbi püspök, az egykori tanára a teológián, aki 1950-től Sükösd plébáno-

⁵ Prokop Péter kiállítás megnyitó beszéde: Tata, Kristályszálló, 1999. július 4. In: Prokop Péter: Innen és a mindeneken túl. Budapest, 2001, 33.

⁶ Prokop Péter: Csontváry - Zarándoklás a Cédrusfához, In: Kardos Klára (szerk.): A Teremtő dicsérete, Eisenstadt, Prugg Verlag, 1985. 85-88. és Prokopp Mária: Prokop Péter (monográfia) Szeged, 2003, 17.

² Prokop Péter: Sziromszállingó, Budapest, 1997, 302.

³ Prokop Péter: Cseppkőbarlang, Budapest, 1991, 129.

⁴ Prokop Péter: Római évek, Róma, 1985, 59.

sa volt. Meghívta templomának kifestésére. A Krisztus Király tiszteletére szentelt templomot egységes program szerint, teljesen kifestette Péter atya 1950-ben. A szentély káprázatos víziója Krisztus királyságáról, ma is eredeti fényben tündököl. Dr. Kopp Jenő a Fővárosi Képtár nagy tekintélyű művészettörténész igazgatója kitörő lelkesedéssel üdvözölte e freskóban a magyar egyházművészet hiteles megújulását: „Prokop Péter új, bátor hangja hallatlanul mélyről jövő, ezer árnyalatú hang. A festő képzelete, palettája, színei felett fénylőn, melegen világító láng a hit. A földöntúli lét fenségét és erejét a színek ragyogásával, a kompozíció dinamikus erejével, az Atyaisten és Krisztus alakjának mozdulatlan fenségével és az angyalok ritmikus mozgásának ellentétével érzékelteti... A sükösi freskó előtt úgy érezzük, hogy végre megtaláltuk, akire régóta várunk, akire nagy hivatás vár az új magyar egyházművészet felvirágoztatásában.”⁷

Prokop Péter a következő 53 évben eleget tett e várakozásnak. Ezt igazolta már 1955-ben a Komárom megyei Szend község szép barokk templomában festett pompás mennyezeti freskói Jézus életéről és a magyar szentekről. Itt ekkor Tűz Tamás pap költő volt a plébános, Prokop Péter jó barátja. Mindkettőjük művészetének méltó emléket állít Dobrova Tibor, az egykori szendi diák, a freskófestésnél segédkező „kisinin”, a 2011-ben megjelent nagyszerű kötetében⁸.

1957. január első napjaiban, az atyai pártfogója, Belon Gellért atya biztatására, átlépte az országhatárt. A jugoszláv oldalon táborba került. Három hónapot kellett itt várnia, amíg a Pápai Magyar Intézet Rómából megküldte a nevére szóló meghívót. Ez alatt a társait rajzolta. Ez a kiváló portrégyűjtemény 2004-ben megjelent Sümegi György: „Kép-Szó '56” című kötetében. 1957 tavaszán érkezett Prokop Péter Rómába, az Örök városba, a kereszténység, az európai kultúra központjába, a Művészetek fellegvárába. Első útja a védőszentjének sírjához vezetett, a sír fölé épült Szent Péter bazilikába. Rómában elvégezte, kitüntetéssel, a Képzőművészeti Akadé-

mia festészeti szakát, és 1960-ban festőművészi diplomát kapott. Legfőbb tanítómestere azonban maga Róma volt, a 2000 éves világáros művészeti alkotásai. Az etruszok művészete, az ókeresztény mozaikok expresszivitása, Fra Angelico fénylő, világító színei, Michelangelo gigantikus ereje, Caravaggio festményeinek megrendítő belső fénye teljesen rabul ejtették. A 42 évi római tartózkodása alatt számtalanszor elzárándokolt e nagy mesterek csodáihoz, s mindig új ösztönzést kapott tőlük. „Rómában legfőképpen felfedeztem a Fényt, és föllobbant színeim átalakultak, megérlelődtek. Lángoló színeim azonban a szülőföldemé!” Szívéhez a legközelebb az „angyali” domonkos szerzetes festő állt. Ő volt a legfőbb példaképe! „A fénybe mártott színei mögött rendkívüli világ lüktet. Ez a kristályéter átragyog mindent: tájat, embereket, tárgyakat. Belehatol a dolgokba, és belső csillámmá válik: Benne élünk, mozgunk és vagyunk... Fra Angelico fölgyújtotta a fényt, mely a „visio beatifica”-ban lesz a földi zárándokoknak boldog beteljesedés.”⁹ Prokop Péter is a művészet erejével hirdette a Transzcendencia valóságát. „Anyaggal megjeleníteni az anyagot teremtő Isten világát, a Paradiso fénylő ragyogását, éltető melegét, ami nem a csillagok felett van, hanem bennünk él”. Ezt tartotta feladatának, hivatásának! S ez magyarázza, hogy számtalanszor, újra és újra megfestette - látszólag – ugyanazt a gondolatot, látomást, de minden alkalommal új ihlettel, nagy elkötelezettséggel. Így hatolt egyre mélyebbre, egyre közelebb Istenhez, a legfőbb Szeretethez.

A római monumentális festészeti együttesei közül kiemelkednek a Pápai Magyar Intézet 1958-ban kifestett kápolnájának falképei, a Cinecitta közeli Bogata André templom homlokzatának 100 m²-es mozaikja (1962), majd Szent István Zarándokház - amely 1965-67 között Prokop Péter közreműködésével épült fel, - a kápolna oltárképfreskói és üvegablakai, továbbá a Prima Porta-i nővérek zárdája és temploma /1969/, s végül Genazzano - (Rómától délre) - Mária-kegyhelyének pompás üvegfala /1974/¹⁰.

⁷ Kopp Jenő: *Prokop Péter sükösi freskói, Vigília*, 1951. február

⁸ Dobrova Tibor Antal: *Szendi freskók - Szendi versek, / Prokop Péter festőművész – Tűz Tamás költő /*, Budapest, 2011.

⁹ Prokop Péter: *A szerelmes barát (1400-1455)*, in: *Prokop Péter: Boldogasszony, Róma*, 1984, 83-85.

¹⁰ Ezekről a művekről és Prokop Péter egész életművéről bővebben: *Prokop Péter: Mária: Prokop Péter (monográfia)* Szeged, 2003.

1977-ben a művész szívinfarktust kapott. Ezzel lezárult a hatalmas falképek készítésének a korszaka, és átadta a helyet a kisebb, „öleb-beli” képeknek. Ezek még közelebbről mutatják be a jeles művészt.

Kondor Lajos fatimai lelkész meghívására Prokop Péter készítette Fatimában a Magyarok keresztútját (koronázó Szent István király kápolna), 11 magyar szentet – Szent István, a pannóniai Saváriában született Szent Márton, akinek zászlaja alatt győzte le István király a pogány Koppányt, Imre, Mór, Adalbert, Gellért, Gizella, László, Margit, Erzsébet, Kapisztrán János – 11 színes üveglakát 1970-ben. 23 évvel később, 1993-ban ugyancsak Kondor atya kérésére, a Szent István kápolna szentélye és hajója lapos mennyezetére készített egy-egy 50 m²-es mozaikképet. A szentély felett, Szent István felajánlja Magyarországot a Magyarok Nagyasszonyának, jelenet látomását tárja elénk Prokop Péter. Mária és István párbeszédét az örvendetes rózsafüzér titkai, vagyis Mária örömei kísérik.

Amerikába Monsignore Szabó János, a magyarok lelkésze hívta meg Prokop Pétert, először 1961-ben. Itt az Indiana-beli South Bend-ben /1961-64/ – többek között - a Magyarok Nagyasszonya hatalmas templomát díszítette falképeivel és oltárképeivel, majd 1973-ban az Ohio állambeli Toledo magyar templomának a kupolájában jelenítette meg a magyar szenteket 150 m²-en, hogy csak a legkiemelkedőbbeket említsük. A magyar szentek közül kiemelt helyet kapott Amerikában Szent Imre herceg, a győztes hadvezér, akinek pajzsán ott ragyog az Árpád-ház sávós címere, és mellette feltűnik Amerika címere. S felirat hirdeti, hogy Imre herceg Amerika védőszentje is, mivel a nevét Amerigo (=Emericus=Imre) Vespucci után, róla kapta. A monumentális alkotásokat rendszeresen kísérték kiállítások nemcsak Itáliában, Amerikában, hanem Németországban, Svájcban és Ausztráliában is.

Prokop Péter négy évtizedes római tartózkodása alatt is mindig megvolt a kapcsolata – a vasfüggöny ellenére is - az egykori híveivel, paptársaival, barátaival. Több hazai templom számára sikerült oltárképet küldenie. Mélykút Marsall-telepi Szent Erzsébet temploma (1962), Kaskantyú (Kiskőrös) temploma (1970) és Kalocsa székesegyháza (1985) ma is büszkén őrzi

hű fiának remekművű oltárképét. Ez a három oltárkép Prokop Péter három főműve. Mélykút háromrészes oltártáblája a keresztény felebaráti szeretet világszerte tisztelt hősét, Szent Erzsébet fiatal magyar kiráylány költői lelkületű, a jó-tékonyágtól boldog, közvetlen, egyszerű alakját állítja elénk. Kétoldalt a három-három kisebb kép az irgalmas szeretet egy-egy hősét mutatja be: Szent László magyar király, vizet fakaszt a sziklából a vele küzdő katonák számára, Szent Krisztof átviszi az embereket a folyón, Szent Márton, a római katona, Pannónia szülötte, Amiens város kapujában felruhazza a mezítelen felebarátot a kettészelt köpenyével. Páli Szent Vince vállalja a gályarabságot az elítélt embertársa helyett. Az utolsó kép a halottak méltó végtisztességére, hívja fel a figyelmet, amely a Jézus által sürgetett felebaráti szeretet fontos tette. A kép a lángoló, tiszta színek káprázatos festőiségével jeleníti meg a lélekbe markoló üzenetet, amely dekoratív rajzolt nagy betűkkel is olvasható a képen: „Bármit tettetek, nekem tettétek”. A kép művészi előadása bizonyosság, hogy Prokop Péter az 1960-as évek elején, a kubizmus elvének ismeretében teljesen új, egyéni, dinamikus fénylő, festői formanyelvet teremtett.

Kaskantyú templomának háromrészes oltárképe ennek a stílusnak a továbbfejlesztése a festőiség és a lírai felfogás irányában. Témája az Eucharisztia csodája, amelyet Jézus az Utolsó vacsorán rendelt, és amelyben Jézus egyszerre van jelen a Keresztáldozatában és a Feltámadásának valóságában.

Kalocsa ősi székesegyháza számára, az egyik mellékoltár hatalmas képén, Prokop Péter a legfőbb példaképét, Szent Ferencet jelenítette meg, aki a Naphimnusz éneklé, s akit Isten a fénylő szeretetének fényével megdicsőít. Az e világi kötöttségektől felszabadult keresztény ember eszménye ő, aki Istenben él. Őt dicsőíti teljes szívvel és lelkével! Lendületesen felemelt, szétárt karral áldja Istent a teremtett világ minden alkotásáért, a Napért, az emberért, az állatokért és a növényekért. Ezek mind körülölelik Ferenc testvérét. Ő Krisztus valóságos „mása”, az „alter Christi,” aki felett megnyílik az ég, és a Napkorongban megjelenik az Atyaisten szétárt, hatalmas keze. A belőle áradó fénylő, arany sugarak beragyogják az eget és a földet, vagyis az egész

képet. Ez a kép 1986-ban, a művészi pályája csúcspontján álló festőművész egyetemes jelentőségű főműve. A korábbi képek heves mozgalmassága itt békés, diadalmas, fénylő örömmé, időtlen boldogsággá magasztosul.

Itthon 1978-ban volt az első kiállítása Kalocsán és Budapesten, a Patrona Hungariae gimnáziumban, amelyet 1979-ben az esztergomi Keresztény Múzeum követett, majd 2003-ig évente több kiállítást is rendeztek a képeiből hazánkban Budapesten és vidéken egyaránt.

A monumentális művek mellett a több ezer táblakép jelzi Prokop Péter művészetének kibontakozását, elmélyülését az évtizedek alatt. Ezek legnagyobb része hazakerült. De jelentős gyűjtemény maradt Rómában, a Szent István Zárandotházban, a folyosók és a szobák falán, 430 kép, amelyet a közjegyző előtti aláírással hagyott a Ház vezetőségére. További gyűjteményt őriz a Prima Porta-i apácázárda, Nápolyban egy ügyvéd barátja stb. Itthon állandó nagy kiállítása látható Péter atyának a szülővárosában, Kalocsán, az Érseki kastélyban és a Katona István-házban, továbbá Csepelen a Szent József Otthonban. Nagy együtttest őriz a Keresztény Múzeum is. Még az életében szép kollektiót adományozott a mester a Kárpát-medence minden püspökségének, a legtöbb szemináriumnak és katolikus iskolának. Azért ajándékozta képeit ezeknek a pasztorációs központoknak, hogy a magyarság lelki megújulását segítsék. Reméljük, hogy Isten üzenetei, amelyek Péter atya művészi tolmácsolásában, képeken, mozaikokon, üvegablakokon és az írásain keresztül szólnak hozzánk, a XXI., majd az azt követő századokban is, megérintik, megrendítik az emberek szívét: elindulnak, és haladnak a legfőbb Jó, Igaz és Szép felé. A Boldogság felé.

Prokop Péter művészi munkásságát az állandó megújulás, továbblépés jellemzi, hogy a mély Isten-kapcsolatát, a belső vízióit minél expresszívebben, minél tökéletesebben jelenítse meg a szín és a vonal segítségével. „Az igazi festőnek

valódi témája a Szín. A meg nem álló kutatásainak állandó tárgya a szín” – vallotta¹¹.

A fentiekben Prokop Péter írásaiból kiragadott idézetek meggyőzően tanúsítják, hogy a festészet mellett a tollnak, a szónak is jeles mestere volt. Az 1970-es évektől a müncheni *Életünk* című lap kérésére kezdett el írni. S ettől kezdve a tollat is nagy élvezettel forgatta. „Rájöttem, hogy akinek alkotó készsége van, bármihez kezd, benne otthonossá válhat.” Tizenhét pompás kötete jelent meg, amelyek alapján a Magyar Írószövetség 1997-ben tagjai közé választotta.

Péter atya 1999-ben végleg hazaköltözött sok száz képpel Budapestre, Kozma Imre atyának, a Máltai Szeretetszolgálat elnökének segítségével. Lakhelyéül a kalocsai nővérek csepeli Szent József Otthonát választotta. A csepeli művészekkel baráti kapcsolatba lépett. Az ő áldásával kezdte meg a Király-Erdei Műhely a működését Erdei Éva festőművész-szobrász vezetésével. Csepel önkormányzata díszpolgárává választotta.

2003-ban Prokop Péter elnyerte a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetését.

2005-ben, a Mester halála után, a Király-Erdei Műhely létrehozta a Prokop Péter-díjat, amelyet a kuratórium olyan művészeknek ítél oda, akik Prokop Péter szellemiségét és művészi színvonalát képviselik. Eddig Czigány György, Karácsony Gábor, Puskás László, Somogyi Győző, Szabó Ferenc, Szakolczay Lajos, Vasadi Péter nyerték el a díjat, amelyet az oklevél mellett Erdei Éva Angyal szobra képez.

2010. január 6-án Prokop Péter születésnapján emléktáblát helyeztek el a csepeli Szent József Otthon falára a Király-Erdei Műhely és Németh Szilárd országgyűlési képviselő áldozatkészségéből. Itt minden év január 6-án, Vízkereszt ünnepén, Prokop Péter születésnapján, ünnepélyes koszorúzást tart a Király-Erdei Műhely vezetésével a csepeli Önkormányzat, a csepeli Művészek Alkotó Fóruma, a Szent József Otthon, valamint a művész nagyszámú tisztelője.

¹¹ Prokop Péter: *Római évek*, Róma, 1985, 61.

Találkozásaim Prokop Péterrel *

Prokop Péter 1919-ben született Kalocsán, és itt is szentelték pappá 1942-ben. Három év kápláni szolgálat után iratkozott be a pesti Képzőművészeti Akadémiára, ahonnan érseke 1948-ban, az iskolák államosítása után visszahívta, így utolsó fél évét a főiskolán már nem fejezhette be. 1957-től Rómában élt. Festőművészeti diplomáját a Római Képzőművészeti Akadémián szerezte. A római évek hozták számára művészetének kiteljesedését. 1999-ben költözött haza. 2003-ban bekövetkezett haláláig Csepelen élt és alkotott.

Tevékeny életéről számos önálló kiállítása (pl. Olaszországban, Németországban, Ausztriában, az Amerikai Egyesült Államokban és Ausztráliában stb.), festményei, színes üveglakai, tábla-, fal- és oltárképei, grafikái, valamint könyvei tanúskodnak. Magyarországon 1978 óta szerepelt rendszeresen műveivel. Legnagyobb állandó kiállítása a római Szent István Zarándokházban látható (mintegy 470 kép). Műveinek jelentős részét 50-100-200-as csoportokban, állandó kiállítás céljából hazai közintézményeknek adományozta. Életművével Kalocsán 1988 óta állandó kiállítás keretében is találkozhat az érdeklődő közönség.

Egy fél évszázaddal ezelőtt ismerkedtünk meg Rómában. Most római és hazai találkozásainkat felidézve szólok művészetéről és világszemléletéről, *ars poeticájáról*, idézve a festő író magától is, illetve vele készített interjúimat. 1967 januárjától 1992 augusztusáig dolgoztam a Vatikáni Rádiónál. Rómába érkezésem után hamarosan megismerkedtünk. Gyakran felkerestem „főhadiszállásán”, a Szent István Zarándokházban. Néha meghívott ebédre is. Amikor később Tűz Tamás költő barátunk több ízben heteket töltött Rómában, hármásban is találkoztunk, nem egy-

szer Szőnyi Zsuzsáéknál, a férjéről humorosan elnevezett „Triznya-kocsmá”-ban, hazai és külföldi értelmiségiek, írók, művészek társaságában.

Többször beszámoltam a Vatikáni Rádióban kiállításairól, később sorra megjelenő köteteiről. 1973-ban a Piazza del Popolón fekvő Augustiniana galériában állított ki; akkor interjút készítettem vele. Ebben ő maga jellemezte mintegy két évtizedes munkásságát, állandóan újat kereső és teremtő alkotótevékenységét. Tájképek, csendéletek és többé-kevésbé absztrakt konstrukciók mellett akkor találkoztunk először a művész expresszionista arcképevel; továbbá kifejezetten vallásos ihletésű képeket is láthattunk: Utolsó vacsora, Emmauszi tanítványok, madonnák, Szent Ferenc a madarakkal.

1974-ben újabb római kiállításáról („Galleria della Pigna” kultúrközpont) olasz nyelvű katalógusában értő jellemzést olvashattunk Camilucci műértőtől. Szerinte az impresszionista örökséget folytató Prokop képein a szín és a fény ragyogó harmóniája egyrészt szétfeszíti a kis térfelület kereteit, másrészt a művész a fényt a festék matériájába gyúrja bele; így a durva anyag áttetszővé válik, ugyanakkor a kép anyagszerűbb és vibrálóbb lesz. Hozzáfüztem akkori ismertetésemben: „Prokop még nem vallásos tárgyú festményein is ezt a tapasztalaton túli, természetfeletti fényt sejteti meg, amely elárad a Szeretettől mozgatott teremtésen.

Róma után Magyarországon is számos kiállítása volt: galériákban, templomokban. Aztán sorban jelentek meg feljegyzései, aforizmagyűjteményei, kisebb-nagyobb esszéi: e kötetekben is számos fekete-fehér képmellékletet láthattunk. *Sziromszállingó* c. kötete végén így vallott magáról („Tudathasadásos alkatom” címmel): „Kö-

* Előadás a Prokop Péter- emlékkiállításon Vollnhofer Artstudio, Budapest, 2012. szeptember 26.

teteimnek nincs befejezése, mert sorozatuk folyamata...Az élvhajász serkentő izgalma folyton bennem feszül: gyerünk csak tovább! Saját érdekem diktálja: le ne álljak! Formában maradhasak. A semmittevés tompít, lassan ölő gyilkos. Tréning nélkül elernyednek izmaink, szellemi teremtőképességeink. Míg ki nem ütnek a sorból, teljes tempóval hajrázom!”

Péter így elárulta hosszú élete titkát is. 85 évet élt! Valahányszor felkerestem a Szent István Zarándokházban, műtermében mindig 2-3 készülő festményét mutatta. Irigyeltem is: „Jó neked, Péter!” –mondtam. „Nincs más dolgod, csak a teremtés”. Nem kellett naponta időpontra dolgoznia, saját gyönyörűségére alkotott megállás nélkül; kivéve élete végén már Magyarországon, a hosszantartó szenvedése alatt.

Tizenhét prózai kötete jelent meg. Ezekről többször írtam kritikát folyóiratomban, a *Távlatokban*. A *Modelldíj nélkül*-ben (1992) maga így határozta meg írásai műfaját: *sziporkagyűjtemény*. „Ötvenedik után szégyell az ember belekezdeni. Újságszerkesztő unszolása nélkül aligha merek cikkezni. Lelkesítő olvasóm kérdése: miért nem magad kommentárod képeidet? – indított útra. Ha nem biztat, most nem kopogtatnám kilencedik sziporkagyűjteményem.” Aforizmái, naplójegyzetei között néha hosszabb írásokat is találunk, pl. a hitetlen Tamásról, vagy védőszentjéről, Péter főapostolról. Megindítók a könyv vége felé a kórházi jegyzetek. Az ember itt találkozik a szenvedők világával. Itt felvetődnek az alapkérdések a rosszról, az ártatlanok szenvedéséről és a halálról, amelyeket a bibliai Jóbtól kezdve Dosztojevszkijen át Camus-ig oly sokan felvetettek Istennel perelve: Te teremtetted a fájdalmat!? „A felebarátod arcából, de a tiédből is a velünk azonosuló Jézus néz össze, aki bennünk szeretne élni. Megrendítő az így kozmikus fölfogott és átértett Üdvözítő. Benne én is, te is együtt járjuk egyéni keresztutunkat. (...) Hallgató apácák csöndjünkben imádkoznak a napfogyatkozások reménytelenjeiért. Nem tudják, kit emel meg Krisztus titokzatos testében éppen az ő fájdalmas útjuk ereje.”

Prokop Péter *Pukkanó buborék* c. „naplókötete” (Jel Kiadó, 1996) elején olvasom e sorokat: „*Biztatóim számára* indulok neki a tizenkettedik kötetemnek. Akik, ha kezükbe került egy, vala-

mennyit megszerették. Nekik tartozom a tucattal. Jól esett olykor visszaüzenésük. . .” És még ugyanabban a jegyzetben egy személyemnek szóló kedvező utalást is látok: „A Vatikáni Rádió méltatásán túl egyházi pultokról ajánlást csak elvétve kaptam. Valószínűleg érdesek, nem ájtatosak észrevételeim. Könyvkiadók mint ismeretlenek nem nyúlnak utánam. Ez esetben is magam vagyok a magam mecénása.”

Az előző években megjelent kötetekhez hasonlóan újabb jegyzeteit is Prokop grafikái és festményeinek fekete-fehér fotói illusztrálják. Sajnos, festőnk képeinek varázslatos színeit még csak sejteni sem lehet a rossz reprodukciókból. Mondtam már Péter barátomnak, hogy kevesebb több lenne: mindenképpen kellene, kellett volna néhány színes reprodukció, és a 75 kép helyett mondjuk csak 25, de olyan, amelyik fekete-fehéren is jól érvényesül.

Az általában rövid feljegyzések, eszmélődések, néha aforizmaszerű gondolatok a festő-író életérzését, kritikus világlátását tükrözik. Kortársairól, egyháziakról és világiakról, politikai és kulturális eseményekről, a leghétköznapibb történetekről elmondja benyomásait.

Érdekesekek azok a bemutatkozó vallomásai, amelyeket kiállításai megnyitására írt. Pl. az 1996. májusira, amelyet Szegeden rendeztek. Íme önarcképe: „Pap-festő-író gomolyog bennem. Ha hangoztatom is, az állvány előtt az akadémiaát végzett keveri a színeket, és az írógépnél a humanista fogalmaz, de hátulról a szeminárium neveltje bujtogat. A skizofrénia hármasa megfér egymás mellett, nem rivalizálnak, egyik sem akar hőssé nőni a másik kettő fölé. Engedik, hogy bármelyik a maga természete és lehetősége szerint mondja ki önmagát. Perszonálunió módján hivatásaim.” [. . .] „Nemcsak ésszel, de szívvel is dolgozom. Kiérezheti ujjaim izalmát a néző, soraim meghatottságát az olvasó. Expresszív hajlamom az uralkodó. Egyenrangú a bibliatéma vagy a bohócok. Tájékepeimen és csendéleteimben ott lapang az istenkereső.”

Pár nappal halála előtt látogattam meg a Széher úti kórházban. Megrendültem, amikor behunyt szemét rámnyitotta, és halkán néhány szót váltottunk. „Húsz kilót fogytam” - mondta halkán. Mielőtt elhagytam volna a betegszobát, „útravalóul” megáldottam.

Szerepeltem – néhány költőbaráttal - Péter Keresztúton c. albumában egy vers-triptichonnal: *Ecce homo*, *Pietà*, *Rabboni!* Egy kis közös könyvünk is megjelent: „*Uram, irgalmazz!*” Prokop képei a Jézus Szíve-litániához az én négysorosaimmal.

*Most már tudom, hogy Nálad az öröm!
Kegyelmet osztó kegyelmezz nekem!
A szívemből a boldog vércörön
az élet zsong – Feléd száll énelem.*

Assisi Szent Ferenc, Kalocsa, magángyűjtemény

A teremtő szeretet világossága

*Prokop Péter kiállítása a budapesti Bazilika Lovagtermében,
2013. április - május*

Hetvenöt festmény (táblakép) – a művész eme műfajban végzett tevékenységének a summája – bőven elég arra, hogy Prokop Pétert (1919 – 2003), a festőművészt újra felfedezzük. Mert akárhányadik tárlata is ez a tíz éve meghalt mesternek – sokadik! –, a kortárs magyar művészettörténet és képzőművészeti kritika még mindig adós a nem akármilyen életmű felfedezésével. Nyugtázást nem is merünk mondani, csak felfedezést, hiszen a figyelemfölvívás eme süket korszakban legalább annyira fontos, mint az esztétikai érték – remélhetően hamari – elfogadtatása.

A hatalmas életmű – tán tízezerre is tehető a festmények száma – maga is ludas abban, hogy eddig a szakma (kivétekelént említhető a monográfia szerzője, Prokopp Mária) jobbára hallgatott az értékelést illetően. És akkor az évtizedek alatt a különböző országok különböző templomaiba készített freskókat, tábla- és oltárképeket, üvegablakokat, mozaikokat stb. nem is említettem. Íme, csak mutatóban, egy szűk lista a művész ilyen jellegű tevékenységéről: Sükösd (1950), Bácsszőlős (1953), Bácsbokod (1953-1954), Baja-Kiscsávoly (1955), Szend (1955), Mélykút (1962), Kalocsa (1986) Budapest, Csepel (1999-2003); Róma, Palazzo Falconieri (1958), Nepomuceum (1961), Borgata André templom (1962), Pápai Magyar Intézet (1964), Szent István Zarándokház (1967), Prima Porta apácázárda (1968-1972), Genazzano (1974), South Bend – USA (1962-1964), Toledo (1973).

Prokop Péter – aki különben (18 kötete tanúsítja) kiváló napló- és esszéíró is volt – szent meggyőződéssel vallotta, hogy az embert (kiváltképp ha művész) csak a munka teheti nagygyá. A munka, amelynek – pap festőről van szó – a hit a motorja.

A Budapesten kezdett és Rómában befejezett tanulmányok – az utóbbi városban díszítette föl a Szent István Zarándokházat (1967) – a belülről jövő isteni fény útját erősítik. Nem véletlenül utalt erre egyik poétikus jegyzetben maga a festőművész-író: „Rómában legfőképpen felfedeztem a Fényt, és föllobbant színeim átalakultak, megérelődtek. Lángoló színeim azonban a szülőföldemé.”

A festőművész nem akart szülőföldjétől elszakadni, annak szegényeit, a vérébe ívódott tájat – szolgáló papként és szolgáló festőként – úgy emelte a szakrális magasba, hogy minden képe izzik. Evvel is adózik az itáliai reneszánsznak – az 1957-től 1960-ig az Accademia delle Belle Arti festőszakán meggyulladt lámpa hátra is, előre is világított –, hiszen a festői tökély és Isten közelsége ama ősök, tartást, látásmódot és fegyelmet adó mesterek csaknem minden alkotásból kitesztelt.

Nem bódult bele a múltba, számára a különbözőképpen – és más-más módon – világító csillagok a szinte megfogható, érzelmi-érzéki kisu-gárgázású képet jelentették. Ettől úgy elszakadni, hogy a közlés isteni üzenete megmaradjon, nem kis próbát jelentett. A nyugalom helyébe – egy kis megengedéssel – a lázat ültette. Expresszionista hevülete mindvégig fölfedezhető a művein.

Irányzathoz, festésmódhoz nem tartotta magát. Amikor ecsetet fogott a kezébe – akár tudta, akár nem – mindig új és új kalandra indult. Az égi lajtorják, az ember számára is belakható menny igézetében. Mintha zsolozsmát fogalmazna, úgy veti papírra emberi-művészi krédóját. „A művészet szakrális tevékenység: a szép eszközeivel bemutatott áldozat. Anyaggal megjeleníteni az anyagot teremtő Isten világát, a Paradiso fénylő ragyogását, éltető melegét, ami nem a csillagok felett van, hanem bennünk él. A művészet – te-

remtés! Az átélt mély lelki élmény vizuális megjelenítése... A műnek az egész emberiség sorsát magába kell zárnia és hordoznia. A művészet hódolat a mérhetetlen kozmosz végtelen művészenek!”

Örömmel jelenthetem – több múlt századi római és csepei találkozás, valamint számtalan „zsörtölődő” hangú beszélgetés ebben megerősít –, hogy megfelelt az általa kitűzött – magasra állított! – mércének. Minthogy a „mérhetetlen kozmosz végtelen művésze” nem más, mint Isten, festményeinek biblikus – jobbára biblikus – körei Őt, és a hozzá közelállókat emelik a fókuszba.

És itt nemcsak figurális, fölöttébb emberalakot formázó műveire gondolok.

Nincs az a tájkép (Első hó – 1984), nincs az a csendélet (Csikos edények; Csikos edények pirosban – mindkettő 1973), amely fényzivataros felületével, a kontúrok rovátkáiban megülő csillámokkal ne idézné föl a vigyázó Szem jelenlétét. A festményeken – meg akarta mutatni, hogy erre is képes? – a néprajzi jellegű szépség valósággal szakralizálódik. A jelenléttelen jelenlét az Úr mindenhatóságára utal. A köznapi rendezett „tárgykozmosz” így válik részévé ama megfoghatatlan Kozmosznak.

Profán vizsgálódása: életszeretete és humora megpezsdi a világváros tereit és utcáit (Macsák a Forumon – 1962; Furulyázik a varázsló – 1972), mintha az öröm – némelykor fanyarkás öröm – köztérre való vitele segítene az élet terheinek az elviselésében.

Szinte tobzódik a különféle festésmódban. Egyszer aritmikus kubista foltokból szövö látomását (Svájci háztetők; Bánkódás – mindkettő 1960), másszor kubisztikus, ám expresszionista hevületű, csaknem nonfiguratív képbe sűríti az Üdvözítőt köszöntő tömeg – istenemberré vált az ember – ég felé való véghetlen nyújtózását (Hozsanna – 1966). Ha jó kedve van, vagy huncutságból a világ által elismert modernsége vágyik, a klasszikusok bővületében Picassót, Matisse-t gyúrja egybe, Cézanne-ra is kacsintva, hogy az így kreált egyetemes arcon a művészettörténet megannyi bája (a szem tágra nyitottsága, a tojásarc kelleme stb.) tükröződjék (A művész tréfája – 1964).

Üvegablaktervnek tetsző, a színfoltokat kontúrok közé szorító tálalásban adózik a népsze-

rű sportnak (Focisták), illetve a hit megrendítő erejével hajt fejet a tanítás mindenhatósága (Nikodémusz beszélgetése – 1968) és a hírhozó fölmagasztosult postája előtt (Angyali üdvözlés – 1962). Virtuóz festői tudását, az ecsettel való villódzást – előny is ez, és némiképp hátrány is – minden esetben meg akarja mutatni. Nem törekszik valaminő kivételes ábrázolásmódot sejtető sűrítésre. Prokop művein a lényegjegy – talán nem is csak egyetlen lényegjegy megvillanása az üdvözítő – az expresszív kézmozgást reveláló gyors ecset hullámozásában van. A képpé avanszált hit többnyire biblikus történetekből eredeztethető forráságában.

Még a nyugságos csendéletet vászonra vivén is bátran széttöri a formát, ha úgy érzi, hogy evvel a szerkezetet alakító gesztussal többretegű lesz az élményszerű látomás. És festményén is grafikus eszközhöz ragaszkodik – rajzos kontúrok, tetetlen test –, ha úgy véli, hogy evvel a „vázlatos” megidézéssel sokatmondóbb lesz a fájdalom egyetemes megjelenítése. Különös-képp az Élet terhe alatt (1997) című művön látni, hogy a földre roskadó test – még kereszt nélkül is – Krisztus stációjárására rezonál. Az asszociációs gazdagság növeli az értelmezéstartományt.

Kitűnő portréfestő. Az arc nála az ember összes tulajdonságát egybefogó személyiségjegy, öröm és bánat, megtöretés és kitartás kivetítője. Komor vagy fölszabadult én-tükör. Mindez áll egy csöppet sem hízogató római Őnarcképére is (1960) – a félfordulattal hátranéző figura tekintete minimum a kételkedést hordozza –, amelyen a gomb-szemek az önmagába nézést, illetve a világ átláthatóságát szimbolizálják. Ám ekkor könnyű dolga volt, hiszen maga volt az arckép alanya – a tükör segítségével meglátható a valóság –, amelyet/akit vallomásra lehetett bírni.

Mindez a „könnyítés” ezredévre visszatekintve hiányzik a szentek arcképcsarnokából. Ennek ellenére, a mártírium kötelez, a cselekedetek vagy életmozzanatok alapján az arcot meg kell formálni, elő kell hívni. Férfitulajdonságokkal?, nőtulajdonságokkal?, hitet sugárzó derűvel, avagy a fenyegető vég korai megsejtésével? A huszonnegy szent (az archaikus téglafalon három sorban lévő huszonnegy alak) között vannak ismertebb és kevésbé ismert karakterek (Magyarok Nagyasszonya; Szent Gellért; Szent István;

Szent László király; Árpád-házi Szent Margit, illetve Esztergomi Boldog Özséb; Magyar Boldog Ilona; Csáky Boldog Mór; Árpád-házi Szent Piroska), ám mindannyiuk arca szinte személyes ismerősként tekint a látogatóra.

Prokop Péter egyik, alkotáslélektanra épülő varázslata eme fizimiska-sorozaton fedezhető föl leginkább. Szinte belebúvik az arcuk szerint ismeretlen, csak cselekedeteik és tulajdonságaik szerint ismerős szentek életébe. Még azoknak is sokatmondó portrék ezek, akik nem tudják, hogy pl. Árpád-házi ifjabb Szent Erzsébet O. P., az „utolsó aranyágacska” (1296 – 1336), vagy Prágai Szent Adalbert OSB, püspök, vértanú (+997) mit tett, a hit, a nemzet, az emberiség asztalára.

Igaz, némely alak – közéjük tartozik Báthory Boldog László pálos Szentírásfordító (+1484), s nem utolsósorban Árpád-házi Nagy Szent Erzsébet (1207 – 1231) – a „munkaeszközével”, vagyis a lúdtollal, illetve a rózsacsokorral van ábrázolva, de olyan élő alakok is hirdetik a festőművész dicséretét, szakmai fölkészültségét, akiknek „csak” testgesztikulációjukban fedezhetni föl elhivatottságukat, a személyiségükre jellemző „stigmát”. (Anjou Szent Hedvig – 1373-1399 – lengyel királynő kezével, imapózban, gótikus kupolát formáz, míg Boldog Gizella királyné – 980-1059 k. – talán varrással-hímzéssel teljesíti be a közjó iránti szolgálatát.)

Mivel a kiállítás címe – A teremtő szeretet világossága – már magában foglalja Prokop Péter emberi-művészi megnyilvánulásának credóját, nem előzmény nélküli a művek tematikája. A Biblia történéseiből, eseményeiből, figuráiból alkotott szimbólumvilág – középpontban Jézussal, a csodatevő istenemberrel – egyszerre a kozmikus végtelenre tár kaput (Fiad lesz – 1968; Krisztus – 1964; Kövess engem – 1970), ugyanakkor szerkezeti bravúrával (Kelj föl és járj – 1976; Cirenei Simon – 1970-es évek), azon belül a kínban megfeszült vonalak drámai hangulatával (Húsvét reggel – 1991) és a fájdalmat is átjáró valaminő földöntúli melegséggel (Menekülés Egyiptomba – 1966) földidéri a megpróbáltatások és gyönyörök hozzánk közelebbi emberi színeit is.

A folterdőben fák kupolája alatt bolyongó szamaras Ember figurája (Menekülés Egyiptomba) szinte belevész a színeivel izgató környezetbe, ám ha közelítünk hozzá, a szétszórt tassiszta foltok ellenére ugyancsak meghittség költözik a maguk előtt az Ígéret földjét látó – vizionáló – lassan poroszkálóokban. A Pietà (1977) testeinek párhuzamos, a vertikálist kitöltő hullámszáma pedig a kereszthalál ellenére is a szeretetben s összetartozás-érzésben kulmináló Anya – Gyermekek kapcsolat szentséges kivetítője. Aki a bibliás időkben a mába lépő Pénzváltó (1962) figurájában nem látja bele korunk szellemét arannyal fölcserélő szélhámiáját, annak föltehetően keveset fog mondani ez a hitben fogant, ám minden ízében az egyetemes igazság felé táguló – törvényerővel azt hirdető – példatár.

Prokop Péter Madonna-variációinak diadalmas teljessége abban van, hogy a nyugságos szerkezet „isteni” nyugalma az ecsetmozgást is szabályozza, mi több, megcsendesíti (Bölcsesség széke – 1965; Madonna gyermekével – é. n.). Szó se róla, itt is észlelni valaminő krisztusi kegyelemben fogant, még a megvallott szépség ellenére is izgatott lázat, de az expresszionista alkotásmódot mindig átlengi valaminő földöntúli derű. A Jó és a Rossz (a fehér és a fekete) párharcában is – Játék életre-halálra (1980) – ott az a sakkfigurákon s a kockás háttéren túllépő bizonyosság, hogy a „vére” menő csata helyett tanácsosabb volna a lehajtott fő – a mindenség előtti alázat – krisztusi igazságában bízni.

A festőecset, bármily impulzív módon járja is be az ég s föld horizontot, nem mondhatja oly erős egyértelműséggel azt, amit a toll – íme a festőművész-író egyik aforizmája: „Hányszor elfelejtjük, hogy a hegy nem bújhat el a síkság mögött” –, ám érzelmi karakterével képes vizionálni a Mindenség történéseit. Ha a szerkezet, szín, forma angyali derűjével és drámai csattanóival – Prokop eme ötvözet mestere – vitetik a Teremtés vászonra, vakolatra, üvegre, a fanfárok hangja nélkül is fölragyog az égbolt. Íme a teremtő szeretet világossága!

2013: Prokop Péter-emlékév

Csepelen a Mester halálának tizedik évfordulójára emlékeznek

Prokop Péter festőművész, író, római katolikus pap 1919. január 6-án született Kalocsán, és 2003. november 11-én hunyt el Budapesten. 42 évi római tartózkodás után 1999-ben végleg hazaköltözött és haláláig Csepelen, a Szent József Otthonban élt. Születésének kilencvenedik évfordulója alkalmából a Szent József Otthonban dr. Prokopp Mária művészettörténész professzor előadásával, a Király-Erdei Műhely galériájában a tiszteletére rendezett kiállításon emlékezett a mesterre a csepeli művészetkedvelő közönség, a csepeli alkotók, és mindazok, akik szerették, nagyra becsülték és emlékét kegyelettel őrzik.

Halála tizedik évfordulójának tiszteletére a 2013-as évet Prokop Péter-emlékévnek nevezte el a Prokop Péter-díj Kuratóriuma, és megállapodott az emlékév programjában.

Számunkra, csepeli képzőművészettel foglalkozó alkotó emberek számára különös jelentősége van annak, hogy Prokop Péter kivételes emberi és művészi nagyságát közelről megtapasztalhattuk, magunkénak tudhattuk a barátságát, beszélgethettünk vele művészetről, a világ dolgairól. Műtermében láthattuk a készülő képeket, írógépében a befűzött papírt és mellette a kéziratot. Közvetlen viszonyunkra jellemző, hogy ajtaján bármikor bekopogtathattunk, mire Ő hangos szóval kiáltotta, hogy „szabad!” Sohasem éreztette velünk, hogy lehajol hozzánk.

A Király-Erdei Műhely, az Erdei Éva Galéria kezdeményezésére, több jelentős csepeli személyiség bevonásával szeretetünk, tiszteletünk jeléül, Prokop Péter emlékének megőrzése céljából 2006-ban, a Nemzeti Imaévben Prokop Péter-díjat alapítottunk. Az elismerést olyan festőművészeknek és íróknak szántuk, akiknek az alkotásaiban magas művészi fokon van jelen a jószág, szeretet, a haza iránti elkötelezettség, a

gondviselésbe vetett hit, ami méltó Prokop Péter szellemiségéhez, művészi habitusához.

Eddig hét egymás utáni évben íteltük oda a díjat. Elsőként Karátson Gábor festőművész, író, másodjára Czigány György író, majd Somogyi Győző festőművész, Szakolczay Lajos irodalomtörténész, Vasadi Péter költő, Puskás László író festőművész – görög katolikus pap és dr. Szabó Ferenc jezsuita író kapta az elismerést.

„Legyen ez a díj jel, legyen mérce és közízlést formáló erő. Járuljon hozzá egy minél teljesebb Prokop-kép kialakulásához” – mondta fővédnökünk, dr. Varga Lajos püspök úr.

Kérjük a Teremtőt, hogy Prokop Péter művésze járuljon hozzá az Ars Sacra megújulásához!

2003-tól az ünnepélyeket a Csepel Galéria Művészetek Házának abban a termében tartottuk, amelyet Prokop Péterről nevezünk el, és amelyet Ullrich Ágoston csepel—királyerdei plébános áldott meg. Később, a terem megszűntével Csepel Királyerdőben, az Erdei Éva Galériában, a nonprofit művészeti missziót folytató Erdei-Kvasznay család magángalériája lett a díjátadás színhelye.

Prokop Péter már ötéves korában telerajzolta az édesapja szabásmintáiból lehulló papírkákat. Maróczy Erzsébettől tudom, hogy halála napján (2003. november 11-én), amikor egy kórházi dolgozó dedikálást kért tőle a könyvébe, írás helyett rajzolni kezdett, és húzta, húzta a vonalakat, élete utolsó rajzának vonalait.

Prokop Péter a magyar festészet kiemelkedő személyisége, író, gondolkodó. Művészeti tanulmányait Budapesten, a Képzőművészeti Főiskolán kezdte, ahol mesterei Kontuly Béla, Barcsay Jenő, Elekfy Jenő, Kmetty János, Domanovszky Endre voltak. Rómában, a Képzőművészeti Akadémián 1960-ban szerzett diplomát.

1989-ben Pro Cultura Hungarica-díjjal tüntették ki, 1992-ben 1956-os emlékérmet vehetett át. Ugyanebben az évben IRAT Nívódíjat kapott. 2003-ban a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetésben részesült.

Tagja volt a Magyar Írószövetségnek, írói munkásságát 18 kötet fémjelzi. Festői életművét 9000 táblakép alkotja, amelynek egyharmad része külföldön, pl. Olaszországban, kétharmada itthon található.

Monumentális ciklusait, hatalmas murális munkáit és kubisztikusan dekoratív üvegablakait, lenyűgöző méretű mozaikképeit, intarziakompozícióit, a tervei alapján készített egész templomberendezéseket sajnos alig, vagy egyáltalán nem ismerheti a hazai közönség, vagy többnyire csak reprodukciók alapján nyerhet némi fogalmat róluk. A legnagyobb részük, sok száz négyzetméter szekkó, freskó Itáliában és az Egyesült Államokban található. Elég, ha a Prima Porta 50 négyzetméteres freskóját és 200 négyzetméteres üvegablakát, az Ohio állambeli Toledo magyar templomában az Árpád-házi szenteket ábrázoló 150 négyzetméteres freskót említem. Az Egyesült Államokban, South Bend Magyarok Nagyasszonya templomában 200 négyzetméteres freskón ábrázolja a magyar szenteket és Szent Imrét, (Amerigó) Amerika védőszentjeként. Ugyanítt 36 négyzetméteres szárnyas oltárt festett. A spanyolországi Fatimában 12 színes ablakképet készített. 19 műve található a Római Pápai Magyar Intézetben. Prokop Péter világlátott ember volt. Az Egyesült Államokon és Olaszországon kívül Párizsban, Svájcban, Bécsben, Salzburgban is járt, élményeit számos műalkotásba építette be.

Az itthon látható nagyméretű műveket mi, csepeliek Prokop Péter-zarándokút keretében

kerestük fel azokon a helyeken, ahol Prokop Péter fiatal papként élt és dolgozott. Kaskantyún láthattunk egy szép triptichont, Mélykúton, a Szent Erzsébet templomban a Szent Erzsébet oltárkép előtt imádkozhattunk a Mester lelki üdvéért szentmise keretében, amelyet Ullrich Ágoston Csepel-királyerdei plébános celebrált. Sükösdön egy fiatalkori, 1950-ben készült 50 négyzetméteres freskót láthattunk, Kalocsán a Szent Ferenc oltárképet, a Katona-házban pedig a Prokop-gyűjteményt. Érdeemes megnézni a dunatetőtleni templom szekkóját, a Kecel-Újfalu kápolnájában található freskót és a szendi freskókat, melyeket fiatal papként festett.

A 90. évfordulója alkalmából Csepelen, abban a kis galériában rendeztünk emlékkiállítást, amely 2003 májusában Prokop Péter áldásával tárta ki ajtaját minden jóakarátú ember előtt, a Király-Erdei Műhelyben, az Erdei Éva Galériában, ahol az első egyéni kiállítás 2003-ban Prokop Péter műveiből nyílt.

Azóta a Király-Erdei Műhely galériája többször emlékezett kiállítással, emlékesttel Prokop Péterre, 2011-óta emléktábla hirdeti a Mester szellemének állandó jelenlétét.

Megemlékezéseink során többször hallhatuk dr. Csurgay Árpádnét, Ildikót Prokop Péter amerikai elismertségéről és dr. Prokopp Mária művészettörténész professzor előadását, aki többek között a következőket mondta a mester-ről:

„Művészetét a festői víziók mély expresszivitása jellemzi, ahol a lírai érzelmek és a heves drámai hang egyaránt helyet kap. A Fények Fénye volt egyetlen szerelme. Világító színein a ritmusba fogott égi rend láthatóvá, érezhetővé válik.”

*Kezek, Kalocsa,
magángyűjtemény*

Aki lát, láttat

A művészet alighanem az abbahagyhatatlan szellemi határátlépések terepe, alkotóerőinek játéka, a várakozás mélysége, a megtalálás eufóriája – maga a megtestesülő határtalanság az emberiben. Itt, ebben, ezekben nincs ülőhely, nincs hangoskodás sem. Sőt, érvek sincsenek, a dolog „így van, és kész”. (Vagy másképpen van, ám akkor is kész.) Vagyis még az ugyanaz is más a játszó felek között, mert mindenki máshonnan várja, mást vár, másként és másnak látja, s alkotja meg, de a legjobbak között, a szükség-szerűen homlokegyenest ellenkező tendenciák dacára is kijár az elismerés. Meg is adatik, mert előbb-utóbb kiderül, ennek-annak mi je van, mit mutat, mit rejt el vagy palástol, sugaras vagy sötétülő lényege szerint, s hűségese-e (vagy fabrikált) megbízatásához. Nem marad titokban egy elejtett szó, egy vonás sem, mert ahol szépség van, ott igazság is van, vagyis (csöndben előálló) kíméletlenség. A „kegy” itt ismeretlen gyökszó. Arról tehát, hogy engem ki, s kinek a műve rendít meg (talán életbevágóan), arról sem tenni nem lehet, sem vitatkozni nem érdemes. Erről az értékeség (vagy érdektelenség) torzsalkodás nélkül, de nem nélkülem dönt a testi, lelki, szellemi föltételek atmoszférájában. Összefoglalva: a művészetben – tehát az emberben – bámulatos dinamizmus uralkodik. Nem a kívánságom szerinti, hanem ontológiai. Minthogy ez a fölmordulás is hőmérő: – Engem nem érdekel ez az egész!...

Ebből a dinamizusból pedig semennyi sem elég. Miatta örülségnek nevezett események, elgondolások, s a következményeik módosíthatják, s meg is változtathatják életritmusunkat, sőt életmódunkat is. Tarkovszkij filmjeinek, s Naplójának megismerése, képeinek jelentősége s jelentése(i) láttán hónapokig nem vettem kezembe könyvet, többet (s másként, pl.: érte) imádkoztam, s letettem a tollat; most ne zavarjam magamat. Ilyet nem, mondogattam félhangon. Milyet

nem? Kérdeztem. Ilyet. Nem tudtam másként. Mindez a javamra vált. Áldott kudarcokat kell elszenvednünk ahhoz, hogy ne akarjunk mindenáron győzni. Mert nem győzni kell, hanem élni. Vagyis elfogadni. Megajándékozottak vagyunk, kivétel nélkül.

Prokop Péter is az volt. Arcának férfias karaktere vívódásait elleplezhetetlenné tette. Vonásai (a fiziognómián nevelt emberismeretnek) diszkrét bepillantást engedtek. E sorok írója úgy érzi, ikonikus alakjainak mély, hallgatag mozdulatlansága eredhet innen is. De hogy nemcsak innen, az is biztos. Egy festő, aki pap, részesülhet ugyan mindig újra egységesülő, összeolvadó alkotói fenoménban, pillanatokban, de kettős, tartós, sőt, élethossziglan szorításban is. Ami benne a festő „élan vital”-ját fejezi ki, az – nekem – alakjainak keze. Ami pedig művének transzcendenciába átnyúló, illetve a transzcendenciát idegyökereztető s titkos bizonyosságát sugározza, alakjainak szeme. Ezek a kezek, a kéz ujjai nem markolásra állnak, nem ragadozó karmok, hanem az átszellemített rosta benyomását keltik. Az ilyen ujjú kéz nem tart meg, tovább ad, s másokat is erre biztat. A művész ezeket az ujjakat táncolni engedi. Rámutatni. Áhítatba simulni. Nem mellre tapasztott rutinmozdulatba merevednek ezek a (nem-eviláginak tetsző, s nagyon is erős artisztikumú) ujjak, hanem alig érintenek, szabadok maradnak – fölmutatáshoz szoktak. Nem idegen nekik az átkulcsolás, a simogatás, az ölelés sem, de a finom, mégis határozott távolságtartás sem. Itt mozdulnak előttünk, ám bármikor el is röpülhetnek... Ezek a szemek nemcsak nagyok, kerekék, hanem áthatolhatatlanok is. Színük jellemábrázoló, de igazán a barnájuk mutatja: belemeredtek a lélek sötét éjszakáiba is. Épp, mert megállítanak, be is tudnak fogadni a lélek akarata szerint. Ezek a szemek látnak. S látott az is, Prokop Péter, aki látóvá tette képeinek nézőit.

Szent művészet

Egy pap és festő gondolatai Prokop Péter emlékére

Prokop Pétert személyesen nem ismertem. Képeivel itt-ott találkoztam, de nem hatottak rám, mert egészen más stílusban dolgozott.

Hatás vagy inkább példa, rokonérzés tárgya leginkább az lehet, hogy pap és festőművész volt egy személyben. Össze tudta egyeztetni a kettőt. Témái alapján gondolom, hogy papság és művészet nála harmóniában volt. Papként festett, műveivel Istent szolgálni és evangéliumot hirdetni szándékozott, mégpedig az Egyház keretében, nem partizánként. Ezt a szolgálatot, a modern stílussal együtt az Egyház elfogadta, sőt értékelte. Nem egyszerű pálya Prokop Péteré. Nagy dolog, hogy a „pap és művész” élethelyzetben rejlő feszültségeket ő is és az egyházszervezet is kezelni tudta.

A dolog az egyháztörténetben nem példátlan. Voltak pap festők, bár inkább szerzetesek, akiknek kifejezetten ez volt a feladatuk, munkájuk. Megmondták nekik, hogy mit fessenek, s a szabályzat és hagyomány megmondta, hogyan. A keleti egyházakban a festőket egy kisebb papi rendbe felszentelték. Az ikonok ma is szigorú szabályok szerint készülnek. Az ikonfestő könyvek a legapróbb részletekig meghatározzák a technikát, a témát, a színeket és azok felhordásának sorrendjét. Az ábrázolt szent orra csak pontosan akkora lehet, ruhája csak úgy ráncolódhat, ahogy a mintakönyv előírja. Így volt ez a nyugati egyházban is egészen a reneszánszig. A művész egy hatalmas rituálé, szent cselekmény egyik láncszeme volt, mint a kórusbeli énekes, a ministráns, vagy akár a pap. Ez az egész együtt volt a műalkotás.

A modern olvasó kedvéért szükséges hangsúlyozni, hogy mindez nem a művészi szabadság korlátozása volt, hanem segítség, olyan, mint a mai előadóművésznek a kotta. Biztosította a kultúra egységes harmóniáját a templomépítéstől a népszokásokig, garantálta, hogy gyengébb ké-

pességű festők is szép és színvonalas műveket hozzanak létre. A művésznek nem kellett világnézeti döntések, politikai kihívások és elvárások harcaiban őrlődni, csak az alkotással törődhetett.

Pap és festő munkája közt akkora a különbség, hogy még a teljes hitegység és szabályozottság korában is hordozott feszültségeket. Jól ábrázolja ezt Tarkovszkij Rubljov című filmje. A művészettörténet tele van a középkori szerzetesművészek furcsaságaival, csínytevéseivel. Feszegetik a határokat, kilógnak a sorból, összekülönböznek püspökkel, pápával.

Ez természetes konfliktushelyzet. A papi, lelkipásztori munka eszköze a gondolat, a szó, a beszéd. Fogalmakba, szavakba önti a kimondhatatlan isteni titkot, Isten kinyilatkoztatott üzenetét, hogy az emberek hallják, megértsék és befogadják azt.

A festő fogalmak és szavak nélkül dolgozik, eszköze a látás, közege nem a gondolat, hanem az érzékek és anyagok világa. Ha ugyanazt a – nemcsak kimondhatatlan, de láthatatlan – Istent próbálja is közvetíteni, mint a pap, ez egy egészen más fajta művelet. Más adottságokat, más karaktert kíván. Más hivatás.

A pap nyitott az emberek felé. A jó pap napi 24 órában az emberekért van, velük kommunikál, megszólít és megszólítható. Az értelemre hat.

A festő munkája: magányos pizsmogás. Csöndre, egyedüllétre van szüksége. A beszéd, kommunikáció, sőt még a fogalmi gondolkodás is kárára van a műnek. Ez csak kész állapotában fejt ki hatását, akkor is fogalmi gondolkodás nélkül, szótlánul. Az érzékekre hat.

Ezt a természet adta feszültséget pap és művész között a vallás évezredek alatt megtanulta kezelni. A két hivatást elválasztotta, az elsőbbséget és vezető szerepet a papságra bízta, a művészet pedig, akár csak a tudomány, mint a „teológia szolgálóleánya”, pontosabban, mint a

vallás és kultúra, ezáltal az élet szolgálóleánya találta meg a helyét és hivatását. Így volt ez nem csak a kereszténységben, hanem a világ többi vallásában is.

A szakadás a reneszánszsal kezdődött. A művész kivált a papi rendből. Szerzetesből világi értelmiségivé vált, a pap pedig az egyház képviselőjében megrendelővé. A téma és a stílus kötöttsége felbomlott, a festészet témája kitágult, megjelentek a nem-vallásos témák: portré, csendélet, akt, csatakép és a világi megrendelők. A festészet – és a többi művészeti ág – deszakralizációja egy több évszázados, lassú folyamat és teljesen sohasem következett be. Az Egyház még sokáig első számú megrendelő, de a világi megbízók és maguk a művészek is hívők, egyháztagok. A portré és minden emberábrázolás témáját Isten képmásaként, természetűen mutatta. A csendélet és az ornamentika misztikus teológiai szimbólumrendszer követett, egy nagyon erős vallási tradíció szerint. A művész, ha személy szerint ateista volt is, és ezt a tradíciót tudatosan nem fogalmazta meg, mint annak hordozója, alkalmazója rendelkezett bizonyos felkentséggel. Így van ez mind a mai napig. A kép ma is szentkép, bármit is ábrázol, ha szép, ha szemlélet és tisztelet tárgya. A művész pedig éppen a vallás és a papság eltűnése révén kapott a modern társadalomban papi és próféta szerepkört, mint egy titkos hagyomány letéteményese. Szépség létrehozása a teremtő Istenre való mozdulat, szakrális tevékenység volt és maradt.

A szakadás akkor következett be, amikor a felvilágosodás nyomán vallásellenes eszmék, keresztényellenes politikai mozgalmak kerültek hatalomra, és a művészetet saját szolgálatukba kezdték állítani. A művészeket saját ideológiájukkal befolyásolták, megrendelésekkel, pénzzel, hatalmi kényszerrel vallásellenes forradalmi élcsapatá szervezték.

A sajtó, az oktatás, a múzeumok, kiállítóhelyek megkaparintásával egy globális hatalmi rendszert hoztak létre, melyet modern kultúrának és művészetnek neveznek, de amelynek célja minden vallásos tradíció, benne a szép, jó és igaz lerombolása. A 19. század közepétől a művészeti stílusváltásokat és mozgalmakat ez az ideológia mozgatta. A művészettörténetet mint tudományt

a maga kategóriáival és korszakelnevezéseivel ennek jegyében hozták létre. A papság helyébe ennek a hatalmi rendszernek az ideológusai léptek. Ők irányítják, képezik és díjazták a művészeket vagy tiltják és megsemmisítik őket a maguk alkotta kánon szerint. Ebben a tartományban a művészet nemcsak deszakralizált, szentségtől megfosztott műfaj, hanem kimondottan Isten-ellenes harci fegyver.

A dolog természete szerint a tagadás, rombolás, kritika akkor sem hoz létre értéket, ha globális hatalommá szervezik. A modern kultúra irányítói nem alkotó művészek, hanem ideológusok: kultúrpolitikusok, film- és színházrendezők, művészettörténészek, kritikusok, tervezők, szerkesztők és szervezők. A művész értéket szeretne létrehozni, felkérésre vár, szolgálni akar és azé, aki megszólítja. „Hogy ha nem kell senkinek, hát az ördög veszi meg” (József Attila)

Ez a folyamat a 20. század elejéig lejátszódott. A század közepe táján induló művész számára már történelmi tény, adottság.

Erre a kihívásra az Egyház kétféle választ adott. A keleti visszavonult saját hagyományai, a liturgia és az ikonfestés sáncai mögé. A nyugati megszakította kapcsolatát a művészettel, megsértődött, és az egészet átengedte az ördögnek. A polgári akadémizmus és eklektika mentén a giccs, majd a modernizmus vette át a hatalmat az egyházban, a szent festészet és szobrászat után. A papok vizuális képzést nem kaptak, a művészetéről tanítást nem adtak. A művészekről mint bohém, istentelen figuráktól félték, és mint ellenséges közegről, lemondtak a vizualitásról. Egy új képrombolás ment végbe, melyet tetézt a II. Vatikáni zsinat liturgiareformja. A 20. század katolikus temploma egy üres beton-üveg doboz, üres falakkal, szent képek, szobrok, zászlók és oltár nélkül. Az egyház lemondása a szentképekről olyan, mint mikor egy harcos legerősebb fegyvereit eldobva megy a csatába, míg ellenfele a vizualitás ezernyi nehézágyújával készül őt megsemmisíteni.

A kultúrharca a vizuális művészetek frontján is a vallás teljes vereségével végződött. Ma hitetlen és hívő egyaránt elfogadja, hogy a művészet és a vallás két külön dolog. A kettőnek egymáshoz semmi köze. Az Egyház a művészetet mint tőle független kultúrtörténetet szemléli, elfogadta az

ateista művészetelmélet fogalmait és értékrendjét.

Pedig a keresztény vallásnak a szent művészet a lényegéhez tartozik. Aki pap és festő, abban a két hivatás nem válik el egymástól. A szenteléssel kapott papság és a művészi tehetség egyaránt karizma, Istentől kapott képesség, amely a személyben egybefonódik és arra a célra irányul, melyre kapta őket: Jézus örömhírének közlésére.

A kereszténységben a képábrázolás nem tilos, mint a zsidó és az iszlám vallásban. Sőt kötelező. A keresztény képteológiát, a 7. század képromboló eretnekségével szemben Damaszkuszi Szent János fogalmazta meg. Ennek lényege a következő. Azzal, hogy a Szentháromság második személye, a Fiú megtestesült, emberré lett, a láthatatlan Isten látható alakban jelent meg a Földön. Jézus az Atyaisten képmása. „Én és az Atya egyek vagyunk.” „Aki engem lát, látja az Atyát” – mondja Jézus. Nemcsak hallható, olvasható tanítása, kinyilatkoztatása, hanem látható, tapintható testi alakja is. Megtehetette volna, hogy csak egy tant közöl próféta által, vagy egy könyvet dob le az égből, de Isten a megváltásnak más útját választotta. Jézus testi valója nem mellékes része, hanem fontos eleme az üdvösségnek. Ezt ő számtalanszor hangsúlyozta. Testi szenvedése és halála tapintható testben való feltámadása, teste mint étel, vére mint ital csak néhány utalás arra, hogy Jézusnak nemcsak tanítása, hanem testi alakja is kinyilatkoztatás (teofánia, Isten-megjelenés). Így fogta fel ezt az ősegyház kezdettől fogva, amikor Jézus arcát, keresztben függő testét képeken ábrázolta, ezeket a képeket tisztelte és a liturgiában használta. A Jézust, Máriát, a szenteket ábrázoló szentkép ikon, a képmás képmása.

A szent ábrázolás kiterjedt a Biblia eseményeire, a természetre mint Isten kezeművére, az emberre mint Isten képmására. A kép, mint ol-

tárkép, mint „Biblia pauperum”, mint hordozható ikon és házioltár, kihagyhatatlan része a keresztény vallásnak és kultúrájának. A bálványimádás és emberábrázolással való egyéb visszaélések (mágia, varázslás, csábítás) veszélyét az egyház képteológiája és 2000 éves gyakorlata jól ismeri és kivédi. Ezzel együtt is fennáll a feszültség a szó és a kép, a pap és a művész létezése között, melyre korábban utaltam, és amelyet teljesen feloldani itt a Földön nem lehet. Ezért voltak és lesznek képrombolások. Ilyenek a zsidózó irányzatok, az iszlám és annak hatására fellépő 7. századi ikonoklázia, a reformáció egyes ágai és a modernizmus. A modern ateista civilizáció látszólag nem képellenes. Sőt. Felszabadítja a vizualitást a vallás béklyóiból, a nyomtatás, sokszorosítás, sajtó, reklámok, film, televízió, internet és mobiltelefon által képekkel árasztja el a világot. A szentségtől megfosztott vizualitás azonban ördögivé, azaz önköltővé és meddővé válik. A modern környezet állandóan villogó mesterséges fényei és éjjel-nappal erőszakosan áradó látványdömpingje leszűkíti és elfedi a valóságot. Még a földi létet sem ábrázolja, hanem állandóan annak csak egy, az ideológia által meghatározott töredékét mutatja. Ezért mondhatjuk, hogy képromboló korban élünk.

Ugyancsak képrombolás az, ami az Egyházban, látszólag önként, valójában a modernizmus hatására történik. A szent stilizációt, amely még a barokkot jellemezte, felváltotta a giccs, az „élet-hű” érzelgős igénytelen másolatok és utánérzések, majd az üres tér kultusza, a szent kép és szobor teljes kizárása a modern vallásos életből. Az újprotestáns szekták, megújulási mozgalmak és az ezotéria különböző formái mind képellenesek, szöveg- és beszédközpontúak.

A szent művészet újjászületése, a „pap és festő” időszerű és indokolt. Ez csak a tradíció elvágott fonálához való visszatérés és onnan való szerves továbbépítés útján lehetséges.

Római élményeim

Ez az én kis történetem a múlt század nyolcvanas éveinek közepéhez kötődik.

Szerencse várományosaként vettem meg a repülőjegyet Rómába. Az történt, hogy néhány nappal előtte kaptam egy telefonhívást Rómából fiatal jezsuita barátomtól, akit előljárója az Örök Városba küldte tanulmányai folytatására. Az egyik rendezvényen, amin ő is részt vett, belépőjegyének száma nagy összegű sorsjegyet nyert. Igazi szerzetesként, önzetlenül rám is gondolt, pontosabban, a nálam éppen kiépítés alatt levő lelkigyakorlatos házra és ifjúsági központra. Fellettesétől engedélyt kapott, hogy ennek a nyert összegnek egy részét átadhatja nekem. Úgy tűnt, ennek legegyszerűbb és leggyorsabb átvételét egy római repülőjegy jelentette.

Egy héttel utazásom előtt kaptam a hírt: a sorsjegy „kacsa” volt. Ezt akkor tudta meg barátom, amikor a szelvényen feltüntetett összeget be szeretne volna váltani. Reklámcélokra kinyomtatott anyagot tartalmazott a sorsjegy és nem pénzre váltható összeget.

Csalódottságunk ellenére abban mindketten egyetértettünk, hogy ha már megvan a jegy Rómába, repüljek oda.

Néhány napra így jutottam el Olaszország fővárosába, nem mint turista, nem mint zarándok, hanem mint a szerencse kegyvesztettje. Utólag mégis azt tapasztaltam, hogy ez az út gazdagabbá tett csörgő pénzürmék, zizegő bankók nélkül is.

Szálláshelyem Rómában a Magyar Ház volt, hivatalos nevén a Szent István Zarándokház. Nap mint nap az elfogyasztott reggeli után utaztam be a Vatikánba, ahol vendéglátóm már várt. Minden este a következő napra megterveztük a programunkat, ami sokkal lazább volt, mint a turistáké és a zarándokoké. Rómában már előtte többször is jártam, így a nagy és látványos nézivalókat kihagytuk. Többek között kirándultunk

Róma környékére, gyönyörködtünk a természet szépségében, mindezt előtte még soha nem láttam és tapasztaltam. Egy napot a várostól 40 kilométerre lévő Subiacóban töltöttünk. E kis város mellett található, ahogy az olaszok nevezik, a szent barlang (Sacro Speco), ahol több évet töltött remeteségben Szent Benedek, a bencés rend alapítója.

A római kis kávézók meghitt hangulatára is ekkor figyeltem fel. Azóta is emlegetem, olyan finom kávét, cappuccinót csak ott lehet élvezni, mert ebben benne van az olasz azúr égbolt élménye és a mediterrán jellegzetes hangulata.

A Magyar Házban elfogyasztott reggelim is nagy élményt jelentett. Nem maga az étel, mert aki már volt Olaszországban, tapasztalhatta, hogy a reggeli menük kalória- és mennyiségsgények. Nekem, az én bácskai gyomromnak biztosan azok. Minden alkalommal hárman ültünk le reggelizni. Az asztalfőn Kada Lajos érsek úr, aki a vatikáni diplomáciai szolgálatban gazdag tapasztalatot szerzett, és aki éppen akkor az Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció titkári teendőit látta el, és aki minden nap a reggeli étkezés után utazott be a Vatikánba munkahelyére. Mellette jobbról Prokop Péter, a pap, az író és a festőművész, balról pedig, a sorsjegynek köszönhetően, szerénységem.

Beszélgésünk témái között szerepelt a magyar egyház és a Szabadkai Püspökség. Érsek úr mindkét témakörben otthonosan mozgott, szinte naprakész adatokkal rendelkezett. Prokop Péter pedig valamikori osztálytársai felől érdeklődött, akik a mi püspökségünkben lekipasztorkodtak. Az a tény, hogy egy világhírű festőművésszel ülök egy asztalnál, nagy ajándéknak tekintetem. Nem volt bőbeszédű, de minden szavának súlya volt. Felfigyeltem végtelen egyszerűségére, szerénységére, mintha nem is lenne tudatában annak, hogy a Teremtő milyen nagy talentummal

ajándékozta meg. Éppen egyik kéziratát rendszerezte új könyvéhez.

Vasárnap együtt ebédeltünk. Négyen ültünk asztalhoz. Csatlakozott hozzánk a Castel Gandolfóban található Vatikáni Csillagvizsgáló magyar származású jezsuita társaszonómusa. Az új vendégnek köszönhetően együttlétünk gazdagodott nemcsak vele, hanem mindazzal, amiről beszámolt, a legújabb kutatási eredményekről, meg arról, hogy a Vatikáni Csillagvizsgáló is bekapcsolódott a nemzetközi űrkutató központok hálózatába. A későbbiekben az űrkutatásról áttelődött a téma a kortárs festőművészetre is.

Annyi év távlatából már az apró részletekre nem emlékszem, egy valamit azért mind a mai napig megjegyeztem. Prokop Péter az alkotásaira jellemző színvilágról a következőket mondta:

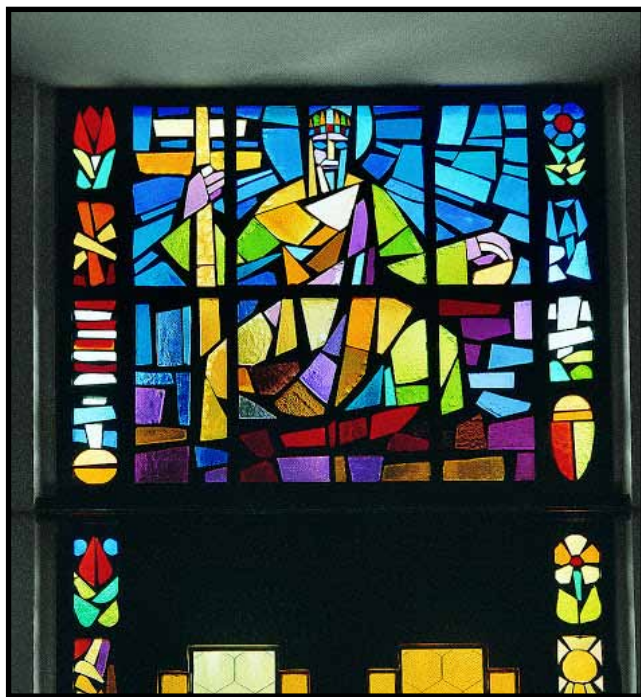
– A természet, a táj színei kötnek magukhoz. Ezek formálódnak bennem és az így megélt színeket hozom ki magamból.

Nem vagyok művészettörténész, a festészethez sem értek, csupán a szép alkotások élvezője vagyok. Talán éppen azért kedvelem Prokop Péter alkotásait, azért állnak annyira közel hozzám, mert bennük felfedezem a természet, a táj gazdag színvilágát.

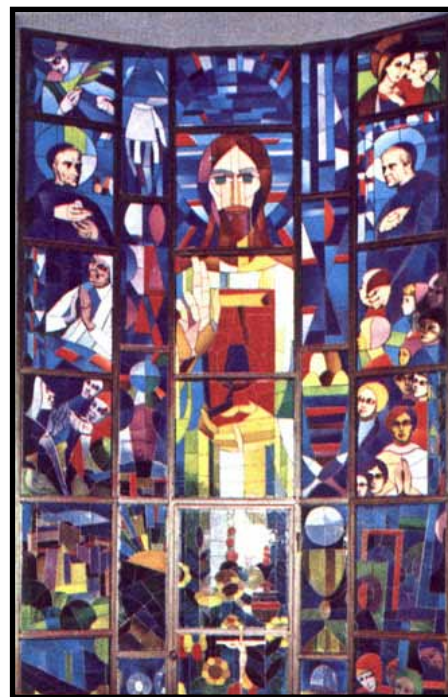

Szent Péter és az apostolok, Róma, Szent István Ház

Színes melléklet Prokop Péter alkotásaiból

*Szent István király, üvegablak,
Róma, Szent István Ház, 1967*

*Boldog Stefano Bellesini élete, üveg oltárfal
Genazzano, 1967*

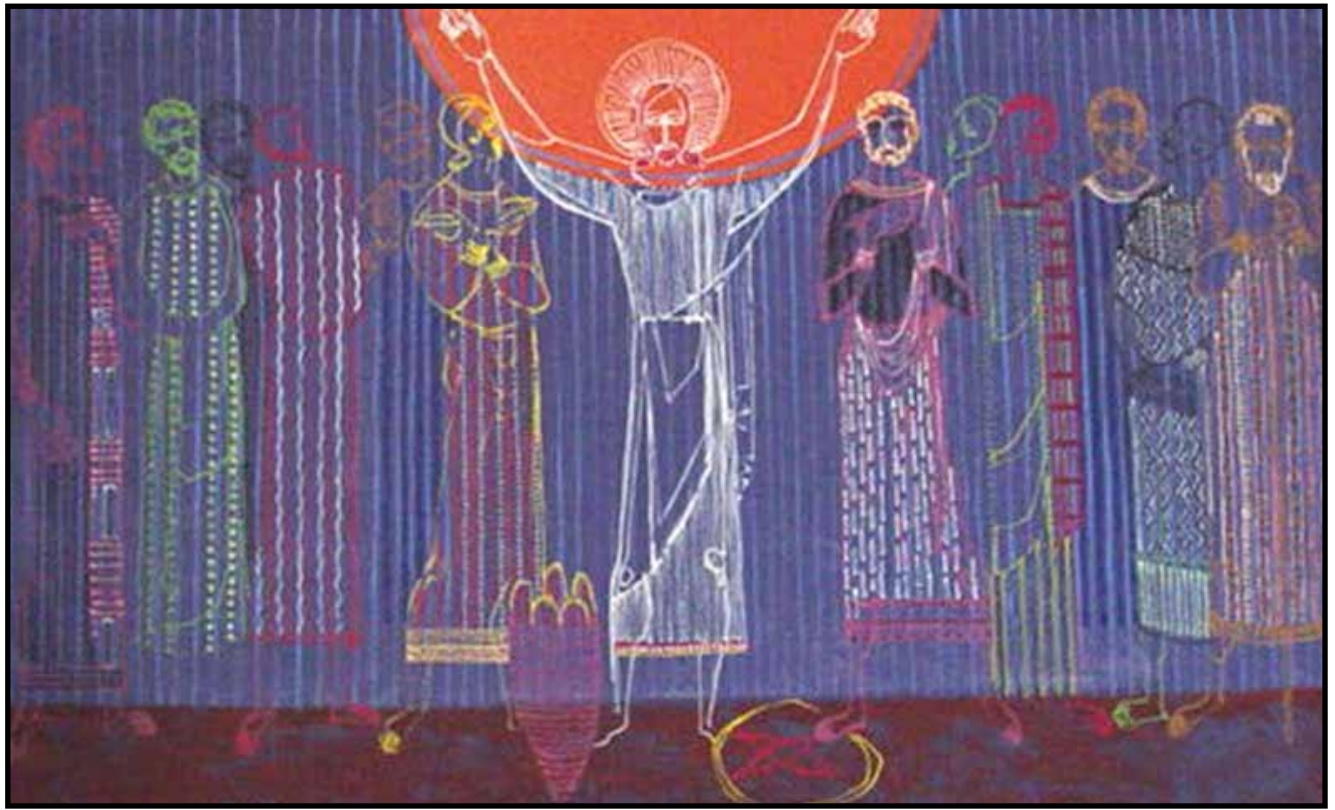
Szent Erzsébet-oltár, Mélykút, 1962

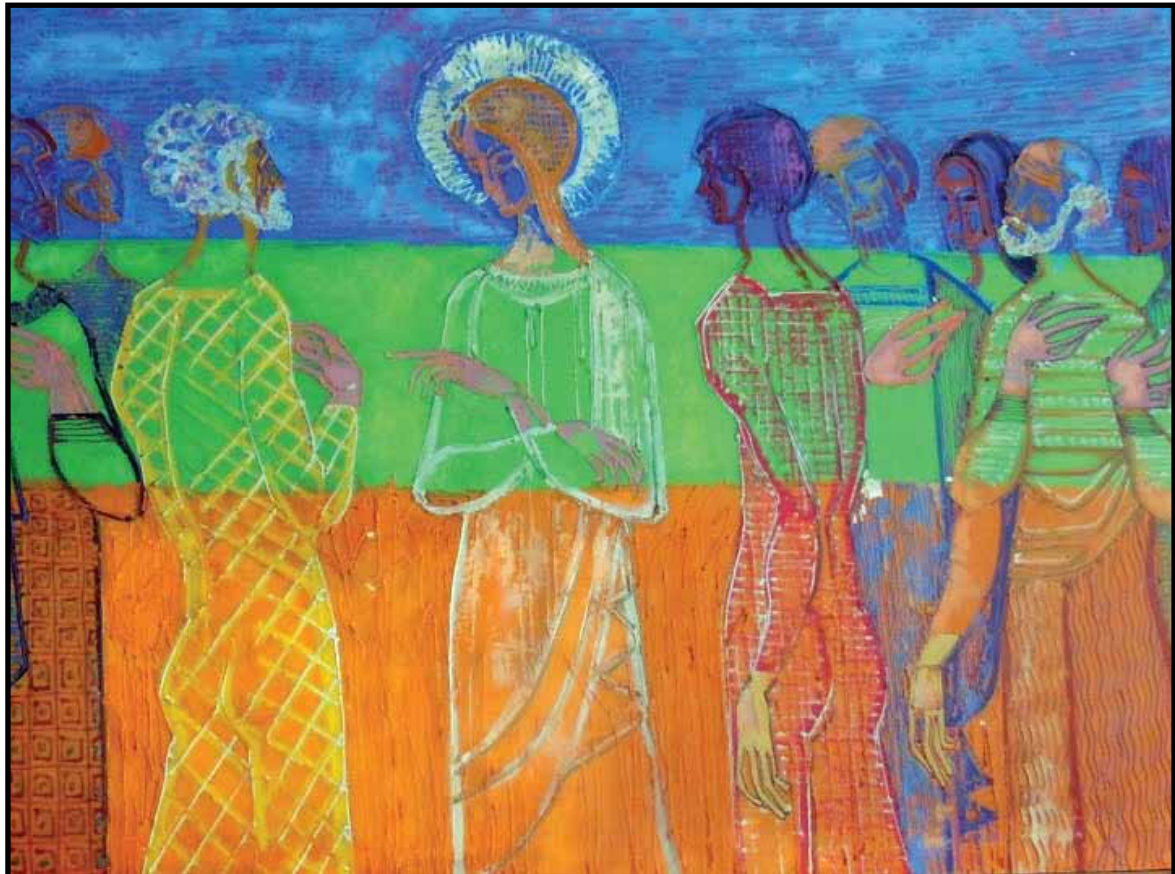
Menekülés Egyiptomba, Kalocsai Érseki Kincstár, 1966

Halászos, Kalocsai Érseki Kincstár, 1975

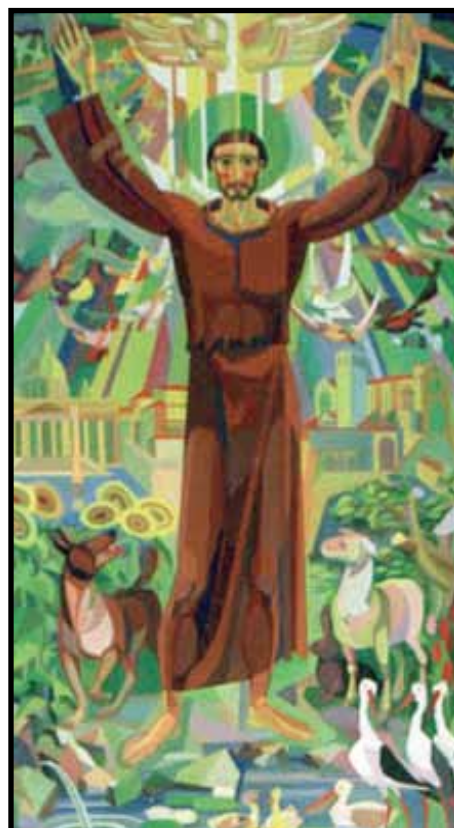
Kenyér és halak csodája, Budapest-Csepel, Szent József Otthon, 1972

Kövess engem, Budapest-Csepel, Szent József Otthon, 1970

Angyali üdvözlés Budapest-Csepel,
Szent József Otthon, 1970

Naphimnusz, Kalocsa,
Székesegyház, 1986

Szent István diakónus megkövezése,
Budapest-Csepel, Szent József Otthon, 1959

Éhezőknek enni adni,
Budapest-Csepel, Szent József Otthon, 1969

Szent Márton és a koldus, Mélykút, 1962

Angyali üdvözet,
Szeged, Püspökség, 1961

Utolsó vacsora, oltárkép,
Kaskantyú, 1970

Nikodémus és Jézus beszélgetése,
Budapest-Csepel,
Szent József Otthon, 1968

Szent István király felajánlja országát az Istenanyának, Fatima, Szent István kápolna, 1978

A lourdes-i jelenés apoteózisa, freskó, Prima Porta, Zárdatemplom, 1969

Eucharistia, oltárkép, Kaskantyú, 1970

Kantáta kezdete, Budapest-Csepel, Szent József Otthon, 1974

*Tél a fenyvesekben, Kalocsa,
Érseki palota, 1982*

*Svájci háztetők,
Budapest-Csepel, 1960*

Az első hó, Budapest-Csepel, 1984

Kétféle észjárás

Itt, a mi környezetünkben is, ha jól odafigyelünk, két egymástól élesen elkülönülő gondolkodásmódot és ennek megfelelő magatartást, viselkedést vehetünk észre. Az egyik, amelyet mi magunk idegennek, sőt olykor még embertelennek is érzünk, főleg abban nyilvánul meg, hogy csupán alá- és fölérendelésben tud gondolkodni. Az ilyen fölfogású, természetű ember vagy uralkodni szeret és akar másokon, vagy ha úgy adódik a helyzet, hogy ezt a körülmények számára nem teszik lehetővé, akkor teljesen vagy csak látszólagosan, vagyis alakoskodva, de önként aláveti magát a hatalmasabb uralmának, mert ösztöne és neveltetése, általános szokásrendje így tartja helyesnek és célszerűnek. Az ilyen ember ugyan szívesen és gyakorta emlegeti a demokráciát mint a társadalmi rend és berendezkedés legüdvösebb formáját, de valójában arisztokratikus beállítottságú, olyannyira, hogy a kasztrendszeret igyekszik érvényesíteni az élet minden területén, tehát csontja velejéig demokráciaellenes. Az ilyen ember az igazságra is szívesen hivatkozik, ha saját érdekeiről van szó, mások érdekeire viszont egyáltalán nincs tekintettel, azaz kétszínű. Ami neki jó, az másoknak ne legyen jó; ami másoknak rossz, ahhoz neki semmi köze; amit neki szabad, az mások számára tilos, vagyis a kettős mérce alkalmazását csak másokra nézve tartja helyesnek és elfogadhatónak. A hálát nem ismeri, sem a megbocsátást, s így aztán rendkívül bosszúálló, eltelve saját kiválóságával és fölsőbbrendűségével. Csak győzelemben vagy vereségben tud gondolkodni, egyenlő felek együttműködéséről fogalma sincs. Mindenkor fölényes, mert meg van győződve arról, hogy különb másoknál. Ezt az önteltségét elsősorban külsőségekre alapozza, tehát olyasmire, ami nem az ő érdeme, csak veleszületett adottság. Még attól sem tartózkodik, hogy durván megsértse a másikat. Ennek sokféle módja,

eszköze van: mások beszédének a semmibe vételétől - jelbeszéddel nyomatékosítva - egészen a gúnyolódásig és a letorkolásig. A köznapi életben sem szerény az ilyen ember, azzal tűnik ki ugyanis, hogy az élelmezésre nagy gondot fordít, s teletömi a bendőjét.

Sajnos, ez a magatartás nemcsak egyének-nél figyelhető meg, hanem egy népnél is. Nem véletlen tehát, hogy az ilyen nép csak az erőt tiszteli és becsüli, s elfordul a vallástól, amely – a hiedelemmel ellentétben – valóságosan és őszintén, a demokrácia talaján mint kősziklán nyugszik, ahogy kétezzer évvel ezelőtt elhangzott. Ehhez a valláshoz, úgy tetszik, azok állnak a legközelebb, akik másképpen tudnak gondolkodni és cselekedni.

A másik észjárásra, melyet mi magyarok igazán a magunkénak érezhetünk, főleg az a jellemző, hogy mellérendelésben gondolkodik. Egy helyütt Veres Péter azt írta, hogy született demokrata. De nemcsak ő volt ilyen, hanem ilyen a történeti magyarság képviselői közül mindenki, akit még nem vezettek félre a demokráciaellenes, rossz példák. A demokráciáról a magyar nyelv értelmező szótárában többek közt azt olvashatjuk, hogy valamely kisebb-nagyobb közösségben olyan rendszer, melyben a gyakorlati élet terén mindenkinek egyenlő jogai, lehetőségei, ill. kötelességei vannak; demokrata pedig az, aki a demokrácia híve. Veres Péter jogosan állapította meg, hogy nyelvünk eredendően nem alárendelő, hanem mellérendelő nyelv, vagyis nem arisztokratikus, hanem demokratikus – legalábbis a régi magyar nyelv ilyen volt –, tehát nem szolganyelv, de nem is uralkodó nyelv. Csakhogy a magyarság nehéz helyzetében a maga észjárását sem meri kifejezni a saját nyelvén. Így aztán csak kínlódik a megfelelő kifejezéssel, nehogy műveletlennek és tiszteletlennek tartsák, s idétlen, felemás nyelven beszél. A mellérendelés mellett szól

az is, hogy a magyar ember házastársát feleségnek nevezi, azaz vele egyenrangú félnek tekinti. De egyenrangú félként szeret társalogni mindenkivel – akár nagyobb, akár kisebb nála, akár gazdagabb, akár szegényebb és akármilyen rangú vagy rendű az illető, s ez a viselkedésén, magatartásán is megmutatkozik. Nyilvánvaló tehát, hogy miért nem lehetett (s nem is volt sohasem) gyarmatosító, más népeket elnyomó nép. Elnyomók csak idegenből jött urai voltak. Róluk Ady Endre, Móricz Zsigmond, Szabó Dezső, Németh László és a népi írók igen elmarasztalóan szóltak. Veres Péter pl. ezt írta: „Ha magunk éltünk volna, s csak egymással marakodtunk volna, akkor lenne nekünk társadalomtudományi tapasztalatokra épült közösségi politikai kultúránk. Így ezt nem szerezhettük meg, mert az idegen urak politizáltak felettünk, mi pedig csak szenvedő részesei voltunk a magyar történelemnek.” Ehhez még azt is hozzátette, hogy akkor jobban fölismertük volna a bajainkat és az ellenségeinket, s nem lehetett volna bennünket évszázadokon át azzal áltatni és altatni, hogy minden bajunknak a török vagy a német az oka. Ezek az urak ösztönösen ellenségnek érznek bennünket.

Ha a világtörténelem fontosabb eseményeit számba vesszük, riasztó dolgokra bukkanunk. Az európai történészek általában a hunokat, avarokat, magyarokat, tatárokat és a törököket tartják hódító, erőszakos (agresszív), kegyetlen, elnyomó és ravasz népeknek. A valóság azonban egészen más. Egy helyütt olvasható ugyanis az, hogy a perzsa és az arab hódítás elől menekültek a káld-sumerok utódai. Vagy azt, hogy Palesztina területén a sémiták az időszámításunk előtti III-II. évezred fordulóján jelentek meg, de az időszámításunk utáni évszázadokra, tehát egy-két évezred alatt már teljesen kiszorították onnan a szkíta őslakosságot.

A sumerok sorsával érdemes kicsit bővebben foglalkozni. A káld-sumer nép ragozó nyelvű volt, s mellérendelésben gondolkodott, mint a magyar, a török és a finn. Állattenyésztéssel, földműveléssel foglalkozott a mai Irak területén. A gazdasági fejlődés és a műveltség a sémiták megjelenéséig egyenletes és folyamatos volt. Időközben a beszivárgott, hajlító nyelvű sémita népesség, amely alá- és fölérendelésben tudott csak gondolkodni, egyre sokasodott. Kezdetben egymás

mellett élt az őshonos meg a jövevény lakosság. A jövevények eleinte megelégedtek azzal, hogy a maguk módján részt vettek a városállamok gazdasági életében, de a kor végére (mintegy 350 év alatt) a politikai szerepük túlzottan megnőtt, egyre sokasodtak, s átvették a hatalmat a sumeroktól. Ettől kezdve a káld-sumerok, ha nem estek a betelepülők áldozatává, s nem menekültek el, szolgák lettek a saját hazájukban.

Marton Veronika jeles sumerológus részletesen leírja a káld-sumerok pusztulásának és a jövevények fölemelkedésének a menetét. Eszerint a kisgyerekkorában a folyóból kimentett Sargont, miután igen tehetséges ifjúvá serdült, a káld-sumer papkirály a fiává fogadta, s kinevezte a királyi kertek felügyelőjévé. Sargon aztán „hálából” a királyt megölette, trónját elfoglalta, s az országba beszivárgott sémita nomád akkádokat a káld-sumer nép fölé helyezte. Az akkádok az őslakosok vívmányait, műveltségét a maguk szájíze szerint alakították. A hivatalos nyelv a sémita akkád lett, de káld-sumer ékírást használtak. Sargon a káld-sumer városállamok uralkodóit megölette, lakosságát megtizedelte és leigázta, az ellenállókat kivégeztette. Az őslakosság maradéka behódolt vagy elmenekült. A ragozó nyelvű és a mellérendelésben gondolkodó emberek eltűntek közel-keleti hazájukból: elpusztultak, beolvadtak más népekbe, vagy szétszóródtak a világban, mert becsületességük, őszinteségük, jóindulatuk és hiszékenységük miatt kiszolgáltatottak voltak azoknak, akik a csalást és a hazugságot célszerű dolognak tartották.

Sajnos, ilyen sorsra jutottak nemcsak a káld-sumerok, hanem a latinokkal való közöskedésben az Appennini-félsziget egykori urai: az etruszkok is, akik szintén ragozó nyelvűek voltak; s a kelták is (a gallok, bretonok és a britek). Utódaik ma franciául vagy angolul beszélnek, s elfeledték ősi ragozó nyelvüket.

Köztudott, hogy a magyarok közvetlen elődei a Kárpát-medencében a hunok és az avarok voltak, akik hosszú ideig (nem harmincöt évig, mint a germán longobárdok és gepidák) éltek ezen a tájon, s államot alapítottak. A rómaiak csak a Dunántúl (Pannónia) némely pontján tartottak katonaságot, római eredetű polgári lakosság alig volt. A dákok pedig a mai Erdély erdős vidékeit lakták, de államot nem alapítottak.

A korabeli nyugati krónikások följegyzéseit készpénzként veszik még ma is a magyar történészek, s a hunokat tartják a népvándorlás okozóinak, holott a népvándorlást más is előidézhetette. A hunok számlájára sok rosszat írtak, pedig ez a mellérendelésben gondolkodó és ragozó nyelvű nép – ugyanúgy, mint a sumerok – befogadták a hozzájuk csatlakozókat, többek között a keleti gótokat is, s mint velük egyenlő társra tekintettek. Emiatt ugyanúgy jártak, mint egykor a sumerok a sémitákkal. A gótok ugyanis az első adandó alkalommal rátámadtak a hunokra, s leverték őket. Ez az alkalom a nagy hun fejedelemnek: Attilának (vagy Atilának) a halálát követő hun viszály volt, amikor is a hunok az egymással vívott véres csatákban megfogyatkoztak és kimerültek. A gótok (a mai germánok ősei) állítólag még a hunok családtagjait is kiirtották.

Van olyan vélemény, hogy az avarok voltaképpen hunok voltak, csak a nevük más. Az ő hatalmukat, mely vagy kétszáz évig tartott a Kárpát-medencében és még azon kívül is, a frankok (a mai franciák elődei) törték meg nyolc évig tartó összecsapásokban, mégpedig nem egyedül, hanem szláv segédlettel. Szlávok akkor még – a régészeti leletek legalábbis azt igazolják – csak a Kárpát-medence peremvidékén éltek. A korabeli krónikások beszámolóí szerint az avarok a hosszú ideig tartó kíméletlen harcokban egy szálig elvesztek. Ez azonban nehezen hihető, hiszen mind a hun, mind az avar lovas nép volt, így könnyedén egérutat nyerhetett az, akinek szerencséje volt súlyosabb sérülés nélkül megúsznia a vereséget, s családtagjaival együtt biztonságos, védelmet nyújtó helyre húzódnia. Az Alföld ugyanis akkor még erdős, mocsaras, nádas vidék volt, ahová a tájékozatlan üldözők alig ha merészkedtek. A néhány évtizeddel később érkező magyarok – Árpád magyarjai – tehát találkozhattak velük.

Érdekes az a vélemény is, mely azt föltételezi, hogy az avarok többsége magyarul beszélt, akik a Kárpát-medence őslakói voltak. Valószínű azonban, hogy mind a hunoknak, mind az avaroknak, sőt Árpád magyarjainak is a hadakozáshoz értő és a hadakozást kedvelő népessége török eredetű volt. Ma utódaik is magyarul beszélnek, s nem tudnak törökül, mert nyilván, a lakosság többségének magyar volt az anyanyelve.

A nyelvcsere nem okozott nagy gondot, hiszen az egyik ragozó nyelvről könnyedén át lehetett váltani a másik ragozó nyelvre, s a két nép észjárása is hasonló volt, azaz mind a magyar, mind a török eredetűek mellérendelésben gondolkodtak.

Az egységes nyelvű és észjárású magyarságot azonban évszázadokon át merőben másfajta, idegen hatás érte. Hivatalossá ugyanis a hajlító latin nyelvet tették, s ennek – legalábbis vezetői körökben – az lett a következménye, hogy az alá- és fölérendelésben való gondolkodás kezdett terjedni, s ez hatással volt a magyar nyelv alakulására is. De nemcsak ez okozott zavart. Az sem volt mellékes, hogy a magyarságot minden oldalról hajlító nyelvű szomszédok vették körül, s ma is ezek veszik körül: németek (osztrákok), szlávok, románok, akik csak alá- és fölérendelésben tudtak és tudnak gondolkodni.

Példák a hajlító nyelvre: anya németül *Mutter*, anyák – *Mütter*; csillag szerbül *zvezda*, csillagok – *zvezde* stb. Azért nevezzük ezeket a nyelveket hajlítóknak, mert az alapszó megváltozása a jellemző rájuk; a ragozó nyelvekben viszont az állandó alapszókhoz járulnak a ragok (képzők és jelek). A *hajlító* szóhoz társítható a *hajlékony*, a *változó* szó; az *állandó* szóhoz pedig a *változatlan* szó. Így már érthetőbbé válik a kétféle nyelvűek eltérő magatartása is. Ma már nemcsak kívül, hanem belül is igen sokan vannak olyan magyarul beszélők, akik észjárásban, viselkedésben ezekhez a szomszéd népekhez hasonlítanak. Ez nem is csoda, hiszen a megfogyatkozott és elnyomott magyarság közé a beszivárgás, betelepülés leginkább a szomszéd népek közül történt. – De messzebről is jöttek. Ezek a jászok, a cigányok, az örmények és a zsidók. Ők mindannyian alá- és fölérendelésben gondolkodnak. Szívesen jöttek, mert új környezetükben úgy érezhették magukat, min hal a vízben, hiszen a magyarság társként tekintett rájuk – a mellérendelésben való gondolkodásnak megfelelően. Ezt aztán a jövevények közül sokan ki is használták, s eredeti észjárásukat követve, hamarosan ők lettek a magyar politika és közélet meghatározó szereplői, ezért mi sem természetesebb, mint hogy új környezetüket hazájuknak tekintsék, s ragaszkodjanak hozzá. Közülük csak a cigányok őrizték meg anyanyelvüket, habár magyarul is tudnak. A többieknek viszont

ma már magyar az anyanyelve. A jövevények névválasztása is sajtóságos. A német (osztrák), szláv és román eredetűek többnyire megtartották eredeti (családi) vezetéknevüket, s büszkéek is rá. A cigányok, a jászok, az örmény és zsidó származásúak magyar nevéek. Névválasztásukat, nyilván, az alkalmazkodás, a megfontolás vezette, úgy érezhették ugyanis, hogy így könnyebben boldogulhatnak. A jászokról régebben azt tartották, hogy ők olyan magyarok, akiknek a jász elnevezése az íjász szóból ered. Később azt hitték róluk, hogy kunok, ezért nevezték őket jászkunoknak. Ma már bizonyított tény, hogy a jászok az iráni eredetű oszétok rokonai. Közülük testőrök, labancok, pandúrok, csendőrök kerül-

tek ki, s egy részük a baloldali kormányok híve volt. A cigányok indiai eredetűek, a zsidók pedig sémiták, így az arabok rokonai.

Még az is elképzelhető, hogy valami csoda folytán a magyarságot a végső pusztulástól éppen az idegen eredetű jövevények fogják megmenteni, de úgy tetszik, csak akkor, ha nem borul föl az egyensúly, azaz, ha nem kerülnek számbelileg is túlsúlyba. Ez a veszély, nyilván, csak úgy kerülhető el, ha a magyarság – az egyensúly érdekében, s az egyoldalúság megszüntetésével – a rokon népekkel is bensőséges kapcsolatba lép. A mostani törökellenesség és finnellenesség hatását tekintve ugyanis egyenlő a magyarellenességgel.

Macskák, Budapest-Csepel, Szent József Otthon

Az ismeretlen eredetű magyarság*

A régi tudomány még egynek vette a nép- és nyelvrokonságot. A krónikák meg a nemzeti hagyomány szerint a hunoktól eredtünk, ezért sok tudósunk a török népekkel keresett kapcsolatot. *Hunfalvy Pálék* a finnugor származás mellett kardoskodtak. Maga a mindenható alapító is: „*A nyelv egyszersmind a nemzet hovatarozását, rokonságát, tehát más nemzetek közti helyét mutatja meg csalhatatlanul*”. Igen érdekes és hamis elképzelés: gondoljunk a szerbek, bosnyákok, horvátok egymás közti viszonyaira...

Egyedül a 30 nyelven dolgozó, szótárakat és nyelvatanokat író *Szentkatolnai Bálint Gábor* nem dőlt be „*sem a finnizálás, sem a turcizálás mételeyének*.” Rokonainkat a „*turániak*”: a tamilok és a kaukázusiak között kereste. Még az országból is elűzték...

Az 1973-ban megjelent *A finnugor őshaza nyomában* c. gyűjtemény (Szerk.: Ifj. Kodolányi János) címe is hirdeti az őshazát, vagyis az ősnép természetes bölcsőjét, bár a kötet szerzői már nem mind vallották a nyelv-faj egységet. Újabban az örökléstan ismeretek bővülésével bizonyosodott be, hogy köztünk és a finnugor népek közt igen csekély a népi rokonság. Márpedig anélkül nincsen se közös családja, se közös ősnyelv. Ennek ellenére érettségi tétel...

*

Kalevi Wiik finn tudós szerint a finnugor nyelvű népek ősei a jégkorszakot az ún. *ukrajnai menedékben* vészelték át, ahol valaminő *lingua francát*, közvetítő nyelvet alakítottak ki. Ez volna az ősfinnugor, ami rátelepedett az eredeti anyanyelvekre. Világszerte sok példa van hasonlóra: a földközi-tengeri és a távolabbi kikötők lakosai eltanulták a szemükben értékes árukkal érkező olasz, angol és más hajósok szavait, s a maguk

nyelvével vegyítve létrehoztak egy keveréket, szaknyelven *pidgint*. A következő nemzedék már belenőtt, anyanyelve lett. Ez megmagyarázná a fgr. nyelvek kevés közös szavát, vagy a nyelvtani különbségeket: pl. nincs mindegyikben tárgyas ragozás, vagy kettős szám.

Jó tudni, hogy a baltiak, pl. a finnek és az észtek már a jégkorszak végén, tehát kb. 8000 éve elfoglalták mai hazájukat.

*

Hunfalvyék a *mai* finn leánynyelvének tekintették a magyart, s így vezették le szavainkat. A tiltakozóknak azt felelték, hogy a jelentős különbségek éppenséggel a nyelvrokonság bizonyítékai, hiszen az idők folyamán a nyelv a *hangtörvények* szerint változik. Pl. év szavunk kikövetkeztetett fgr. alapszava **ikä, vagy jikä* – mert ez meg az történt a hangokkal. De csak a magyarban! A finn szó füttyül a hangtörvényekre: 8000 éve óta *ikä!* Bárhol ütjük föl a Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótárát – TESz., a finn és ugor szavak mai alakjai részben vagy egészben egyeznek a kikövetkeztetett *finnugor összavakkal.

Ez az *aszimmetria-törvény*: ami a magyarra áll, az a finnugorokra nem, és fordítva.

1. A híres *p>f* hangváltozás szerint pl. a finn *pesä* főnév *p*-hangja a magyar *fészek* *f*-hangja lett. Hanem az *f* hang hiánya finnugorság egyik közös jellemzője, ezért náluk a *p* soha sem alakult *f*-é! Arra nincs adat, hogy a magyar valaha is az *f* hangot nélkülöző nyelvek halmazába tartozott volna. *Buji Ferenc* szerint az *f*-hang nyelvünkben a legstabilabbak közé tartozik. Csak az történhetett, hogy finnugorok átvettek tőlünk *f*-el kezdődő szavakat, és az *f*-et *p*-re váltották. Más-

* Négy Beavatás-előadás írott szövege a Szerző *A szabir titok* c. könyve alapján. (További részletek: www.czakogabor.hu)

kor esetleg v-re, miként napjaikban a facebook a finnben *veispuukki* lett.

2. Tétel, hogy a finnugor szó legalább két szótagú és mindig magánhangzóra végződik. A mai finnben így van. *Pusztay János, Nyirkos István* és más nyelvtudósok igazolták, hogy ez az elv a magyarra nem kötelező. Soha nem voltak kéttagúak *személyes névmásaink, mutatószavaink, ősrégi igeneveink, a hangutánzók* és egyebek, pl. a fű szó sem. A lepottyánó dió sose mondta, hogy *kopu...*

3. A CzF. tételesen felsorolja a 2305 gyököt és gyökváltozatot, melyekre a szókincsünket alkotó szóbokrok épülnek. Pl. *kör-be, ker-ge, gur-ul, kor-ong* stb. mint a kerekesség, a körmozgás kifejezője. A *nyal, nyelv, nyel, nyál, nyúl, nyél* bokornál biológiailag is tapasztaljuk az egységet, hisz nyelv és nyál nélkül nem tudunk nyalni, nyelni. A szócsalád tagjainak közös alapérteménye a nyúlás.

Hanem a magyar szócsaládok tagjai a különböző fgr. népek beszédében szétszóródtak. Csak a mariban találtam együtt a *nyelv-nyál* rokonságából hármat. Tehát csakis a magyar lehetett az átadó nyelv, hiszen a fordított menetirány elképzelhetetlen, ahogy a lószér sem úgy keletkezik, hogy a sörétek a fácánokból visszaröplenek a tölténybe.

Ugyanez történt a *népdalok* és *mesék* esetében is. Erről majd később.

*

Ha a finnek-lappok-észtek már 8000 éve mai hazájukban élnek, a többiek szertesét szinte az egész mai Oroszországban, létezett-e olyan „ómagyar” csoport, amely rájuk erős nyelvi-kulturális hatás gyakorolhatott? Emlékeznek ilyesmire a nyelvrokonok?

Az Ethnographia 1900. évi 8-9. számában írja *Szerafim K. Patkanov*, a szibériai finnugor népek jeles, terepjáró kutatója, hogy az osztjások/hantik és a szamojédek legtöbb meséjükben és mondájában tisztelettel, sőt, hódolattal emlegetnek bizonyos „*tapar, szabar, szabir, szibir embereket*”, akik mintha valamely magasabban álló népfaj tagjai volnának. A szerző följegyezte, hogy „*A szamojédek a régebbi időben gyakran betörték az Irtis-melléki osztjások területeire, de ilyen hadjárataik alkalmával mindig különbséget tettek a Narym és Tarchan volosztbéli osztjások*

között. Amazokat Tapari emberek-nek nevezték és barátaiknak tartották, míg a tarchaniaknak annyi kárt tettek, amennyit csak tudtak.”

Kik lehettek a tapar-szabar – a következőkben csak szabir – emberek?

*

Bíborbanszületett Konstantin császár *Bulcsú* horka és az *Árpád*-ivadék *Tormás* herceg 948. évi követjárása alkalmából szerzett adatok alapján említi, hogy a magyarok – nála türkök – régi neve: „*szávartü aszfallü*” volt. Ezek egy része nem tartott a honfoglalókkal, hanem „*Perzsia vidékére*” költözött. Bő fél évszázaddal az elválás után *Bulcsú* és *Tormás* szerint, még rendszerelesen váltott követeket a két magyar néprész.

Anonymus följegyezte *Hülek* fia *Zovárd* (*Szovárd, Zuárd*) és *Kadocsa, Árpád* szabar *unkatestvéreinek*(!!!) nevét. Ők vezették a Dunától északra eső területek és a Délvidék elfoglalását – nyilván saját csapataikkal. Tehát az uralkodó családhoz tartoztak a szabar vezérek, akik saját harcosaikat vezették, nem holmi *gyütmönt* szolganépet. Anonymus „*sobamogeroknak*” nevezi őket. *Pais Dezső* Csaba-magyarjainak fordítja. A Kárpát medencében van közel negyven szabir-ra, és hét Csabára hajazó helynév. Továbbá *csabaire* nevű növény, és mondájával *Csaba* királyfi...

*

A szabir népet az ókortól fogva igen gyakran emlegették.

A VI. században írta *Iordanes* gót születésű történetíró Geticájának 37. fejezetében: „...*a Pontus tenger felett terül el a bulgares lakóhelye, akiket a mi vétségeink tettek igen ismertté. Itt hajtott ki két helyen, mintegy a legbátrabb nemzetnek, a hunoknak a terebélyes törzsfája, a népek veszedelme. Ugyanis az egyiket altziagirusoknak, a másikat savirusoknak hívják.*” *Iordanes* pár sorral lejjebb a savirust hunugurusra váltja, mintegy azt állítva, hogy a két név egy népet jelent. „*A hunugurusok pedig azért ismeretesek, mert hermelinprémekkel kereskednek.*” Őseink prémkereskedelméről több korabeli szerző írt. *Kiss Magdolna* Hunuguri, onoguri, hungari c. tanulmányában a prémkereskedelemmel bizonyítja, hogy ősmagyarok lehetettek a hunugari szövetségben.

A „*Pontus tenger fölött*” igen tág fogalom. Közismert, hogy a legjobb bundákat az északi

tájakon élő állatok növesztik, északra kell tehát mennünk. Hol élhettek a savirok?

A bronz- és kora vaskorban nem léteztek államok Észak-Európában. A szabiroknak nem volt mit meghódítaniuk. Viszont műszaki fölényük révén könnyedén megszerezték az északi népeknek „Pontus” vidékén értékesíthető javait kard nélkül is. Patkanov szerint a nagy területen elterjedt, általában háromszögletű, „sáncokkal, árkokkal művésziesen felépített csúd-várak, valamint az ott található díszes cserépedények és salak-darabok, melyek a fazekas- és kovácsmesterség fejlettségét feltételezik, nem származhattak a kultúra alacsony fokán álló mai osztjások és vogulok elődeitől, hanem az egykor itt lakó Tapar-nép maradványaiul tekintendők.” Csúd-várak egészen Lapp-vidékig léteztek. A csud szó emlékét őrzi a mai Észtországban fekvő Csud-tó. Igen tanulságos elolvasni a CzF. CSUD2 szócikkét: „Az oroszok némely finn népséget csudok-nak neveznek. Azt gondolják, hogy e csud név azonos a régi sküth (szittyá) névvel. A csud kifejezés az Enari, vagy Anara körül lakó lappoknál azt teszi, mint a finn sota, s magyar csata; csud tehát am. csatanép, hadi nép, (...) Közel az Enári egyházhoz magas hegy van: csudvár, melyen hajdan a lappokat bántó csatanép tartózkodott.” Tehát a csudok harcias szkíták voltak – állítja Hunfalvy Pál, a szócikk forrása.

A csud-várak elsősorban helyi szabir lakó- és műhelyek lehettek, valamint kereskedelmi támaszpontok. Rendszerük megfelel a sárközi szállásoknak, az alföldi tanyáknak, a gyimesi kalyibáknak, melyek mind az otthontól távol folyó gazdálkodás támpontjaként szolgáltak és szolgálnak.

Egy X. századi csud vár, a szabolcsi földvár, ahol Szent László nemzeti zsinatot is tartott 1092. május 20-tól. Háromszögletű falrendszere 337 x 225 x 387 méter, területe 3,3 hektár. Hatalmas fatörzsek közé döngölt függőleges földfalai eredetileg 15-20 méterre emelkedtek. Új korokban eltakarták volna a budai Mátyás templom 16,8 méter magas főhajóját. Az idők folyamán a faszerkezet elkorhadt, a falak megzuttyantak és lejtősek lettek. Jelenleg „csak” 10-12 méteresek.

*

Az ugor mondákban a szabirok emlegetésének se szeri, se száma. Pl. „Šaper naj ānkem ar” – Ének Šaper (város) fejedelemnőjéről”. Reguly szerint egy osztják törzs Šaber-mām (Sabernép) hívja magát Obdorsk mellett. Nemkülönböztetve érdekes a Šaber-mu (Saber-föld) elnevezés. Patkanov a Sabrei-pai, Savri pai (pai osztjákul: 'domb', 'magaslat') nevekben is a szabar szót alítja.

A szárnyas menyhal-állat regéje úgy tudja, hogy a hantik egyik nemzetségét Szaparjah-nak hívták. A leghíresebb hanti hőséne, a Bálványfejedelem Éneke egy hanti fejedelemről szól, akinek asszonya szabir királylány. A fejedelem testvérei új országot hódítanak az Obon túl és javait elviszik az útra:

„...Kifosztott falu
 Agg embere lettem.
 Itt minden szolgám hasa üres,
 Megmaradt cselédem gyomra korog!
 Menyasszony korodban
 Hozományként hozott
 Zabliszted bizony elfogyott!
 Fiatalasszonyként nászajándékul kapott

Bogyó ételed mind elfogyott,
 Húsételed elfogyott!
 Zselnicefa hordókban
 Nagy szánokra felrakott
 Jó méhsöröd elfogyott!
 Kérlek, menj el atyádhoz,
 Toldott-subájú-hajfonatos-szabir-fejedelem
 apádhoz:
 Hozzál ételekkel megrakott szánokat megint

...
 Páncél-áttörő hadat hozzál,
 Vas-üng-átlövő íjjasokat

(Fordította: Kálnoky László)

Domokos Péter szerkesztő sietve hozzáfűzi jegyzetében, hogy a szabirokon oroszok értendők: „*ezt a jelentést, ill. névazonosítást egyes kutatók nem tartják helytállónak, de jobb ötletük nincs*”. Egy jó ötlet Bulcsú horkától: a szabirok szabirok voltak, azaz magyarok...

A hősének és a Szintasta sírletek szerint a szabirok fölszerelése egyezett a Kínától az Atlanti óceánig hadakozó nagyállattenyésztőkével, köztük a mi őseinkével: jellegzetesen „szkíta” volt. A hantik még az újkorban sem űztek fémműves ipart, tehát páncélt sem gyártottak. A náluk használatos egyszerű botíjak és csont- meg kőhegyű nyilak ellen megtette a bőrruha, vagy az állati szőrből nemezelt „páncél”. A „jó méhsör” bezzeg hiánycikk lehetett...

*

Valószínűleg közelebb kerülünk az igazsághoz – a mai helyzethez képest –, ha hitelesnek fogadjuk el a hantik saját szabir hagyományát.

Az *Asszony-térdéből-lelt mosz-ember* című, osztják/hanti rege számos magyar népmesei elemet őriz. Kezdjük azzal, hogy a hantik egyik csoportjához tartozók, a moszok, lótitzelők. Annak ellenére, hogy az ő égtájukon a ló nem él meg. Ennek ellenére íjukat-tegzüket övükön viselik, akár ha lovasok volnának, noha így akadályozza őket a gyalogos erdei cserkészésben. Emlékeztük szerint őseik is lovasok valának. Vagy igen, vagy annak lenni előkelő volt: azt jelentette, hogy a gazdag és hatalmas lovas néptől, a szabiroktól eredtek! A nép másik ágát, a *por-t* a mai napig lenézik. Ők porul jártak...

*

Meséljünk a meséről! A magyar *Borsszem Jankó* borsszemből születik, a mosz-ember kődarabkából. Mindkettő rögtön jár-kel, eszik-iszik magától, s három nap alatt föl nő. Mint Borsszem Jankó a sárkányt, a mosz-ember is térdig-nyakig vágja ellenfelét a küzdőtérbe, aki kettő-, három- és hétfejű. Ám nincsen neve, sőt, zavar támadt a sárkány-mivolta körül is. *Jalany*-öregnek, *Jalany-szörnynek* nevezik a regélők. Nyergesét viszont „*víziszörny-hátas*”-nak mondják, mintha ez volna a sárkány. Mindenesetre ugyanúgy megérzi az ellenséget, mint a magyar táltos paripa.

A Káma-menti Magna – Öreg, vagy Ó – Hungáriában, a mai Perm környékén találták ezt a háromfejű sárkány- vagy *Jalany* szörny ábrázolást. Valószínűleg szabir-magyar munka.

Mivel két lábú, nyilván képes lovagolni is. A három homlokába mélyített kör talán a sárkánykő jelzése. Népmeséink némelyik sárkánya – kínai rokonaihoz hasonlóan – abban tartotta erejét: gyöngy vagy valami apró állat, pl. darázs alakjában.

*

Ha tanulmányozzuk az osztják mondákat, rengeteg magyar népmesei elemet találunk: a hős „*átbucskázik a fején*” és átváltozik, akad „*terülj-asztalkám*” is, mégpedig „*magától terülő*”

mézsörös asztalként”, meg rézváros, ezüstváros, aranyváros. A fölaprított rének orra hegyecskéjéből az egész állat föltámasztható, miként számos magyar mesealak. A „*lőszívig elható hosszú kés*” kifejezés nyilván a lóáldozat emléke e ló nélküli világban.

A magyar népmesék hősei, *Tündér Ilona, Fehérlófia*, a királyok, sárkányok és boszorkányok meg a többiek istenek, vagy félistenek. Éppen ezért szerepük is kozmikus. Így Fehérlófia szerepében Borsszem Jankó a világrendet állítja helyre, amikor a világot megtisztítja a sárkányoktól. Vele szemben a mosz-ember földi figura. Ő a népet, az osztjákat védelmezi. Ez derék dolog, ám – a metafizikai keret feszültségét veszve – a cselekmény politikaivá laposodik. A szabir regős mitológiát tanított, a hanti énekmondó ebben nem hitt, hanem földi eseményeket mesélt. Ez a szellemi süllyedés a régi hit kiszikkadásával nálunk is bekövetkezett.

Az Obdorszki Ének véres harcai így zárulnak: „...*ha az osztják ember korabeli világ beáll, ... lánya gyomra éhségét... fia gyomra éhségét én megszüntetem.*” Nyilvánvaló, hogy az ugorok vették át a mesét a szabir-magyaroktól, és a maguk környezetéhez, kegyetlen történelmi sorsához, világszemléletéhez igazították.

A szavak vándorútjához hasonlóan *észtanilag* kizárható az ellenkező menetirány, vagyis az, hogy maréknyi mesemorzsa érkezett hozzánk az ugor szomszédoktól, és abból minálunk a világ egyik legnagyobb és leggazdagabb bölcseleti- mitológiai regevilága bontakozott ki.

*

Honnan jöttek, s hová lettek a szabírok? Patkanov és mások szerint délről érkeztek. Erre utalnak iráni és mezopotámiai szavaink meg a Káspi-tengertől délre eső ókori helynevek. Ezzel kapcsolatban *Götz László, Padányi Viktor, Z. Tóth Csaba* és mások végeztek alapos vizsgálatokat. Jőmagam megmaradok a magyar-szabir kérdés elemzésénél, távolabbi föltételezésekbe nem bocsátkozom. Csak azt a nyelvrégészeti megfigyelésemet ismétlem meg, miszerint nyelvünkben szinte hiánytalanul megőrződött a dél- eurázsiai számbölcselet, és mellette az őskori gondolkodás sok eleme. Tessék elgondolkozni pl. *szám* gyökuszavunk származékaiban rejlő filozófián – számúz, számon tart, nem számít stb.

Egy szavunk szent szám, az Isten, száma, amely mindeneket egyesít, egyenlővé tesz – ötszáznál több szavunk alapérteménye ez. Az őskori szám-fölfogásról részletesen írtam *Beavatás a magyar észjárásba* c. könyvemben...

*

Annyi bizonyos, hogy a szabírok igen régen keltek útra, mert kb. a Kr. e. 18. évszázadban hozták létre az ún. *szintasta* kultúrát, amelyből az *andronovói* kultúracsalád kibontakozott. Ehhez a tudást magukkal hozták. Az Ural mindkét oldalán voltak telepeik. Földbe mélyített – föld-fűtéses! – házakban laktak, embertani vonásaik emlékeztetnek a honfoglaló magyarokra. Előkelőiket lovaikkal és harci szekereikkel, keletelve temették.

Nyilván az érclelőhelyek vonzották őket, hiszen a bronz majd a vas nélkülözhetetlen volt a nagyállattenyésztő-földművelő munkához, a lovas hadviseléshez. Innen terjedt szét délen Iránig, keleten a mai Kínáig az andronovói kultúracsalád. Nyugat felé pedig a csud-váraik sora egészen lapp-földig.

Az ezüst és aranybányászat méreteiről, a földolgozás művészi minőségéről képet adnak az ún. „szkíta kincsek”. Annak ellenére, hogy a sírokat az évezredek során folyamatosan fosztogatták. A „szkíta kincsek” legnyugatibb lelőhelye éppen a Kárpát-medence.

*

Hová lettek a szabírok? A népvándorlás területükön átvonuló hun, majd avar hulláma nyilván magával ragadta néhány törzsüket.

A XIII. század közepéig három magyar ország létezett Európában. Az egyik a Kárpát-medence-i Magyar Királyság, a másik a Volga-Káma vidékén, a dél-nyugat Urálban maradt szabir magyarság, akikkel *Juliánusz* még remekül szót értett. Az említett két folyó összefolyása közelében az 1970-es években, Bolsije tigrani falu mellett (Ma: Tatársztán)

olyan ősmagyar temetőt tártak fel, melybe a 895-ös magyar honfoglalás után is temetkeztek! (Klima László: *Magyar őshaza* – ami biztos, ami nem, Közkezdvelt mítoszok – a magyar őstörténet, 175. old.)

A harmadik Magyarország a Kaukázus északi oldalán folyó Kuma mentén terült el. Talán ők lehettek azok a *szavartük*, akik honfoglaló néptől

elszakadva „Perzsia vidékére költöztek” Konsztantin császár szerint. Madzsar-Magyar nevű fővárosuk romjait a kérdés kutatója, *Bendefy László* még látta 1940-ben. A várost és az országot említi a *Derbend Name*, a térség krónikája és számos korabeli utazó.

*

Kumagariát 1222-ben igázták le a mongolok *Szubutáj Bagatur* vezérletével. Ő győzte le az oroszokat a Kalka-menti csatában (1223). Ő döntötte meg a volgai bolgárok és magyarok közös államát 1236-ban *Batu* főparancsnoksága alatt. Megverte *IV. Bélát* és *II. Kálmán* horvát királyt a muhi csatában (1241).

Kumagaria viszonylagos önállóságot élvezett saját királya alatt a mongol világhatalom Kipcsák birodalma, más néven az Arany Horda részeként a XIV. század végéig.

Vallási kérdésekben a mongolok igen türelmesek voltak. *Trubeckoj* herceg szerint ez okozta vesztüket: az ő kezdetleges sámánizmusuk nem volt képes szellemi összetartó erő lenni.

*

Több pápai bulla is említi Kumagariát, 1258-ban kettő. A másodikban – kelt 1258. ápr. 19. – egyéb népek mellett a „*Dunán túli, az ősbibb Magyarország magyarjainak*” is küldte apostoli áldását *IV. Sándor* pápa (1254-1261). *XXII. János* (a második avignoni pápa, 1316-1334) engedélyezte püspökség alapítását a fejedelmi székhelyen, Madzsar, azaz Magyar városában. Három Magyar-i és hat kumai püspök nevét ismerjük és két uralkodót, akiket *Kürtnek* és *Gyeretyánnak* neveztek. Négy ferences kolostor is működött a térségben. Kettő a fővárosban, a harmadik *Ugek*, ill. *Ugueth*, v. *Uguech* ~ *Ügyek* nevű helyen, a negyedik a kaukázusi hegyvidéken. *Bendefy* idézi *Paizs Dezsőt*, aki szerint az *Ügyek* helynév a régi magyar *ügy* 'egy', azaz 'szent' szóból származik.

*

Végül *Timur Lenk* pusztította el a várost és az országot a *Toktamis* kipcsák hűbéres uralkodó elleni hadjárat során 1396-ban, ezután lakosai szétszóródtak. Több kaukázusi nép tartja úgy, hogy őseik „*Magyarból jöttek.*”

Örmény területen való letelepedésükről és életükről-sorsukról több tucat örmény forrás tanúskodik. A hivatalos magyarságtudomány tudommal teljesen elhanyagolta őket. Az első szak-

történelmi munkát – ha nem tévedek – *Szabados Györgynek*, a szegedi egyetem oktatójának köszönhetjük.

*

Talán azért nem fogadta be az uralkodó magyarságtudomány *Götz László*, vagy *Bendefy László* és sok más nagy tudású kutató fölismeréseit, mert azok nem feleltek meg a tervezettnek? Mert a régészeti, történelmi, zenei, nyelvi adatok mellett maguk az ugorok is mellettünk, szabírmagyarok mellett tanúskodnak? Elképesztő, hogy sok-sok évszázad múltán is név szerint emlékeznek a szabirokra, noha azóta hírüket sem vették, ráadásul e népnév ki is ment a divatból.

Z. Tóth Csaba köszönetét fejezi ki *Reguly Antalnak* és *Pápay Józsefnek*, mert „*értékes adatokat gyűjtöttek valódi rokonainkról, azokról a szabirokról, akiknek a nevét viselte a honfoglalás előtti századok magyarsága...*”

Tehát újra kéne írni a kikövetkeztetett *együttélés, meg az *összavak legendáját? Belátni, hogy a gyakorta előforduló, „*a magyarok és obi-ugorok nyelvi ősei egy nyelvet beszéltek*” jellegű állítások tudománytalanok, mivel általában hamisak: nem léteztek „*közös nyelvi őseink*”. Az ugorok a szabír magyaroktól a méhsőr meg a fémtárgyak mellé nyelvet és kultúrát is kaptak!

*

Nyelvészetünk olykor elképesztő működésének egyik példája a magyarok „ugor kori” – állítólag kb. Kr.e.: 2200-2000-tájékan keletkezett – önelnevezése, amit a manysik *mai nevének* kikövetkeztetett gyökéből: *mańc3, kb. **manycs+mgh* alakban rekonstruálták, és levették belőle „*magyar*” szavunkat.

1. A szabírok, azaz a magyarok évszázadokkal Kr.e.: 2200-2000 után, 1800 körül jelentek meg az ugorok közelében! Olyan műszaki fölényben, mint a spanyolok Mexikóban. Mindenképp volt, csak nevük nem? A világtörténelemben soha nem fordult elő, hogy valamely térség ura a neki alárendeltekéről szerzett magának nevet.

2. Egy biztos: a manysik neve a kérdéses időben nem hangozhatott majdnem úgy, mint most. Erre van bizonyíték. *Pápay József* a XIX. sz. végén fordította Szibériában *Reguly* hagyatékát. *Tolmácsa, Mikolka* hosszan kesergett, hogy milyen nehezen érthető az ötven évvel korábbi manysik szöveg! Nos, képzeljük el a 4000 eszten-

dőset! Az viszont lehetséges, hogy a *magyar* nevet a helyiek magukra vették, és *gy* hangjuk nem lévén, *manysivá* alakították.

A másik példa: *II. Piusz* az 1458-ban megjelent *Cosmographia* c. könyvében egy bizonyos „*veronai emberre*” hivatkozva állítólagos magyarul beszélőkről írt „*Szkítiában*”, a Don forrása tájékán – mégsem *Szkítiában*, mert Moszkvától kb. 200 kilométerre délre. Ha a névtelen adatközlő híre igaz, akkor az eset az ugor vidéktől ezer mérföldekre nyugatra és délre történt. Az illető magyarok – talán Volga-vidéki Magna Hungária menekült szabir-magyarjai lehettek. Mindenesetre ezt a locsogást *Zsirai Miklós* akadémikus bevette *Finnugor rokonságunk* c., 1937-ben megjelent könyvébe, és tudományunk máig a finnugor rokonság egyik első írott adatának tekinti...

*

A latin vagy a cirill előtti saját írással kevés európai nép büszkélkedik. Amelyik igen, az meg is becsüli. Nyelvünk ún. ómagyar korából számos rovásírásos emlék maradt ránk. Talán régebből is. Ezeket a magyar tudományosság mellőzi, a rovásírást magát sem tanítják-kutatják egyetemeken, akadémiai intézetek. Ezért nincsenek hivatásos tudósai, tehát az önképzett, rovó-diploma nélküli kutatókra simán rá lehet ütni a dilettáns bélyeget.

Ügyes!

Nem kívánok bemászni ebbe a hangyabolyba, csak egyetlen különleges, úgynevezett mondatjelet említek a Nikolsburgi ábécéből – a XV. sz. második feléből, tehát nagyjából *II. Pius* korából.

Nikolsburgi ábécé

A mondat jel nem úgynevezett ligatúra, azaz más betűkből összerótt képlet, hanem önálló jel. A mondat szó amúgy nem ritka a magyarban, például *Koszmegeszi Csárda*, vagy több régi nevünk: *Bornemissza*, *Vízügyelő*, *Fehérlófia*.

Nos, a szóban forgó jelet a székelynek nevezett rovásábécé lejegyzője oly fontosnak tartotta, hogy külön sorba írta, és megadta hangalakját is.

A tprus-t a hozzáértők *taparus*-nak, azaz 'szabir ősz'-nek olvassák. Eszerint a szabir származás emléke rovásírásunkban is fönmaradt?

*

Az ideologikus finnugrisztika a szakszerű célokat ellenére sem adta föl hadállásait, hiszen – fogalmazzunk finoman – a tévedések másfél százados sorozatára életművek épültek. Tisztes munkával, sok tanulással összehozott doktori értekezések, diadalmas egyetemi pályafutások, fényes akadémiai székfoglalók. Együtt a magyar nyelv természetes rendjének, a gyökrendnek a letagadásával, mellőzött tudósokkal, elhallgatott fölfedezésekkel, gondolatokkal, tényekkel.

Finály Henrik akadémikus írta 1856-ban *Hunfalvy Pálnak*: „*szép, szép az urak nyelvészkedése, de az Istenért, fogjanak már egyszer olyan nyelvészkedéshez is, a mely hoz valamit a konyhára.*” *Finály* a magyar nyelvten ügyében írt, majd 32 év múlva megismételte, hiába. A magyar diák és tanár egyaránt utálja a hunfalvysta csapáson kitalált nyelvtant, miközben buzgón és öntudatlanul nyelvészkedik.

*

Hivatalos nyelvészet és nemzettudomány talán csak nálunk létezik még a kerek világon. Szellemileg szabad országokban ilyesmi elképzelhetetlen, mert a vitás kérdések nyílt vitákban dőlnek el. Nálunk a *magyarügyi ideológia* hadállásait csöndes, de szívós ostrom alá vette az ellenőrizhető tudomány, például a *matematika*, a nyelv és a zenék összehasonlításának elfogulatlan eszközeként, s a vele szorosan összefüggő *genetika* az elméletek iránt közönyös kromoszómáival.

Őszinte hálával tartozunk a hantiknak és manysiknak, hogy nyelvükben, dalaikban, meséikben, legendáikban, tárgyaikban megőrizték a szabirokkal való mély kapcsolatuk emlékét. Megismétlem, hogy Götz László és az ő nyomán Z. Tóth Csaba jött rá arra, hogy a szabir magyaroktól tanultak a finnugorok, s nem fordítva,

*

Összegzés:

- a magyar - fgr. nyelvrokonság nem néprokonság, hanem szomszédsági, areális hatások következménye. Nem létezett sem finnugor-magyar, sem ugor-magyar ősnelv, hiszen a magyar szócsaládok tagjai elszórtan találhatóak az egyes finnugor nyelvekben; vagyis a közös szavak és nyelvi elemek a szabir-magyar közvetítő nyelvből egyenként kerültek az említett nyelvekbe;

- hasonló a helyzet a népzenével, és a népmesékkel: sok a közös elem, ám zömük töredék a magyarhoz képest; egyértelmű, hogy az ugorok-finnségiek vették át az említett kulturális javakat a szabir-magyaroktól – ezzel szemben nemigen akadnak finnugor nyomok a magyar kultúrában;

- a hantik, a szamojédok név szerint emlékeznek példakép népükre, a szabirra, melytől javakat kaptak, s bizonyára sokat tanultak. Ősüknek tekintették. Ennek genetika nyomai halványak, mégis szövődhetek itt-ott családi kapcsolatok is a két nép előkelői között.

- a szabir-magyar egységet igazolja igen sok, hatalmas térségben előkerült régészeti lelet, irat, néphagyományban, dalokban, helynevekben rögzült adat;

A magyar-szabir/szabar nép beágyazódott a hatalmas ókori Andronovó-Szintasta, szkíta, hun, óiráni stb. világba. Ez a tény megmagyarázza nyelvünk ótörök, iráni stb. jövevényszavait, díszítőművészetünk, mitológiáink, genetikánk, embertani jellemzőink számos alapvető vonását.

*

Eleink szabirok is voltak meg magyarok is? Talán olyasféle nemzeti tudatuk lehetett, mint a székelyeknek, akik egyúttal magyaroknak is tartják magukat, s ebben semmi ellentétet nem látnak.

Siratás, Budapest-Csepel, Szent József Otthon

Távolból is közel

A nyárestéknek, ha lehet, még maradandóbb, varázslatosabb hangulatuk van, mint a nyári délutánoknak, hiába írta Ady, hogy „mikor az ég furcsa, lila-kék, s taláikára mennek a lányok, óh be titkosak, különösek ezek a nyári délutánok” – nyári alkonyon is furcsa tud lenni az ég, de még mennyire furcsa.

Furcsa és félelmetes. Soha-nem-látottan.

Sík vidék a Tarcal hegyei alatt, a vonulattól alig tíz-tizenkét kilométerre délre. Az egyetlen szerémségi színmagyar falu, az alig 125 (!) lakosú, mindössze 30 házból álló Dobradó vagy Dobrodolpuszta előtt vagyunk, utána az egyetlen magyar többségű falu, Sátoros (a magyarok is Satrincának mondják) következik. A láthatár alföldies, a kristálytisza horizont fölött mintha láztól remegne a forró levegő.

A gigászi bura fölöttünk lassan sötétülni kezdene, de hirtelen még gyorsan, erőteljesen megváltozik: koromszín felhők sűrűsödnek össze előttünk odafönn, mintha egyenesen neki-autóznánk. Közvetlenül fölöttünk, körülöttünk, mögöttünk viszont: békés, még majdnem világos alkonyi ég, zavartalan, tiszta. Az égi jelenés pár perc alatt óriásira nő a Szerémség fölött: a nem túl távoli baljós feketeségből, mintha két, az anyaföldre mutató sugárujj lenne, két hosszú, hófehér fénycsík tör elő a sötét felhők közül, egészen a szemhatárig. Egyre sűrűbben és vaskosabban dörög, egyre inkább ágyúdörejhez hasonló a mind állandóbb robaj, előbb csak távoli robbanásokat idéző moraj hallatszott, morgás, zúgás, most már mintha folyamatos aknátűz vagy nehéztüzérségi zárótűz alatt lennénk, szakadatlanul válik a fülsiketítő dörgés. Még mindig majdnem-világosban vagyunk, bár egyre közelítünk a koromsötét – most már inkább baljósan sötétszürke –, hatalmas, égiszerű oszlopot formázó alakzat felé. Előttünk a jelenés el-

éri tetőpontját, a két sugárcsík szinte ragyogva mutat föntről lefelé. Óriási szentkép-illusztráció. Égi áldás vagy átok jele? Baljós végítéletjelzés? „In hoc signo vinces”, e jelben győzesz, miként Nagy Konstantin látta a csatában? Megállunk az autóval. Útitársam, András döbbenetesen veszi észre, hogy az előbb még harmincnégy fok húszra esett vissza. Egyedül maradok a kocsiban, hirtelen akkora csattanás, mintha találat érte volna az Opelt, megrázkódik, kicsit tán még meg is emelkedik. András, aki szerint máig meg vagyok arról győződve, hogy majdnem agyonvágta őt a tőle legfeljebb tíz-tizenkét méterre lecsapó mennykő, futva indul vissza, kiszállok én is. Megbűvölten, reszketve állunk a nyári alkonyatban, a távolban Dobradó házai fehérlelenek. Titkos és különös nyáralkony.

Szerb – vagy annak látszó – nyárban csakis és kizárólag két magyar falu, a Szerémség két legmagyarabb településének határát ostromolta az égháború, áztatta némi – kevéske – eső, törte-zúzta vad mennydörgés. Jókai példázata jutna az ember eszébe, midőn 1849 rekkenő nyarán az alföldi rónán a betörő idegen hódítók ellen összesereglett nép előtt jelek tűntek fel a sápadt égen: „nem volt az csodajelenség”, józanít ki ravasz-kés-cselesen nagy írónk, majd szépen elmagyarazza az úgynevezett kettős nap, a perihélia nevezetű jelenség érdemi jellemzőit. Végül hozzáteszi: abból a két naptól azután nem a régi maradt az égen. Ezt a természettudósok nem vették észre, „de mi tudjuk”.

A viharcella vagy zivatarcella nevezetű jelenségnek félig-meddig már nevében rejlik magyarázata: cellaszerű, viszonylag kicsi, sajátos zártágban a nyári vihar, zivatar centruma, a „szakmai” meghatározás szerint május és szeptember között alakulhat ki, „erős villámlás, dörgés jellemzi”, „légköri jelenség”, „különleges, kis kiter-

jedésű zivatarfelhőzet”, szupercellának is nevezik, „a szupercellás zivatar sokkal hevesebb, mint egy átlagos vihar.” András azt mondja, szerte a világban s a magyar életben is szemfüles természet- és művészfotósok akár komoly pénzeket is ölnek abba, hogy lencsevégre kaphassák az égi jelenést.

És ami vele jár? Különösen errefelé?

Viharcella Dobradol és Sátoros mellett

Fél óra sem telik bele, a cseppnyi Dobradó arkádiai békét árasztó, csendes és elhagyatott házai között vagyunk. Semmi sem mutatja, hogy bármi is történt volna nemrég. Az ég ugyanúgy szinte szokatlanul, makulátlanul tiszta, mint előtte. Meglehet, szintén már nem ugyanolyan, nem ugyanaz. Ezt, úgy lehet, az itteni magyarok sem tudják. Mi – legfőjebb ha sejtjük.

Prospektusok, képeslapok, színes, szép ismertetőik előttem. Valamennyi egyetlen szerémségi településről szól, és természetesen valamennyi szerb nyelvű. Rumán vagyunk, a valamikori Árpatarlón vagy Árpatarón, amely még az első világháború idején is – akkor Horvátországhoz tartozó szerémségi kisvárosként – az osztrák–magyar ármádia legfőbb utánpótlási bázisa volt a szerb front közelében, a be-betörő rácok elleni – újkeletű – viadal során. A kétnyelvű (szerb, angol) mai ismertető azt írja róla: „Ruma – amilyen volt: nevét (a Ruma elnevezésre gondol – D. L.) 1566-ban a syrmiái defter, vagyis a török adóösszeírás említi először. Mária Terézia császárnő 1747-es rendelkezése alapján Ruma a szabad kereskedésű város státusát nyerte el, ezután elsősorban éves nagyvásárokat és piacokat tartottak. Ruma a Szerémség középpont-

jában, a Fruška gora hegység lábánál fekszik. Figyelemre méltó földrajzi érdekesség, hogy a város pontosan a 45. szélességi fokon található. Ruma területe 582 négyzetkilométer, lakosainak száma 60 ezer. Ruma – ma: Belgrád és Újvidék, az ország két legnagyobb városa között helyezkedik el, mindössze 30 kilométerre a Nikola Tesla Nemzetközi Repülőtértől.

Az E-70-es autópálya és nemzetközi vasútvonal elkerüli a városközpontot. A kedvező fekvés is arra ösztönzi a város vezetését, hogy élénk kapcsolatokat építsen ki Nyugat- és Délkelet-Európával. Ruma a fesztiválok városaként is ismert, csak mutatóba néhány: városi fesztivál; tamburazenekarok fesztiválja; rumai vásárfesztivál; zenetársaságok fesztiválja; rumai nyári, illetve őszi fesztivál.” És következnek a turisztikai tudnivalók.

Így, ennyi és nem több. Kis történelmi, néplélektani tanulsággyűjtemény, idegenforgalmi útravaló gyanánt. Akad más is.

Egy még nagyobb formátumú, még terjedelmesebb, még színesebb, még nyugatiasabban kétnyelvű ismertető. Itt egyebek között az is olvasható, hogy „Ruma legnagyobb turisztikai potenciálját a 18 monostor jelenti a Fruška Gorában”. Utóbbiról megjegyzik, hogy azt „Atosnak” (?) nevezik Szerémség lakói. „E tény önmagáért beszél (! – D. L.), és okot szolgáltat egy elmulasztathatlan látogatásra Fruška Gorában.” Egy ennél is beszédesebb passzus: az állítólag 1747 óta minden hónap harmadik hetében tartott nagy rumai kótyavetye („Ruma Fair”) eredeti, hivatalos neve szerbül: „Rumski vašar”...

Van még szó a január 27-i rumai Szent Száva-ünnepségről, a Stefan Puzić kulturális és művészeti társaság által szervezett, Szerémség Első Hangja elnevezésű amatőr énekversenyéről, továbbá a Szerémségi sütemény nevű kiállításról és versenyéről, a Panonija Tours utazási iroda szervezésében. I tako dalje. Bocsánat: és így tovább...

Ami előttem van és magyar nyelvű – sőt: szinte teljesen csak magyar – egyetlen vékonyka, apró kis papírszelet, rajta élénk piros-fehérben páncélos-sisakos-bajuszos régi magyar vitéz képe. „Kulturno Umetničko Društvo (egészen apró betűkkel – D. L.) HUNYADI JÁNOS Művelődési Egyesület Ruma - BELÉPŐJEGY”. Biankó:

alul, kitölthetően: „Dátum Kezdeté Órakor Hely-ár”.

Amikor megtudjuk: Rumán is van magyar szervezet, a Szerémségben nem is a legjelentéktelenebb – a váratlan örömnél csak a kíváncsiságunk nagyobb. És a várakozások után a legelső benyomások nagyon is kedvezőek: szívélyes, mosolygós emberek hamisítatlan „határon túli magyar” vendégszeretettel fogadnak, minden földi jóval traktálnak. A kérdésre: hallották-e, hogy valaha mi volt a neve Rumának, tanácstalan tekintetek, némaság a válasz: Az „Árpatarló” hallatán egy-két embernek valami – nagyon távolról – földereg, azt viszont egytől egyig tudják, hogy „400 körüli” a magyarok lélekszáma a városban és környékén. (Ez a népesség egy százalékánál is kevesebb.) A Hunyadi János Művelődési Egyesület mindazonáltal meglehetősen élénk és aktív tevékenységet fejt ki: birtokukban van a „község” (magyarországi értelemben: a járás) magyar lakosainak jegyzéke – természetesen szláv helyesírással vagy szlávosan írott formában: Čorba Piroška, Molnar Antun stb. –, így teljes „rálátásuk” van bármilyen akció szervezésekor az itteni magyarságra. Legalább tizenöt-húszan minden programjukra eljönnek, az utóbbi években egyre többen akarnak magyarul tanulni a végzetesen nagyszámú vegyes házasságban élők közül. Kisebb vita alakul ki egy-egy, túlságosan is szerbesre vagy horvátosra sikeredett név olvastán, az illető minnek is tartja magát („az horvát, azt is mondja magáról”, „nem, nem, amaz, az magyar, teljesen az”), a közeli Mali Radinci (Kisradonc?) nevű falu lehetséges magyar nevérről – máris látni: igen nagy a bizonytalanság. Az árpatarlói-rumai magyarok észrevehetően egyre többet és többet szeretnének tudni akár Árpatarlóról, akár a Nyék törzsről, akár településük törtérijáról vagy az egyetemes magyarság jelenkori történeiről – a gond csak az, hogy a megindító igyekezet és a körülmények, felkészültségük, „készenlétük” és a lehetőségek között jókora űr tátong. Igaz, ami a lehetőségeket illeti, a helyzet nem látszik reménytelennek: büszkén mutogatják a tágas, izlésesen berendezett egyesületi nagyteremben a falon körös-körül látható, igen jó minőségű, kinagyított színes fényképeket, amelyek krónikaszerűen a magyar népesség aprjának-nagyjának rendezvényei láthatók, március

15-étől különféle közös kirándulásokig. Az egyik képen honszerző Árpád apánk hatalmas szobra, előtte a népes gyerekereg, szemlátomást boldog megilletődöttségben. Alul nagybetűs felirat: „Naša deca u Opustaseru” (Gyermekeink Ópusztaszeren).

Hála Istennek: elhiszik, hogy a nagy meleg miatt indulok ki sürgősen a teremből, „kis levegőzésre”.

A Szerémség megmaradt magyar szórványával együtt két évszázadon át Horvátországhoz tartozott. Akármennyire távolinak tűnik is ma már az a világ: a horvát hatások, a katolikus horvátokkal való együttélés emlékei többféle tekintetben máig élnek és hatnak az itteni magyarok között. „Szerémség társadalmi-politikai-kulturális... életét a horvát hatás befolyásolta legintenzívebben.” (Közelsből is távol) Leginkább és legfeltűnőbbben ez természetesen vallási síkon jelentkezett.

Kamonc, a Marczibányi-kastély

Aligha túlzás kimondani az egyáltalán nem ismeretes történelmi tény: a 18–19. században és a 20. század első felében a horvát fennhatóság miatt jelentős mértékben horvát többségi lakosságúvá vált Szerémségben a vallási azonosság cseppet sem enyhített a magyarsággal szembeni erőteljes ellenséges érzületen. A mindinkább erősödő délszláv-illír mozgalmak és a horvát klérusnak jól felismert önérdékből a magyarel- lenes bécsi udvari körökkel összekacsintó attitűdje ugyanúgy táplálta mindezt, mint az 1848-at megelőző és az azt követő idők nemzetiségi szembenállásai, Jelačićtól a hírhedett – a titói időket követő „demokráciában” az eszéki egye-

tem névadójává lett – Strossmayer püspökig. Utóbbinak alighanem oroszlánrésze volt abban, hogy a török-szerb népiirtás után elsősorban a bácskai magyarokkal ismét benépesülő Szerémség más nyelvű katolikusai (ez nagy részben és elsősorban magyarokat jelent, hiszen délvidéki testvéreink kilencven százaléka katolikus) nemzedékeken át – máig – ne részesülhesse- nek abból a természetes emberi jogból, amit az anyanyelven történő misézés jelent. Az ilyesmi tiltott gyümölcs volt a Monarchia horvát társállamának, a két háború közötti SHS királyságnak, az első Jugoszláviának, a második világháború utáni titói kommunista Jugoszlávia horvát tagköztársasága magyarjainak éppúgy, mint a független Horvátországban élőknek – sőt, a ma már a horvátokkal együtt szerb fennhatóság alatt imádkozó szerémségi nemzettestvéreinknek is. Josip Strossmayer (1815–1905) mindent elkövetett előbb az 1868-as magyar–horvát kiegyezés megakadályozása, később – horvát, sőt birodalmi relációban – bármiféle érdemi magyar érdekű, magyar nyelvű törekvés, kezdeményezés, akció megsemmisítése, „megfúrása” végett. Nyugodtan állíthatjuk: magyarellenessége betű szerint megveszekedettnek mondható – kora ornátusban, püspöki süvegben tevékenykedő, anyaszentegyházi Funarjának is beillenek. (Az sem nagyon izgatja, hogy 1867-ben két évre kitiltják a frissiben létrejött Monarchiából, sőt később, visszatérte után nem túl keresztényi gyűlölködéséért maga az uralkodó két ízben is megrója – viszont a központi jelentőségű horvátországi püspöki székhely, Djakovár vitathatatlanul legnagyobb, „klasszikus” tekintélyeként jelentősen hozzájárul a zágrábi egyetem megalapításához, és székhelyén nyomdát is létesít.) Képzeltetni, hosszú időn át mekkora hatása, milyen befolyása lehetett a horvát katolikus papságra: mindebből pedig logikusan következhet a tény, hogy a máig három nemzetiségű (szerb, horvát, magyar) és két vallású (ortodox, római katolikus) szerémségi helységekben az Anyaszentegyház szolgálói kizárólag Strossmayer anyanyelvén dicsérik az Urat – akár tetszik ez holmi Nyék törzs elődeit képviselő magyar hívőknek, akár nem... A maradékiaknak például annyira nem, hogy gondolnak egy nagyot és merészet – mivel tudják, hogy a kisszámú délvidéki magyar reformátusnak Bácsfeketehegyen

vagy Bácskossuthfalván „simán” biztosítatik az anyanyelvű istentisztelet –, „testületileg” kollektíve áttérnek a református hitre. Gazda Józsefnek így számol be erről egy helybéli magyar: „Kérték, hogy magyar nyelvű plébános kerüljön Maradékra. S akkor a horvát püspök azt mondta, amíg itt vagyok, addig Kossuth kutya nem fog ugatni itten... akkor fordultak a maradékiak a református egyházhoz...” Ez a többszörösen jelképes nevű, ma talán leghíresebb szerémségi magyarultalan falu (lesz még róla szó) alighanem a régi, Árpád-kori szerémségi magyar erő és bátorság virtuos maradékából is megmutatott valamit... Az erőszakos horvátosítás elleni – magyar felségterületen, a 19. század végén! –, az anyanyelv és a kultúra védelmében végrehajtott karakán akció, miként azt Klamár Zoltán okosan megállapítja, persze nagyon is kétélű következményekkel járt: a templomban megmaradt ugyan a magyar szó, viszont a falu közösségének szakítópróbája lett az anyanyelvhasználat: Maradék maradék magyar etnikumán belül „egy újabb törésvonal jelentkezett, ennek máig érezhető közösségsszervező hatása van, ugyanis a reformátusok irányítják a magyarság kulturális életét, egyesületeket hoznak létre, melyeken keresztül folyik a hagyományok ápolása, visszaplántálása – ugyanakkor még ma is élő gyakorlat a katolikusok körében... hogy a keresztneveket is horvátra fordítják... ennek a folyamatnak az eredménye, hogy a sírfeliratok is horvát nyelvűvé válnak.” Mivel az intézményes vallási élet teljesen horvát irányítás alatt van, és természetesen minden istentisztelet és a hitoktatás is horvát nyelven folyik, mondhatja a hitbuzgó dobradói vagy herköcai magyar, hogy „énnekem a magyar a legkedvesebb, de a templomban szívesen hallgatom a horvátot, mert ahhoz vagyunk szokva”. Ahhoz lettek – irgalmatlanul – szoktatva, így hát – eszi, nem eszi, nem kap mást-alapon – persze hogy „szívesen” hallgatja a horvát nyelvű misét a kalapos „madjar” atyafi meg a fejkendősi néni, akik egykedvűen ballagnak vasárnap délelőttönként az Isten házába, és valószínűleg sohasem hallottak a moldvai csángókról, különösen nem az Európa Tanácsról és Tytti Isohookana Asunmaa aszszonyról vagy éppen egy Reményik Sándor nevű erdélyi magyar költőről, aki arról írt verset, hogy „ne hagyjátok a templomot, a templomot s az is-

kolát”... A horvát, az kétszer rác – mondja előbb egy idősebb asszony, majd egy javakorabeli férfiú. Később is többször hallom ezt a mondatot, utalnak is rá, írásban is olvasható például Hajnal Virág és Papp Richárd Közelből is távol című kiváló, akár alaplűnek is tekinthető, a szerémségi magyarság körében végzett kultúrantropológiai, szociológiai és néplélektani kutatásait összegző könyvében... Fiatal, tiszta arcú, rokonszenves horvát pap előttem. Azt mondják, vele érdemes beszélni, itt, Herkócán ő képviseli a legelfogadhatóbb törekvéseket, tisztán lát, tárgyalóképes. Nyilván a plébános úr is tisztában van a falu nemzetiségi arányaival, a magyarok és a horvátok együtt sem teszik ki a lakosság negyven százalékát, ilyen helyzetben evidencia és a legelemibb közös érdek az összefogás, fejtegetem nekiszabadult lelkesedéssel, nem feledkezve meg a nyolcszáz éves államközösségről, a hosszú közös múltról és nem utolsósorban – jó délalföldi pápistaságom teljes latba vetésével – „a mi, katolikusok” már néhányszor bevált apró cinosságáról sem. Ivica Živković nagyon kedvesen mosolyog, bólogat, nemcsak egyetért, de a lehető legnyájasabban együttérző, maximálisan empatikus is. Többet igazán nem kívánhatok. Úgy tűnik, minden a lehető legnagyobb rendben van. Legalább ennyi, no... Hosszú órák múlva, már késő este találkozom azzal a magyarral, aki elmondja: próbálkoztak már emberünknel máskor mások is hasonlóval és hasonlóképpen, eredmény: semmi, helyzet: változatlan, segítő ténykedés: sehol. Nyilván akkor is kedvesen, készségesen mosolygott. Ha úgy tetszik, együttérzően.

Marót

Rednek

Szerémségben ma a 93 lakott településből 76-nak van magyar lakossága, tehát csak 17 helységben nincs egyetlen magyar sem. Alig ha létezik ennél megtévesztőbbben örömteli statisztikai adat. Eleve ha már azt vesszük figyelembe, hogy a jelenlegi Szerbia területén az elmúlt tíz évben negyvenezzerrel csökkent a magyarság összlétszáma (2002-ben 293 ezer 299, 2012-ben 253 ezer 899, ez a lakosság, 3,53százaléka), ir-tózatoss mértékű a fogyás – a Szerémségben az évszázadok óta szinte teljességgel vigasztalan helyzet döbbenetes tényeket mutat. Nyolc településnek van nagyobb számban magyar lakossága (Maradék, Nyékinca, Dobrodolpuszta, Sátoros, Herkóca, Erdővég, Vogány, Platics), ötven százalék fölötti arányban azonban mindössze két településen, a már emlegetett Dobrodolban és Sátoroson (Satrinca) élnek magyarok. Ami a lélekszámot illeti: az összlétszám éppen eléri és talán picit meghaladja az ötezret. (Satrincán, Maradékon és Herkócán vannak a legtöbben, a három falu együttes magyar lakossága eléri a 2500-at, tehát a szerémségi magyarság felét ők adják.) Elenyésző számban olyan településeken is találni – annyira-amennyire, két-három perccel a teljes beolvadás előtt – magyarokat, mint Belcsény, Kamonc, Szávaszentdemeter, Ürög vagy éppen Karlóca és Pétervárad. A jelenlegi szerémségi magyarságnak semmi köze a régi viruló idők őseihez: a teljesen elmagyartalanodott vidékre a 18. századi nagy Kárpát-medencei betelepítés-hullám idején – sőt, még később is – az Alföldről (elsősorban Bácskából) és a Dunántúlról érkeztek.

A néprajz mégis említésre méltó szórványként, érdekes népcsoportként jellemzi őket: jellemző rájuk, hogy a családi kapcsolatok még mindig, szinte archaikus módon erősek, vendégszeretetük igen nagy, kötődésük már másodgenerációs szinten is komoly a Szerémséghez. Penavin Olga szerint „kialakult egy szerémségi magyar nyelv, melynek megvannak a más nyelvjárásoktól elkülönítő jegyei”. Még érdekesebb, ha a népszokásokat vagy a nyelvhasználatot vesszük szemügyre. A disznóvágáshoz, a Luca-naphoz és a farsanghoz kötődött a legtöbb hagyomány, a fehér lepelbe takart Luca néni a gyerekeket ijesztgette, és a közismert lucaszéke mellett jövendőmondó lucapogácsát is sütöttek.

A farsangi maszkos alakoskodás elterjedtnek számított, és az úgynevezett háromkirályjárásról innen maradt fenn az egyik legszebb „csillagozó” ének:

Háromkirály napján
Országunk istápján
Dicsérjük énekkel
Vigadozó versekkel:
Szép jel, szép csillag,
Szép napunk támad!

Királyok ajándéka
Arany, tömjén és mirha,
Vigyünk mi is Urunknak,
Ártatlan Jézusunknak,
Szép jel, szép csillag,
Szép napunk támad!

Izgalmas, a napi nyelvhasználat érdekességében messze túlmutató megfigyeléseket tesz közzé Hajnal Virág és Papp Richárd, méghozzá első sorban a parányi, de gyakorlatilag színmagyar Dobradón tapasztalt, vagyis reprezentánsnak, a teljes szerémségi magyar szórványközösséget csepp a tengerben-módra jellemzőnek mondható jelenségeket. „Dobradó világa” között első helyen, mindenek fölött világol a legeslegdöntőbb – a fejezetben is mottóként használt – mondat: „A házon túl inkább csak szerbül beszélünk, mert ha bármerre fordulunk, mindenütt szerbek vannak.” Ez az alaphelyzet azután döntő változásokat indukál a néplélekben: a falujukon kívüli világhoz szinte mindig „dialektikusan viszonyulnak”, ami azt (is) jelenti, hogy nemcsak messzemenően tolerálják a „másságot”, vagyis az idegen beszédet, kultúrát, mentalitást, de egyre intoleránsabbak minden olyan lépéssel szemben is, ami identitásuk megőrzését segítené elő. Ennek bemutatására szolgálhat a példa, amikor egyik nőnapon Satrincán voltak bálban, ott a szervezők „csak magyar zenét engedtek, mink meg szeres-sük azokat a kólékat (kólókat – D. L.) meg szerb zenéket is”. Amikor meg az egyik bosnyákra az egyik asszony férje azt mondja, „nem ember az, hanem bosanac”, „majd nevet és kimegy a helyiségből”, mire felesége gyorsan hozzáteszi: „inkább viccöl, mint komolyan mondja”. Ennél már

jóval komolyabb és döbbenetes következtetésekre alkalmat szolgáltató a következő példa.

Az egyik magyar férfi „nemzetközi” ragadványneve: Fasiszta. „Hát miért ne lehetne fasiszta, ha az anyja is német volt”, mondja ártatlan gyermekiséggel egyik magyarunk, majd közli: a szerbeknek fentieket úgy hozzák tudomására, hogy „mondd, hogy a Fasiszta keresi, akkor majd tudja, ki az a Fekete Sándor...”

Herkócai és nyékincai magyarok és piciny imatermük

„Mi itt mind szrémacok vagyunk” – hangzik lépten-nyomon. „Itt, Szrémben élnek a mi magyarjaink.” Itt bizony. A magyarul, magyarok által is szerbül ejtett-mondott Szerémségben. Szrémben. Ennyit az identitástudatról. Cso-da-e, ha az iskoláztatás kapcsán néhány éve azt mondták Pál Károlynak, a Vajdasági Magyar Szövetség képviselőjének, midőn felvetette a magyar iskola létesítésének gondolatát: „Nem tudna utána a gyerek mit kezdeni. Itt minden szerbül megy, a munkahelyen, ha tovább akar menni iskolába, akkor Újvidéken nincsen magyarul iskola. Arra meg nincsen pénzünk, hogy fölmenjen Bácskába.” A tipikusnál is tipikusabb, szinte mindenütt unásig ismert szokványhatáron túli szöveg a Kárpát-medencéből. (A „Melyik nyelvet tartja hasznosabbnak?” kérdésre a válaszadók 81 százaléka választotta a szerbet.) És azt már szinte említeni sem érdemes, hogy arra a kérdésre, kivel hogyan, milyen nyelven beszélnek (szülőktől-testvérektől házastársaktól szomszédokon-komákon-barátokon át vásárlásig, munkahelyig, templomig), az unokák esetében mindössze két (!) esetben jelölték meg a szerb helyett a magyart: „az onokájaink már úgy elszerbesedtek”. És szükséges-e fölidézni a há-

ború 1991-es kezdetekor lezajlott és akkoriban nagy port felvert esetet: a történelmi magyar szervezet, a VMDK néhány vezetője Satrincára látogatott, hogy megpróbálja megnyerni az üldözött és erőszakkal a frontra kényszerített délvidéki magyarság ügyének a szerémségi maradéktestvéreket – úgy elzavarták őket, mint annak idején Petőfit a kiskun választók... Itt akár be is fejezhetnénk ezt a vigasztalannál is vigasztalabbnak tűnő jelenkori szerémségi magyarságkrónikát, ha... Ha nem tudnánk, hogy a remény magyar univerzumunkban mindig a reménytelenségben van. És mindig akad búza is a konkoly között. És nem feltétlenül csak arra a – mégiscsak elhangzott, szintúgy feljegyzett – mondatra gondolunk, hogy „belülről sohasem leszünk szerbek”, vagy amit Rumán mondott az egyik derék magyar: „amíg egy él közülünk, csak magyar az, hiába”. Vajon...?

Ki gondolt volna égi jeleivel arra a zivatarcellára ott Dobradó előtt...?

(...)

A kiejtés egészen garázda módon szerbes, sok-sok dzs-vel, rengeteg „helyettesítő” szerb szóval és kifejezéssel, képzéssel, nyelvtani szerkezettel, még az újvidéki „értelmiségi félmagyarok” produkciójánál is jóval erősebben. Alig érezni különbséget egy magyarul közepesen beszélő szerb és egy átlagos szerémségi nemzettestvér magyarkiejtése és nyelvhelyessége között. („Érdekes tapasztalat – jegyzi meg Klamár Zoltán –, hogy a törzsökös szerbek nagy többsége érti és beszél is a magyart”, ugyanakkor „a kis számú horvát közösség teljes mértékben kirekesztően viselkedett a faluközösségen belül, az általános gyanakvás jellemezte.”)

Gondozott, szép tiszta, széles utcák, mosolygós, kedves és készséges emberek. Bármelyik magyarul beszélő faluba térünk be, ugyanaz a kép fogad. (Talán a nagyon aprócska, szinte menedékházszerű Dobradó összképét leszámítva.) Nyékincán is, Sátoroson is szép számban összegyűlnek és beszélnek, beszélnek a magyarok. Mondják, sorolják véreink gondjait-bajaikat, ecsetelik helyzetüket, hogyan élnek, mint küszködnek, miként telnek napjaik. Mondják, ahogyan tudják és ahogyan jónak látják.

Nyékincán tudnak a Nyék törzsről, – itt jóval több az iskolázottabb, tájékozottabbnak tűnő

ember. Tudtomra adják, hogy 1939-ben a faluban 45 százalék a magyarság aránya (20 százalék horvát, a többi német, egyetlen szerb ház volt a településen), 2002-ben már csak 15 százalék. „Még ez sem volna katasztrofális, ha beszélnék a nyelvet. Tudjuk, ahol nincs pap és nincs tanító... A gyerekbe nincs belenevelve a nemzeti érzés, nem ismeri a magyarság jeles képviselőit, az anyaországot: amit nem tudsz, azt nem is szereted. A titói Jugoszlávia tesvériség-egység jelszavába mindannyian beleilleszkedtünk. Nem szűnt volna meg legalább a négyelemis magyar iskola, ha a magyar szülők a könnyebb boldogulás érdekében már nem mind szerb iskolába íratják volna a csemetéiket. Vannak ma is akciók, erőfeszítések, hogy meggyőzzék a szórványban élőket: már az óvodától anyanyelvükön tanuljanak a gyerekek. Dobradó a legtisztább magyar falu, csak két szerb ház van – de olyan kicsi, hogy 36 ház az egész... Satrincán 64-65 százalék az arány, de mikor megyünk oda fellépni a táncsoporttal, látom az iskolában, hogy minden felirat csak cirilica (cirill betűs – D.L.), itt is, ott is...”

Sátorosi vendéglátás

Hegedűs Jánosnak, a helyi Petőfi Sándor Művelődési Egyesület elnökének okos, pontos helyzetjelentését nem nagyon lehet mivel kiegészíteni. Akik velünk boronganak – van köztük szülész és vállalkozó, háziasszony és könyvtáros, földműves és asztalos egyaránt –, gömöri meg székesfehérvári kapcsolatot emlegetnek, elmondják, hogy a szávaszentdemeteri magyarok Dunaújvárosba járnak, hogy segít a Bethlen és a Szülőföld Alapítvány, annak idején az Illyés Közalapítvány – „élünk, mint a többi”. Az utolsó húsz évet leszámítva a szomszédságból, a so-

káig a délvidéki magyarság oktatási kulturális központjának számító (Szabadka ellenében „felülről” annak kikiáltott) Újvidékről és általában a közeli Bácskából és a Bánságból viszont jószerevével senki nem látogatta a szerémi magyarokat. („Leírtak bennünket” – legyint egy nyékincai polgár.) Pedig – csak át kellett volna jönni a hídon... „Igaz ugyan, hogy akkor nem volt itt semmiféle szervezett magyar élet, de – éppen magyarságunkban kaptuk tőlük a legkevesebbet...” (E sorok írója viszonylag régóta ismeri a délvidéki magyar kultúrát és a délvidéki magyar szellemi elitet, de Dudás Károly és Dormán László egykét szerémségi – elsősorban maradéki – kiruccanását leszámítva nemigen tud arról, hogy akár a delibláti homokpuszta magyar szórványát korai, kitűnő 1979-es szociográfiájában megíró Tari István, a Bánságot hosszú éveken át ragyogóan feltérképező Cs. Simon István és Kalapis Zoltán vagy a Drávaszöveget feldolgozó Lábadi Károly vagy az ott gyakran megforduló, később ott is élő Apró István vagy Kontra Ferenc tekintete a Szerémség felé fordult volna... Pedig ezek a kiváló szellemű magyar alkotók a legkiemelkedőbbek közé tartoztak-tartoznak.) Jóvátehetetlen, bűnös mulasztás ez, máig szégyenlősen nem nagyon emlegetett, csüggesztő tény – tudvalevően az elvesztegetett időt már semmikor sem, soha többé nem lehet visszahozni... Így aztán a jelenlegi helyzetben például a nyékincai 250 magyarnak (jóformán fiatalok nélkül, mindinkább elöregedve) szinte eső után köpönyeg a felvehető magyar állampolgárság is. „Nem sokat tettünk még ez ügyben” – mondja Hegedűs János, „senki nem csinálta még meg, de azt azért egyre többen tudják, sejtik, mekkora lelkiert tudna ez adni. Mindenki emlékszik még, milyen lehangoltak voltunk 2004 december 5-e után: a mostohaanyánk a gyereket kirúgta...” Legalább ilyen megdöbbentő értesülés – ellenkező előjellel: a szerémségi szerbek körében mindinkább divat magyarul tanulni: egyedül a mitrovicai tanárnőnek tizenöt-húsz magyarul tanuló szerb magánövendéke van, „itt a környékben is egyre több szerb kezd neki a magyarnak, főleg fiatalok...” Ám ott még nem tartanak – hiába beszélünk róla –, hogy akár valamelyik „vajdasági” magyar nyelvű újság (a hetilap Hét Nap vagy akár a napilap Magyar Szó) mellékleteként, esetleg kétnyelvű változatban valamiféle

időszakos szerémségi sajtótermék napvilágot lásson... A rádióról vagy a tévéről nem is beszélve. (Állítólag a Sremske Novine című lapban olykor, hébe-hóba előfordult néhány magyar nyelvű írás is.) A második világháború utáni magyarirtás szerémségi részleteiről vagy az itteni, kis híján a lakosság harmadrészét (!) kitevő németsegről és tragédiájáról éppúgy tudnak, mint az utóbbi húsz év betelepítéseiről. Ám a végkövetkeztetés letaglózó: nincs mit csinálni... Más kérdés, hogy vannak jelei a kísérteties hasonlóságot mutató dél-erdélyi falvakban megismert felismerésnek: az elképzelhetetlen, a hihetetlen, a teljesen abszurd igenis megtörténhet – szívós aprómunkával, úgy lehet, éppen a szórvány mentheti meg majdan a többszámú magyarságot. Errefelé is akadnak szent örültek, egyesületi vezetők, írástudók, egyházi emberek, elhivatott, gyönyörű eszelősségükben megindítóan eltökélt, többnyire középkorú vagy sajnos már idősebb emberek, akik az életet jelentő reménység megannyi élő fáklyáiként lobognak, jeleket adnak – nekik köszönhető, hogy az ezredfordulós magyarlakta szerémi falvakban úgy és annyit és arról beszélhetünk, amiről és ahogyan hosszasan eszmét cserélünk erőt adó, tartalmas találkozások alkalmával. „Felismerjük azokat a hibákat, amiket a gyerekeink, az unokáink elkövettek, mert elkövettettük velük. Talán még nem késő...” Talán.

Maradék külön eset. Nemcsak a már kifejtett reformátusság-felvétel miatt (amit egyébként a Julián akció eredményessége jelentős mértékben lefékezett, illetve majdnem teljesen megállított, akárcsak a maradéki példát követni igyekvő, a falutól 40 kilométerre délnyugatra fekvő, az imént meglátogatott Nyékinacán is). Maradék különleges eset, talán fura-jelképes neve miatt is erre a falura esett a legtöbb figyelem a szerémségi magyar szórványtelepülések közül. Nagy szerepe volt ebben egy kiváló, alig fél évtizede elhunyt református lelkésznek, Béres Károlynak is, aki legalábbis egyszemélyes intézmény, egyféle, nagyszerű missziós központ volt a szerémségi magyarok körében. (2009-ben leplezték le emléktábláját a maradéki református parókia falán.) Neki köszönhető például, hogy a 2002 végén alapított, az anyanyelvápolás bázisát jelentő Petőfi Sándor Művelődési Egyesület a református

egyházról bérbe vehette és rendbe hozhatta mai tágas, tetszetős épületét, és a falu képviselhette a szerémségi magyarokat az évente megrendezett nagy délvidéki hagyományörző, népzenei-népművészeti-néptáncos fesztiválon, a Durindón. „A legnehezebb, léleknyomorító, szorongásainktól terhes időben, 1993-ban kezdte meg szolgálatát gyülekezetünkben, leégett parókiánkon, felújításra váró templomunkban” – olvashatjuk a róla szóló megemlékezést. „Bölcs meglátásai és ökumenikus tevékenysége meghatározóan befolyásolta az egyházak közötti együttműködést falunkban... lángra lobbantotta és tudatosította anyanyelvünk ápolásának fontosságát.

Ennek köszönhetően sokan újrakezdték tanulni anyanyelvünket. A parókiánk felépítése után anyanyelvápoló táborokat szervezett gyülekezetünk tagjaival, a helybeliekkel együttműködve.” A helybeliek két igazi reprezentánsa Berta Géza és neje. Az idős házaspár, átvéve Béres Károly örökét, valódi mindenes Maradékon: azt mondják, az a legfőbb probléma, hogy – az ismert történelmi fejlemények következtében – a magyarság zöme katolikus, kisebb része református, tehát a megosztottság vallási téren teljes. Nincs család, amelyben csak katolikusok vagy csak reformátusok lennének – a „mátság” gyötrőbb és rémisztőbb konfliktusokat produkál, mint a teljességgel más vallású, velük együtt élő szerbekkel szemben. („A szerbek tudják: ők szerbek, egészen más a vallásuk, más a miénk is, kész. Nemigen foglalkoznak ezzel. Bezzeg mi, egymás között...”) Ehhez járul a vegyes házasságok ijesztően magas – hetven százalék körüli – aránya. (Ez is szimbolikus „Maradék-jelenség”...?) Az 1997-ben alakult magyar művelődési egyesület – mint az öt Másik a Szerémségben, kivéve a hetediket, a rumai Hunyadi Jánost – Petőfi nevét viseli, tevékenysége nagyjából ugyanarra korlátozódik, mint amit a többiek-től hallunk. Géza bácsiék azt mondják, ez még megyeget, de jóval többre volna szükség. Az új, fiatal lelkesekben bíznak („szinte minden rajta múlik”), a tánccsoporttól az anyanyelv oktatással bezárólag. Angéla, a tanítónő – a másik pillér. Hogy elegen dők lesznek-e ők ketten – húsz-harminc ifjú magyar lélek megmentéséről van szó –, csak a Fennvaló tudja...

Estére érünk Satrincára, amit Sátorosnak errefelé senki sem emleget. Varjú Ernő, a VMSZ

szerémségi körzeti elnöke ötödmagával fogad, itt a helybeli és a dobradói VMSZ vezetője, valamint „Anica, a női aktív elnöke” és a helyi – szintén Petőfi nevét viselő – művelődési egyesület elnökhasszonya. „Jó párszor el lettünk felejtve az elmúlt évtizedekben, de mondjátok, miben segíthetünk.”

Az anyanyelvápolásból, ha nincs iskolai keret, nem lesz semmi – vágnak rögtön a közepébe. „Az úgy, egymagában nulla. Most megpróbáljuk kibokszolni, hogy legyen pedagógus, a tanító néni a gyerekeknek a miatyánk, a mindenük, így hát csak ennek lehet értelme. Ezt a destruktív folyamatot, az asszimilációt csak így lehet leállítani.”

Hogy mindennek mi az esélye: nem latolgatják ugyan, de valaminő eltökéltség mindenképpen észlelhető. „Ezzel azt nyernénk, hogy mondjuk tíz év múlva itt, Szerémségben nevelődne pár száz olyan fiatal, akiben maradna valami ebből a jó magyar szuszából, lenne magyar tudata – és rajtuk keresztül lehetne építkezni tovább. Ha ebbe besegítene az egyház, az lenne az igazi, de hát az egyházzal nagy gondjaink vannak. A horvát katolikus papság váltig kezében tartja a gyeplőt, és esze ágában sincs elereszteni. A pápa igazából nem járt Zágrábban... Hogy soha sehol nem volt, nem lehetett magyar pap, ez döbbenetes.” És Varjú Ernő hozzáteszi: nagyon jól ismeri a szerémségi horvát papokat, senki sem tud közülük magyarul, tavaly sikerült először nagy nehezen elintézni, hogy Szent István napján magyar pap jöhetett, és két nyelven folyt a szentmise... „A felújított szép templomokba, ha bemennek, Szent István intelmei mind horvátul vannak kiírva.” Azután: megkeményedő arc, pillanatnyi csend után: „de nem nyugszom addig, míg Szent István szobrát föl nem állítatom itt, a templom udvarában.” Dac, az van, adok hálát magamban a Mindenhatóknak. És kiderül: az iskolában egyetlen magyar vonatkozású képi illusztráció sincs, csak Szent Száva és a többiek, minden mennyiségben. „Márpedig ha a gyerek csak ezeket látja maga előtt, hiába hozzuk a tanító nénit, magyarországi pénzekből hetente kétszer negyvenöt percig hiába okítjuk a magyar nyelvet, nem lehet behozni a hátrányt, nem lehet pótolni a hiányt, stratégiailag nem nyertünk semmit.”

Nagyon szorgalmas, életrevaló emberek egy nagyon szegény faluban – így is lehetne sumázni, amit Sátoros-Satrinca megmutat.

„A privatizációval tragédia történt: Dobradóval együtt a két falu portája 570 hektárnyi területen fekszik, ekkora földünk volna művelni.

(Bácskában egy közepes gazdának van ennyi.) Itt 550-600 embernek kell ekkora területen boldogulni... Az egyik lehetőség, hogy apró percellákon termelnek, a másik, hogy elmennek napszámba dolgozni. Szerblakta falvakba... Konyhakerti vetemény, szőlő, dohány, gyümölcs... Elmondtam a követség embereinek is: nekünk vállalkozókra van szükségünk, akik hajlandók ide eljönni, és ha csak ötven házat sikerül megmozgatni, az mondjuk úgy kétszáz ember. És ha már ennyinek van biztos kenyere magyar kézből... Mindent megígért az Oszkár meg a többi, máig sincs semmi. Pedig ha egy bejönne, jönne utána a második meg a harmadik is...”

Dragutin bácsi, a vendégszerető szerb veterán

Múlik az este, szinte észrevétlenül. Kiderül, hogy a falu történetét gazdag kiállítás mutatja be – pénzihiány miatt azonban a villanyt nem tudták bevezetni, a felszereltség is hiányos, „pár ezer euró még kéne”. Megállapítják, hogy a falu szerencséje az összefogáson múlik, növelni kell az idegenforgalom szerepét, és az itteni magyarok egyik legkitartóbb, legjellemzőbb tevékenysége az állattartás – „ez a magyar ember vérében van, mióta Attila idehozta az első bandát valamikor”, mondja Ernő a maga közvetlen stílusában. (Igaza van.)

Minden reggel százötven tehén megy ki a legelőre. És a birkák, a kecskék. „Ezeknek meg

kell maradni a faluban.” Nagyon kéne – legalább periodikának – magyar nyelvű sajtótermék, a választásokra időszakos lap jelent meg, Szerémségi Új Esély címmel, negyedévente ezután is szeretnék megjelentetni.

Igen: ilyeneket mondanak, ilyenek ezek a többnyire barázdált arcú, barátságos, készséges emberek, itt, a mélyszórvány legmélyén.

Akik a szerbes nyelvjárás és a néha döbbenetes tájékozatlanság ellenére ebben a szívropantó elhagyatottságban: a mieink. A mi fajtánk. Az ember úgy valahogy van velük, ahogyan régi, megunhatatlan kedvesével, akinek minden esendőségét olyan, de olyan jól ismeri. Szerémi szerelem.

A szórványlét magyarországi embernek jószerevével elképzelhetetlen, fölfoghatatlan nyomorúságát, mint annyi nagy és emberi életgyötrelmet, írástudóink tudták és tudják talán a legmegragadóbban, legfelkavaróbban, egyszersmind a legpontosabban érzékeltetni. Amit a mai délvidéki próza első embere, „nagy öregje”, Németh Pista bátyánk és az éppencsak negyvenéves anyaországi tollforgató, Margittai Gábor kétfelől, kétféle életkor, életháttér és -tapasztalat fényében, két különböző irányból és kétféle fénytörésben látat: meglepően azonos kontúrokat mutat. Noha megállapítható, hogy – mint Klamár Zoltán írja – végső soron a Szerémségben „a magyar etnikum, ha nem is tömegesen, de elemeiben túlélte a hódoltság korát”, ezek az elemek a teljes és totális szórványosodás, ahogyan Margittai nevezi, a „somyósodás” riasztó és elkeserítő állapotában vannak. Ebben az állapotban valóban egyedül az általa tolmácsolt dél-erdélyi vélekedés lehet mérvadó és kötelező jelleggel követendő: „A szórványnak nem sajnálatra volna szüksége, hanem együttérzésre, együttgondolkodásra és együttműködésre. Egyforma a felelősségünk.” Csakhogy a jelenség a maga iszonyatában – ehhez mélyebben vizsgálandó. A legelső elsüllyedt magyar Atlantisz kapcsán hívjuk hát segítségül a Délvidék író-doyenjét. Németh István egyik írásának hőse egy bizonyos, roppant kifejező nevű Ūrge Pál. (A kis karcolat címe is dermesztően sokatmondó: Jugómagyarab.) Ūrge Pál „hetvenkét évvel ezelőtt látta meg a napvilágot egy kis szerémségi faluban. Ott már akkor is horvát papok

kereszteltek és temettek, amikor Szerémség Magyarország volt... A kis Üрге porontynak, akinek édesanyja Bácskából béresként telepedett át a horvát földbirtokos szerémségi pusztájára, a kereszttségben a Pavao nevet adták... neve minden hivatalos okmányon Irge Pavle.” Miután hősünk a Szerémségből átköltözött szülei szülőfalujába, a hatóságok keresztnevét hajlandók voltak ugyan némileg módosítani, de amúgy változatlanul Irge maradt. Nem hagyta nyugodni a dolog. Végül áttelepült a csonka hazába, ahol annak rendje-módjaserint végül magyar személyi igazolványt kapott – jó nagy letolással: „komoly kihágást követett el, mert olyan név mögé rejtőzködik, ami nem létezik; legalábbis az ő számára nem”. Ezek után Üрге Pálnak két és fél hónap kilincselésébe kerül a kényszerű „visszakeresztelkedés” az idegen névre („az okmánybélyege árát nem számítva”), ám az írás legvége igen nagyot csattan: „– De meghagytam – mondja somolyogva –, hogy a fejfámra a rendes nevemet véssék! Hadd egye a szar a szemüket...”

A földdel egyenlő Árpád-kori (?) falmaradvány, Dombó (Kemény András fotói)

A dac, a helyállás, a rezisztencia végül győz. A halálban – teszi hozzá keserű, szarkasztikus mosollyal Németh István, és még hozzáfűzi: mindezt „nevezzük pislákoló identitástudatnak?” Esetleg, válaszolhatjuk. A legjobb esetben. Igaz, másutt e nagyon is sokértelmű, úgy-ahogy pislákoló mai délvidéki azonosságtudat kapcsán az író, kissé igazságtalanul, nem csekély mértékben ránk, az anyaországra hárítja a felelősséget: „Nemzeti azonosságtudatunkat nemcsak a belső, hazai tényezők határozzák meg, gyúrja, alakítja, nyomorítja ezt az anyaország is. Vagy úgy, hogy

teljesen megfeledekzik rólunk, vagy úgy, hogy feltűnően figyel bennünket.” Most akkor egyik sem jó, kérdezhethetnénk, kissé a már közmondásos nyuszi-esetre gondolva: akár van a fején sapka, akár nincs... Ráadásul Németh István, ugyan a legszörnyűbb következményt is a mi vétünknek beállítva, de mégiscsak kimondja a legsúlyosabb igazságot: „Mindennek a következménye, hogy még mielőtt meggyökeresedne bennünk nemzeti azonosságtudatunk, renyhékké, lomháká válunk, sőt, ami mindennél rosszabb: sunyikká.”

Bizony. Itt van ama kutya elásva. Ne udvariaskodjunk, hagyjuk az „élni kell”, „a fű lehajlik a szélben, de megmarad” vitatható és komplikált jelszavait. (Egyáltalán nem biztos, hogy a lehajló fű megmarad; eltapossák. 1956 és még több tucatnyi példa megmutatta, Dél-Tiroltól Katalóniáig, Észak-Írorszáig és Koszovóig, hogy az ellenállás hosszabb távon mindig kifizetődik. Meglehet, csak az fizetődik ki. Még akkor is, ha „nem muszáj hősnek lenni, ha nem lehet”). A kulcsszó a tunyaság, a lomhaság, a kényelmesség, a sunyiság mögött megbúvó gyengeség – a gyávaságra, a megvásárolhatóságra, a megalkuvásra, a nagyfokú „gumiságra”, az erkölcsi ingatagságra való hajlam. Mert az már aligha az anyaországi nemtörődömség vagy éppen korlátolt „túlszeretés”, „túltörődés” bizonyítéka, ha az újvidéki magyar tévészerkesztőségben a magyar anyanyelvű főnök nem engedi beosztottait magyarul beszélni; ha a koszorús költő arra büszke, hogy nekik mint magyaroknak van tengerük; ha az oly vétkes anyaországban oly szépen megfizetett délvidéki származású vezető rászól – minden magyarok fővárosában, a nemzet televíziójának nevezett intézményben – az anyaországi szerkesztőre, hogy ne magyarkodjon; ha a Magyarországon alkalmazott riporter hölgy a Koszovó függetlensége ellen tüntető szerbek közé áll, és erről még büszkén felvételt is küld haza – a sort még, sajnos, jócskán folytathatnánk. Sok egyéb felismerés mellett azt az igazságot is újfent leszögezve – hogy a Szerémséget igenis Bácskából lehet megérteni. Ezt támasztja alá Németh István egy másik, a Csapda című műve is, amelyben két, voltaképpen hasonló sorsú falu, egy bácskai és egy szerémségi magyarul lakta helység közös lakodalmat tart: „mindenki a maga fészkében, a maga falujában tartotta, de a násznép, ahogy illik, kölcsönösen

meglátogatta egymást, a menyasszony kikérésére a szerémségiek átvonultak Bácskába, ezek meg aztán átmentek a »szomszédba«, kárlátóba (a lakodalom egyik befejező aktusa, amikor a menyasszony násznépe tesz látogatást a vőlegényes háznál – D. L.).”

És ekkor, a közös nagy multság alatt történik valami. A bácskaiaknak feltűnik, hogy egy magyar lakodalomban szinte alig van magyar muzsika és imígyen magyar tánc. Szerb zene és kóló. Az ételek terén ugyanez. Finom, nagyon finom a csevap „harmatgyöngye zöldhagymával”, de... Az északibb testvéreknek egyre kevésbé tetszik, egyre kínosabb ez a kényszerkóstolás a lehetséges jövőből. Végül, fejezi be Németh, amikor a bácskaiak visszatértek saját lakodalmas házukba, szabályosan „kollektíve fellelegeznek”. Gondolom: mint akik lidércnyomástól szabadultak. Vagy szabadulni véltek. Mert igazából ettől a lidércnyomástól nemigen lehet megszabadulni. Mert Szerémséget – lám – tényleg Bácskából lehet igazán megérteni, és persze viszont, ha megfordítjuk a dolgot. És hiába önérzeteskedik Pista bátyánk: „Nem is vagyunk mi olyan nagyon magyarok, jó, dadogunk még magyarul, de inkább jugómagyarul; sérti is ez, valljuk büszkén, az oda-átiak finom nyelvérzékét.” Sérti bizony, s aligha csak „finom” vagy éppen (értsd) finomkodó nyelvérzék kérdése a valóban bántó és kirívó szapora „jugómagyar” suk-sükölés (olykor még iskolázott emberek körében is); a feltűnően, durva, „egy az egyben” a szerbből átvett, egészen garázda módon trágár beszéd nem egy fordulata; a rengeteg idegen szó, kifejezés; a már egyáltalán nem nyelvjárási jellegű, lépten-nyomon hallható, már emlegetett „dzs” hangok özöne („bizony, dzserekek”), nem is beszélve a megszámlálhatatlan balkáni szokásról, a magyar embertől idegen hármasszóktól a törökösen főzött kávéig. Ilyesmit ilyen mértékben és arányban még az erdélyieknél sem tapasztalni, nem is említve a felvidékieket vagy a kárpátaljaiakat. Anélkül, hogy felmentenénk önmagunkat: segíteni csak azon lehet, aki hagyja magát. Aki megragadja a feléje nyújtott kezét, nem fitymálja azt. Főleg ha már egyszer ott tartunk, ami Németh Istvánnál éppúgy olvasható, mint – máshonnan közelítve – Margittai Gábornál. A bácskai Üрге Pálok előtt, „hazatérve a saját lakodalmas házukba... hirtelen megvilágosodott...

annak az útnak a járhatatlansága, amelyen máris haladnak... hogy hamarosan rájuk is az a sors vár, ami szerémségi testvéreikre... de ismerősöm szerint nem történt meg ez a kollektív »megvilágosodás«. Nem is történhetett meg. Mert már túl voltak azon a határmezsgyén, amelyet öntudatlanul vagy nagyon is megfontoltan átléptek, de ha egyszer már átlépték, nincs visszaút.” Ne legyünk ennyire kegyetlenek: a zordon szembe-sülések után a végzet könyörtelenségének látványa kiszámíthatatlan következményekkel járhat. Miközben nekivadulva, felhevülve-zihálva, kétségbeesett, minden-mindegy-sose-halunk-meg elszántsággal ropták a lakodalmas csárdást, valami azt súgja, halovány, bizonytalan körvonalakkal felsejlett előttük a magyarul, csakis magyarul, szintiszta, helyes, pontos, korrekt magyarsággal felvett nevük – ÜRGE PÁL – a csöndes délvidéki temetők fejfáin. És valahonnan messziről, a Tarcal lejtői felől réges-régi tárogatószót sodort feléjük a nyárestében a simogató délvidéki szél.

„Most itt várhatja a Pokolt
Szórva, megtépetten, ritkulva
S a Sors, a sorsa,
A sorsa búsabb, mint a multja.

És most a multja bünteti
Fekete korbáccsal, keményen,
A Sors, a sorsa:
Hogy éljen? vagy hogy már ne éljen?

Rossz, drága fajta, ki felé
Kerekedtek mindig a latrok,
A Sors, a sorsa,
Bűnben, vészben és bennem harsog.”

Ady A fajtám sorsa című versének sorai harsognak és rikoltanak bennem, újra meg újra. A fajtám sorsát kéne olvasni, folyton-folyvást, hideglelés monotonáival, közben dühödött és végső-kig elkeseredett nekibuzdulással tán szerémi bort kortyolva, esetleg vedelve, reménytelen tobzódásban, mézes fehéret, bakatort, netán szerémi szerelmet. A fajtám sorsa – a fajtám szerelme? Úgy lehet, nem is egy, de három vagy négy lovas álldogál már ott a déli síkon, előttük a kéklő hegyvonulat, fölöttük a közönyösen melengető napsütés. Állnak, és néznek szembe a jövővel.

A dél-bánsági magyarság szolgálatában

A dél-bánsági szórványban élő magyarság identitásának megőrzését szolgáló művelődés-szervezői és tájékoztatói tevékenysége, valamint több évtizedes áldozatos oktató-nevelő munkája elismeréseként nemzeti ünnepünk, március 15-e alkalmából Áder János, Magyarország elnöke a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjével tüntette ki a pancsovai Balassa Juliannát. Egy olyan életpálya képe bontakozik ki előttünk, amely példaként állhat mindenki számára: csak is ilyen elhivatottsággal, odaadással lehet és kell cselekedni nemzeti közösségünkért, így kell szolgálni a szórványban élő magyarságot.

Balassa Juliannának Szabadkán dr. Korszós Tamás főkonzul adta át a kitüntetést (Molnár Edvárd fotója)

Balassa Julianna az észak-bánsági Oroszlámoson született. Ám világra jövele után a család Székelykevére költözött, mert kántortanító édesapját ebbe a dél-bánsági iskolába helyezték át. Azt, hogy a tíz gyermek nem édesapa nélkül nőtt fel, annak köszönhető, hogy a családfő 1944 véres őszén már Székelykevéen tartózkodott, így a partizánok nem lötték a mintegy 200 oroszlámosi férfival együtt a Tiszába, akiknek egyetlen bűnük az volt, hogy a magyar közös-

séghez tartoztak. Székelykevéen nagyon szépen befogadták a családot, Julianna szülei 40 évig szervezték a falu művelődési életét. – Felsorolni is képtelenség, hogy édesapám a tanítás mellett az egyházi kórus vezetésétől kezdve a sakk-klubig mi mindennel foglalkozott. Mi, gyerekek bele-születtünk ebbe a tevékeny közösségi életbe. Az egyik legkorábbi emlékem, hogy egy műkedvelő színelőadásban az egész család szerepelt, csak én, a legkisebb maradtam ki ebből – mesélte Julianna. Családi indíttatásra választotta a tanári pályát, hogy magyar gyerekeket oktasson. Első munkahelye Székelykevéen volt, ahol anyanyelvén oktatta matematikára és fizikára a diákokat, ám férjhezmenetele után Pancsovára került, ahol magyar osztály már nem volt, úgyhogy szerb nyelven tanított. Mint mondta, itt voltak olyan, a többségi nemzethez tartozó szülők, kollégák között olyanok is, akik nem ismerték közelebbről a mi nemzeti közösségünket.

– Abban az időben az iskolai tananyag nem-hogy sugallta, hanem diktálta a történelemtanároknak, irodalomtanároknak a magyarokról való negatív kicsengésű véleményt, amelyet tanítanuk kellett. Talán személyes példammal, azzal, hogy a szülők, kollégák, diákok személyemben megismertek egy olyan magyar embert, aki tisztességes, jó munkaerő, szereti a munkáját és a gyerekeket, hozzájárultam, hogy ezt a hatalom részéről az egyszerű emberekbe sulykolt előítélet, hamis kép, a kedvezőtlen vélemény a magyarság iránt valamelyest megváltozzon – hallottuk beszélgetőtársunktól.

Tanári pályája vége felé – 8 éven keresztül – ismét teljesülhetett az álma, megint alkalma volt magyarul tanítani, ugyanis Székelykevéen nem volt magyar ajkú fizikatanár, úgyhogy természetes volt számára, hogy a rendes munkaviszonya mellett ezt is felvállalja. Majd nyugdíjasként Hertelendyfalván magyar nyelven számtant taní-

tott, amíg ifjú kolléganője nem szerezte meg az egyetemi oklevelet.

Az anyanyelvű oktatást, képzést, az anyanyelv-ápolást szolgálta a Börcsök Erzsébet Vajdasági Módszertani Központ, amelynek 1998-ban, e civil szervezet megalakulásakor Balassa Julianna lett az alapító elnöke. Sokrétű tevékenységük néhány szegmense: a Dél Pacsirtái gyermekkórus több dél-bánsági település magyar ajkú gyermekeiből alakult meg, a magyar kórusművek gazdag tárházából épült fel a repertoárjuk. A kórus közösségformáló erejének fontosságát nem kell külön bizonygatni. Balassa Julianna megelégedésére szolgál, hogy ez az énekkar –természetesen, bizonyos névmódosítással – ma is működik. Mivel akkor még hivatalos intézmények nem pályázhattak az alapítványoknál, a Börcsök Erzsébet VMK révén a magyar oktatási minisztériumtól és az Apáczai Közalapítványtól a dél-bánsági magyar oktatás számára tudtak számítógépért és egyéb felszerelésért, taneszközért pályázni. Amikor még a környéken mindössze néhány komputert tudtak összeszámolni, hihetetlen jelentőséggel bírt, hogy a módszertani központon keresztül –amelyet hallgatólagosan valamiféle szórványközpontnak tekintettek - 14 számítógép érkezett az ottani iskoláknak, egyesületi szakköröknek. A pedagógusok a központ révén továbbképzésekre jutottak el, a magyar diákok pedig különböző táborokban vehettek részt, ifjú zenetehetségeiket mesterkurzusokra irányították. Ez e fiatalok számára az anyanyelv gyakorlása, a nemzeti azonosságtudat erősítése szempontjából igen komoly jelentőséggel bírt. A Rákóczi Szövetség első mozgótáborába a teljes csoport a Dél-Bánságból érkezett. A Börcsök Erzsébet VMK javasolta azt az Ösztöndíjtanácsnak, hogy a budapesti Magyar Nyelvi Intézetbe az egyetemi előkészítő évre mindenképp jusson be a szórványból is 4-5 fiatal, a továbbiakban pedig javasolta a nyelvi-szaknyelvi utóképzést a fiatal diplomások számára. A nyári táborokból, illetve a képzés után való visszatéréskor lemérhető volt, hogy a gyakran szerb középiskolát végzett fiatalok szókinccse hogyan gyarapodott, mennyit kaptak, mit nyertek nemzeti azonosságtudat tekintetében. A Börcsök Erzsébet VMK 2011-ben szűnt meg, amikor a civil szervezetek átregisztrálása volt napirenden, akkor a közgyűlés ilyen

döntést hozott. Addigra már megváltoztak a körülmények, olyan formában már nem tudtak tevékenykedni, ezért volt a legjobb megoldás a megszüntetés. Az anyanyelv-ápolást, a művelődési tevékenységet a környékbeli iskolák, művelődési egyesületek vették át tőle.

Balassa Julianna 1961-ben, amikor Pancsovára került, azonnal belépett a Petőfi Sándor Művelődési Egyesületbe. A családi példának az ebben játszott szerepét már említettük, nagybecskereki gimnazistaként is részt vállalt az ottani művelődési egyesület munkájában, úgyhogy számára természetes volt, hogy Pancsovára költözése után bekapcsolódott a helyi Petőfi munkájába. Színdarabokban szerepelt, énekszámokkal lépett fel, a szervezőmunkából is részt vállalt, majd a Dél-bánáti Magyar Művelődési Egyesületek Szemléjéhez is csatlakozott. Mint megfogalmazta, magától értetődő volt számára, hogy az embernek kötelessége tenni a közösségéért, különösen, ha az egyben az ember életeleme is.

A kilencvenes évek második felében a pancsovai magyar művelődési egyesületben eldöntötték, hogy március idusán nem Petőfi-estet és hasonló programot rendeznek, hanem felvállalják, hogy március 15-ét ünnepel az ottani magyarság. Az első ilyen igazi ünnepi műsor után két óra hosszat nem széledt szét a közönség, annyira a látottak-hallottak hatása alatt volt mindenki.

Úgyhogy, amikor a Pancsovai Televízió Magyar Percek című műsorát tervezték, és az került szóba, hogy ki legyen a magyar adás szerkesztője, a jelenlevők közül mindenki Balassa Juliannát javasolta, mert az említett ünnepi műsorok megrendezésével bebizonyította szervezőképességét. A közösséget érintő kérdésekről jelentek meg korábban újságokban írásai, versei, novellái is, de a televíziós újságírásról sem ő, sem lelkes munkatársai semmit sem tudtak, úgyhogy nagy alázattal, szorgalommal igyekeztek elsajátítani a tévés műsorkészítés minden csínját-bínját a tapasztaltabb szerb ajkú kollégáktól. A felszerelést pályázatokon sikerült fokozatosan bővíteni, korszerűsíteni. A dél-bánsági régió minden jelentősebb művelődési, oktatási, egyházi jellegű eseményére eljutottak. Tudósítottak a verseci Herczeg Ferenc-napokról, a Vitkay-vetélkedőről

és a többi, a dél-bánsági magyarság szempontjából fontos eseményről. Hírt adtak a dél-bánsági magyarság ünnepeiről, hétköznapijairól, az örömökről és a gondokról. Fogalmazhatunk úgy is, hogy Julianna és munkatársai szervezték az eseményeket, szalagra rögzítették, tudósítottak ezekről, így szolgálták a 15-16 ezer fős magyar közösséget. Juliannát gyakran hívták a különböző testületekben, bizottságokban vállalt funkciói révén az egész vajdasági magyarságot érintő rendezvényekre is, ezekről tudósított, ha nem volt operatőre, ezt a szerepet is vállalta. Nemrégiben alapítótársával, Erdei Ernővel együtt visszavonult, három fiatalabb, lelkes kolléganője – Halász Zsuzsanna, Lőcsei Ilona és Kerekes Emília – folytatta az addig közösen végzett újságírói teendőket, Halász Zsuzsanna szerkesztői vállalásával. A technikai fejlődés azt hozta magával, hogy ma már minden műsor felkerül a You Tube-ra, úgyhogy mindenki számára elérhetővé válik a Magyar Percek minden adása a világhálón. A korábbi műsorok kazettái is megvannak, ezek értékes kordokumentumként valának a dél-bánsági magyarság életéről.

Balassa Julianna szomorúan figyel, hogy a fiatalok, fiatal szülők – munkalehetőség híján – elhagyják a Bánságot, sokan az oklevél megszerzése után nem térnek vissza.

– Tíz éve Székelykeven még több mint 300 magyar diák volt, ma mindössze 150. Hertelendyfalván alig lézeng néhány alsós tanuló. Ma már vendégszereplésre 4-5 táncospárt csak négy-öt helységből tudunk összeszedni. Mindennek az oka a fizikai fogyatkozásunk, a nagy mértékű elvándorlás -- szögezte le Balassa Julianna. Mint mondta, mindennek az alapja az anyanyelvű oktatás. Óriási a jelentősége a nagybecskereki leánykollégiumnak, a muzslai fiúkollégiumnak. A székelykevei kollégium terve is szóba kerül időről időre.

– Vannak, akik azt mondják, a szülők féltik a csemetéiket, félő, hogy nem küldenék el őket a kollégiumba, holott a bennlakás azt biztosítaná

e gyermekek számára, hogy elsőtől nyolcadikig magyar nyelven tanulhatnának a helyi iskolában. Szerintem sokkal inkább arról van szó, hogy ahol már a szülők, sokszor a nagyszülők sem részesültek magyar nyelvű, magyar érzelmű oktatásban, ott nehéz rábeszélni a szülőket, hogy kollégiumba adják az általános iskolás korú gyerekeket csak azért, hogy anyanyelvükön tanuljanak – szögezte le beszélgetőtársunk. Bízunk abban, hogy a Magyar Nemzeti Tanács a diákbusz-program révén, a támogatási rendszer, az ösztöndíjprogramja által valamelyest fékezi, megállítja a diáklétszám fogyatkozását a magyar osztályokban.

Balassa Julianna eddigi munkájáért most a március 15-ei szabadkai főkonzulátusi ünnepségen átvett Magyar Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetését megelőzően 1999-ben Kisebbségért Díjban részesült, 2005-ben Aracs-éremmel jutalmazták.

– Az Aracs Társadalmi Szervezet által alapított elismerés volt az első olyan díj, amellyel a délvidéki magyarság képviselőit tüntették ki a közösségért való munkálkodásukért. Köszönet a Gubás házaspárnak, hogy ezt a díjat megalapították és odafigyeltek, hogy mi, dél-bánságiak se maradjunk ki az elismerésben részesültek sorából, hisz minden évben volt olyan bánsági akit Aracs-díjjal vagy Aracs-éremmel tüntettek ki. Sajnálom, hogy megszűnt ez a díj – hallottuk Balassa Juliannától, aki azt hangoztatta, hogy ezt a tevékenységet, amelyet az évtizedek során elvégzett, a lelkes munkatársak segítségével nem lehetett volna véghezvinni.

Balassa Julianna szerényen úgy fogalmazott: adódtak a feladatok és azokat el kellett végeznie, végezniük munkatársaival, segítőivel egyetemben. Ám mi, akik a munkásságát már régóta figyelemmel kísérjük, tudjuk, milyen nagy bátorság, milyen mély elhivatottság, sőt küldetésstudat kellett mindahhoz, amit az elmúlt évtizedekben a dél-bánsági magyarságért tett.

Revíziós tervek és kultusz a Horthy-korszakban

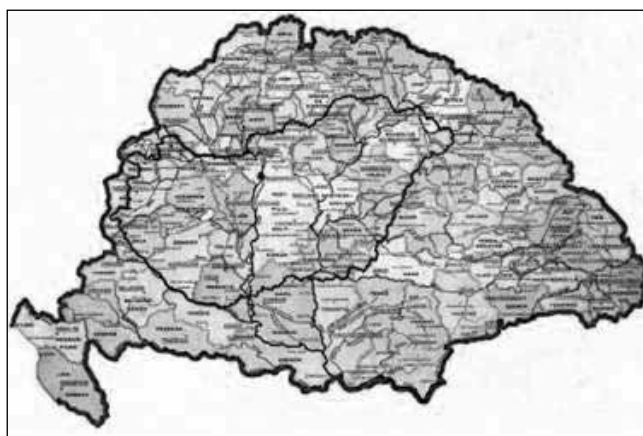
Bevezető gondolatok

Trianonban az első világháborút lezáró békerendszer a magyar vezetés számára már az első pillanatban is csak szinte kényszer hatására volt elfogadható, de ez a nemzetközi jog szemszögéből nézve cseppet sem számított. A világháború végi összeomlás olyan pillanatban érte a magyar társadalmat, amikor erre egyáltalán nem volt felkészülve. A területvesztések északon, keleten, és délen olyan mértékűek voltak, ami teljesen sokkszerűen érte az országot. A politikum mintha nem vette volna komolyan a már évtizedek óta szervezkedő elszakadási törekvéseket, pedig Oroszhegyi József már a 19. században Bukarestből ír haza tudósítást, beszámolva a románok törekvéseiről. Persze az Erdélyben megjelenő Ioan Slavici szerkesztette Tribuna fejléce is nyom nélkül elsuhan, pedig lehetett volna belőle érzékelni a közeledő veszélyt, mert azt hirdette: „A Nap minden román számára Bukarestben kel fel.”¹

A magyarság nem vette komolyan az ilyen figyelmeztető jeleket, ezért is érte hidegzuhanyként, amikor a Párizs mellett megkötött béke az ország területének kétharmadát a szomszédos országoknak ítélte. Ezt a magyar gondolkozás csak egy kierőszakolt diktátumként volt hajlandó elfogadni, amit még ma is teljesen meg tudunk érteni. Az írás témája nem maga a trianoni békediktátum, ezért csak egy térkép segítségével kívánom illusztrálni a területi veszteségeket:

társadalom a születésekor is égbekiáltó igazságtalanságnak tartotta, aminek következtében az országot példátlanul nagy veszteségek érték.² Ezt csakis egyfajta átmenti állapotként tudták elfogni, ami nem tarthat túl hosszú ideig. A később kibontakozó revíziós tervek előfutárának tekinthető az 1920-ban próbált francia-magyar közeledés, vagy a lengyel—magyar—román együttműködés terve, vagy a csehszlovák államhoz való közeledés.³ Mindezekből végül semmi nem valósult meg, sőt, a Magyar Királyság területével gazdagodott szomszédos államok, Ausztria kivételével, egy szövetségi szerződést kötöttek, amely egyik fő célja Magyarország sakkban tartása és elszigetelése volt. Ez a történelemben kisantant néven vonult be, Románia, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyság és Csehszlovákia részvételével. Motorja a cseh politikus, Beneš. Róla Márai a következő kifakadását jegyezte le:

„Én önöket, magyarokat, a pokolra fogom küldeni.”⁴

Az első világháború előtti és utáni országhatár⁵

Revíziós tervek a Horthy-korszakban

A revízió „születése” és oka

A Trianonban megkötött békét a magyar

¹ Aracs

² Romsics 148

³ Romsics 236-237

⁴ <http://www.felvidek.ma/felvidek/cikk/19216>

⁵ <http://hivivo.hu/pont.hu/42/trianon>

Nos tehát ezzel eljutunk ahhoz az alapálláshoz, hogy Magyarország az elszigetelődés kepcéjébe kerül, a szomszédos országokkal nem sikerül a barátság útjára lépni, s a társadalom próbálja feldolgozni az országvesztést, elhíttetni önmagával, hogy ez nem maradhat így, s várni a szebb jövőt. Nemzetközi szinten nehéz helyzetben van, hiszen az elcsatolt területekkel elveszíti gazdaságának jelentős részét. A társadalom nem is igazán érti, mi történt, próbálja feketén-fehéren értelmezni a kialakult szituációt. Tetézi a problémát, hogy az elszakított területekről jelentős magyar etnikumú lakos kényszerült a megmaradt Magyarországra menekülni, vagy áttelepülni. Ilyen táptalajon talán érthető is, hogy mind a társadalom, mind a politikum a trianoni béke teljes revízióját reméli, és jobbára zászlajára is tűzi. A kezdeti években a bethleni konszolidáció éveiben a külpolitika mégsem ettől hangos, hiszen Bethlen reálisan látja, hogy bármily területi kérdés csak a nagyhatalmak jóindulatával juthat sikerre. Erre a húszas évek első fele még igencsak korai. A teljes revízió híveinek egy része egyedül a Horvátországhoz és Ausztriához csatolt területeknek az elvesztését fogadja el.⁶ A teljes revíziót csak néhány ellenzéki politikai erő nem tűzte a zászlajára, főképp a szociáldemokrata irányultságúak. Ők a revíziót csakis etnikai alapon látták volna célravezetőnek. Ez a trianoni határok mellett jelentős számban magyarlakta területek visszacsatolását célozta. A messzi Székelyfölddel, amelyet szinte egy román nyelvhatár zár választ el, nem számolnak, számukra a széleskörű autonómiát tartják elérendő célnak.⁷ A hivatalos magyar vezetés közben rendezte viszonyát a szovjetekkel, amit az is indokolt, hogy a Szovjetunió nem ismerte el a világháborút lezáró békét, és támogatta Erdély függetlenné szervezését.⁸

A nemzetközi figyelem kezdete

Az első igazán sikeres kitörés az elszigeteltségből azonban 1927-ig váratott, amikor Olaszországgal sikerült barátsági szerződét kötni. Ekora sikerül az országot stabilizálni, s Bethlen a korábbi óvatoskodó megfogalmazásai után nyíl-

tan előveszi a revíziót mint a külpolitika legfőbb célját:

„Mi nem tartományokat veszítettünk el. Bennünket földaraboltak. (...) Mi fajunk egyharmadáról örök időkre le nem mondhatunk. Ezt igazsággal elfogadni nem tudjuk. Ha valaki a mellényét rosszul gombolta be, öltözékét csak úgy hozhatja rendbe, ha kigombolja, és azután jól gombolja be. Ezekre a határookra egy végleges békét felépíteni nem lehet. Ezekre a határookra fel lehet építeni egy börtönt, amelyben mi vagyunk az őrzöttek, és a győzők az őrzők. (...) nekünk más határookra van szükségünk.”⁹

A Mussolinival történt szerződés aláírásának évében egy laptulajdonos, lord Rothermere látogatott Magyarországra. Ő korábban lelkes híve volt Csehszlovákia megszületésének. Magyarországi útján azonban olyan benyomások érték, hogy a magyar revízió egyik támogatójává lépett elő.¹⁰

Lord Rothermere ¹¹

Magyarországról hazatérve újságjában, a Daily Mail-ben jelentetett meg cikket „Magyarország helye a Nap alatt címmel”. Ezzel a cikkel indult a Magyarország helyzetére irányuló nemzetközi figyelemfelkeltés, amely Rothermere-kampány néven vonult be a történetírásba. Cikkében azt állítja, hogy Magyarország határainak módosítása nélkül Közép-Európában a béke fenntarthatatlan. Szorgalmazta a határon túli magyar több-

⁶ A revíziós gondolat 126

⁷ A revíziós gondolat 127

⁸ Romsics 237

⁹ Romsics 237

¹⁰ http://hu.wikipedia.org/wiki/Harold_Harmsworth,_Rothermere_vikomja

¹¹ http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/8548229.stm

ségű területek békés visszacsatolását. Cikkének következménye máig vitatott. Egyes értelmezések szerint jelentősége csupán abban van, hogy ő az első mérvadó külföldi véleményformáló, aki a magyar ügy mellé állt. Másutt cikkét egyenesen nemzetközi sajtóháború kirobbantásának tartják. Tény, innentől a magyar revíziós törekvések egy érdekes és jelentős figurájává lépett elő. Határrendezési tervet is kidolgozott, mely némi kiigazítás után az alábbiak szerint néz ki:

Rothermere határjavaslatai (a felső téves, ennek javítása pedig az alsó) ¹²

Fogadtatása Magyarországon feltétlenül pozitív. Mint megmentő hősre kezdtek tekinteni, de a társadalom többsége a lord által szorgalmazott etnikai revíziót nem tette magáévá. Továbbra is a teljes, azaz integrális revíziót tartotta elérendő célnek. A Herczeg Ferenc vezette Magyar Revíziós Liga, bár maga is az integrális revíziót szorgalmazta, a lordot is segítette információkkal, hogy a propaganda minél sikeresebb legyen. Nyíltan mégsem álltak a lord tervezete mellé, hiszen az az integrális revízióval való szakítás lett volna.¹³ A magyar kormány álláspontja és tevékenysége is ehhez volt hasonlatos, hiszen felismerte azt, hogy a lord ráirányítja a figyelmet a revízió kérdésére, de a cél az etnikai revíziónál több. Ez részben attól való félelem volt, hogy ha teljesen Rothermere mellé állnának, azt a külföld az integrális revízióról való lemondásként érté-

kelné. Rothermere javaslata alapján Magyarországhoz visszacsatolandó területekkel az 1910-es népszámlálás adatai szerint mintegy 2 millió magyar tért volna vissza: a Muraköz, Baranya, a Délvidék északi része, a Partium határ menti része és a Felvidék déli része.

A Revíziós Liga közben megjelentetett egy füzetet angol, francia, német és olasz nyelven, az elcsatolt területek magyar szempontból releváns népességi adataival, amelyből kiolvasható egy többfokozatú revíziós terv. Ebben a minimális terv Rothermere tervezete, amely 31 ezer km² területet 2,5 lakos gyarapodásával számol, a maximális terv ezen túlmenve 185 km²-es gyarapodással, és 5,7 millió lakossal számol.¹⁴ A Liga maximális tervezete, Rothermere tervéhez képest, további viszonylag csekély északi és déli területtel számol, viszont egy jelentős erdélyi területet is magában foglal a Székelyföld, a Szászföld és az azokat az országgal összekötő korridor. A közvélemény azonban nem engedett az integrális revízió gondolatából!

A magyar kormány nehéz és kényes választ elé állított, amelyet úgy próbált megoldani, hogy az etnikai revíziót haladéktalanul szerette volna elérni, a további elcsatolt területeken pedig a népszavazást tartotta kívánatosnak. Ez vált a kormány hivatalos álláspontjává.¹⁵

A világ hatalmi tényezői között is egyre erősödtek azok az országok, amelyek elégedetlenek voltak az első világháború utáni békével. A húszas évek végén ebben a vezető szerep az olaszoké, majd a harmincas években a németek veszik át. Ekkora már a francia újságírók egy része is magyarbaráttá vált. Aldo Dami egy francia anyanyelvű svájci újságíró odáig ment el, hogy ő maga is előállt egy területrendezési tervvel. Bár nem értett egyet a Liga tervezetével, maga is jelentős határ menti területeket javasolt visszajuttatni Magyarországnak, és népszavazásra bocsátotta volna Kárpátalja északi részének hovatartozását. Erdély magyar és német területeit pedig Románián belüli autonóm területté kívánta szervezni.¹⁶

¹⁴ A revíziós gondolat 133-134

¹⁵ A revíziós gondolat 140

¹⁶ A revíziós gondolat 141-142

¹² <http://www.blogkiado.hu/images/74-Z.htm>

¹³ A revíziós gondolat 135

... és magyar tervezések is napvilágot látnak

1928 őszén a kormányközeli Magyar Szemlében Ottlik László tollából jelenik meg egy írás a revízióról, amely mögött magát Bethlent vélik tudni. A tanulmány az *Új Hungária felé* címet kapja, melynek nyitó gondolata: „Nincsen jó magyar ember, aki kételkednék abban, hogy a szent István Birodalom területi egysége előbb-utóbb helyre fog állni.” Alaptézise hogy a béke óta eltelt idő bebizonyította Trianon tarthatatlanságát, s a birodalmat vissza kell állítani.¹⁷ Jellegében egy föderatív, területi nemzetiségi autonómiákkal rendelkező államot képzelt el.¹⁸ Elképzelését főképp jobbról támadták leginkább a felvázolt engedékeny nemzetiségi megoldások miatt, amiért hosszasan magyarázkodni kényszerült. Ennél még engedékenyebb képet vázolt fel Hevesy Pál madridi követ, aki az elcsatolt területeken valódi önkormányzatiságot sürgetett, majd népszavazást a hovatartozásról. Tervét leginkább csak megmosolyogták.¹⁹ Bethlen 1933-ban kezdett komolyabb aktivitásba, amikor Angliában arról tartott előadást, hogy az önrendelkezési elv érvényesítése esetén Szlovákia és Ruténföld automatikusan Magyarországhoz csatlakozna, míg a Délvidéken népszavazást kellene tartani. Horvátország esetében pedig konföderáció lenne a követendő. Erdélyt önálló föderatív államná szervezve képzelte el. Előadásai személyes sikereket hoztak, a mérvadó köröket mégsem sikerült az ügy mellé állítani. Jó realitásérzékére vall, hogy ezt látva, az alábbiakat fogalmazta meg:

*„Ha nem vagyunk képesek a revízió gondolatát beágyazni az európai értékek nagyobb komplexumába, akkor hiába beszélünk revízióról.”*²⁰

Ugyanez évben Mussolini tájékoztatást kért Gömbös Gyulától a magyar területi igények tárgyában. Gömbös Mengele Ferencet bízta meg egy részletes etnikai és gazdasági szempontokat figyelembe vevő terv kidolgozásával.²¹ Ez 1934-ben készült el és a fentiek mellett figyelembe vette a védelmi szempontokat és a nyersanyagforrásokat is. Az elcsatolt területek mintegy fe-

lére tartott igényt. A terv azon a logikán alapult, hogy Magyarország az engedményeket 1920-ban megtette, most a másik félen a sor. Ezzel az ország területe mintegy 195 ezer km²-re növekedett volna, 15,4 milliós népességgel. Ezzel a kisantant államaival egyenrangúvá emelkedett volna Magyarország. Megvalósulása esetén jelentősen csökkent volna az ország nyersanyagfüggősége, a kisebbségek számaránya viszont 37%-ra emelkedett volna. Mussolini szerint a terv: *„józan, tárgyilagos, mérsékelt”*.²² Gömbös hamarosan bekövetkező halála a tervezetet is levette a napirendről.

A Szálasi Ferenc vezette Hungarista Párt is kidolgozott egy sajátos revíziós tervet, amely a teljes Szent István-i birodalom helyreállítását jelöli meg célként, egy sajátos népközösségi alapon szerveződve. Sajátos fogalomkészlet is tartozott az elképzelt birodalomhoz, a Hungária Egyesült Földekhez. Alkotói a részföldek, mint: Magyarföld, Erdélyföld, Horvát-Szlavónföld, Nyugat-Gyepü, Tótföld és Ruténföld. A részföldek népcsoport-autonómiával rendelkeztek volna, elfogadva az államot irányító hungarista ideológiát.²³

Az angolszászok is „rajzolnak”

Közben, mivel az angol parlamentben már egy jelentős számú képviselő magyarbarátnak volt tekinthető, Angliában is születtek rendezési javaslatok. Ezek közül kettőt említsünk meg, a Foreign Office által rendelt terv, amit Ponsonby Moore Crosthwaite készített, és Carlyle Aylmer Macartney munkája. Mindkettőről elmondható hogy etnikai elveket vesz figyelembe, s a határmenti magyar többségű területek visszajuttatását tűzi célul.

A megvalósulás

Az I. Bécsi Döntés 1938-ban Magyarországnak visszaadta a Felvidék magyar többségű déli szegélyét. 1939-ben Csehszlovákia teljes szétesése után, német jóváhagyással magyar csapatok vonultak be Kárpátaljára. A területgyarapodás a II. Bécsi Döntéssel folytatódott, ahol Romániától tért vissza Észak-Erdély 1940-ben. Az utolsó gyarapodás Jugoszlávia szétesése után következett be 1941-ben, amikor a hon-

¹⁷ A revíziós gondolat 144

¹⁸ Romsics 239

¹⁹ A revíziós gondolat 147

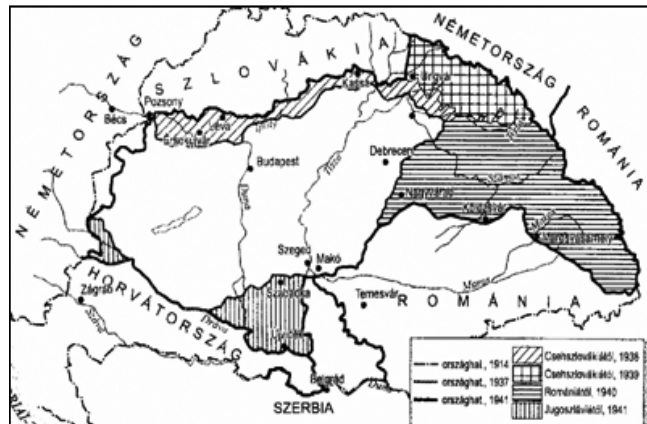
²⁰ A revíziós gondolat 148-149

²¹ A revíziós gondolat 150

²² A revíziós gondolat 152-154

²³ A revíziós gondolat 128

védség bevonult Bácskába, Baranyába, és a Muraközbe.²⁴ A megvalósult revízióval jelentős magyar többségű (Kárpátalját kivéve) területek tértek vissza. A valóság teljesen más határokat rajzolt, mint a korábbi két évtized íróasztalon végzett „térképrajzolatása”.

Magyarország területi gyarapodása
1938-41 között²⁵

Revíziós kultusz a Horthy-korszakban

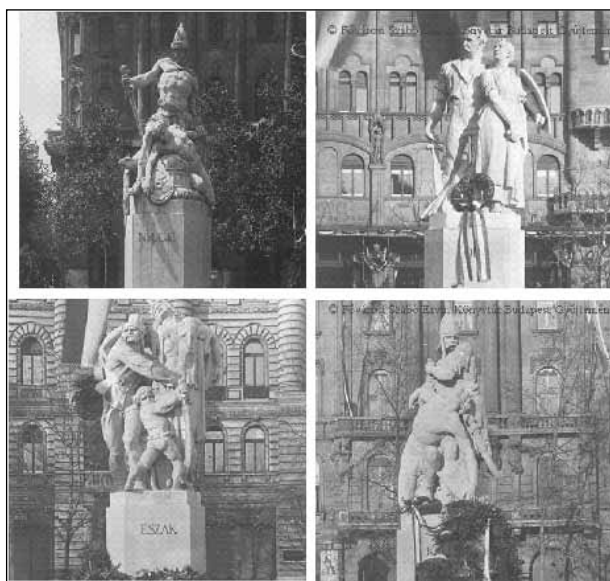
Trianon és következményei hatással voltak mind a társadalomra, mind az egyénekre, kivonni magát alóla nemigen tudta senki. Az általa kiváltott sokkra adott válaszok a revíziós törekvések, és az irredentizmus, melyek valamilyen formában érintették a magyar társadalom jelentős részét. Zeidler Miklós okfejtése szerint a revízió békés megoldást szorgalmaz, az irredenta, pedig nem riad vissza az erőszaktól sem.²⁶ A terület viszszereléssel kapcsolatosan kialakuló kultuszt azonban igencsak nehézkes lenne e csoportosítás szerint szétválasztani, bár figyelembe véve a tárgykörét, inkább tekinthetjük irredentának.

A társadalom fájdalma, amit Trianon okozott, megadta az alapot a közhangulat irredentizmusához. Ezt a kormány, a jobb, és szélsőjobb pártok egyaránt befolyásolták, és fenntartották. A közéletet a Trianon ellenes érzelmek uralták. Az irredentizmus szimbólumkészletében három típust lehet megkülönböztetni. Első a krisztusi szenvedéstörténettel való párhuzam. Ebben Magyarország hamis bírák és hitetlenek kezére jut, keresztrefeszítik, majd dicsőségesen fel fog

támadni. A második a szabadságharcra való párhuzamosítás, a harmadik a honfoglalás-honvédés romantikáját párhuzamosítja az irredentizmussal. Mindhárom a gonosz elleni harc, ahol a hős a csapásai alatt szenved, de nem bukik el, s a végén dicsőséggel kerekedik a gonosz fölé.²⁷ Mindezek az egyszerűsítések, ahol a gonosz és a hős harcol, megnehezítették a valódi problémával való szembenézést, s elhomályosították a valódi okokat. Zeidler szerint leghelyesebb az egészet a társadalom egy zavart lázas állapotaként felfogni, ahol a helytelen helyzetfelismerésre hegytelen válaszreakciók születtek. Az mindenképpen leszögezhető, az irredentizmus születésekor a magyarság a feltétlen revízióra fókuszált, miközben ehhez semmilyen eszközzel nem rendelkezett.

Közterek

Az irredentizmus már a húszas évek elején kezdte meghódítani a köztereket. Az első szoboregyüttest, mely az elszakított országrészeket szimbolizálta, a maroshévízi Urmánczy Nándor, és szervezetének a Védő Ligák Szövetségének felkarolásával állították fel a Szabadság téren 1921-ben.

A szabadság téri szoborcsoport²⁸

A szoborcsoport kétségkívül monumentális,

²⁴ Romsics 246-251

²⁵ <http://hunhinek.blog.hu/>

²⁶ A magyar irredenta kultusz 12

²⁷ A magyar irredenta kultusz 14-15

²⁸ http://budapest-anno.blog.hu/2011/06/04/a_trianon_szoborcsoport_a_szabadsag_teren_az_1920_as_evekben

bár művészi értékeit egyesek már saját korában is kritizálták. Felszentelését Zadravec István tábori püspök végezte, aki feleskette a tömeget ekképpen:

„A magyarok Istene, a szent zászló, a szabad ég, a magyar lélek a tanúnk, hogy addig nem nyugszunk, amíg Északkal, Déllel, Kelettel, Nyugattal nem egyesülünk.”²⁹

A rendezvényen mintegy tízezer polgár vett részt, ami remekül alátámasztja a társadalmi igényt. Felállítása után, egy ideig nem került sor a folytatásra, mivel Magyarország ratifikálta a békeszerződést, melynek értelmében fel kellett oszlatni az irredenta szervezeteket.

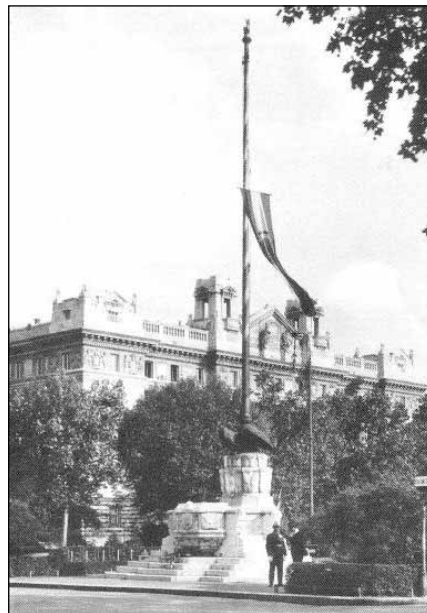
A kormány 1927-ig igyekezett féken tartani minden nagy látványos irredenta cselekményt. Ekkorra némileg enyhült Magyarország szorított helyzete, s kinyílt a kormány pénztárcája is. 1928-ban került sor az ereklyés országzászló felállítására. A felállítás napja is szimbolikus napra, augusztus 20-ra esett. Helyszíne a Szabadság tér. Avatásán Urmánczy mondott beszédet, majd a zászlót félárbocra vonták, mely már gyakorlat volt 1921 óta. Az ereklyetartóban a Trianon előtti Magyarország 72 vármegyéjéből, a Trianon utáni ország minden községéből, a muhi, a mohácsi és a szabadságharc csatateréről, Kossuth és Petőfi szülőházából, a galíciai, és doberdói hősi temetőkből származó földet helyeztek el. A talapzaton történelmi szimbólumok és három idézet kapott helyet. Helyet kapott még rajta egy turul, Rothermere és Mussolini idézete, valamint egy Horthyt szimbolizáló kéz. A zászlórúdba a vármegyék és községek szegeit verték.³⁰

A következő években újabb irredenta szobrok avatására került sor. A teljesség igénye nélkül: a Magyar Igazság kútja, a Polipölő, a Hargitakereszt, a Magyar Fájdalom, a Trianon, Rákosi Jenő szobra, később az Urmánczy emlékpád.³¹

A vidék településein is egyre szaporodtak az emlékhelyek, országzászlók, melyek felállításának egyik motorja Urmánczy volt.

Az emlékhelyek létesítése mellett a másik, hasonlóan szimbolikus jelentéstartalommal bíró eseménysor az utcák, terek, közterületek átnevezése. Az elszakított területeken lévő földraj-

zi elnevezésekre, mint településekre, folyókra, hegységekre való átnevezés vált gyakorlattá. A felsoroltak mellett azok a személyek, akik kivették valamiképp részüket a mozgalomból, vagy számítani lehetett szimpátiájukra, illetve jóindulatukra. Ilyenekre álljon itt néhány példa: Bánát, Beregszász, Töröcsvár, Horthy, Mussolini, Apponyi.... stb.³²

Ereklyés országzászló

Ünnepek, megemlékezések

A május utolsó vasárnapján tartott Hősök emléknapja, és a Szent István nap adta a lehetőséget, hogy a kultusz részt találjon benne. Az 1924-ben felavatott Hősök emlékművénél tartott beszédében Bethlen a következőket mondta:

„Mi megvizsgáltuk a lelkiismeretünket és amíg egy magyar él e földön, a meghozott ítéletre csak egy válaszunk lehet, az hogy azt igazságosnak „Nem, nem, soha” sem fogadhatjuk el.”³³

Az 1930, és 38-as éveket kivéve a Szent István ünnepet is áthatotta az irredenta hangulat. A békediktátum aláírásának évfordulóján rendszerek voltak a tiltakozó gyűlések, 1926-tól gyászfátyollal takarták le e napon a szabadság téri szobrokat. Vidéken az effajta rendezvényeket a Herczeg vezette Magyar Revíziós Liga szervezte.³⁴

²⁹ A magyar irredenta kultusz 18

³⁰ A magyar irredenta kultusz 20-21

³¹ A revíziós gondolat 168-9

³² A magyar irredenta kultusz 32

³³ A revíziós gondolat 171

³⁴ A revíziós gondolat 172

Nem mindennapi figyelemfelkeltés a magyar ügyre

Mindenképp az egyik legizgalmasabb a két óceánrepülő története, aki Justice for Hungary gépükkel repülték át az Atlanti-óceánt. Endrész György, és Magyar Sándor a Mátyásföldig üzemanyag fogytán sajnos nem ért (Bicskén voltak kénytelenek leszállni).³⁵

Ehhez hasonlatos, bár kevésbé ismert Sulkowsky Zoltán, és Bartha Gyula nyolcévi kalandozása oldalkocsis motorbiciklin. Úti állomásaikon rendszeresen szót ejtettek Magyarországról, és a revízióról. Albumukba még Hoover amerikai elnök is tett bejegyzést.³⁶

A kultusz „apostolai”

Az eszme vezetői, és eszmei szerzői körül is kialakult egy kultusz. Az első hely Rothermeret illette, de helye volt itt Horthynak, Telekinek, Urmánczynak, Rákosinak, Hercegnekné, és Apponyinak is.

Irodalom és kultúra

Az irredentizmus kitermelte a maga irodalmát is. Egyrészt alig volt olyan magyar író, vagy költő, aki legalább néhány írás erejéig ne írt volna az országvesztésről. Ilyenek Móricz, Kosztolányi, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Karinthy, József Attila stb. Ők az irodalom első vonalába tartozva örökítették meg fájdalukat. Mellettük voltak olyanok is, akik szinte egész életművet e témának szenteltek. Bár nem teljesen fedi ez a meghatározás Reményik Sándor életművét, kétségkívül őt kiáltották ki az irredenta irodalom fejedelmévé. Reményik Végvári néven kezdte az e tárgykörbe sorolható versek írását. Közülük az egyik legmegindítóbból álljon itt egy részlet:

*Egy gyűrűt készítettetek, feketét,
Acélból, - dísztelent, keményet,
És a dátumot belevésetem,
Hadd érezzem az ujjamon, hogy éget,
S jusson eszembe, hogy az életem
Egy kockára tettem föl mindenestől!
Június 4. 1920.:
Én megállok e sírkő-dátumon.*

³⁵ A magyar irredenta kultusz 45

³⁶ A magyar irredenta kultusz 44

*Én nem megyek egy lépést se tovább.*³⁷

A jobboldalisággal egyáltalán nem vádolható József Attila pedig ekképpen ír:

*Szép kincses Kolozsvár, Mátyás büszkesége,
Nem lehet, nem soha! Oláhország éke!
Nem teremhet Bánát a rácnak kenyeret!
Magyar szél fog fújni a Kárpátok felett!*³⁸

Mindenképp meg kell említeni Papp-Váry Elemérné: Magyar hitvallás versét, melynek első szakasza az irredentizmus legtöbbször felhasznált strófája. Magyar Hiszekegy címmel beépült az oktatásba, olyan szinten, hogy a tanítás kezdetének és végének záró imájává vált!

*Hiszek egy Istenben,
Hiszek egy Hazában,
Hiszek egy isteni örök igazságban,
Hiszek Magyarország feltámadásában.
Ámen*³⁹

Sajátos szerepet játszottak a karikatúrák, melyek óvatosság nélkül, a legkifejezöbben szolgálták az irredentizmust. Ugyanígy a zene műfajából is bőven találhatunk szerzőket, akik komponáltak, illetve írtak egy-egy darabot, sőt még a gyermekirodalomba is jutott az irredentizmus-hoz sorolható művekből.

Egyéb területek

Az irredentizmus mindenütt megtalálta a maga „piacát”. Mindenféle dísz tárgyak, terítők, társasjátékok, kártyák születtek ebben az eszmeiségben. Újra divatba jött a magyaros öltözék. Mindent lehetett vásárolni, a „Nem, nem, soha” feliratú szódáspalacktól a képeslapig, a falvédőtől az óráig.

Szót kell még említeni a budapesti Árpád-házi Boldog Margit templom építéséről, mely a revizionizmus, és a kereszténység összefogásának látványos alkotása. Afféle fogadalmi revíziós templom.⁴⁰Serédi hercegprímás szentelte fel, az

³⁷ <http://nemnemsoha.gportal.hu/gindex.php?pg=6174088&nid=4553747>

³⁸ <http://nemnemsoha.gportal.hu/gindex.php?pg=6174088&nid=4544229>

³⁹ A magyar irredenta kultusz 52

⁴⁰ A magyar irredenta kultusz 54

ünnepélyen Herczeg is jelen volt, Rothermere pedig táviratban küldte el üzenetét:

„A hűséges magyarok ebbe a templomba fog-
nak zárandokolni, hogy hazájuknak felszabadu-
lásáért hálaadó imáikat a jóságos Istennek fel-
ajánlhassák”.

Árpád-házi Boldog Margit templom⁴¹

Epilógus

A témaválasztással szerettem volna bemutatni egy kicsit részletesebben azt a korszakot, amely valamiképpen mégiscsak megalapozta a későbbi kérész életű országgyarapodást. Érdekes korszak volt, amikor óriási dolgok is születtek: néhány év leforgása alatt sikerült talpra állítani a padlón fekvő megtépázott országot. Meggyőződésem, hogy ebben a revíziós gondolatnak is volt szerepe. Fontos hogy a társadalom számára volt egy kitűzött cél, amiért a többség szívesen dol-

gozott. Tény, hogy a korszaknak mulasztásai is voltak, de összességében mégis a húszas és a harmincas évek a gyarapodásról szóltak. A második világháborúba sodródásunk azután megmutatta, amit Teleki és Bethlen jól látott a saját korában: túl gyengék vagyunk már ahhoz, hogy a nagyhatalmak bármelyikével is szembe tudjunk menetelni, ezért a negyvenes évek inkább már csak az eseményekkel való sodródás volt.

Felhasznált szakirodalom:

Zeidler Miklós: *A revíziós gondolat, Budapest, 2001*

Zeidler Miklós: *A magyar irredenta kultusz a két világháború között, Budapest, 2002*

Romsics Ignác: *Magyarország története a XX. században, Budapest, 2001*

Balogh Gábor: *Mi mindent vissza? In: Nagymagyarország 2010/4*

Beke György: *Erdély lelke a tolerancia In: Aracs 2012/3*

<http://www.felvidek.ma/felvidek/cikk/19216>

Felhasznált képek és versek:

<http://hivivo.hupont.hu/42/trianon>

http://hu.wikipedia.org/wiki/Harold_Harmsworth,_Rothermere_vikomtja

http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/magazine/8548229.stm

<http://www.blogkiado.hu/images/74-Z.htm>

<http://hunhitek.blog.hu/>

http://budapest-anno.blog.hu/2011/06/04/a_trianon_szoborcsoport_a_szabadsag_teren_az_1920_as_evekben

http://szentkoronaradio.com/belfold/2008_11_22_elbontottak-az-ereklyes-orszagzaszlot-a-szabadsag-teren

<http://szentkoronaradio.com/trianon-2011>

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/33/Budapest_St_Margaret_Church_1.jpg

<http://nemnemsoha.gportal.hu/gindex.php?pg=6174088&nid=4553747>

<http://nemnemsoha.gportal.hu/gindex.php?pg=6174088&nid=4544229>

⁴¹ http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/33/Budapest_St_Margaret_Church_1.jpg

Az Európai Unió és előzménye, az Osztrák-Magyar Monarchia

A história egyik sajátossága, hogy a politikai szereplők annak tanulságait a lehető legritkábban veszik figyelembe. A célok és az eredmények közti összhang megbomlásának modern kori példája az Európai Unió. Létezett pánszláv és pángermán együttműködés, vagyis csaknem egynyelvű és kultúrájú nemzetek összefogása, de unió ezen a földrészén csakis birodalmi keretek közt jöhetett létre.

A Monarchia és az EU kialakulása közt sok a hasonlóság, még több a különbség. Vajon mi tette a Monarchiát fél évszázadon át fejlődőképpé és milyen erők rombolták le? Számos magyarázt született a szétesésről, holott az eseményeknek három oka van: a nemzeti önállósulási vágya, a kívül-belül gerjesztett radikalizmus és a háborús vereség. Ennek számtalan példáját látjuk ma is, ezúttal békésen az Európai Unióban. A tendencia egy ideje nem a nemzetek méltányos együttműködésére, hanem a globális tőke és hatalomvágyó politikusok törekvéseire mutat. Ahogy a Monarchia szétverése politikai-gazdasági körök érdeke volt, ma az EU szép szavakba csomagolt önzését tapasztaljuk, miközben saját magával se tud mit kezdeni. Képtelen megbirkózni a munkanélküliséggel, a népességfogyással, a termelés leépítésével, a parttalan individualizmussal, és főképp a ravasz kizsákmányolással, melyet az erős tagországok a gyöngék rovására követnek el.

Idáig jutottunk, jóllehet az EU csírája, a Montánunió, majd a Közös Piac, végül maga a társulás és a határokat megnyitó schengeni egyezmény jó gondolat volt. A korai törekvés: a német-francia szembenállás leküzdése megvalósult és mind gazdaságilag, mind kulturálisan soha nem látott közelségbe hozta az európai nemzeteket. Az EU eredeti céljait tekintve ma is előre vivő lehetne, ha nem hasonul meg önmagával és nem válik a spekulációs tőke játékszerévé. Egy mondatban

összegezve: az EU mai formája nem szerves történelmi fejlődés következménye, hanem életidegen politikai konstrukció. Ezzel szemben az Osztrák-Magyar Monarchia sok évszázad fejlődésének, mely két tényezőnek köszönhető a létét: a gazdasági-politikai szükségszerűségnek, és egy kiforrott közjogi megállapodásnak, mely népei hallgatólagos beleegyezésén alapult. Lehet mondani, hogy mást akartak a csehek, a horvátok, az erdélyi románok, a bácskai-bánáti szerbek és így tovább, de az egy szűk politikai csoport nacionalizmusát, és nem a nemzetek valós gazdasági-kulturális érdekeit tükrözte. Utólag az is megállapítható: a dualizmus Prágával és Zágrábbal négyközpontúvá alakítása jobban képviselte volna a realitást. A fejlődés ebbe az irányba mutatott, de azt a épp Nyugat akadályozta meg. Legkevesebb, amit mondhatunk: az első világháború kirobbantásáért a brit birodalmat, Franciaországot és a cári Oroszországot ugyanakkora felelősség terheli, mint a császári Németországot, ezzel szemben semmiféle felelősség nem terheli a Monarchiát és főképp nem a Magyar Királyságot. Tisza István az egyetlen európai miniszterelnök volt, aki utolsó percig küzdött a háború ellen. I. Károly király kilépési szándékát az Antant akadályozta meg. Ha belegondolunk, hogy néhány jelentéktelen nacionalista politikus: Edvard Beneš, Tomáš Masaryk, Nikola Pašić és mások nyugati támogatással mit értek el, s hogy a történelmi tapasztalat semmibeveve le hogyan vezetett a bolsevizmus és a nácizmus kialakulásához, a második világháborúhoz, majd a Beneš-dekrétumokhoz és a szudétánémetek kitelepítéséhez, végül a szovjet megszálláshoz és a vasfüggönyhöz, kijelenthetjük: *a Monarchia szétverése óta az összes közép-európai nép vesztes, EU-n belül és kívül egyaránt. Vesztes a Nyugat is, mert nem képes okosan fölhasználni az itteni emberi és gazdasági erőforrásokat.*

Fölszívja a képzett munkaerőt és bagóért fölvásárolja a belső piacokat, ezzel sorvasztja a helyi termelést, ami eladósodáshoz és a vásárlóerő zuhanásához vezet. Külső-belső migrációt gerjeszt, vagyis nemcsak a színes bőrű bevándorlás veszedelmes tendenciáját és kulturális elszigetelődését bátorítja, hanem a termelőmunkáról saját polgárait szoktatja le. Csak egy példa: az EU költségvetése az összjövedelem másfél százaléka, ami a kialakult támogatások révén a különbségeket nemhogy csökkenti, inkább szinten tartja, ami végső soron egész Európa versenyképességét tünteti el. Az EU-kohéziós alapok jó oldala az infrastrukturális fejlesztések előmozdítása, ami összeurópai érdek, csakhogy ez is jórészt a Nyugat gazdasági fölényét realizálja a járműipar és szállítási kapacitások birtoklása révén.

A jelek arra mutatnak, hogy a brüsszeli-strasbourg-i bürokrácia a globális vállalatok kiszolgálójává züllött. Únióról papol, melynek hiányoznak a feltételei és főképp a nemzetek akarata, beleértve Nagybritanniát, Írországot, Norvégiát, Svédországot, Dániát, Hollandiát, Csehországot, és így tovább, de a gazdasági verseny győztesét, Németországot is.

Az Osztrák-Magyar Monarchia merőben más alapokon nyugodott. Országai jól kiegészítették egymást, vámuniót hoztak létre, megvalósult a szabad utazás, a szolgáltatások, a tőke és a munkaerő áramlása, vagyis bő százharminc éve mindaz, amit az EU ma a saját vívmányának tulajdonít. Az EU előzménye a rettenetes második világháború, azt követően a hidegháború és a kelet-nyugati szembenállás, míg a Monarchia kezdete a forradalmat és szabadságharcot követő kiegyezés, melyből egyetlen népet sem rekesztettek ki. Kései rendi társadalom, annak ellentmondásaival és német-osztrák-magyar dominanciájával együtt, de a századvégen már körvonalazódott, nemzetei hogyan szervesülnek közös államalakulattá. Ennek vetett véget a viláégés és ezt az űrt nem sikerült betölteni azóta sem.

Még földrajzi elnevezésünk is hamisítás. A Nyugat Kelet-Európát, legjobb esetben Közép-Kelet-Európát emleget, holott például Prága Bécsnél jóval nyugatabbra van. Unos-untalan európai értékekről beszélnek, miközben az EU-alkotmány preambulumban nem szerepel a

zsidó-keresztény gyökérzet, mely megtagadása ellenére kulturálisan ma is meghatározó tényező. Eltűnőben földrészünk két szellemi pillére: a katolikus univerzalizmus és a protestáns munkaetika. Melegjogokról, illegális bevándorlók és anarchista kiscsoportok parttalan szabadságáról fecsegnek, miközben a spanyol fiatalok harminc százaléka, a franciák huszonnégy százaléka munkanélküli. Egy átfogó felmérés szerint a diplomás francia fiatalok huszonnégy százaléka arra készül, hogy idegenben vállaljon munkát. Míg foglalkoztatásukra várnak, tudásuk elavul vagy megkopik, végül a világszerte bolyongó, talajukat vesztett hazátlan tömegeket gyarapítják. A családalapítás a jövőbe tolódik, szaporodnak az alkalmi kapcsolatok, amik egyszerre kedveznek a bűnözésnek és a terjedő prostitúciónak.

Ugyanakkor az EU exportálta a munkanélküliséget Közép-Európába, vagyis azokba az országokba, amelyek termelésüket nem helyezték a Távoll-Keletre, ezzel szemben a hazai komprádor burzsoázia segítségével meg lettek fosztva a saját iparuktól, tehát a jövőtől. Márpedig a gazdaságnak nemcsak az innovációt és a növekedést kell szolgálnia, hanem a népességmegtartást is, röviden azt, hogy az emberi élet értelmes célok mentén szerveződjön.

A Monarchia munkaerejét felszívták a sorra létesülő nagyüzemek. A kivándorlás a korszerűtlen birtokszerkezetnek és a földéhségnek volt tulajdonítható, s nem utolsósorban annak, hogy Amerika akkoriban vált az „ígéret földjévé” (tömeges migráció jellemezte Írországot, a skandináv államokat és Olaszországot is). A Kárpát-medencében kirobbanóan fejlődő ipar, közlekedés, versengő, de egymást kiegészítő ágazatok jöttek létre, soha nem látott mértékben erősödött a kultúra. Az Európai Uniót ma a etnikai villongások osztják meg és terjed a nacionalizmus. Ehhez képest a Monarchiában megindult a bevándorló galíciai zsidók asszimilációja, ugyanúgy az ausztriai cseheké, a felvidéki német cipszereké, a magyarországi szerbeké, horvátoké, tótoké és sváboké. Felgyorsult a társadalmi mobilizáció, melynek haszonélvezője egyrészt a zsidó gyár-iparos-kereskedő csúcsértelmiségi réteg, másrészt a magasan képzett műszaki-tudományos értelmiség, akik nemcsak polgárosulhattak, de a rendies társadalom legmagasabb elismerése-

iben részesülhettek. Ennek vetett véget az első világháború, olyannyira, hogy ma sem igazán lehetséges közép-európai megbékélésről beszélni. A kassai Márai (Grosschmidt) Sándor úgy lett irodalmunk egyik meghatározójává, hogy német gyökereit soha nem kellett megtagadnia, míg a tősgyökeres erdélyi Nobel-díjas Hertha Müller azért maradhatott német (nyelvű) író, mert távozásra kényszerítették. Az erdélyi százszok a Magyar Királyság hétszáz esztendeje során az eredeti bevándorló létszám százszorosára növekedtek, majd a Ceausescu-rezsim néhány éve elég volt ahhoz, hogy népességük a töredékére zuhanjon. Jugoszláviában a bácskai-bánáti svábság, a Szovjetunióban a kárpátaljai ruszin népcsoport gyakorlatilag megsemmisült. Nem olyan régen zajlott le Csehszlovákia fölbomlása és a délszláv polgárháború, míg az EU a kezeit tördelte. Még ahhoz is az Egyesült Államok beavatkozására volt szükség, hogy megszűnjön a jugoszláviai népirtás. Ezzel szemben a Monarchia saját határain belül hosszú belső békét teremtett a szó gazdasági értelmében is, ám az EU-ban kíméletlen háború folyik a kicsik rovására. Ma már nemcsak nyugat-keleti, hanem észak-déli ellentét látható, beleértve Görögországot, Olaszországot, Spanyolországot, Portugáliát és Ciprust. Ugyanakkor senki sem állíthatja, hogy gazdaságföldrajzi sajátosságoktól eltekintve a Monarchia német-osztrák-cseh-zsidó eredetű gyáripara és feldolgozóipara a fejlődésből mondjuk az erdélyi románokat vagy a szlovákokat kirekesztette, netán pénzügyi eszközökkel zsarolta. Létezett szegényparasztság és proletariátus, társadalmi megkülönböztetés, szűk jogértelmezés és profit-termelés (ahogy Európa-szerte), de nem nemzeti és nyelvi alapon. Márpedig az EU deklarált célja a nemzeti megkülönböztetés megszüntetése. Közben azt tapasztaljuk: a globális tőke alkalmazottai, a brüsszeli és strasbourgi bürokraták még saját országaik érdekeit is negligálják a háttérhatalom szolgálatában, nemhogy az új EU-tagokét. A népességet megosztó törekvéseikhez helyi cselédeket toboroznak, olcsón megvásárolják őket és demagóg uszításra használják. Ezért kell a társadalmat bomlasztani, a családi életet leki-csinyelni, a történelmi egyházakat gyöngíteni és az oktatást lezülleszteni olyan jelszavakkal, hogy arra alkalmatlanok korlátlan joga az egyetemre

jutás és az ingyenes oktatás, ám a tanulás és a tudás hasznosítása nem kötelező. A nagyon is tudatos globális tőke és tudatlan politikusok cinikus összjátékáról van szó, pedig az EU észszerű és nemes célok érdekében jött létre -, és ma is azokat szolgálná, ha a konstruktív politikai akarat nem sorvadna el. Ha Brüsszelben nem senki által meg nem választott, azaz pártpolitikai áttételeken át közvetve választott biztosok hoznák a döntést. Ha Strasbourg nem bukott politikusok elfekvője volna, akiktől - tisztelet a kivételeknek - a saját hazájuk akar megszabadulni.

Az Európai Parlament képviselőinek egy része és a tőke által korrumpált nyugati média évek óta a magyarországi sajtószabadság haláláról cikkez. Ugyan már... Tapasztalta bárki is, hogy a sajtónk korlátozva van? Megszűnt a gyülekezési szabadság, letartóztatják a tüntetőket, lovasrohamot intéznek ellenük, netán gumilövedéket lőnek rájuk?

A legújabb kifogás a magyar alkotmány negyedik kiegészítése. Jól körülhatárolható csoportok ez ellen is tiltakoznak Nyugaton és Keleten egyaránt. Miről van szó? Szabadságellenes, hogy a családot apa, anya és gyerekek alkotják? Diktatúra, hogy a hajléktalanok - miközben elegendő szállás van - nem csúfíthatják és pusztíthatják a közterületeket? Vallásellenes, hogy egyháznak álcázott üzleti vállalkozások nem részesülhetnek állami támogatásban? Gyöngíti a demokráciát, hogy az Alkotmánybíróság nem alkotmányozhat, csakis a parlament? A közjog világossá teszi: az Alkotmánybíróságnak tudomásul kell vennie a törvényeket, ha azok nem ütköznek az Alkotmányba. Az országgyűlések Európa-szerte kizárólagos joga törvényeket hozni és azokat akár módosítással az alkotmányba illeszteni. Ehhez képest az Európai Unió és az Európai Parlament egyszerre fenyegetőzik - pontosabban szimpla pártérdekek mentén azok néhány frakciója - miközben pontosan tudják, hogy az alkotmányozás nemzeti hatáskör. A szociális békét nem megteremtik, hanem egetverő kölcsönökből ciklusról ciklusra megvásárolják. Nem a munkanélküliség fölszámolása és a kulturális hanyatlás megállítása a fontos, hanem egypár karrierpolitikus érdeke, álviták gerjesztése, a magyar alkotmány tudatos félreértelmezése és a tiltakozás a bankok és az energiavállalatok közteherviselése miatt.

A legkevesebb, amit erre mondhatunk, hogy *aránytévesztés*. Tágabb értelemben az unos-untalan emlegetett európai értékek rombolása. Ha az EU nemcsak az erősek érdekében létrehozott gazdasági társulás, hanem értékközösség, fogadja el, hogy a választásokon megszerzett hatalom négy évig tart, újabb választással azon is túl, és a felhatalmazás nem a brüsszeli-strasbourg-i bürokratáké, hanem a megválasztottaké Észak-, Nyugat-, Közép- és Dél-Európában egyaránt.

A Monarchia nem vált a népek olvasztótegyévé. Országcsoport, korszerűtlen hierarchiával, ám súlyos belső ellentmondásoktól mentes. *Ez a lényege, s hogy az itteni népeknek megmutatta az együttműködés távlatát*. Ezzel szemben ma a térség leplezetlen kizsákmányolását tapasztaljuk. Újratermelődnek az első világháború okai – bár az összeecsapás kockázata elhanyagolható –, s ma még nincs rá ellenszerünk. Nyugat-Európa egyben önsorsrontó is, akár a két háború előestéjén, csak nem katonai eszközökkel, hanem az erkölcsi züllés, a mesterségesen előidézett pénzügyi válság, a munkanélküliség, a nyakló nélküli bevándorlás, az értékrend sorvasztása és a család semmibe vétele nyomán.

A Páneurópa Mozgalmat 1921-ben létrehozó Coudenhove-Kalergi gróf nem unióról, hanem szövetségről beszélt. Utóda, Habsburg Ottó a maga hitvallását egy mondatban foglalta össze: *A nemzetek határok nélküli Európáját akarjuk*. Vagyis nem egy Brüsszelben és Strasbourgban kiagyalt konglomerátum a cél, melyet a francia-német-brit együttműködés vagy konfrontáció hátróztat meg, hanem a társulás, amely figyelembe veszi a történelmi sajátosságokat és a gazdasági-kulturális különbségeket. Így az értékek összeadódhatnak, nem pedig feloldódnak valamilyen személytelen központi akarat nyomán.

Térségünk nyilvánvalóan nem törekszik arra, hogy feszültségeket gerjessen. Ám ha az EU és az EP valóban az a demokratikus közösség, amelynek hirdeti magát, akkor érdekeinkért ott is ki kell állnunk, s ami a legfontosabb: *nem egye-*

dül. E tekintetben elődünk a Monarchia, mely európai nagyhatalom volt. Felbomlása tanulságait le kell vonnunk, de ne tagadjuk meg, hanem támaszkodjunk rá. Elsősorban a szomszéd népekkel kell szövetkeznünk, beleértve a kontinens vezető hatalmát, Németországot és Ausztriát. Ezt követeli a történelmi tapasztalat és a gazdasági realitás. Magyarország, Szlovákia, Csehország, Lengyelország, Románia és a Balkán érdekei minden tekintetben azonosak. Az első lépés, a visegrádi országok együttműködése már megvalósult. Csupán akarat kérdése, hogy létrejöjjön a teljes körű összefogás. A „kohézió barátai” nevű társulás az uniós pénzek elosztásakor máris eredményeket mutatott fel, ugyanígy energiahálózataink összekötése, hidak építése és sok más. Ezt kell kiterjeszteni Horvátországra, Szlovéniára, Szerbiára és a Kelet-Balkán államaira. Itt van szükség növekedésre, míg a térségnek a Kárpát-medence lehet az egyik központja, hisz akként működött ezer éven át.

Ez a csoport nem áll szemben az Európai Unióval. Elismeri annak eredményeit és pozitív hatását. Benne látja Magyarországnak és szomszédjainak a jövőjét, de érdemes közös fellépéssel kiegyensúlyozottabbá tenni, semlegesíteni az előítéleteket és megszüntetni a térséget sújtó hátrányos megkülönböztetést. Ennek több eszköze van, például gazdaságaink összekapcsolása, és az őshonos népek autonómiája, köztük a székelyeké, ami társadalmilag észszerű, ugyanakkor egybeesik az EU irányultságával: *a régiók Európájával*. Az Osztrák-Magyar Monarchia a múlté, de megmaradt az egymásrataltság. Oka van annak, hogy Magyarországot legrokonoszenesebbnek a lengyelek mellett az osztrákok, a horvátok, a szlovének és sajátos módon az erdélyi románok látják. A (közel)jövő feladata a többiek megnyerése, az Unión belül és közvetlen kapcsolatépítéssel egyaránt. Összefogással eredményesebben szorgalmazhatjuk, hogy Európa maradjon érték- és munkaalapú, sokszínű társulás, mely továbbra is képes meghatározni, merre tart a kontinens.

Új van születőben

„Kicsikből nagyok csinálnak nagyot” - vette észre Goethe.

A XX. században az első és második világháború után a győztes nagyhatalmak ellenkezőképpen cselekedtek: több kis népet - köztük a magyarokat - egy évszázadra tönkretettek és természetes fejlődésükben megakasztottak. Az utódállamoknak nyújtottak lehetőséget.

A nagyhatalmak azonban képesek arra is, hogy „felülbírálják” önmagukat.

Utólag észreveszik tévedéseiket, melléfogásaikat és hibáikat - különösen akkor, amikor utólag nyilvánvalóvá válik, hogy az „utódállamok” nagyon rosszul sáfárkodnak az ingyen kapott „hagyatékkal”.

1) Tekintettel arra, hogy a „klasszikus” fegyverek romboló ereje olyan fejlesztésen ment keresztül, hogy csaknem azonossá vált az atomfegyverekével - a használatuk a jövőben Európában lehetetlen.

Az európai problémákat katonapolitikai oldalról lehetetlen megközelíteni. Akárcsak az ilyen próbálkozás is az ellenfelek népességének a teljes kiirtását jelentené.

Az országok közötti erőviszonyok csak teljesen más megközelítésben lehetségesek. A katonapolitikai és stratégiai (voltaképpen mindig területabló és a meghódított népességet kizsákmányoló) észjárást „lecserélik” új megfogalmazásban jelentkező érdekek.

2) Ennek megfelelően az ország és államhatárok is módosulnak. A határokat elsősorban az EU-régiók gazdasági ereje határozza meg.

A nagyhatalmak adták, azok is veszik el, amit adtak az előző évszázadban és új gazdasági érdekekkel helyettesítik a „szurony hegyén” szerzett jutalmat.

A nagyhatalmak teljes mértékben előtérbe helyezik az egyes EU-régiók gazdasági lehetőségeinek szisztematikus fejlesztését. Döntő je-

lentőségű, hogy ezek rendelkeznek-e egységes infrastruktúrával, termelési feltételekkel, munkakultúrával, vagy sem. Magyarország (Horvátország nélkül is, de vele is) egységes európai régiót képezett. Ezt rombolta le a trianoni döntés. Ezekre az európai uniós a régiókra a jövőben ismét szükség lesz, mert egységet képeznek, fejlődőképeseek (széttagolásuk a termelés és kereskedelem további zuhanását jelentené minden utódállamban, szegénységet, munkanélküliséget és elnéptelenedést idézne elő).

Úgy tűnik ennek véget fognak vetni a nagyhatalmak.

3) Az EU-régiók másik oka abban van, hogy a nagyhatalmak tényleg belátták, hogy Trianon egy nagy melléfogás volt Európa szempontjából, s ez éppen most egyre nyilvánvalóbbá válik (hangsúlyozom, a történelmi Magyarország egy jövőbeli fejlődőképes EU-régió keretének felel meg).

4) Lehetséges a történelmi jogokra való hivatkozás, de csak modern formában és politikai szándékkal: összefüggő, egybetartozó infrastruktúráról, a gazdaság eredményesebb szervezéséről és átfogóbb logisztikai irányításáról lehet szó.

A militáns magyarok Magyarországot akarnak, mások nélkül. A nagyhatalmak ma ezt az „államalkotó” koncepciót a múltba temetik. A vállalkozó magyaroknak viszont a jövőt - az egyetlen lehetséges jövőt - kínálják.

Előre kellett ezt bocsátanom, mert minden népben vannak forrófejűek és ostobák, akik ha szembesülnek a feladattal, a jövőről régimódián (katonai észjárással) gondolkodnak.

A szerb nyelvű Politika napilap 2013. január 15-ei számának első oldalán megjelent Közép-Európa (s benne Magyarország) új határainak térképe, úgy ahogyan az 2035-re vagy akár később átrendeződne).

Az amerikaiak és főleg az oroszok nem szoktak feleslegesen fecsegni, s olyan dolgokat mutogatni, amiben már előzőleg hallgatólagosan nem állapodtak meg, vagy titokban még mindig egyezkednek.

1. A térképet először az oroszok jelentették meg - az amerikaiak előzetes tudtával.

2. A térkép, nyilván, nem végleges, hanem további mérlegelés tárgya.

3. Változások ideje közeleg. Ehhez nem fér semmi kétség.

4. Lesznek újabb ajánlatok az egyik és a másik részről is.

5. Az oroszok nem tették volna közzé a térképet, ha amerikai rosszallást váltott volna ki.

Miben van a jelentősége e térképnek?

1. Abban, hogy egyedül tőlük függ, hogyan fogják irányítani „a globális gazdasági folyama-

tokat”: a beruházásokat, a gazdasági kedvezmények és ösztönző eszközök rendszerét a Pannónia (nevezzük így) EU-régió javára.

2. Kinek a kezébe fogják adni a beruházásokat, a finansziális és hitelrendszer kit fog támogatni a Pannónia EU-régióban.

3. Kinek hol szabják meg a gazdasági terjeszkedés, vagyis a Pannónia EU-régió határát.

4. Úgy ellenőrzik és rendezik a „dolgokat”, hogy láthatatlanul, a távolból ők legyenek a térkép megvalósítói (self fulfilling prophecy – önbejeljesítő jóslat), vagy a dolgok már most is úgy mennek maguktól, a maguk útján (vacitcinatio ex eventu – ismert eseménynek látszólag jövedülés formájában történő említése), megvalósulásuk ellen nincs mit tenni, csupán határok között kell tartani.

Valószínűbb az, hogy ők szervezik és ellenőrzik a globális folyamatokat (self fulfilling prophecy).

Az alakuló Pannónia EU-régió nagyszámú nem magyart is magában foglal. Ebből kifolyólag:

a. A Pannónia EU-régióban „kötelező” lesz az Európában használatos kommunikációs nyelv (mint a középkorban a latin), a helyi nyelvek használata pedig teljes szabadságot fog élvezni a közélet minden területén.

b. A magyar nyelv jövőjét biztosítja az az önsúly, amellyel a magyar nép hovatovább nagyobb mértékben járult hozzá az egyetemes emberi és európai értékekhez és hagyományhoz, mint a többi kis nép.

c. Politikai és közigazgatási szempontból a Pannónia EU-régió magában foglalja a svájci kantonális berendezés tapasztalatait, a dél-tiroli típusú autonómiákat s hasonlóképpen a történelmi Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége hármass autonómiára tett messzelátó megsejtését és elsőként érzékelt javaslatait.

A népek egyenjogúságáról sohasem lehet eleget beszélni, még kevésbé eleget cselekedni érte és hozzá új megoldásokat találni.

Fejet kell hajtani a kommunizmus egyházi áldozatai előtt

A vértanúk egyháza őrzi meg a krisztusi identitást

(Szabó Ferenc SJ: *A Vatikán keleti politikája közéről - Az Ostpolitik színe és visszája, L'Harmattan Kiadó Budapest, 2012*)

Magyarország kommunizmus alatti egyház-történetét sokan vizsgálták a rendszerváltozás óta eltelt időben. A kutakodók között voltak olyanok, akik valamilyen rejtett aktuálpolitikai szándékkal tették közzé „eredményeiket”; mások ellenben igyekeztek a történész objektív és távolságtartó módján megnyilatkozni. Kevesen voltak és vannak azok, akik egyrészt saját élettapasztalatukból, másrészt hitükből kiindulva megértették, hogy a múlt se ki nem használható, se el nem idegeníthető az eleven valóságtól.

A történelem velünk él, meghatároz bennünket, és ennek megfelelően kell visszatekintenünk rá – miként erre Boldog II. János Pál is példát szolgáltatott *Emlékezet és identitás* című önéletrajzi ihletésű írásával.

Szabó Ferenc jezsuita most megjelent kötete, *A Vatikán keleti politikája közéről - Az Ostpolitik színe és visszája* eleven valóságként tárja elénk azt a korszakot, amely egyszerre volt igen nehéz a magyar (és minden kelet-közép-európai) egyház számára, ugyanakkor a hit erejének és hűségének a példáival is jócskán szolgált.

A mű első része – *Párbeszéd az ateistákkal – Harc az ateizmus ellen* – bemutatja, hogy miért is tekintette az egyház önnön történelmét nem pusztán történettudományi, de teológiai, bölcséleti kérdésnek is. Hiszen az események mögött gondolatok, meglátások, világnézetek húzódnak meg; a tetteket szellemi természetű érlelődés, eszmélődés váltja ki. Így az Ostpolitik sem értelmezhető azon szellemi-teológiai háttér nélkül, amelyben a XX. századi Európa (s benne a katolikus egyház) élt.

Elindulva Isten halálának vagy időszerűségének kérdésétől, feltárul szemünk előtt az ateista humanizmus, az Isten nélküli ember tragédiája, aki ideológiák áldozatává lesz. A kommunizmus

igazi vétké nem feltétlenül az anyagi javakról vagy bizonyos társadalmi-politikai kérdésekről vallott felfogásában rejtezik, hanem abban az emberképben, amely más alapon, mint a nemzetiszocializmus, de ugyanúgy elpusztítja a személyt: Szolzsenyicin Gulágról szóló irodalmi beszámolója ennek megrendítő tanúsága.

Nem csoda, hogy az egyház számára valóban dilemmát jelentő kérdés volt, mihez kezdjen e jelenséggel. A két világháború közének jellemzői (eszmei szinten harcos fellépés, ld. a Divini Redemptoris enciklikát, diplomáciai szinten óvatos tapogatózás) nem voltak tarthatók 1945 után. A megváltozott Európában az egyház és a kommunizmus helyzete is változott. XXIII. János békefolyamata és a II. Vatikáni Zsinat nagy tapasztalata bensőleg készítette a katolicizmust arra, hogy filozófiai szinten párbeszédbe kezdjen. Ennek a folyamatnak egyfajta vetületeként született meg az Ostpolitik is.

A Vatikán keleti politikájáról nehéz szólni, mert nemcsak nekünk, magyaroknak, de a Szent-széknek is élő még ez a történelem: közöttünk van még nem egy fontos személyisége, máig hat nem egy viszonya, döntése. A magyar szempontból tett értékelés két, más értelemben szimbolikus alak és a hozzájuk kapcsolódó személyek között mozog: az egyik oldalon áll Casaroli későbbi bíboros államtitkár (s vele Poggi érsek vagy a kis lépések politikájának megszemélyesítője, Lékai László bíboros, prímás, esztergomi érsek), a másikon pedig Mindszenty József, az Ostpolitik következetes ellenzője.

Nem olyan egyszerű a keleti politika értékelésére vonatkozó kérdés, hogy egyértelmű igen-nem, fekete-fehér választ lehetne adni rá. Ennek oka nemcsak abban keresendő, hogy mindenki másként élte azt meg, hanem abban is, hogy oly

szerteágazó volt, az egyházi élet annyi szintjére nyomta rá bélyegét, hogy igen alapos vizsgálódásra van szükség egy hiteles mérleg elkészítéséhez.

Szabó Ferenc, a kötet szerzője pontosan erre vállalkozik műve IV. fejezetében, ahol nem egyszerűen adatot vagy tényeket vizsgál (erre bőségesen sor került az előző két fejezetben), hanem vizsgálódik, evangéliumi hasonlattal élve „a fa gyümölcsseit” keresi Kádár és VI. Pál találkozója, a Bulányi-ügy, a békepapság, de leginkább Mindszenty bíboros személye kapcsán. Kiderül, mennyire élők még ezek a sebek: történelmi, papi, egyházon kívüli és belüli viták elevenednek meg a kötet lapjain, amelyeknek P. Szabó maga is aktív részese volt.

Az V. fejezetnek bölcsen *A végkövetkeztetéshez* címet adta a szerző, mintegy utalva rá, hogy a téma, az értékelés „úton van”, mozgásban van. Ezt mutatják az itt felsorakoztatott megnyilatkozások: Boldog II. János Pál pápa és Franz König bíboros nyilatkozata Mindszenty Józsefről, az elítélt főpap rehabilitálása és így tovább. Érdeemes megfigyelni, hogy a teológia szempontja hogyan válik az egyháztörténet mérlegévé, amikor Casaroli bíboros alapvető állásfoglalását, vagy-

is a hierarchia minden áron való fenntartását, a püspöki székek kompromisszumos betöltését P. Szabó a II. Vatikánum egyházfelfogásával szembeállítja, s ezáltal rámutat, hogy az Ostpolitik egyszerre volt haladó, hisz párbeszédbe kezdett az ateista kommunizmussal, másfelől pedig túlhaladt, mert egy zsinat előtti klerikális egyházképet tartott szem előtt.

Ez mintegy előre vetíti az *Utószó* végkövetkeztetését: „A dialógus sohasem jelentheti a megalkuvást, a keresztény önazonosság feladását, a nézetek összemosását (...). Továbbá az igazi párbeszédben nem ítéljük el a priori a másik felet, az ateista partnert, kerüljük a sértő polémiát és az üres fecsegést”. Szabó Ferenc ide kapcsolja még Henri de Lubac gondolatát, aki szerint az ateistákkal folytatott párbeszéd: dialógus, szembesülés és harc (a szó jó értelmében).

Hisz végső soron nem a diplomácia egyháza, hanem a vértanúk egyháza őrzi meg a krisztusi identitást és tárja hitelesen a világ elé. Meghamisítanánk az egyháztörténetet, ha elsősorban a kudarcot vallók, a gyengék, a besúgók vagy ügynökök érdekelnének bennünket, nem pedig a vértanúk és hitvallók, hisz ők a szenvedő Krisztus igaz hirdetői.

„A kommunista rendszer idején a »diplomácia egyháza« mellett létezett a »vértanúk egyháza«, amelyet egy idő után mintha feledtek volna az Ostpolitik egyházi képviselői. Erről a kettősségről nem feledkezhet meg a tárgyilagos történetírás. És fejet kell hajtani a kommunizmus áldozatai, a hősi hitvallók és vértanúk emléke előtt, akik szenvedésükkel tettek tanúságot az Igazság, Krisztus mellett.”

A Szerző végkövetkeztetése

*A Megfeszített,
Budapest-Csepel
Szent József Otthon*

Nemzetpolitikai olvasókönyv

(Makkai Béla: *Híja-haza - cikkek, esszék, tanulmányok, Magyar Nyugat Könyvkiadó, Vasszilvagy, 2013*)

Félig-meddig délvidéki

Makkai Béla neve nem teljesen ismeretlen a délvidéki magyarok előtt, jóllehet történészként elsősorban magyarországi szakfolyóiratokban (Századok, Pro Minoritate, Balkán Füzetek), s közíróként is ottani lapokban publikál (Magyar Hírlap, Magyar Nemzet, Heti Válasz, Kommentár stb.). Neve részünkről azért érdemel megkülönböztetett figyelmet, mert a magyarok és a szomszéd népek kapcsolatának vizsgálatában elévülhetetlen érdemeket szerzett, ezen belül is a peremmagyarság, köztük a délvidékiek sorsának kiváló ismerője. Minthogy Makkai Béla felesége adai származású, így ő maga is – jóllehet Sümeg szülőttje, s most Zuglóban él – félig-meddig délvidékieknek számít. Némiképp talán ennek az érzelmi kötődésnek is köszönhető, hogy felkészültsége, helyzetismerete, a nemzet és a határon túli magyar kisebbségek ügye iránti elkötelezettsége alapján bizvást lehet példaképünk.

Személyes ismeretségünk még az 1980-as évek elejéről datálódik, amikor az ELTE legnagyobb kollégiumának tanáraként, egyben a történelemszínhely vezetőjeként, meghívott előadásra. Később már mint a Károli Gáspár Református Egyetem oktatójával, tanszékvezető egyetemi docensével találkoztunk és beszélgettünk adai rokonlátogatásai alkalmával.

Hontalanná válás

A napokban kaptam kézhez Makkai Béla *Híja-haza* című legújabb kötetét, amit le sem tettem, amíg el nem olvastam. A kötetben szereplő írások a nemzet rendszerváltás utáni botladozásairól, talpra állásának azokról a buktatóiról szólnak, amelyek következményeit mi is a bőrünkön érezzük. Megfejelve azzal a problémával, hogy számunkra már a haza fogalma is összetettebb itt, a valamikori Magyarország végvidékén, mint

a csonka országban, ahol a „hí a haza” hívószava már régen nem érvényes a többség számára. Mondanám, hogy a beszédes írások a „honfiúság kritikái”, az országvesztés tragédiájáról s a hontalanná válásról szólnak. A nemzeti közösségvállalás kimunkálásához számunkra már ennyi is nagy segítséget jelentene. Makkai Béla esszéiben, tanulmányaiban azonban ennél sokkal többről van szó: napjaink emberének nemzettudat-torzulásairól, a kivándorlásról, szétzéledésről, a „dacos elfordulásokról” (a nehéz időket élő nemzettől és hazától), ugyanakkor a földönfutók honvágyáról és a nehézsorsúak hazavágyásáról. „A hűség itt, birodalmak végvidékén, hol reménytelen, hol egyenesen kockázatos vállalásnak számított – írja bevezető soraiban. Az istenadta népet – jó pásztorok híján – századokon át idegen hódítók és fennhéjázó urak kormányozták, aztán a világ proletárjait toborzó hűtlen helytartók.” Ennek folytán a „haza” elköltözött a földrajzi tájról, a belső emigrációkba, a lelkek „kútmélyébe”, a sorsüldözöttek honvágyába, az elcsatolt területeken élők álmaiba, egy virtuális térbe, amelynek hollétéről Illyés Gyula adott költői meghatározást: „Haza a magasban.”

Költészetnek szép ez a látomás, a nemzeti közösségvállaláshoz, a magyarság magára-találásához, a „szabadság programjához” azonban kevés. Még ha egyes „szakértők” mesterséges képletnek mondják is a nemzetet, „képzelt közösségnek”, ahhoz nem férhet kétség, hogy az elmúlt századokban súlyos háborúkat folytattak egymással ezek a „képzelt közösségek”, s hogy napjainkban – nemzeti érzés és közösségi kohézió híján – az arctalan csöcselékké züllesztett tömeget uzsorahitelekkel próbálják pórázon tartani, s a nemzetközi joggal vesztegár alá helyezni.

A magyar világ

A magyar világ is (más népekhez hasonlóan) vesztegzár alá került, a történelem satujában vergődik. Ritka kivételt képeznek azok a népek, amelyek annak idején gyarmatbirodalmakat szereztek, később a népek harcában erős szövetségesekre leltek, anyagiakban és lélekben megerősödtek, s most a demokrácia bajnokaiként pózolnak. A magyarságnak viszont nem jutott sem gyarmat, sem erős szövetséges. Magára utaltan, a huszárvirtusra hagyatkozva, védelmezte Európát, hogy robusztus erők végül kíméletlenül az agyagba döngöljék. A Magyar Hazán számtalanszor tett erőszakot ellenség és „jó barát”. A megszállások, területi elhódítások után a maradék országban rekedt gyülevész embersereget megvezették, s ma liberális-szocialista és nemzeti szekértáborokban vívja testvérháborúját – a világ ötödik legönzőbb népeként.

Nehéz Makkai Béla könyvét letenni. Olyan mű ez, amit figyelmébe ajánlok mindenkinek, aki szívén viseli nemzetünk sorsát és küzdelmeit. A kötetben szereplő írások nem holmi történelmi „leckék”, nem a múltba révedő száraz tanulmányok, inkább hitvalló esszék, amelyekben a szerző fellebbenti a fátylat arról a rémisztő és szomorú színjátékról, ami a múltban történt, s ami töretlenül zajlik napjainkban is körülöttünk.

A szerző Magyarország jelenlegi belpolitikai helyzetével kapcsolatban „szellemi polgárháborúról”, „kétszívű országról” beszél, amelyben „új kiegyezésre” volna szükség. Ez józanul hangzó intelem, ellenben jómagam nem ebben látom a legnagyobb problémát, még kevésbé a kibontakozás irányát. A „békítő eszme” szépen hangzik, de a göröngyös harcmezőn az igazi szakadék „a tollas bankárok s a kamat sújtotta ösztövértömegek” között húzódik. Mondhatni, az árkok mélyülése a rendszerváltással kezdődött, amikor is „akinek volt, annak még többje lett, aki alulra került, az még mélyebbre süllyedt”. S ezt az árkot semmiféle megbékítés, kényszerintézkedés, értelmiségi mellébeszélés vagy trükközés nem fedheti el.

„A győztes mindent visz”

Nem idegen ez a szemlélet Makkai Bélától sem. Maga is látja, hogy az a politikai filozófia,

hogy „a győztes mindent visz”, csak folyománya a rendszerváltás nevű komédiának. „Milliárdos gyártelepek cseréltek gazdát potom áron, s ha tőke kellett a vételhez, hát – elvtársi alapon – adott az állam, az arra érdemeseknek, avagy világcégek, amelyeket cserébe ez a kiskapura játszó komprádor réteg segített piacnyeréshez.”

A javak felélésevel, az ország kiárusításával, a kamatrabszolgaság csapásával, a húzd meg, ereszd meg politikával a gazdasági-szociális csőd végül is elkerülhetetlenné válik, ami maga alá temet bármiféle korrupt rendszert. Hiába a fogadkozás, kioktatás, sárdobálás, a politikai manőverek, mindörökké titkosított paktumok, a tette kész rohamrendőrség – jog és jólét nélkül nincs társadalmi béke, nincs megtartó norma és érték. „S ki állhat meg az omlásnak részein? – kérdi a szerző. A módszeresen elbutított, tehetlenné nyomorított tömeg? Vagy a kilóra adott-vett diplomás? A társadalom élő lelkiismeretének szerepébe belezárult áruló értelmiség? Az istentől elrugaszkodott, szervezetlen embermassza?” Ezen az úton nincs felebaráti megbocsátás, a kisemmizett, lenullázott sokaság egyszer csak megrázza magát, s kezdetét veszi egy rémisztő karnevál...

De időzzünk el még egy kicsit az értelmiség szerepénél! Már csak azért is, mert ugye, ez a nép, mármint a magyar, leginkább szellemi teljesítményére büszke. Nincs fórum, amelyen fennen ne hangoztatnánk, hány Nobel-díjast adtunk a világnak. Meg egyébként is: „Legyen az gyufa, vas-hengerszék, Tungstram-izzó, C-vitamin, helikopter, színes tévé, búvós-kocka, vagy rafinált űr-herkentyű.” Nem győzzük exportálni az észet.

Csak hát „egy olyan országban, ahol a gazdaságok éves anyagi gyarapodása többre rúg, mint százezreké együttvéve”, a visszajára fordul minden. „Az érték/érdek-védő bajnok, az írástudó értelmiség” a lelkét is eladja bagóért, hogy ideológiákat segítsen gyártani a pórnép megdézsmálásához. Bizony, más népekkel ellentétben – albánokkal, lengyelekkel, horvátokkal, szlovénekkal – „odaadó értelmiségünk” alkalmatlansága égbekiáltó, minthogy ez az „odaadás” kizárólag az idegen hatalmi érdekeket kiszolgáló hajlandóságban mutatkozik meg. Azok az értelmiségiek, akik az elmúlt húsz év közéleti teendőiből thrillert és interaktív politikai show-t

rendeztek, egyre-másra azt bizonygatják, hogy legnagyobb gondunk, minden létező probléma gyökere, a „nemzeti hevület”, a „magyarkodás”. S ennek ellensúlyozására elszántan óvják a szomszédok „lelki békéjét”, évtizedeken át szó nélkül hagyva az elszakított területeken élő magyarokat ért sérelmeket.

Makkai Béla felrója „kormányzó elitünknek”, hogy „a régió stabilitása” érdekében többnyire a hallgatást választja a szomszédokkal való okos párbeszéd helyett. „Ez a dermesztő hütlenség a néphez és hazához” abban a magyarellenességben csúcsonyult ki, amikor a kettős állampolgárság ellen agitáltak, éhenkórásznak, rasszistának mutatva be a határon túli magyarokat, s az ügyükben áldozathozatalra is kész anyaországi szószólókat.

„Odaadó értelmiségünk”

„Odaadó értelmiségünk” keze munkája van a nyugati nyelveken folytatott magyarellenos lejárató kampány mögött is. Nem új keletű ez a szerepvállalás, hiszen divatos volt már száz évvel ezelőtt is. Makkai Béla az államnyelv terjesztését szolgáló iskolatörvényeket, a Lex Apponyit hozza fel példának. Ez a „magyarosítás” akkoron égbekiáltó bűnnek számított, s haladó értelmiségünknek az európai nemzetiségi politika legriasztóbb példáit is sikerült túllicitálni a „magyar sovinizmus” mumusával. Történt ez akkor, amikor „a Kárpátok túloldalán zsidók százezreitől tagadták meg a román honpolgárságot, a német állam márka-milliókkal és karhatalommal próbálta kiforgatni birtokaiból a poseni lengyeleket, a francia iskolában testi fenytetés járt pl. a breton diákoknak, ha anyanyelvükön merészelték megszólalni. De még a demokrata mintaállam Angliában is fegyveres bandák terrorizálták az ír autonómia-mozgalom híveit, összekacsintva a hatalommal.”

A magyar politikai elit teljesítményét a legnagyobb jóhiszeműség mellett is indokolt kritikával szemlélni. Megszakítható-e – s ha igen, miként – esély- és értékvesztéseink történelmi kudarc-sorozata? – teszi fel a kérdést Makkai Béla, aki a megfelelő nemzetstratégia, a „pozitív nemzeti jövőkép” kimunkálására – jelenlegi tudatállapotában – csak bajosan látja alkalmasnak az

„írástudók” körét. Ugyanakkor jól látja, hogy ettől függetlenül nincs és nem lesz nemzeti összefogás, amíg a közteherviselés méltányos gesztusa elmarad. Amíg a világtőkétől meghatározott „nyugati demokrácia” sóhivatalai minket kettős mércével sújtanak.

Közös erő kifejtésre ösztönző nemzeti jövőkép, cselekvő hazafiság csak attól a néptől várható, amelynek társadalomszervezési kötőanyaga az együttérzés és összefogás. A politikai elit számára tehát csak a társadalom egészének felemelkedése lehet érdemi kihívás. A társadalmi javak kevesek általi bitorlása, s a rendszerváltás óta tartó eltékozlása ugyanis ellehetetleníti a nincstelen tömegek integrációját. A rabló privatizáció, a nemzet teljes anyagi és egészség-vagyonának eltékozlása, a fogyasztói igények felszólása óhatatlanul nemzetvesztő. A bulvár média által megvezetett néptömegek így már csak a teljes önfeladás, az asszimiláció, vagy a kivándorlás között választhatnak...

Makkai Béla tisztán látja, hogy a kisemmizés, kivándorlás, alkohelmámor és öngyilkosság, a közös haza széthullása, deportálások és népirítás mind egy töről fakadnak: abból a mérhetetlen önzésből, ami ránk, magyarokra jellemző – elsősorban is az idegen hatalmaknak hajbókoló politikai elitre és az értelmiségre.

„Magyar ügy”

A „magyar ügy”, ahogyan azt a szomszédság és a nagyhatalmak százszor kinyilatkoztatták, nem is létezik. Igaz, sokasodnak az „etnikai jelleg nélküli magyarverések”, de az „utolsó csatlósoknak” nem lehet szava. Trianonról végképpen nem. Avagy kisebbségi jogokról és autonómiáról talán igen? – Mondják, önmésztő, reményvesztett néppé lettünk...

Ismeretes, hogy az elmúlt két évszázadban milliós tömegek vándoroltak ki az Osztrák-Magyar Monarchiából az Újvilágba. Kevésbé ismert, hogy ugyanakkor nincstelen magyarok tízezrei áramlottak a szomszédos régiókba is, Horvátországba, Ó-Romániába, Bosznia-Hercegovinába. Ez utóbbi próbálkozással elejét kívánták venni a nemzet „szétszéledésének” a tengeren túlra. Hinni lehetett benne, hogy a környező ré-

giókban „nagyobb esély mutatkozik megóvni a kivándoroltakat a gyors beolvadástól”. A nemzetstratégiai célok között szerepelt, hogy a magyarság pozícióinak erősítésével a vegyes lakosságú határtérségekben gátat lehet vetni a délszláv és román szeparatizmusnak, amely a Szent István-i állam felbomlásával fenyegetett.

Eltűnődöm azon, amit olvasok. A századforduló környékén Szarajevóban, Bjelinán, Brčkón, Mosztárban magyar iskolák nyíltak, kulturális egyesületek alakultak, Bosnyák Hírlap néven újság jelent meg, de a Szlavóniai Magyar Újság is rendelkezett boszniai rovattal. Persze mindez a délszlávok részéről heves ellenállásba ütközött, amelynek fókuszába a magyar iskolák kerültek. Az utolsó békeévre mintegy ezer tanulója volt a boszniai magyar iskoláknak.

Ennek ellenére „a bevándorolt magyarok nem tudtak megkapaszkodni Bosznia földjén”, így végül is, maradványaikat a magyar kormány 1942-ben hazatelepitette, a Bácskába.

A nehéz próbákat kiállt muzulmán-magyar barátság emlékei személyes sorsomban is viszszaemlékeznek. Tűnődésem oka, hogy Brčkóban voltam katona. A szerbek minden alkalmat megragadtak, hogy fölényeskedjenek velünk, magyarokkal. Nem így a muzulmánok, akik viszont, mondhatni, barátságosak voltak. Eddig nem értettem ennek a rokonszenvnek a magyarázatát. A szerbek ellenségességét igen, azt volt alkalmam már gyermekkoromban megtapasztalni. A magyarverések már akkor is napirenden voltak, csak senki sem beszélt róluk. S nem volt gond a kisebbségi jogok meghirdetésével a titói Jugoszláviában, ám az állam-szocialista rendszer még képtelen volt szavatolni érvényüket.

Trianon

Az „européer” gondolkodásmód azt diktálja – mondják a beavatottak –, hogy béküljünk meg Trianonnal, temessük el végleg magunkban. Ez a feltétele a szomszédokkal való jó viszonynak. Különben is, aki a „végítélet” ellen lázad, az „békebontó”, „magyarkodik”. Akik fölparcellázták az egykori Magyarországot, azok ma is árgus szemmel figyelik a békétlenkedőket, akik – tetézve a bajt – alkotmányoznak, média- és állampol-

gársági törvényt hoznak, bankadóval „csintalanodnak”, az atlanti szaktudósítók rosszzallására.

Hiába próbáljuk elhessegetni a gondolatot, hogy volna tán egyéb baj is a világon: metró-robbantások, szabotázsakciók, emberrablások, haszonleső bankárok, a főbűn mégis az, hogy ez az istenadta nép csak nem akarja megadni magát.

Makkai Bélát olvasva döbrentem rá, hogy miért zárta a szívébe minden magyar 1848-at. Azért éljük át újra és újra felemelő epizódjait, mert bennük a magyar nép szabadságvágya nyilvánul meg. S voltaképpen csak álmodunk – a mindmáig nem teljesült – közteherviselő reformkorról, nemzedékről nemzedékre, konok állhatatossággal...

Ám nem elég a múltba révedni, akarni is kell, fegyelmезetten, nagyot akarni – mondja a szerző. Az albánokra hivatkozik, kiknek nyomorát csak a velük szembeni terror múlta felül. Mégis, a semmiből egy új országot hoztak létre. Sűrű gyermekvállalással. És persze „nem méricskéltek az európai jogelvek érvényesülését, nem hódoltak a trendnek”. S nem fogytak el mint mi, bácskai és bánági magyarok, akik egykor létszámban erősebbek voltunk náluk. A kesergés, az önsorsrontó indulat helyett jobb lenne egy gyermek. – Hogy ne maradjunk alul a népek versenyében.

Mennek

A piacgazdaság és a demokrácia a szemünk láttára törnek darabokra. Nem hihetünk többé munkánkba, tudásunkba, befektetéseink fialásában, a kultúra értékállóságában, nyugdíjalapunk, vagy egészségünk megóvásában, emberi kapcsolataink tartósságában. Az „amerikai álom”-ból itt a keserves ébredés.

Az elmúlt években százezrek mentek el: egészségügyi dolgozók Skandináviába, bébiszitternek, felszolgálónak, manökennek Brüsszelbe, szoftverfejlesztőnek Amerikába, mosogatónak Londonba. És örömtanyák rongyának a nagyvilágba... Ki könnyezve, ki átkozódva. Ki honvágától gyötört, ki a kisemmizettek konok dühében égve, vagy az elhibázott döntéstől összetört. „Aztán verve, megint verve mentek mások”. A szélrózsa minden irányába. Pedig talán egy hívó

szó is elég volna? Hogy lássák, a Haza visszavárja őket. De a helyzet egyre kilátástalanabb.

A szomszédos országok hasonló bajokkal küzdenek. Aki boldogulni akar, janicsárrá kell válnia a gazdaállamban. Megmásult szívvel álmodni, szavazni, akcentussal beszélni, beházasodni, asszimilálódni. Aki jól akar élni, annak be kell hódolnia. Idegen zászlók alá kell állni, küzdeni idegen célokért. Jó lenne megfékezni ezt a folyamatot. A létfeltételek biztosításával marasztalni a még itthon levőket, és makacsul visszahívni a nagyvilágban kallódókat...

Van itt más is...

Makkai Béla könyvében keresetlen kritikát olvashatunk a Harry Potter-sorozatról. Arról a boszorkánykonyháról, amely roppant üzleti apparátustól mozgatva könnyű kalandot ígér a klasszikus irodalomnak hátat fordító, dermesztő és lélektelen világban botorkáló ifjúságnak. Kóstolót kínálva a kárhozat világából, amely a hazugsággal, tomboló erőszakkal, testi-lelki drogokkal, pornóval fertőzött felnőtt korokban vár majd rájuk...

Szó esik az oktatásügy nyomasztó helyzetéről is, a tanárok bántalmazásáról, a kétes értékű-sorsú intézménnyé vált iskoláról. Arról, hogy a tanár valamikor még szellemi vezetője, lelke volt a közösségnek, ma viszont az agresszió céltáblája. De vajon mi áll ennek a változásnak a hátterében? Csak nem (de igen!) azok a mega-hatóerők, amelyek az internacionalizmus jegyében szeretnék kisöprűzni a nemzeti kultúrát az iskolából? Úgy látszik, megfelelő számú janicsár híján, nincs elég „szellemi-morális fedezet a lelkek uralására”, „a fontos posztokra alkalmatlan, iskolázatlan, s ezért megfelelően kezes személyeket” állítanak. Az értékelvű, makacs tanáregyéniségek ugyanis az internacionalizmusért kevésbé szoktak lelkesedni, ellenben fáradhatatlan igyeksenek leleplezni a kollektív hazugságokat.

Igen, igen. Szívfájdító trend a pedagógusok szélnek eresztése, az iskolák bezárása, a kutatóintézetek felszámolása, a közoktatás elsorvasztása. Miközben a média a nap 24 órájában harsogja, hogy küszöbön a „tudásalapú társadalom”, a valóság ennek pont a fordítottja. A kimű-

velt emberfők hadrendjét meg kell ritkítani, mert a hatalom gyakorlói veszélyes riválist látnak a kiművelt emberfőkben.

Aki még mindig azt gondolja, hogy az iskolákban szabadságra és felelősségre nevelik a diákokat, az nincs tisztában a fogyasztói társadalom mozgatórugóival. Ott ahol kegyelemkenyéren él a tanár, a feladat csupán a jövő generációját felkészíteni a négy évenként esedékes szavazásra. Hiszen ennél többet várni tőle, csak zűrzavarra vezetne...

A filmvilágtól a valóságshow-ig

Forgandó filmvilág címen Makkai Béla szól a kollektív azonosságtudatot jó irányban formálni képtelen magyar filmgyártásról, a milliárdokat felemészítő nézhetetlen filmek soráról, s „az egyetemes film-moslék felzabálásáról.” Noha egy nemzet felemelkedésében (akárcsak a gazdasági felvirágzásban) helye volna „a pozitív kollektív várakozásoknak”. Igaza van, hogy idétlen, önostorozó filmek helyett késedelem nélkül filmre kellett volna vinni „történelmi múltunk kataritikus pillanatait”. Hogy „visszataláljunk a tápláló gyökerekhez.” Szellemi értékeinket, gazdag történelmi örökségünket azonban rendre elkótyavetyéljük. Kevésbé fajsúlyos témák mellett döntve: „csináljuk a fesztivált”...

És eljutottunk legnagyobb szívfájdalmamig, az agyhalált jelentő valóságshow-ig, a celeb- és sztár csináló tévéműsorokig. A média a kulturális igénytelenség határait nem ismerve, valamilyen felsőbbrendűnek vélt hatalomtól unszolva egyre nagyobb dózisban zúditja ránk a kultúrszemetet. A Legyen ön is milliomos, a betelefonálás, profitnyerő ki-mit-tudok mind a szabadság, a siker és érvényesülés látszatát keltik. Makkai Béla kevésbé szigorú, mint én. Valami jót is lát ebben. Végre „egységes nemzeti médiapiac” jött létre, így reménykedhetünk abban, hátha sikerül „történelmi határok” nélkül is „összeénekelni” a széthulló nemzetet. Tekintsük ezt a próbálkozást – így Makkai Béla – a „nemzetteremtés X-faktorának”. „Mert ez által lesz, ha lehet, a magyarság a maga nemében világgraszoló megasztár.” – fűzi hozzá. Értem, amit mond, a nemzeti integráció ügyét sok minden szolgálhatja. A magam részéről azonban kétlem, hogy a muzsikálás pótolhatná az összetartozás alapját jelentő kölcsönös felelősségvál-

lalást, a megélhetést biztosító gazdaságot és a társadalmi szolidaritást.

A délvidéki magyarokról

A kötetet a *Tárca, esszé, tanulmány* fejezet zárja. Ebben Makkai Béla – többek között – arra figyelmeztet, hogy az írástudó „szóljon meg! S ne hagyja a jelenlegi csalfa politikára és a szolgálólányává szegődött médiára a közvélemény (de)formálását.”

Érdeemes odafigyelni arra, amit rólunk, délvidéki magyarokról mond. Közülünk sokan, az öngazgatási eszmétől megittasulva, na meg a társadalmi felemelkedés lehetőségében bízva, nagy igyekezettel kerestek „ölmeleget” a jugoszláv állam kebelén. Hátat fordítva az anyaországnak, „a problémamentesnek hitt vegyes házasságokban olvadva” aztán „tízezrével vallották magukat jugoszláv nemzetiségűnek”. „Azok viszont, akik nemzetiségük hűséges hitvallói maradtak megkapták a tudathasadásos anyaországtól: Maguk hogyan tanultak meg ilyen jól magyarul?”

Ha nincs a délszláv háborúk sokkja, ma már talán hírmondója is alig akadna a magyarságnak. Tito „kisebbségpolitikájában csaknem teljes sikerrel aknáztta ki azt a kínálkozó lehetőséget, hogy az anyaország által eltaszított és sorsára hagyott félmilliónyi magyart megfélemlítéssel, korrumpálással és hatékony propagandával nemzeti karakteréből kiforgassa, s belőle jugoszláv tudatú, államhű népmasszát gyúrjon”. Mindezért, okkal-joggal a kommunista politikai elitet vádolja a mostoha-anyaországban. Jugoszláviában viszont a karriervágytól hajtott magyar politikusokat és értelmiséget kárhoztatja. E megtévesztő

offenzívában szerinte a jugoszláv pártvezetésnek inkább csak a „cukros bácsi” szerepe jutott.

A könyv utolsó lapjain egy történelmi beágyazottságú görög-magyar összehasonlító elemzést olvashatunk. A szerző azon töpreng, hogy vajon a jelenlegi kétharmados kormány kap-e tömegtámogatást további erőfeszítéseéhez, vagy gyúanyaggá válik a nihilizmus, az irigység, a kíméletlenség, a fásultság a felszított osztályharcos indulatokat meglovagoló baloldal hasznára? Amennyiben nem – menthetetlenül államcsőd következik, adósság-átütemezéssel, véget nem érő agóniával. A magam diagnózisa ennél is borúlátóbb, mert az adósságtörlesztés sem vezet seho-va, csak a gondok súlyosbodásához.

Végezetül fontos odafigyelni arra, amit a cikkgyűjtemény alkotója Klebelsberg Kunó nemzetpolitikájáról ír. Mint ismeretes, ez a nagyformátumú személyiség már jóval Trianon előtt kárhoztatta mindazt, ami gyengítette a nemzeti erő kifejtés hatékonyságát. Fontosnak tartotta az öntudatos, de elkötelezett vezetőréteg kiművelését. S Trianon után folytatta nemzetmentő munkáját. Lenne mit tanulni azokból az erőfeszítésekből, amelyek a magyar iskolahálózat kiépítésével a szórvány vidéken végbemenő asszimiláció fékezését szolgálták. Klebelsberg nemzetkonceptiója segítségünkre lehet a kimunkálás alatt álló (vagy kimunkálására váró?) cselekvési tervek megvalósulásához.

Meggyőződésem szerint ugyanakkor a kormányzat merész és távlatos nemzetépítését szolgálhatja közvetve egy olyan „nemzetpolitikai olvasókönyv” is, mint amilyen a jeles történész, Makkai Béla által közreadott *Hija-haza*.

„Hol sírjaink homorulnak”

(Juhász György)

(*Délvidéki Magyar Golgota 1944-45, Szerkesztette: Cseresnyésné Kiss Magdolna, Szabó Pál Csaba, Délvidék Ház – Keskenyúton Alapítvány, Budapest-Szeged, 2012*)

„A második világháború végén, 1944-45-ben, brutális támadás érte a magyarságot a Délvidéken. A Tito partizánjai vezényletével végrehajtott több tízezer ártatlan magyar áldozatot és még több kifosztottat, lágernyomorítottat eredményező népirtásról hosszú évtizedekig még beszélni sem lehetett. A rendszerváltást követő húsz év is alig hozott változást: szerb elzárkózás, relativizálás és jelentéktelenítés, valamint viszszatérően erőtlenség, elvtelen és kényszeres magyar igazodási lépések kettőssége jellemezte a délvidéki népirtást értelmezni igyekvő politikai szándékokat. 2010 óta a magyar politikában, közbeszédben és tudományos erőfeszítésekben jól érzékelhetően lassú paradigmaváltás zajlik az 1944-45-ös délvidéki események megítélésével és értelmezésével kapcsolatban. Eme szemléletváltás kiemelkedő eseménye volt, amikor 2011-ben a magyar állam a legmagasabb szinten nyilvánította ki, hogy 1944-45-ben a Délvidéken a magyarok ellen elkövetett népirtás zajlott, amelynek feltárása és jóvátétele a szerb államnak és szerb társadalomnak is elsőrangú felelőssége. 2011. november 25-27. között a Magyar Országgyűlésben, a Magyar Tudományos Akadémián, a Trianon Múzeumban és a Szent István Bazilikában új korszakot nyitó megemlékezéseket, rendezvényeket, konferenciákat tartottak, kiállításokat nyitottak meg. Jelen kiadványunk a korszakos rendezvények legfontosabb gondolatait és kapcsolódó dokumentumait mutatja be.”

Égbekiáltás 1944-2012, Cseresnyésné Kiss Magdolna – Szabó Pál Csaba (A kiadvány bevezetője)

A Délvidéki Magyar Golgota 1944-45 jóval több mint egy dokumentumgyűjtemény – ez egy olyan fontos kiadvány, amelyet minél többen meg-

kellene, hogy ismerjenek, és nemcsak történészi, a történelem iránt érdeklődő körökben, hanem el kellene olvasnia mindenkinek, aki szeretné megismerni nemzetünk múltjának XX. századi tragédiáját, tragédiáit, s ezek alapján szeretné világosabban látni napjaink összefüggéseit is.

Dr. Korsós Tamás főkonzul, Cseresnyésné Kiss Magdolna, Csorba Béla és dr. Botlik József 2013. április 26-án Magyarország szabadkai Főkonzulátusán mutatták be a könyvet és CD-ét (Vukov Tímea fotója)

A könyvet három egységre lehet tagolni: dokumentumokra, tanulmányokra és szépirodalmi alkotásokra. A szerkesztőknek köszönhetően a három műfaj kitűnően illeszkedik egymáshoz, nem egymástól elkülönítve, hanem egymásba fonódva, egymást kiegészítve képeznek egy olyan egységet, amely az olvasót arra készíti, hogy továbbgondolja mindazt, amivel a könyv lapjain találkozott.

A dokumentumok között olvashatjuk Kövér László megnyitó beszédét, amely a Magyar Országgyűlés Felsőházi termében hangzott el, 2011. november 25-én, a **Délvidéki Magyar**

Golgota című országos megemlékezésen, *Pálinkás József* megnyitó beszédét az ugyanezen a napon a Magyar Tudományos Akadémia dísztermében rendezett tanácskozáson, **Az igazság nem viszonylagos** címmel, valamint *Szabó Pál Csaba* **Az emlékezés az egyedüli reményünk** című kiállításon elhangzott beszédét, amelyet 2012. november 26-án olvasott föl a várpalotai Trianon Múzeumban.

Mivel a szerkesztők sem válogatták külön a dokumentumokat, tanulmányokat és a szépirodalmi alkotásokat, ezért mi is csak megerősíteni tudjuk az ő szándékukat, nevezetesen azt, hogy a dokumentumok egyben lehetnek tanulmányok is, és fordítva, hiszen *Vasa Čubrilović* és *Vladan Jojkić* tanulságos írásai az adott korban, a XX. század harmincas- illetve negyvenes éveiben tanulmányoknak készültek, mára azonban már olyan fontos kordokumentumokká váltak, amelyek nagyban segítenek korunk (magyar) emberének abban, hogy megértse, mi miért történt és történik napjainkban is a Délvidéken.

Tanulmányt olvashatunk *Botlik Józseftől*, **Magyarellenes atrocitások a Kárpát-medencében** címmel, *Gulyás László* **A 20. századi magyar-szerb közös történelem vitás pontjai** címmel írt értekezést, *Juhász György* két tanulmányával van jelen a kötetben (**A terrormerénylettől a délvidéki magyar népiirtásig; Hol sírjaink homorulnak**).

A további tanulmányírók: *Vincze Gábor* (**Székelvények az országúton**), *Matuska Márton* (**Halogatjuk, egyre csak halogatjuk; Szentgyónás, majd jöjjön, aminek jönnie kell**), *Domonkos László* (**Cseres Tibornak, tisztelettel; Elvégeztetett**), *Csorba Béla* (**Akik nem menekültek; Német-magyar sorsközösség**) *Dobrowiecki Péter* (**Szemet – szemért?**), *Bank Barbara* (**Kik azok a partizánok?**), *Németh Endre* (**Emberi sorsok**).

A szépirodalmi alkotások szerzői: *Gion Nándor* (**Régi megható történet az öreg Madzsgájrról**), *Tari István* (**Hamis hősök kora; Látszatmegoldások kora**), *Illés Sándor* (**Akikért nem szólt a harang**) és *Bata János* (**Nagy Magyar Vörös Októberek**).

Ismertetőmben két tanulmányról, illetve kordokumentumról szólnék részletesebben. Az első dr. *Juhász György*, aki **A terrormerénylettől**

a délvidéki magyar népiirtásig című munkájában részletesen taglalja és bemutatja az írása címébe foglaltakat, nevezetesen az 1914-es szarajevói merénylettől az 1944-es magyarirtásig történeteket, a Gavrilo Princip-féle gyilkosság előzményeit, valamint a 44-es délvidéki magyar Guernica utóéletét is.

Minden bizonnyal kevesen tudják, hogy a Ferenc Ferdinánd és felesége ellen elkövetett merényletben nemcsak Gavrilo Princip vett részt, hanem három másik elkövető mellett a Čubrilović fivérek, Veljko és Vasa is. Kettejük közül Vasa Čubrilović az „akinek nem árt, ha minden magyar ember megtanulja a nevét” (31. old.) Aztán az sem árt, ha tudjuk, „A merényletben közvetlenül részt vevők mellett az Ifjú Bosznia anarchista szervezet csúcsvezetőségének tagja még... a katolikus horvát születésű, majd boszniai szerb íróvá váló, később jugoszláv identitású Ivo Andrić.” (31.-32. old.) (Az az Ivo Andrić, akit a huszadik század nyolcvanas éveinek első felében az újvidéki Magyar Tanszék eminens és fölöttébb csinos tanárnője a mi (!) Nobel-díjasunknak tartott, tudniillik fölháborodottan mesélte a Tanszék könyvtárában - amely akkoriban inkább volt traccspartik és kedélyes kávézgatások helye, mintsem az elmélyült olvasásé, nem kis mértékben a fentebb említett tanárnőnek és barátnőjének, a tragikusan korán meghalt írónőkönyvtárosnak köszönhetően -, hogy mennyire fölkészületlenül érkeznek a középiskolákból a gyerekek az ő Tanszékükre. Az egyiküknek a fölvetelin hiába próbált segíteni, az a vidéki, buta parasztlány még akkor sem kapcsolt, mikor ő, a tanárnő, többször is a szájába rágta: az egyetlen irodalmi Nobel-díjasunk nevét szeretné a fölveteli bizottság hallani! Hogy a buta, vidéki parasztlányból mi lett, nem tudom, de azt igen, hogy az akkoriban fölöttébb csinos tanárnő már jó ideje a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Modern Irodalomtörténeti és Irodalomelméleti Tanszékén okítja hallgatóit és vezeti az Irodalomtudományi Doktori Iskolát, s minden bizonnyal lelkét megnyugvással tölti el, hogy neki már nemcsak egy, de két (!) irodalmi Nobel-díjasa van!)

Míg Gavrilo Principről tudjuk: 1918-ban a therezienstadti börtönben tuberkulózisban hal meg, arról már jóval kevesebben hallottak, hogy

Vasa Čubrilovićot csupán fiatalkorúsága miatt nem ítélik halálra (tizenhét éves 1914-ben), Ivo Andrićot pedig, aki ugyan közvetlenül nem vett részt a merényletben, még a háború vége előtt szabadlábra helyezik.

Čubrilović 1922-ben Belgrádban szerez törvényesi diplomát, Andrić a grazi egyetemen doktorál, majd diplomatája lesz a Jugoszláv Királyságnak, a második világháború után tagja az első jugoszláv kommunista Szövetségi Szkupstinának. 1961-ben elnyeri az irodalmi Nobel-díjat, így aztán, mint azt már tudjuk, egyes vajdasági (!) magyar irodalmárok szerint ő a mi első Nobel-díjasunk.

Mindeközben Čubrilović is szépen ívelő karriert fut be: gimnáziumi tanár Karlócán, 1934-től egyetemi docens Belgrádban. Két hírhedt mű készül ezekben az években: Az Albánok kiűzése (Isterivanje Albanaca, Belgrád, 1937) és az 1944-es keltezésű *A kisebbségi kérdés az új Jugoszláviában* (Manjinski problem u novoj Jugoslaviji, Belgrád, 1944. november 3.). Habár a szerző novembert ír a referátum végére, bizonyára annak elemei korábban keletkezettek, mert a Délvidékre októberben, november elején bevonuló partizánok már híven követik Čubrilović utasításait. „Még kéjes álmában sem gondolhatta Vasza Csubrilovity, hogy a csetnikekkel jócskán kibővült szerb-jugoszláv partizán sereg »kotta szerint« valósítja meg a Délvidéken (Vajdaságban) azt, amit ő papírra vetett. Ez olyannyira így volt, hogy egyes településeken már a velük szövetséges vöröshadsereg alakulatai állították le az elsősorban a magyarságot érintő partizánvérengzést. Elképzzelhető, hogy milyen lehetett az a vérgőzös infernó, ami már az oroszoknak is sok volt!” (34-35. o.)

Čubrilović a titói Jugoszláviában volt földművelésügyi és erdészeti miniszter, a belgrádi bölcsészettudományi kar dékánja, az egyetem főfelügyelője, akadémikus, majd a Balkanológiai Intézet megalapítója. Tito és Jugoszláviája kitüntetésekkel és anyagi juttatásokkal busásan meghálálta neki annak az ideológiának a kidolgozását, amely iránymutatást adott a kommunista hatalom kisebbségellenes politikájának végrehajtásához.

És hogy mik voltak ennek az eszmerendszernek a fő mozzanatai, azt magától Vasa

Čubrilovićtól tudhatjuk meg, ugyanis a **Délvidéki Magyar Golgota 1944-45** teljes egészében közli Čubrilović titkos beszámolóját. **A kisebbségi kérdés az új Jugoszláviában** című tanulmány, mint ahogyan azt már korábban jeleztük, 1944. november 3-ai keltezésű. Nyilvánosságra kerülésével egészen 1996-ig kellett várni, ugyanis abban az évben talált rá Goran Ilić történész Szerbia Levéltárában, majd a Nedeljni Telegraf című belgrádi hetilapban tette közzé. *Bori Imre* bátor lépése volt, hogy az általa szerkesztett újvidéki folyóirat, a **Híd** a teljes szöveget leközölte *Kartag Nándor* fordításában. A referátum után olvasható Megjegyzésben Bori a következőket írja: „Politikai kényszerképzete volt (ti. Čubrilovićé, B. J. megjegyzése) az albánkérdés és megoldásának lehetőségét keresni. 1937–1940-ben referátumban tárta fel e kérdést. Most vált ismertté, hogy a háború éveiben is a kisebbségi kérdés foglalkoztatta, hiszen a fürge újságírói toll szerint már akkor a kisebbségekkel való leszámolást fontolgatta. Erre, úgy hitte, a II. világháború végén sort is lehetne keríteni. Nem volt rest, mert 1944. november 3-án már dátumozta is **A kisebbségi kérdés az új Jugoszláviában** című előterjesztését. A jugoszláviai németek kilakoltatása mintha azt jelezné, hogy a legmagasabb jugoszláv kormánykörökben figyelmesen olvasták Čubrilović szövegét, de már nem hallgatták meg, mert az általa emlegetett albánoknak (arnauták), magyaroknak, románoknak nem ez a sors jutott. A Szerbia Levéltárában most előkerült szöveget Goran Ilić ismerte fel és tette közzé a Nedeljni Telegraf című belgrádi hetilapban. A közreadó szerint Čubrilović ismerte a győztes szövetséges hatalmaknak azt a nézetét, amely szerint a szeparatistikus törekvéseket képviselő kisebbségeket jogos a győztes államok területéről kiűzni.

Vasa Čubrilović referátumának dokumentáris értékét aligha lehet kétségbe vonni.” (97. o.)

1996-ban Bori Imrének még azt kellett írnia: habár a legmagasabb jugoszláv kormánykörök minden bizonnyal figyelmesen olvasták Čubrilović dolgozatát, de hallgatni már nem hallgattak rá, mert az albánokat, magyarokat, románokat nem üzték el úgy, mint a németeket. Természetesen Bori is tudott az ártatlanul legyilkolt magyarok és albánok tízezreiről, hiszen ő maga

is át- és túlélője volt a délvidéki magyarok vész-korszakának, de ekkor még erről nem lehetett beszélni a kommunista gyökerekre és hagyományokra visszatekintő Hídban, s nem lehetett beszélni a (poszt)kommunista Jugoszláviában sem egy állami támogatással megjelenő folyóiratban. Fontos viszont kiemelnünk, Bori, mégha áttételesen is, a közreadó Goran Ilić történészre hivatkozva, kimondja: a győztes szövetségi hatalmak beleegyezésüket adták az utódállamokba került kisebbségek, vagyis főképp a magyarok és a németek kiűzésére, legyilkolására. (A szemforgató és álságos Európa ugyanígy cselekedett, mintegy ötven évvel később, a legutóbbi balkáni háborúban, amikor is tétlenül nézte albánok, bosnyákok, horvátok, valamint a drávaszögi magyarok kiűzetését és legyilkolását.)

Vasa Čubrilović máig ható eszmerendszerének legfőbb kitételei a következők:

„Amikor 1918-ban létrejött Jugoszlávia, a szomszédos országokkal nemzetiségi alapon határozták meg a határokat. Ekkor nagy területeket veszítettünk, amelyeken már száz éve etnikailag fölényben voltunk, viszont saját országunkon belül nagyszámú idegen népet kaptunk, úgynevezett nemzeti kisebbségeket, főleg németeket, magyarokat, arnautákat (albánokat), románokat, olaszokat.

Az 1918. évi felszabadulás után a legnagyobb jóindulattal viseltettünk a nemzeti kisebbségek iránt, habár némelyek már az 1912 és 1918 közötti háborúban úgy viszonyultak hozzánk, hogy méltán más eljárást érdemelték volna.” (84. o.)

Čubrilovićot egy csöppet sem zavarja, hogy mindannak, amit állít, a valósághoz semmi köze nincs. Még az sem zavarja, ha önmagával kerül ellentmondásba, tudniillik, ha 1918-ban nemzetiségi alapon határozták volna meg az országhatárokat, akkor hogyan kaphattak volna a délszlávok nagyszámú idegen népeket? A legnagyobb jóindulatukról is sokat mesélhetnének akár azok az egykoron volt magyar kisdíákok, akiket szerb iskolákba kényszerítettek, olyan tanítók keze közé, akik szadista hajlamaikat a szerencsétlen gyerekek nyomorgatásban éltek ki. És hosszasan sorolhatnánk azokat a megaláztatásokat, amelyeket az elszakított részek magyarjainak, s minden bizonnyal a többi kisebbségnek, el kellett szenvednie 1918 után.

Sajátos, mondhatni: bizarr szemléletet tükröz az, ahogyan ő látja a történelmet:

„Amikor Magyarország 1941 tavaszán átengedte a német katonaságot, hogy bennünket északról megtámadjon, jutalmul megkapta Bácskát. Már az első világháborúban a magyarok arról voltak hírhedtek, hogy kegyetlenkedtek Szerbiában és erőszakoskodtak a vajdasági szerbekkel. Ettől függetlenül, amikor 1918-ban a Vajdaságot Jugoszláviához csatolták, áttértek felette. Egyetlen magyarnak sem esett bántódása, amikor a szerb katonaság bevonult a Vajdaságba. Amikor viszont a magyar katonaság 1941-ben benyomult a Bácskába, azonnal megkezdte népünk rendszeres irtását. A magyar katonaság már 1941 áprilisában mézszárlást végzett Újvidéken, Zomborban és a titeli járásban. A fő uszítók és feljelentők az itteni magyarok voltak. 1941 végén és 1942 elején a bácskai szerbek öldöklése megisméltódott. Emberek újabb ezreit, gyerekeket is lelőttek, vagy a Duna és a Tisza jege alá löktek.” (86. o.)

„A fentiekből is látni, hogy a jugoszláviai három legnagyobb kisebbségi csoport (albánok, magyarok, németek – B. J. megjegyzése) saját maga mondott le polgári jogairól az államunkkal szembeni nyílt ellenséges fellépéssel. Emiatt elvesztették azt a jogot, hogy továbbra is polgárainknak nevezzék magukat. El kell őket távolítani az országunktól, mert erre rászolgáltak.” (87. o.) – Čubrilović ezzel tulajdonképpen az etnikailag tiszta ország képét vázolja föl, amelynek létrehozására nemcsak a II. világháború után, hanem a kilencvenes évek balkáni háborúiban is kísérletet tettek, hogy az általa megálmodott és legnagyobb sajnálatukra, a befejezetlen államteremtést folytassák.

„A másik fontos kérdés, hogy mely területeket kellene elsősorban megtisztítani a kisebbségektől. Már hangsúlyoztam, hogy nem az a legfontosabb, mennyi kisebbségit kell elküldeni, hanem hogy honnan. (...) Ebből kiindulva, a Vajdaságot meg kell tisztítani a németektől és a magyaroktól, Dél-Szerbiát és Macedóniát pedig az arnautáktól. (...)

Kezdjük a Vajdasággal. Amikor megnézzük ennek néprajzi térképét, láthatjuk, hogy olyan tarka, mint a legszebb piroti szőnyeg. A figyelmesebb szemlélő azonban felfigyelhet egyes

etnikai tömbökre, a legtöbb magyar település például a Bácska észak-keleti és középső részén van. Horgostól és Szabadkától Zentán, Topolyán és Kulán át Újvidékig található az ország legnagyobb magyar etnikai tömbje. Az 1941-ben volt mintegy félmilliónyi magyarból majdnem 300 000 él a Bácskában. A többi 200 000 Bánátban, Szerémségben, Horvátországban és Szlavóniában él szétszórtan, jelentéktelen kisebbségként. Ha a Bácskából 200 000 magyart eltávolítanánk, megoldanánk a magyar kisebbségi kérdést. (...) Egyébként is Bácska jelenti vajdasági helyzetünk kulcsát. A körülbelül félmilliónyi magyarra és németre csak valamivel több mint 300 000 szerb, horvát és szlovák jut. A kisebbségi kérdés megoldásakor ezért erre a területre különösen oda kell figyelni.” (90. – 91. o.)

Čubrilović annyira magabiztos és annyira felelőtes, hogy mitsem törődve a dolgozata elején említettekkel, miszerint 1918-ban nemzetiségi alapon húzták meg az országhatárokat, itt akaratlanul is beismeri, több mint két évtizeddel a trianoni békediktátum után a Délvidéken még mindig nem a szlávok vannak többségben.

„Először is hangsúlyozom, hogy az ilyen háborúk a legalkalmasabbak az ilyen problémák megoldására. Mint a vihar, gyökereket tépnek ki, és szétszórják a népeket. Amihez békeidőben évtizedek vagy századok kellenének, háború idején pár hónap vagy év is elegendő. (...) A katonaságnak még a háborús tevékenység idején tervszerűen és könyörtelenül meg kell tisztítani a nemzeti kisebbségektől azokat a vidékeket, melyeket a mi népességünkkel szándékozunk betelepíteni. Amennyiben ezt elvben elfogadnák, tiszta szívből, tudásom és tapasztalataim szerint a népfelszabadító hadsereg és a partizánegységek Főparancsnokságának rendelkezésére állnék az erre vonatkozó részletes tervek kidolgozásában. Most csupán megemlítem, hogy feltétlenül meg kell tisztítani a korábban említett vajdasági jársokat a németektől és a magyaroktól, Metohiját és Kosovót pedig az arnautáktól.” (92. o.)

Talán ez az idézet is elegendő minden történésznek, hogy belássa, szó sem volt semmilyen bosszúról az úgynevezett Hideg Napok miatt, hanem tervszerű népiirtás történt 1944-45-ben. A magyarirtás az etnikailag tiszta délszláv állam létrehozását szolgálta volna, csak hogy

Čubrilović és eszmetársai nem láthatták előre, néhány évtized múltán a délszlávokban is feltör majd a nemzeti öntudat, rádöbbennek arra, jugoszláv nemzet nincs, s minden egyes délszláv nép a maga nemzeti állama megalkotásához egymás ellen véres harcokba keveredik!

„A katonaság részéről történő tisztogatáson kívül más eszközökkel is rá kell kényszeríteni a nemzeti kisebbségeket az elköltözésre. Mindekelőtt a háborús magatartásuk miatt el kell venni tőlük minden kisebbségi jogot. Kíméletlenül hadbírótság elé kell állítani minden olyan kisebbségit, aki bármilyen módon a megszállók szolgálatában volt. Számukra gyűjtőtáborokat kell létesíteni, vagyonukat elkobozni, családjukat szintén táborba küldeni, s az első adandó alkalommal átküldeni őket nemzeti államukba. A magyarok és a németek vonatkozásában ehhez nagy segítséget nyújthat a testvéri szovjet katonaság. A kisebbségek tisztogatásánál külön figyelmet kell fordítani az értelmiségre és a gazdagabb társadalmi rétegekre.” (92–93. o.)

Čubrilović ezen utasítására is odafigyeltek. Ma már tételesen bizonyított, a délvidéki magyarságot 1944-45-ben lefejezték. Papokat, tanítókat, tisztviselőket, tehát az értelmiséget az elsők között hurcolták el, és végezték ki, s általában a gazdagabb társadalmi rétegek képviselőit nagyobb számban likvidálták, mint a szegényparasztokat vagy a városi proletárokat. És tudjuk azt is nagyon jól, nemcsak náci gyűjtőtáborok voltak, hanem ugyanolyan kegyetlenséggel működött kommunista partizán gyűjtőtáborok is, ahol ezrével vesztették életüket ártatlan emberek, mert útjában voltak egy szláv dominanciára törő hatalomnak, amely a számára gazdaságilag fontos bácskai és bánági területeken is számbeli fölénybe akart kerülni.

A szerbiai magyarság elüldözése mind a mai napig folyamatban van. Ezt a célt szolgálta a legutóbbi balkáni háborúk idején a magyar tartalékos katonák mozgósítása, az itthon-maradottak zaklatása, megfélemlítése, a családtagok és a leszerelt katonák külföldre történt menekülése. Ebbe a folyamatba tartozik a munkanélküli magyar fiatalok és felnőttek aránytalanul nagy száma, az, hogy a magyar gyerekeknek nincs annyi és akkora lehetőségük a továbbtanulásra, mint az államalkotó nép gyerekeinek, és ide tartoznak a

többnyire irányított magyarverések is. Ha nem irányítottan történnének ezek a verések, akkor hogy lehet az, hogy soha nem hallunk arról, albánokat bántalmaztak volna, annak ellenére sem, ha tudjuk, Koszovó elvesztése Szerbiában micsoda indulatokat gerjesztett és gerjeszt. Érdekes mód, ezek az indulatok a háború befejezése óta soha nem irányultak a Vajdaságban maradt albánok el-

len, hanem mindig a magyarokon vezették le fölgülemlett ellenérzésüket a szerb fiatalok és kevésbé fiatalok. Nem bántják az albánokat, mert azt a huligánok és a hatalom emberei is tudják, ha őket bántanák, azt sokszorosan kapnák vissza az ártatlan koszovói szerbek. Csak bennünket lehetett és lehet mind a mai napig büntetlenül verni, megkínózni és akár likvidálni!

Anyától lett, magántulajdon, 1996

Sürgősen menteni a még menthető!

Az aracsi pusztatemplomról rendezett tanácskozás összegezése

„Nem véletlen, hogy az aracsi székesegyháznak, az aracsi pusztatemplomnak, a kisebbségi sorsba kényszerített délvidéki – vajdasági magyarok körében kezd kialakulni egyfajta kultusza. Folyóirat, egyesületek, díjak viselik a romjaiban is pompás, közel ezeréves templom nevét. Ez pedig nem véletlen, hiszen a Szent István idején alapított templom több szempontból is jelképe az itteni magyarságnak. Először is, jelképezi a magyarság ezeréves jelenlétét a szülőföldjén, büszkén hirdeti, ez a föld a miénk, otthon vagyunk rajta! Mászor, szimbóluma ez a templom az itteni magyarok ezeréves keresztény múltjának. Harmadszor, a romjaiban is pompás, tekintélyt parancsoló elárvult épület jelképezi nemzetünk viszontagságos történelmét a Kárpát-medencében. A rokonok nélkül, a szlávok és germánok tengerében árván küzdő és mégis megmaradó magyarságot jelképezi a pusztatemplom, jelképezi a nagy győzelmeket és a súlyos vereségeket, a felemelkedéseket és bukásokat egyaránt.”

(Ifj. dr. Korhecz Tamásnak, az MNT elnökének 2011. július 30., a XIII. Aracs-emléknap utáni jegyzetéből)

Történelmi, kulturális örökségeinkhez, megőrzésükhöz ragaszkodva tudatosulhat bennünk a szülőföldünkön maradás fontossága, amelyet csak akkor hagyományozunk méltón gyermekeinkre, ha a múltunk, a régiónk történetének-történelmének a teljes, részrehajlás nélküli feltárását szorgalmazzuk. Az elhallgatott, az elferdített, a vélt igazságok ki sem állnák az idő próbáját. Jelenünkön átszűrve pedig még inkább összekuszálják (nemcsak) a fiatalabb nemzedékek szellős ismereteit vidékünk történelméről. Sok minden eszembe jutott útban Zenta felé, ahol az aracsi pusztatemplomról tanácskoztak a magyarországi és a szerbiai/vajdasági szakemberek.

Kiemelt jelentőségű műemlék az aracsi pusztatemplom, a bácsi ferences kolostor, a nagyki-

indai szárazmalom, a szabadkai városháza, a zsinagóga, a csókai Szentháromság-templom és az óbecsei Zsilip a Ferenc-csatornán, a bácsi vár pedig kiemelt jelentőségű tájegység a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsáról szóló törvény 18. szakasza 1. bekezdésének 3. pontja, és a Magyar Nemzeti Tanács (MNT) Alapszabálya 16. szakasza 1. bekezdésének h) pontja, valamint 48. szakasza 1. bekezdése alapján, az MNT-nek 2012. december 15-én meghozott **A vajdasági magyarság szempontjából kiemelt jelentőségű ingatlanokról, kulturális javakról szóló határozata**, 1. szakaszának jegyzéke szerint. A tekintélyes névjegyzékben számba veszi az MNT a kiemelt jelentőségű emlékhelyeket, a műemlékeket, továbbá a jelentős tájegységeket, archeológiai, régészeti lelőhelyeket, műemlékeket és kulturális tájegységeket is a Vajdaságban. Védelműkről, megőrzésükről külön dokumentumok is készülnek, többnyire tudományos tanácskozások alapján.

Az MNT az aracsi pusztatemplom megőrzéséről Zentán, 2013. április 21-23-án **A műemlékek helyreállításának hasznáról és kockázatáról** címmel megtartott nemzetközi művészettörténeti, régészeti és műemlékvédelmi konferencia Záródokumentumát 2013. április 29-én fogadta el. Az azonnal hatályba lépett záradékot az MNT elküldte az illetékes szervekhez, intézményekhez.

Kissé megkésett ugyan ez a szakmai tanácskozás az aracsi pusztatemplomról, a kezdeményező, a több mint tíz éve megalakult MNT részéről, de még mindig idejében jött: menteni lehet, és sürgősen kell is, a még menthető! - röviden így lehetne összefoglalni a háromnapos, tanulságos rendezvény üzenetét.

Noha a templomrom nem lett az újjáépítés áldozata, de műemlékvédelmi munkálatokat többször is végeztek rajta. A megmaradt dokumentumok

alapján a romokat az 1898-ban tett állagmegóvó intézkedések mentették meg az enyészettől. A történelem háborús viharai után hosszú évtizedeken át csendesen dacolt az időjárás kíméletlen szeszélyeivel. A '90-es évek második felében létrejött civil szervezet: az Aracs Hagyományápoló Társaság (AHT) az egyéni támogatókkal együtt sokat tett az utóbbi több mint egy évtizedben a pusztatemplom környékének rendezéséért, a gaz eltakarításáért. Betegség miatt nem tudott jelen lenni ezen a konferencián Vajda János, az AHT elnöke. Az Aracs folyóirat szerkesztősége szerint a kissé megkésett szakmai diskurzus a Záródokumentummal együtt válják a pusztatemplom megmentésének javára.

Jelenleg is folyamatban van a Tartományi Műemlékvédelmi Intézetben (TMI) egy komplex Aracs-projektum kidolgozása Svetlana Bakić okl. építészmérnök, konzervátor vezetésével, dr. Milka Čanak-Medić archeológus konzultálásával. Ehhez a projektumhoz járult hozzá a most Zentán megtartott szakmai konferencia és az elfogadott Záródokumentum. Emlékeztetőül jegyezzük meg, az előkészítő munkálatokat az utóbbi években folyamatosan végzik a Vajdasági Múzeumban és a TMI-ben. Elkészült az út például, amelyet az IPA - Határon átnyúló együttműködési program, a MONATUR - Jó szomszédok a közös jövőért projektum keretében a magyarországi és a vajdasági intézmények együtt valósítanak meg a kulturális örökség megvédésére és népszerűsítésére. A két IPA-pályázat után folyamatban van a harmadik. Ezek az IPA-pályázatok három objektumra vonatkoznak: Aracsra, Dombóra (Rakovacra) a Fruška gorán és Felsőmonostorra, Bugacra Magyarországon. Pályázói, megvalósítói pedig a Kecskeméti Bács-Kiskun Megyei Múzeumi Szervezet, a Vajdasági Művelődési Intézet és a Vajdasági Múzeum.

A nemzetközi konferencia jól összeállított programjának megvalósítása a házigazdát, a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet munkatársait, Hajnal Jenő igazgatót dicséri. A tudományos értekezés előtti napon a szakemberek, a vendégek a vendéglátóikkal együtt ragyogó napsütésben látogattak el az aracsi pusztatemplomhoz. A helyszínen is megpróbálták felmérni, mit hogyan lehet megvalósítani, hogy azok a romtemplom megőrzését,

konzerválását, s a környezet javát is szolgálják. Ennek lehetőségeiről is beszélgettek Törökbecsén a Művelődési Házban a törökbecsei önkormányzat vezetőivel, miután megtekintették az Aracs állandó régészeti kiállítást.

Zentán, a városháza dísztermében megtartott, nagy érdeklődést kiváltott kétnyelvű konferencia is azt bizonyítja: nemcsak számkra, hanem a Kárpát-medencében élő magyarság számára is kiemelt fontosságú örökségről van szó. Elismerés illeti a szervezőket azért is, mert a szimultán fordításnak köszönhetően mindenki anyanyelvén köszöntötte a résztvevőket, tartotta meg előadását, s mondta el véleményét.

Megköszönve a kezdeményezőnek, az MNT-nek a szakmai dialógus létrejöttének lehetőségét, **Hajnal Jenő igazgató**, a házigazda nevében köszöntötte a résztvevőket, a külföldi és hazai vendégeket, a szakembereket, köztük Szentgyörgyi Klárát, Magyarország Belgrádi Nagykövetségének oktatási és kulturális tanácsosát, dr. ifjú Korhecz Tamást, a MNT elnöke Várkonyi Zsoltot, az MNT közigazgatási hivatalának elnökét, Lovas Ildikót, az MNT kulturális tanácsosát, Ft. Bóviz László plébánost, a Nagybecskereki Egyházmegye Gazdasági Hivatalának vagyonkezelőjét, Milan Micićet, a vajdasági kormány képviselőjét, kulturális örökségi, régióközi együttműködési segédtitkárát, Sanja Kesić Ristićet, az ICOMOS (az UNESCO műemlékvédelmi világszervezete) szerbiai országos bizottságának képviselőjét, Zoran Vapát, a TMI igazgatóját, Ceglédi Rudolfot, Zenta polgármesterét, Faragó Kornéliát, a Híd folyóirat főszerkesztőjét, Juhász Attilát, a vajdasági kisebbségek művelődési és amatőr tevékenységével megbízott tartományi segédtitkárát, a törökbecsei önkormányzat képviselőit, a köztársasági, a tartományi és regionális hatáskörű műemlékvédelmi intézetek, múzeumok és más közgyűjtemények, intézmények és szervezetek képviselőit.

Magyarországi és szerbiai szakmai grémium véleménye legyen a mérvadó

- A tanácskozással a témában és a hatáskörükben is legilletékesebb szerb köztársaságbeli szakembereket hívtuk meg, de felkértük azokat a magyarországi szakembereket is, akik segítségünkre lehetnek abban, hogy minél teljesebb és pontos-

sabb kép alakuljon ki ennek az ember és a természet együttes munkája eredményeként létrejött kulturális szempontból jelentős, részlegesen beépített területnek a jövőbeni rendezéséről, amely jellegzetessége, egységessége révén topográfia-ilag is körülhatárolható egységet alkot - emelte ki bevezetőjében Hajnal Jenő. - Terveink szerint a konferencia előadásait szerkesztett változatban, könyv alakban is megjelentetjük.

Az aracsi pusztatemplom további védelmére, környékének rendezésére jelentős nemzetközi, főleg EU-s pályázatokon nyert pénzeket kellene fordítani. A TMI és a törökbecsei önkormányzat - amelynek a területén van - szerint is. A konferencián elhangzott vélemények, előadások ezt a folyamatot szeretnék előmozdítani. Oly módon, hogy a hazai szakemberek beszámolnak eddigi tevékenységükről, az anyaországiak pedig elmondják saját jó és rossz tapasztalataikat, amelyeket hasznosítani lehetne a romtemplomnál. Azt szeretnénk, ha az aracsi pusztatemplom konzerválása és környékének rendezése egy közös, a magyarországi és a szerbiai/vajdasági magas színvonalú szakmai grémium véleményét tükrözze - mondta **Hajnal Jenő** igazgató.

Az MNT partner a kultikus örökség megóvásában

Az ember alkotta, a természet megőrizte évezredek örökség további megóvásáért közös összefogásra van szükség, emelték ki valamennyien köszöntőjükben. Megköszönve a szakembereknek, akik elfogadták a meghívást, valamint a VMMI-nek, amely megszervezte az aracsi pusztatemplom megőrzéséért összehívott fontos konferenciát, **dr. ifjú Korhecz Tamás** üdvözlőbeszédének elején szolt az MNT-nek mint a vajdasági magyarság demokratikusan megválasztott autonóm intézményének alkotmányos és törvényes kötelezettségéről. Így a vajdasági magyarsághoz köthető építészeti örökség, kulturális hagyaték számbavételéről és egyben arról is, hogy a megjelölt kulturális anyag megfelelő szakmai alapon folyamatosan bővülő ismeretanyaggal rendelkezessen, ugyanakkor az is kötelessége, hogy ezt az ismeretanyagot minél szélesebb közönség számára hozzáférhetővé tegye. „Az MNT partner kíván lenni a kulturális örökség megóvásában is. Annál is inkább, mivel az aracsi pusztatemplom-

nak a magyar közösség esetében külön jelentősége és fontossága van, hiszen történelmi, művészettörténelmi, egyháztörténelmi vonatkozásain túl nagyon komoly a szimbolikus jelentősége számunkra. Az elmúlt évtizedekben ugyanis közösségünkben egyfajta kultusz alakult ki az aracsi pusztatemplom körül. Mindezt szeretnénk tudományos és szakmai ismeretanyaggal bővíteni, mintegy ötvözve az eddig elértet, a szakemberek, a tudósok feltárásait, azon tudományos intézményekét, amelyek hosszú ideje foglalkoznak feltárási kutatásokkal. Az MNT azt szeretné, ha minél eredményesebb lenne a diskurzus a témáról a konferencián, s az itt elfogadott ismeretanyagok minél szélesebb körben válnának közkinccsé” - mondta befejezésül, jó munkát kívánva Korhecz elnök.

A magyar nemzet szívügye, de mindenki büszke lehet rá

A régmúlt idők szakrális emlékeként tekint az aracsi pusztatemplomra a Római Katolikus Bányási Egyházmegye. Jó ideje nem is tartozott egyházi jurisdictio alá. Ezen kellett sürgősen változtatni, mert az utóbbi években az általában nyaranta megtartott szentmisével záruló művelődési program mellett, többször tartottak esküvőt a fiatalok kívánságára a pusztatemplomnál. Ft. Bővíz László beodrai plébános javaslatára dr. Német László SVD megyéspüspök az aracsi pusztatemplomot a törökbecsei kettes számú plébánia filiájához sorolta, mivel érvényes egyházi házasságok csak jurisdictio alá tartozó helyeken köthetnek, vagyis ott, ahol területileg megbízása van egy oda kinevezett plébánosnak.

Kettős küldetésben vett részt a konferencián **Ft. Bővíz László** plébános; intézőként, aki felelős az egyházmegye vagyonaért, pénzügyeiért, és mint aki több mint egy évtizede szolgál Beodrán, az aracsi pusztatemplomhoz legközelebb levő plébánián. Így a szakrális létesítmény sorsát is ennyi ideje kísérheti figyelemmel. Kalapis Zoltán könyvéből idézve mondta felvezetőjében, hogy könnyebb volna bebizonyítani az aracsi pusztatemplomról, hogy talán nem is létezett, mint azt, hogyan keletkezett. „Nagyon sok megtévesztő információ kering róla, sajnos, amelyek jó része alaptalan. Még a megjelent könyvek is számos pontatlanságot közölnek. Néhány évvel ezelőtt Msgr. Huzsvár László püspök közzétette VI. Pál

pápa levelét, amelyet a szentatya írt Magyarországra, történelmi alapításának és egyben Szent István születésének és megkeresztelésének ezredik esztendejében. Ebben a szentatya felemlíti az aracsi monostort, mégpedig mint olyat, amelyet Szent István király segített felépíteni.”

„Az Apostoli Szék aktái szerint (Acta Apostolicae Sedis 62/1970/578-580.) őszentsége VI. Pál pápa 1970-ben apostoli levelet írt, amelyet az egyház Magyarországon történt alapításának, s egyben Szent István születésének és megkeresztelésének ezredik jubileuma alkalmából adott közre. Ebben a következőket írja: „Szent István, Pannóniának ez a ragyogó csillaga,... népének hűséges őre és vezetője azt akarta, hogy az szabad és mindenkitől független legyen. Arra törekedett, hogy azt egy és egységes nemzetté forraszsa össze. Önálló államformát biztosított neki, és olyan törvényeket hozott, amelyek a keresztény szellemiségből fakadtak. Egyidejűleg megszervezte királyságának határai között az első egyházi intézményeket, megvetve ezzel a jogi és lelkipásztori fegyelem alapjait, s ezzel előmozdította az Egyház termékeny növekedését magyar földön. Az esztergomi érsekségen kívül, amelyet Magyarország primási székhelyévé tett, megalapította a kalocsai érsekséget és nyolc más egyházmegyét. Külön előjogokkal erősítette meg az akkor már meglévő pannonhalmi, Szent Mártonról nevezett monostort, létrehozta a veszprémi és pécsváradai monostorokat, a budai, nyitrai és székesfehérvári káptalanokat, és elősegítette a zalavári, bakonybéli, aracsi, oroszlamosi, sári, tatai és jáki monostorok felépítését. Ezek az egyházi intézmények, amellett, hogy a polgári közigazgatásnak is nagy segítségére voltak, olyan központokká váltak, amelyekben virágzott az istentisztelet, lelkesen folyt a hithirdető munka, s otthont találtak bennük a keresztény szellemű tudományok és művészetek, sőt gazdasági, szociális téren is, különösen a földművelés terén, a haladás előmozdítói voltak.

Mindehhez Huzsvár püspök úr hozzáfűzte még a következőket: Pápai dokumentum állítja tehát, hogy az aracsi monostor már Sz. István idejében állt. Ez csakis 1034-ben következhetett be (illetve az ezt követő közeli években), mert Szent István 1030-ban küldte csanádi püspöknek Szent Gellértet, aki előbb Imre fia nevelője volt. Szent

István 1038-ban, Szent Gellért 1046-ban halt meg. Csanádi püspökként Sz. Gellért építkezésekbe kezdett, az első négy éven belül épült fel az oroszlamosi monostor. Ekkor kerülhetett sor az aracsi monostor építésére is.”

„Ez az első kézzel fogható adat, talán az aracsi pusztatemplomról, nem a jelenlegiről, hanem az előtte lévőről, a monostorról. A másik figyelemre méltó adat, miszerint bencés monostorként említik, amelyekről tudni kell, hogy több mint ezer éve vannak jelen a Kárpát-medencében is. Olyan bencés monostorok vannak Magyarországon, amelyekben az ezeréves jelenlét folyamatos volt. Ezekben a monostorokban megőrizték a levéltárakat. A bencések határozottan állítják, hogy az aracsi pusztatemplom nem tartozott hozzájuk. Viszont a művészettörténeti feltárások sok mindenre rávilágítanak. Ezen a konferencián is majd több oldalról boncolgatják a szakértők az aracsi pusztatemplom művészettörténeti értékét. Kevés olyan templom maradt fenn a Kárpát-medencében, amelynek a stílusa, az építészete megegyezik az aracsi pusztatemplommal. Itt szeretném megemlíteni a somogyvámosi pusztatemplomot, amelyet ha az ember nem ismer a fényképről, akkor könnyen összetévesztheti az aracsi pusztatemplommal. Somogyvámos bizonyítottan johannita monostor volt. A 11. században szerzetesrendek a lovagrendeken kívül még nem voltak, ebből kifolyólag mondhatjuk, hogy valószínűleg az aracsi monostor is, amelyet Szent István alapított, segített építeni, vagy johannita vagy templomos lovagrend monostor volt.

A pusztatemplom sorsa, amely egy jó évtizede lett újra felfedezve és vált azóta zarándokhellyé, valóban érdemes arra, hogy foglalkozzunk vele, mert jobb sorsot érdemel, mint amilyen sorsa eddig volt. Beodrai plébánosként végigkísértem ámulates sorsát az elmúlt évtizedben. Nagyon sok olyan anyagi támogatás vándorolt magánkezbe a pusztatemplom jogcímén, amelyekből ha nem is az eredeti formájában, de egy tetszetős bazilikát lehetett volna építeni a pusztatemplom helyén. Ehelyett csak húzták szét a pusztatemplomot. Mindennek ellenére, ahogyan ezer éven keresztül ellenállt az évszázadok viharainak, ugyanúgy túlélte, de emlékeztet bennünket az elmúlt évtizedben történetekre is. Az, hogy áll, mutatja múltunkat, jelenünket, s reményeink szerint jövőn-

ket is.” Bóvíz plébános azt kívánta a jelenlévőknek, hogy szakmai hozzáállásukkal segítsék azt a tervet, amelyet az MNT előírnyozott, hogy közös örökségünk megmaradjon.

„A magyar nemzeti közösség szívügyének tekintik az aracsi pusztatemplom sorsát, de mivel közös örökségről van szó, és közös a hazánk, azt gondolom, hogy nemzetiségtől függetlenül büszkék lehetünk ezeréves monumentális műemlékünk meglétére. Közös célkitűzésként mindannyiunknak közös ügye, hogy ezt még hosszú évszázadokon keresztül megőrizzük az utókornak. A szakmai millió felelősségteljesen tegye meg a szükséges lépéseket, amelyek az aracsi pusztatemplom megőrzéséhez szükségesek.”

A vajdasági kormány, a tájékoztatási, a művelődési titkárság, és a maga nevében is eredményes munkát kívánt a konferenciának **Milan Micić**. Reményei szerint az újabb ismeretek hozzájárulnak majd a műemlékeink hathatósabb megóvásához. A középkori Aracsot kivételes jelentőségűnek nevezte, amely egy a Vajdaságban található 65 műemlék sorában. Ezekről, így Aracról is folyamatosan gondoskodik Szerbia és Vajdaság. A tartományi kormány további támogatásáról biztosította a TMI-t, az Aracs projektum és minden más folyamatban lévő műemlékvédelmi program megvalósítását Vajdaságban.

Elismerését kifejezve a nívós szervezésért a VMMI-nek, **Zoran Vapa** örömmel állapította meg, hogy a neves szakemberekkel együtt megtekinthették az aracsi bazilikát és Törökbecsén az Aracs kiállítást, és azt is, hogy a konferencián jelen van dr. Milka Čanak-Medić professzorasszony is, aki a 70-80-as években az ásatásokat vezette Aracson. A szerbiai műemlékvédelem programját az elmúlt évtizedekben szisztematikusan végzett feltáró kutatások is tükrözik. Aracsra vonatkoztatva azon van a TMI, hogy minél pontosabban meghatározzák az egykori települések határait, hogyan élhettek lakói, és nemcsak Aracson, hanem a környékén is. Az ásatásokra, a konzerválásokra, a restaurációkra, a feltártak, a meglévő objektumok prezentálására külön program van. Emlékeztetőül elmondta, Szerbiában mintegy kétszáz kiemelt jelentőségű műemlék van, Vajdaságban pedig 65. „Aracs a műemlékek gyöngyszeme. Az idő, de a gazdasági körülmények is hozzájárultak, hogy hosszú szünetek múltak el a kutatómunkála-

tok között. Az újabb időkben végzett feltárásokba bekapcsolódott az Újvidéki Egyetem Technológiai Kara is, valamint magyarországi és más szakemberek Vajdaságból.” A TMI programjából kiemelte az IPA-projektum folytatását. A megkezdett konzerválási munkákat is folytatják, és úgyszintén a feltáró munkálatokat is, valamint fontosnak tartják a kulturális értékeket dokumentáló, reprezentáló tevékenységet is, amelyeket különböző publikációkkal, rendezvényekkel népszerűsítene. A volt jugoszláv köztársaságoktól, így Horvátországtól, Szlovéniától, valamint Romániától, Magyarországtól, Olaszországtól, Görögországtól eltérően Szerbiában még mindig a régi jugoszláv törvény érvényes a műemlékvédelemre, amely összhangban sincs az EU vonatkozó törvényeivel. A Szerbiában hatályos törvény szerint három: különleges, nagy és jelentős értékű kategóriába lehet sorolni a műemlékeket. Aracs az elsőbe, a különleges jelentőségűekbe és mint ilyen a Szerbiai Műemlékvédelmi Intézethez tartozik. „Külön megtiszteltetést jelent számunkra, hogy a köztársasági intézet a TMI-re bízta Aracson a kutatásokat, és minden más tevékenységet, ami a bazilika és környékének megőrzésére vonatkozik. Ezért is jött jókor ez a konferencia, mert hozzájárulhat az aracsi pusztatemplomra vonatkozó program érdembeli megvalósításához. A konzerválási munkálatokat szeretnénk 2015 végéig befejezni. Az IPA-pályázatoknak köszönhetően az idén is folytatjuk a megkezdett programot Dombón, Aracson és Magyarországon, Bugacon. Erre mintegy 20 millió euró áll rendelkezésünkre az IPA-pályázatból, ugyanennyi eszközt biztosított Szerbia, és megközelítően 8-10 millió euróval járul hozzá Vajdaság. Ez sok is, kevés is, attól függ, mit tervezünk megvalósítani belőle. Ez a konferencia vélhetően érdemben járul hozzá a kívánságok és reális elképzelések megvalósításához.”

Az aracsi pusztatemplom az egyetlen kivételes jelentőségű műemlék Vajdaságban - emelte ki **Tervek és lehetőségek** című előadása eljén **Svetlana Bakić**. A fiatal szakemberek, Milka Čanak-Medić tanítványai sokat köszönhetnek tanárunknak, aki csaknem fél évszázada kíséri figyelemmel a romtemplom sorsát, maga is sokat tett konzerválása érdekében, és eljött erre a konferenciára is. Jelenleg az Aracs-projektum kidolgozásában is közreműködik. Az átfogó, hosszú távú terv

szerint tárják majd fel a teljes komplexumot. Azon lesznek, hogy megállapítsák az egymásra épülő szakrális objektumok építésének idejét. Bakić asszony beszélt a 19. és 20. században végzett kutatások, ásatások eredményeiről, a haladékos nem tűrő konzerválási munkálatokról az 1970-es években. A TMI-nek pontos felmérése van az aracsi pusztatemplomról. A dokumentumok, a különböző időszakban készült fotók bemutatásakor emelte ki, hogy kisebb konzerválási munkálatokat végeztek 2005-ben is, 2006-ban pedig vázolták a konzerválási munkák folyamatát. Az utóbbi években végzett újabb feltárások igazolták az 1970-es ásatások eredményeit, miszerint nem tudni bizonyosan, mikor épült az első szakrális létesítmény Aracson. A megmaradt romtemplom esetében más a helyzet, mert az építőanyagok különböző elemzése megbízható eredményeket mutatnak. Az ásatásoknál a jövőben is a leletekre összpontosítanak, valamint arra, hogy minél jobban megőrizték a maradványokat, és nem a maradványok, a leletek olvasatára. Az aracsi pusztatemplom további sorsa, környékének rendezése viszont sokban függ az anyagiaktól, vonatkozzon az a romtemplom konzerválására, egyes részeinek esetleges rekonstruálására, vagy a turisztikai objektumok felépítésére. Bakić asszony ismertette Magyarország és Szerbia közös programját az IPA- és a MONATUR-projektumok megvalósításának üteméről.

A program első részében több munkálatot valósítottak meg Dombón és kevesebbet Aracson. A romtemplomnál kiépült az odavezető út a parkolóhellyel. Elkészült a harmadik terv is, az említett három helyszínen: Aracson, Dombón, és Pétermonostoron, Bugac mellett. Aracson e program szerint kezdődnek meg az idén a több éven át tartó konzerválási munkálatok.

Területrendezési töprengések az aracsi komplexumról címmel beszélt **Dragan Rauški** okl. építészmérnök, a törökbecsei önkormányzat tervezési bizottságának szakmunkatársa. A legkorábbi megmaradt és az újabb térképek alapján mutatta be, hogyan alakult a település, az aracsi pusztatemplom környéke évszázadokon keresztül, hogyan változtak a tulajdonviszonyok. Jelenleg a törökbecsei önkormányzathoz tartozik a védelem alatt álló pusztatemplom és környéke. A község anyagi lehetőségeihez mérten hozzá-

járul a romtemplom megóvásához, ugyanakkor a látogatásának feltételein is javítani szeretne. Mit és hogyan lenne célszerű felépíteni az aracsi pusztatemplom közelében, erről beszélni lehet, az önkormányzat nyitott a jó javaslatok előtt, amelyek a műemlék ambiciózus megóvását és fenntarthatóságát is előíranyoznák. Elképzelések már vannak a környék rendezésére, de ezek még nem véglegesek. A törökbecsei község azt szeretné, hogy méltó körülményeket létesítsen a műemlék megmaradásához, ugyanakkor az odalátogatók részére is. Az elmúlt száz éves rongálásokat, a maradványok további széthordását szeretnék megakadályozni azzal, hogy felügyelt, őrzött területté nyilvánítsák és ehhez biztosítsák az anyagiakat is.

Az aracsi templom művészetéről tartott előadásában **dr. habil. Raffay Andre** művészettörténész, a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kara Művészettörténet és Elmélet Tanszékének vezetője a művészeti összefüggéseket vázolta a templom alaprajz megoldásai és az építmény között, keresve a választ is; hogyan épülhetett fel annak idején egy ilyen lenyűgözően szép templom. Több mint tíz éve kíséri figyelemmel a Zentán született kutató az aracsi pusztatemplom sorsát, és kutatja örökségünk történetét. A hozzáértő szakemberek közül már senki sem vitatja, hogy az aracsi pusztatemplom a 13. században épült. Ez egyértelműen állítható az alaprajz és a jellegzetes építmény alapján. A templomról Gerecze Péter 1896-ban készítette az első felvételeket, amikor az ásatásokat is végezte. Ezek a leletek maig segítik a kutatók munkáját, sőt kitartásra, további feltárássra ösztönöznek, mert maig nem tudni, hol lehet egy jellegzetes fejezetfaragvány, amelyet a Gerecze-fotó megörökített. Miután részletesen szólt a háromhajós templom építészeti, műépítészeti stílusjegyeiről, összefoglalójában kiemelte: „A gótikus építészeti jellemvonások a 13. század első évtizedeire utalnak, míg a pusztatemplom ornamentikája a 12. század utolsó évtizedeinek esztergomi (töredékekben megmaradt) művészetére. A leletek Aracson jó állapotban maradtak ránk. Tanulmányozhatók, kutathatók. Segítségükkel visszakövetkeztethetünk Esztergom művészetének jellegére. Ez azért lenne fontos, mert az esztergomi művészet a 12. század végén, III. Béla uralkodásának végén érdekes kapcsolatokra utal Észak-Itália művészetével, illetve művésze-

tén át, Dél-Franciaország, elsősorban Provence művészetével. Az aracsi antikizáló faragványok a provence-i eredetű kompozíciós sémák részeként jelennek meg helyenként. A kutatók, a művészettörténészek számára nagyon fontos lenne az összefüggések további vizsgálata. Aracson a falak, a faragványok a nagyfokú pusztulás ellenére tanulmányozhatók. Szerencsére nem tettek (nagy) kárt benne az 1970-es években végzett ásatások utáni helyreállítási munkálatok. Ekkor statikai szempontból nagyon fontos beavatkozások történtek, de a helyenkénti beépítések hamis képet mutatnak a templomrom művészetéről. A jövőben ezeket ki kellene javítani, a továbbiakban pedig csak konzerválási munkálatokat kellene végezni az aracsi pusztatemplomon. A természetes környezetébe sem kellene beavatkozni közvetlenül a közelében.” Raffay művészettörténész szerint mielőbb konszenzusra kell jutni az aracsi műemlék védelmének érdekében.

„Konzerválni, nem restaurálni!”

- a neves németországi művészettörténésznek, Georg Dehionak sokat vitatott idézetével vezette fel előadását **dr. Lövei Pál** művészettörténész (Budapest Főváros Kormányhivatal, Építésügyi és Örökségvédelmi Hivatal, Örökségvédelmi Iroda, Tudományos Osztály). „Dehio a szentélyek továbbélésének egyik veszélyét az építészetben látta. A mindenáron új akarásának következtében az építészet elpusztítja az építészetet. Ezek a törekvések hívták életre az 19. század közepén a műemlékvédelmet és mellette a restaurálás is létrejött. Gyakran összetévesztik egymással a kettőt, jóllehet ellenlábasként. **A műemlékvédelem a régít akarta megtartani, a restaurálás sokszor a nem létezőt újraalkotni. A különbség átütő erejű: az egyik oldalon a megkurtított, meghalványult valóság, a másikon a fikció. Konzerválni csak azt lehet, ami még megvan. A valóságot el kell fogadni, ne akarjunk csalásokkal vigasztalódni.** Érdekes, tanulságos példákat mutatott be Franciaországból, Németországból, a megmaradt állapotában konzervált várakról, szentélyekről, kastélyokról, palotákról, amelyek egy része ma a világörökséghez tartozik. Negatív restaurálási kísérletekkel is találkozhatunk Európa valamennyi országában. A 19-20. század fordulóján a szemléletváltások hatását hamarosan érezni lehetett Magyarországon is. A cél már nem egy

elképzelt, romantikus középkor demonstrálása volt, hanem a meglévő maradványok védelme. Viszont a nem mindig megfelelő építészeti anyagok alkalmazása a '60-'70-es években megmutatja negatív következményeit. A legtöbb esetben újból el kell végezni a konzerválási munkálatokat.

A középkori műemlékek védelmekor még mindig találkoznak a szakemberek meglepetésekkel, emelte ki előadásában **dr. Szakács Béla Zolt** művészettörténész (a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanszékvezetője, a budapesti Central European University docense). Dávid Ferenc 2001-ben egy alapvető tanulmányt jelentetett meg, amelyben felvetette a költői romok és a régészeti romok közötti különbségtételt. **„A költői romok többnyire azok a közismert szimbolikus épülettartományok, amelyek az elmúlásról tanúskodnak. Szinte magukba sűrítik, belelegezhetővé teszik a történelmet ezek a romok, mint a zsámbéki, az aracsi templomrom, vagy a visegrádi. Még a mai állapotukban is jelentősek, látványosan illeszkednek a tájba, és a mindenféle beavatkozás csak kárukra lehetne. A régészeti romok többnyire ásatásokkal kerülnek a felszínre. E kettőhöz hozzátehetnénk a harmadiknak azokat a részleteket, amelyek csak részben őrizték meg a múlt maradványait. Örökségünket, főleg azokat a költői romokat is, mint amilyen az aracsi pusztatemplom, csak akkor őrizzük meg méltón az utókornak, ha eredeti állapotában konzerváljuk. A díszítőfaragványok állapotát külön is vizsgálni lehet, és ha szükséges, a tartós megóvása céljából másolattal ajánlatos helyettesíteni, az eredetit pedig a múzeumban kell elhelyezni.”**

Minél szorosabb együttműködést a magyar és szerb szakemberek közt

Az aracsi templom építőanyagainak legújabb kutatási eredményeiről és a helyreállításakor alkalmazott anyagok káros hatásairól tartott előadást a magyarcsernyei származású **Biacsi Karolina, okl. kőszobrász-restaurátor művész** (Katona József Múzeum, Restaurátor Osztály, Kecskemét). Előadásának elején kiemelte, hogy a kutatások két évet vettek igénybe, a templomból 2009 szeptemberében a TMI engedélyével vettek mintákat. Ezeket a mintákat a legkorszerűbb módon vizsgálták, több szempontból is. A kőzetásvány-

tani vizsgálatokkor, valamint az amorf anyagok jelenlétének kimutatásakor minőségi és mennyiségi méréseket, analíziseket végeztek. Összesen 31 kőmintát vizsgáltak, amelyeknek eredményeit hasznosítani lehet a romtemplom konzerválási tervének kidolgozásakor, majd a megvalósításakor. A templom építőanyag-vizsgálata nemcsak a keletkezésének megállapítása miatt nagyon fontos, hanem azért is, hogy mi történt a templommal a századok folyamán. A vizsgált minták alapján bizton állítható, hogy a templom tetőszerkezete leégett. A többi, pl. a rózsablakokról, a falakról és más helyekről vett minták is számos tanulsággal szolgálnak, és hasznos útmutatók lehetnek a védő, a konzerválási munkák során. A minták, a különböző ásványok, sók vizsgálatának eredménye alapján megállapították, hogy további elemzésekre is szükség lesz. Konzerválása előtt megbízhatóan pontos kimutatásokra lesz szükség. Alapos vizsgálatoknak kell megelőzniük a munkálatokat. Aracsra az oxalátok, a szulfátok, a karbonátok a legveszélyesebbek, de emellett a nem szakavatott emberi beavatkozás is veszélyes lehet. Például pontosan nem tudni, mikor építettek be cementes habarccsal új téglákat, amelyek sokat ártanak a műemléknek. A helyreállítást szakszerű konzerválással kell mielőbb elvégezni. Biacsi Karolina és Raffay Endre szívesen segítenek ezekben a munkálatokban. Biacsi Karolina kiemelte, hogy Szerbiában nincs kőszobrász-restaurátor, éppen ezért szívesen felajánlja munkáját, ha meghívják. Szeretnék, ha minél szorosabb együttműködés jönne létre a szerb és a magyar szakemberek között, és hogy közösen dolgozzanak a pusztatemplom konzerválásán.

Későbbi előadásában **Laczkó László** okl. vegyészmérnök részletesen is bemutatta az Aracson begyűjtött minták analízisét végző SZIKKTI Labor Szilikátkémiai Anyagkutató Kft. technológiáit és azt, hogy milyen módon végezték a vizsgálatokat.

Romtemplomok műemlékvédelme című előadásában a magyarországi tapasztalatokról, az esztergomi és a székesfehérvári kudarcokról is beszámolt **dr. Rostás Tibor művészettörténész**, egyetemi tanársegéd (Pécsi Tudományegyetem, Művészeti Kar, Művészettörténet és Elmélet Tanszék; Művészettörténeti Kutatócsoport). Az esztergomi királyi palota, a székesfehérvári romok

megóvására tett kísérletek intő példák lehetnek a műemlékek megóvásán, konzerválásán dolgozók számára. Nehezményezte, hogy Magyarországon jelenleg nincs intézményes műemlékvédelem. Előadásában romániai, erdélyi, francia, normandiai, angliai, írországi, németországi műemlékeket, kolostorokat, emléktemetőket, apátságokat, templomokat is bemutatott. A felsorolt romok, műemlékek igen impozánsak, több megmaradt belőlük, mint Aracsból. Kiemelte, hogy legalább annyira fontosak ezek a műemlékek az adott országokban, mint itt, Vajdaságban Aracs. Nemzeti jellegű műemlékekről van szó, amelyek többnyire a világörökség részei is.

A mindenkori erkölcs romlik meg, ha a múltat kívánják eltörölni

Prevenció és örökségvédelem című előadását **Sebestyén József** okl. építészmérnök, főtanácsos (Belügyminisztérium, Örökségvédelmi Főosztály, Műemléki Osztály, Budapest) egy erdélyi tudós református lelkész gondolataival vezette be. A templom életében legalább annyira fontos a templomok további sorsa, mint keletkezése körülményeinek tisztázása. Feltette a kérdést is: „Tényleg meg akarjuk-e védeni örökségünket? S erre értelemszerűen igennel válaszolunk. Az, hogy az igen mögött mi van, számos előadásból is kikövetkeztethettük. Miskovszky Viktor mondta 1898-ban: inkább alkotni tudunk mindenhol, mint fenntartani, s most úgy látszik, mintha a végzetek utolértek volna, hogy a fenntartásért mit sem tudunk tenni, műemlékeink védelmének érdekében.” A '80-as, '90-es éveket, a rendszerváltások utáni éveket idézve emlékeztetett a gondozatlan környezetekre, a rossz állapotú épületekre, aminek láttán egy építész kollégája mondta, hogy **a mindenkori erkölcs romlik meg, ha a múltját kívánja eltörölni**. Az örökségvédelmet szerinte már kisiskoláskortól tanítani kellene. Ez is a prevenció részét képezhetné. Tágabb értelemben pedig a használati értékre kellene nagyobb súlyt fektetni a jövőben. „Nem élünk ezekkel a lehetőségekkel. Minden ilyen kezdeményezésnek a műemlék javát kell szolgálnia. S gondoskodnunk kell arról is, mint John Ruskin angol esztéta mondta, hogy ezek az épületek méltó módon éljék az életüket. Nincs semmi jogunk, hogy hozzájuk nyúljunk, azok nem képezik a tulajdonunkat. Részben

azoké, akik építették, részben a nemzedékeké, amelyek utánunk jönni fognak. **Amit mi magunk építettünk, azt le is rombolhatjuk, de aminek létrehozásába más emberek fektették összes erejüket, tehetségüket és életüket, azok joga nem szűnhet meg a halálukkal.** Ruskin azt is mondta: ha jól gondozzuk az építményeinket, nem lesz szükség a restaurálásukra. A holland építésszek megszívlelték üzenetét, egy csoportjuknak kezdeményezését követni lehetne térségünkben is. Az intézményeket, a különböző létesítmények, házak tulajdonosait arra próbálják serkenteni, hogy folyamatosan tartsák karban épületeiket. A megelőzés sokkal olcsóbb, mint a restaurálás. A néhány önkéntessel induló kezdeményezés a negyven év alatt komoly partneri viszonyt alakított ki az állami intézményekkel és a magántulajdonosokkal is, még a királynő támogatását is elnyerték. Létrehoztak egy alapítványt is, jelmondatuk: a megelőzés jobb és olcsóbb! Fontolóra lehetne venni egy hasonló civil szervezet vagy alapítvány létrehozását."

A jövőben intenzívebb ásatásokra kerül sor

Az aracsi templom és környezete régészeti kutatásainak eredményeiről, bemutatásának lehetőségeiről beszélt **Nebojša Stanojev**, a Vajdasági Múzeum régésze, tanácsosa. A TMI-vel együttműködve végez a múzeum minden feltárást, kutatást. Az első ásatások a 19. század végén történtek Aracson. Az Aracsi kő néven ismertté lett faragvány Budapestre, a Nemzeti Múzeumba került, most a Magyar Nemzeti Galériában van. A Vajdasági Múzeum többször kért másolatot az aracsi kőről, de mindeddig nem találtak megértésre. Remélhetőleg ez a konferencia is hozzájárul ahhoz, hogy a kő másolatát megkapja a Vajdasági Múzeum. A régészeti kutatások, ásatások során előkerült leletek egy erős mezővárosra utalnak, valamint arra, hogy létezett a megmaradt előtt egy egyhajós templom is. Máig nincsenek megbízhatóan pontos adatok arról, ki építette a bazilikát. A TMI-vel úgy döntöttek, hogy az ásatásokat a templom mellett kiterjesztik Aracs településre is, hogy minél pontosabban meghatározhassák a templom építésének körülményeit. Az ásatásokról, a templomról készült gazdag fotódokumentációval prezentálta a múzeum archeológusainak folyamatosan végzett feltárási munkáját. A jövő-

ben még intenzívebb ásatásokat szeretnének végezni az egykor létezett Aracs település helyén és a környéken, mondta előadása végén Stanojev régész.

2013-ra 900 ezer eurót kap az IPA-pályázat

A nemrégiben Bugac határában feltárt, Pétermonostorról **Rosta Szabolcs** régész, a kecskeméti Katona József Múzeum igazgatója számolt be. A Vajdasági Múzeummal 2010 óta működnek együtt, teljesen véletlenül. „Egy közös projektum megvalósításának lehetősége hozott össze bennünket. Pályázatunk a dombói Szent György monostor, az aracsi romtemplom és a Pétermonostor feltárására, megmentésére irányul. A program továbbra is folytatódik. Az IPA-pályázatot 2012-ben és az idén is újra megnyertük. Ez azt jelenti, hogy erre a három helyszínre 900 ezer eurónyi pénz áramlik be, ami azt gondolom, hogy Magyarországon és Szerbiában is egy hatalmas összeg a régészetre vonatkoztatva. Természetesen azért az sem mellékes, hogy a régészeti turizmus komolyan tudott ebből profitálni. A turisztikai pályázatnak előnyei, de hátrányai is vannak, mivel rá vagyunk kényszerülve, hogy kiállításokat is szervezzünk, és kiadványokat is megjelentessünk az elvégzett munkáról. Eddig három kiadványt jelentettünk meg Bugacról, Aracról és Dombóról. A kiállításokat az év végéig szervezzük meg.”

Rosta igazgató beszámolt arról is, hogy a körülmények szerencsés alakulásának következtében sikerült feltárniuk egy elfeledett nemzetségi monostort Bugac határában. A Pétermonostort valójában a monostori domb takarta, óvta évszázadokon keresztül. Aracshoz hasonlatos módon, kevés forrás szól erről a területről. Annyit eddig sikerült megtudni, hogy a Csongrád megye területén lévő Pétermonostorban 1219-ben apát van és a Becse-Gergely nemzetségnek a monostoráról van szó.

A műemlék tövében most kiépített parkoló károsan hat és megtöri az aracsi szentély méltóságát

A somogyvári bencés apátság romjainak helyreállítási tanulságairól beszélt **Dobó Ágota** építész-mérnök, közgazdász, elnökhelyettes (Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szol-

gáltatási központ, Budapest). Eddig 26 európai pályázatot nyertek meg és bonyolítanak le több mint 15 milliárd forint (kb. 50 millió euró) értékben. Somogyváron viszonylag egyszerű volt a dolguk, mert tudják, hogy azért jelentős, mert Szent Lászlóhoz kötődik, ő alapította az apátságot. Az emlékhelyet, amely nemzeti gondnokság alatt van, viszonylag szomorú állapotban vették át 2006-ban. A terület állapota nagyon hasonlít Aracsra. Mérnökként nem fenntarthatónak minősítette a körülményeket. „A '60-'70-es években a kiegészítő falazásokat téglával, cementhabarccsal végezték, és már málladoznak, mennek szét, télen szétfagynak. A megmozdult részeket pedig elviszik a látogatók. Úgy látjuk, hogy sokkal rosszabb állapotban vannak az újabb beépítések, mint az eredeti kő és téglá. Sajnos, ennyire rossz munkát végeztek. Aracson is tapasztaltuk, hogy a turisták felmásznak, és rongálják a falakat. Ez nálunk is gyakori jelenség. Az elképesztően kulturálatlan viselkedésen módszeresen próbálunk változtatni.

A fenntarthatóság és a hely üzenete szempontjából fokozottan kell ügyelnünk mindenre. Araccsal párhuzamot vonva azon lepődtem meg a leginkább, hogy a parkolót most csinálták meg, közvetlenül a romtemplom közelében. Semmiképpen sem szabadna ennyire közelre beengedni a járműveket, mert károsan hatnak a környezetre, megtörik a szentély méltóságát. Somogyváron a szakrális létesítmény környékén épült kísérőobjektumokat elbontjuk, visszaállítjuk a dupla sáncot. A fenntarthatóság szempontjából fontos kulturális épületeket az apátságtól távol, úgy építjük fel, hogy az ne látsszon. A gazdaságos működtetés miatt gondolnunk kell a turizmusra. A bemutatott képeken láthatják, milyen megoldásokat alkalmaztunk Somogyváron a fogadó, a szabadtéri színpad, a játszótér, a melléképületek, a földalatti kiállítóterem, konferenciaterem, kávézók építésekor, hogy az ne zavarja a műemlék rendjét. Az idegenforgalom szempontjából, de a szakrális létesítmény fenntarthatóságáért is mindent megteszünk a vendégek minőségese ellátásáért. Ezekről a helyektől jó félórányi séta vezet föl az apátsághoz. Aracson még nem tudni, milyenek az

elképzelések, de úgy kell elrendezni a tervezett épületeket, hogy azok a tájba beolvadva, legalább félórányi sétára legyenek a romtemplomtól. A turizmus azért is fontos Somogyvárnak, mert a 15 milliárd forint, amit megnyertek a műemlékekre, az mind kötődik a turizmushoz valamilyen módon. Aracs fennmaradása is nagyban függ attól, hogy mennyire érdeklődik iránta a nagyközönség. Ami nem érdekli az embereket, az fenntarthatatlan, arra pénz se jut. Másfelől úgy kell a projekteket kialakítani, hogy messzemenően szem előtt legyen az épületek védelme.

A Záródokumentum-javaslatra számos kiegészítés hangzott el, jórészt a konferencia előadóinak részéről. A legtöbben a legsürgősebb konzerválási munkák elvégzését, ütemtervének meghatározását szorgalmazták. Gyors és szakszerű beavatkozásra van szükség, mert aggasztóak a romlás nyomai. Többen a sérült faragványok kiemelését, valamint másolattal való helyettesítését javasolták. Az üveg és a kő viszonyának vizsgálatára mindeddig nem tértek ki a szakemberek, figyelemzettetett Mester Éva üvegtervező és restaurátor, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottságának titkára. A kutatást ki kellene ilyen irányba is bővíteni. Szerinte megfelelő védelemben kell részesíteni a viszonylag jó állapotban megmaradt rózsablakot. A szakma haladéktalan összefogását, a körültekintő kutatási és konzerválási munkák ütemes folytatását sürgette Sava Stražmeterov újvidéki építészmérnök.

Az a kérdés is elhangzott, kinek a fennhatósága alá tartozik Aracs? A beszélgetésekben elhangzott egyes vélemények szerint a magyar nemzeti örökség részét képező, szerbiai állami védelem alatt álló aracsi pusztatemplomnak a Római Katolikus Egyház, a Bánsági Egyházmegye jurisdikciójához kell tartoznia. Dr. Német László SVD megyéspüspök besorolását hivatalosnak kell tekinteni.

A Biacsi Karolina, Korhecz Papp Zsuzsanna festőművész-restaurátor és Raffay Endre elnökletével megtartott nemzetközi konferencia a Záródokumentum elfogadásával ért véget.

Az aracsi pusztatemplom

A műemlékek helyreállításának hasznáról és kockázatáról című,
Zentán 2013. április 21–23-án megrendezett nemzetközi művészettörténeti,
régészeti és műemlékvédelmi konferencia záródokumentumaként
megfogalmazott ajánlások

A konferencia szakmai közönsége a tudományos konferenciát záró nyilvános vita során kialakult egyetértést követően ajánlásként fogalmazta meg a következőket:

01. Megköszönjük a konferenciát összehívó Magyar Nemzeti Tanácsnak a szakmai dialógus kialakításának a lehetőségét. Fontosnak tartjuk a jövőben is a szerb köztársaságbeli és a magyarországi műemlékvédelmi szervek és szakemberek, valamint a vajdasági magyarság kulturális önkormányzata közti partneri kapcsolat és folyamatos kommunikáció folytatását és fenntartását a Magyar Nemzeti Tanácsnak a vajdasági magyarság szempontjából kiemelt jelentőségű ingatlan kulturális javak meghatározásáról szóló határozata alapján a törvényes rendelkezésekkel összhangban. Az aracsi műemlékegyüttes ugyanis különleges jelentőségű kulturális érték, és mint ilyen megkülönböztetett figyelmet, törődést; konzerválása, állapotának megtartása és bemutatása pedig megfelelő pénzügyi támogatást érdemel a szerbiai műemlékvédelmi szolgálat részéről.

02. Javasoljuk, hogy az aracsi műemlékegyüttes konzerválási projektumát, amelyet a pétervárad-i székhelyű Tartományi Műemlékvédelmi Intézet készített, egyeztesse a zentai székhelyű Vajdasági Magyar Művelődési Intézet megbízottjaival, a magyarországi dr. habil. Raffay Endre művészettörténésszel és Dobó Ágota okl. építészmérnökkel, közigazdással mint a középkori művészeti emlékek kiváló szakértőivel folyamatosan konzultálva a projekt vezetőjével, Svetlana Bakić okl. építészmérnökkel, konzervátorral. A projektum éves feladatainak finanszírozása ugyancsak egyeztetésre kerül minden év elején a Tartományi Műemlékvédelmi Intézet és a Vajdasági Magyar

Művelődési Intézet között, mielőtt a Tartományi Műemlékvédelmi Intézet pályázna a Művelődési és Tájékoztatási Minisztérium, a Tartományi Művelődési és Tájékoztatási Titkárság, illetve más pénzügyi források eszközeire.

03. A templomromon esedékes műemlékvédelmi munkálatokat és azok megtervezését megelőzően további tudományos kutatásokra van szükség a különböző tudományágak képviselőinek bevonásával. A korábbi kutatások folytatását elsősorban a régésztől várjuk, amely nemcsak a templomra és a kolostorra vonatkozó ismereteinket bővítheti, de az egykori település vonatkozásában is új eredményekkel kecsegtet.

04. Fontos a restaurátorokkal megkezdett anyagtanulmányok és más természettudományos kutatások folytatása, és ezeknek megfelelően a konzerválási lehetőségek meghatározása. Az in situ állapotban fennmaradt, részben kritikus állapotú díszítőfaragványok további sorsáról különösen dönteni kell (elsősorban a restaurátorok bevonásával). Amennyiben rendszeres, időközönként megismételhető restauratori közreműködéssel sem garantálható ezek állapotának a fenntarthatósága, még az 2013-as év folyamán el kell gondolkodni ezeknek a helyszínen másolattal való pótlásáról és az eredetieknek a múzeumba szállításáról. A romterületről korábban elhurcolt faragványoknak a lehetőség szerinti felkutatása és múzeumba szállítása is ajánlott.

05. Különösen fontos a téglafelületek védelmének kidolgozása ezek dokumentációjával és a különböző korú helyreállítási foltok feltérképezésével együtt.

06. A falak védelmében meg kell oldani a templomrom területének vízvezetési problémáit, nem függetlenül a területnek a régészeti kuta-

tások befejeztével lehetőségessé váló rendezésétől. Ugyancsak a falak védelmében szükséges a falkoronáknak a csapadékkal szembeni szigetelő védelme.

07. A romállapot fenntartása ajánlott a rom művészeti, történeti és kultúrtörténeti értékeinek és vonatkozásainak megfelelően, azaz a romnak a „poétikus romok” közt való megtartása a cél. Amennyiben statikai okok nem állnak fenn, a romot érintő építészeti beavatkozások (rá- és hozzáépítések) elkerülendőek: a restaurálás helyett a konzerválás és károsodás nélkül visszafordítható érvényű beavatkozások ajánlottak. A torony esetében a statikai vizsgálatok függvényében nem elképzelhetetlen védőtető alkalmazása anélkül, hogy az az egykori felmenő részek bármiféle rekonstrukciójára vállalkozna vagy a templom megjelenésén jelentősen változtatna. A nyugati kapu és rózsablak esetében nincs ok semmiféle rekonstrukciós fantáziatevékenységnek teret engedni, inkább biztosítani kell az eredeti részletek megőrzését. A nyolcszögű pillérek feletti, az 1970-es években végezett helyreállításkor készült részek kiegészítése sem indokolt – ebben az esetben a fejezetek kialakítását kellene a rekonstrukciós fantáziára bízni.

08. Más vonatkozásokban viszont célszerűnek látszik az 1970-es években végrehajtott helyreállítás bizonyos korrekcióinak elvégzése. Ez a mellékhajó falaihoz illesztett falpillércsonkok eltávolítását és az akkor újonnan felépített pillérekre helyezett eredeti fejezetfaragványoknak a kiemelését és múzeumi falak közé szállítását jelenti. Az eredeti állapotban fennmaradt nyolcszögű pillérré még korábban visszahelyezett fejezetek levétele is ajánlott.

09. Tekintve a „poétikus rom” mivoltot és a rom körüli természeti táj kultúrtörténeti jelentőségét és művészettörténeti vonatkozásait, valamint a terület régészeti fontosságát, semmiképp sem támogatható a turizmus igényeit kiszolgáló léte-

sítményeknek a közelben való elhelyezése. Az ilyen létesítmények közül autó- és buszparkolónak elhelyezése sem támogatható a kipufogógázok jelentette veszélyek miatt. Amennyiben valóban igény mutatkozik ilyen típusú építményekre, és amennyiben azok fenntarthatósága sem vitatható, elhelyezésüket a romterülettől több kilométeres távolságban kell megoldani a természeti képet jelentősen ott sem módosító formában. Ajánlott a terepviszonyokhoz való alkalmazkodás és a sülyesztett megoldások kialakítása.

10. Ajánlásként fogalmazódik meg a vonatkozó tudományos eredmények publikálásának elősegítése, valamint a szélesebb szakmai közönségnek tudományos tanácskozásokon való tájékoztatása is. Szükségesnek mutatkozik, hogy a Magyar Nemzeti Tanács a Tartományi Műemlékvédelmi Intézettel közösen bekapcsolódjon az aracsi műemlékegyüttes folyamatos konzerválásához és bemutatásához szükséges pénzforsók előteremtéséért folyó kampánymunkába is.

11. A műemlékegyüttes őrzésére megnyugtató megoldást kell találni (első lépésként esetleg napelemes térkamerák felszerelésével), különösen most, hogy a rom megközelítését az útviszonyok rendezése nagymértékben megkönnyíti, illetve a romot már nem csak az érdeklődők ismerik. Egyeztetve Törökbecse község helyi önkormányzatával, javasoljuk a terület tisztán- és karbantartásának, őrzésének és bemutatásának (egy idegenvezető alkalmazásával) mielőbbi megoldását.

12. A konferencia résztvevői megegyeztek abban is, hogy a budapesti székhelyű Magyar Nemzeti Galériát felkérjük, készítse el az ott őrzött aracsi kő másolatát a Vajdasági Múzeum számára. A másolat végleges elhelyezéséről a Szerb Köztársaság illetékes szervei a későbbiekben döntenek majd.

Zenta, 2013. április 22.

Nyílt levél Ózer Ágnesnek

Tisztelt Ózer Ágnes!

Engedelmeivel, figyelmébe ajánlom Juhász Gyula *A szent magyar folyó* című versét, ezúttal csak egy rövid részletét.

*Szép a Rajna, Loreley folyója,
Német nagyság hű oltalmazója,
Szép a Szajna, Párizs tükrözője,
Méla Volga orosz bú szülője,
De míg bennünk lélek él és nóta,
Tisza lesz a magyarok folyója.*

Vajon ha Ön a nagy magyar költő korában él, figyelmeztette-e volna, hogy nem lehet a magyarságát deklarálnia egy folyóval, vagy Goethét, hogy a Rajnát ne emelje a német nagyság oltalmazójává? Ezt jogosan feltételezhetem, hiszen az aracsi pusztatemplomot, a magyarság egyik legcsodálatosabb örökségét, a romjaiban is fenséges műemlékét Ön alkalmatlannak tartja arra, hogy vele magyarságunkat deklaráljuk, hogy szimbólumunknak tekintsük. Lásd az Önnel készített interjúban elhangzottakat az Aracs folyóirat 2013. március 15. számában (61. o.): „...nem lehet a középkori hagyatékkal önmagunkat, magyarságunkat deklarálni”. Bizonyára értetlenül csóválta a fejét, ha elolvasta id. Berecz Sándor: *Pusztatemplom / egy darab szentföld* című könyvét, amelyet a törökbecsei tanító írt meg csaknem 200 oldalon. Értetlenül állhatott a vallomásszerűen elénk zúduló sorok előtt: „Lesz-e még ünneped, drága Omladékom? (...) Lerója-e előtted méltó kegyeletét az a keresztény világ, melyet egykor a pogányság helyébe megteremteni olyannyira igyekeztél? Támad-e egy új Erzsébet királynénk, aki újra megkönyörül roskadozó falaidon? Ezt valóban megérdemelnéd. Hisz veled egy darab Szentföld szakadt ide, hogy megáldja nemzetünk egy évezredes küzdelmét.” Azt pedig végképp nem tudná megérteni, hogyan lehetséges, hogy „sokszor megbámultam a kies romot,

megcsókolgattam az ódon falakat és árnyékukban imádkoztam az egek urához, kutattam talaja alatt, búvárkodtam könyvek sokaságában és régi írásokban”, s mindezt azért tette a dokumentumok után kutató tanító, hogy átadja az ismereteket az utókornak, mert „ha Aracsot nem is támasztjuk fel halottaiból, de legalább bebizonyítjuk, hogy nem is halt meg, hogy velünk él és élni fog, és hogy csodálni fogják akkor is, amikor mi már nem leszünk”.

A csodára Ön nem volt kíváncsi, saját bevalása szerint (legalább is a közelmúltig) még nem tekintette meg a pusztatemplom monumentális ódon falait, még most sem, amikor a Vajdasági Múzeum igazgatójaként felelősen döntenie kell a Tartományi Műemlékvédelmi Intézettel közösen a határokon átnyúló IPA-pályázat százezres euróösszegeinek felhasználásáról, különféle papírokat aláírnia stb., aminek célja a pusztatemplom megmentése. Pedig, ha élt volna az alkalmat és a Zentán megtartott műemlékvédelmi konferencia szervezőinek szíves invitálására elment volna az ingyenbusszal megnézni a pályázati anyaguk helyszínét, láthatta volna, hogy a pályázati pénzekből frissen lebetonozott parkoló a templomrom tövében nem éppen tökéletes szakmai döntés volt, hiszen a kipufogógázok, autó- és buszforgalom csak árthat a műemléknek. S ha már nem az érzelmeknél, hanem csak szigorúan a szakmai követelményeknél tartunk, amit Ön nagyra becsül, szeretném szíves figyelmébe ajánlani, de bizonyára Ön is felfigyelt a zentai tanácskozáson elhangzott felajánlásra, hogy egy Szerbiában nem létező szakma, a kőszobrász-restaurátor kiváló művelője (aki jelenleg Magyarországon dolgozik, de délvidéki származású), felkínálta segítségét az aracsi pusztatemplom mészkőfaragványainak feltérképezésében, amit már művel is, de szeretne az IPA-projektumhoz csatlakozva végezni. Biztos

vagyok benne, hogy nem fogják visszautasítani ezt és a hozzá hasonló indítványt, még akkor sem, ha a szakmai tudásukhoz nem kis lelkesedés is párosul ezeknél a fiatal szakembereknél. Remélem, hogy amikor az említett interjúban azt nyilatkozta, hogy „a történelmi örökséget nem lehet etnobizniszre felhasználni” – nem rájuk gondolt. S arra még gondolni se merek, hogy netalán azokat tekinti etnobizniszeseknek, akik eddig csaknem másfél évtizede önkéntes munkával évről évre kiszabadítják a benőtt gazból a romtemplomot, évente ökumenikus istentisztelettel, művelődés programmal, brosúrákkal, kiadványokkal tisztelgnek a pusztatemplom emléke előtt, vagy akik aprópénzeket összekoldulva pró-

bálták díjat, folyóiratot alapítva megörökíteni és a köztudatba belevinni Aracs nevét?

Az IPA-pályázat magas szintű szakmai sikerében reménykedve üdvözlö:

Gubás Ágota

Ui. Örömmel olvastam az említett interjúban, hogy fontosnak tartja, Újvidéken legyenek magyar múzeumi tárlatvezetők is, hogy a diákok és más látogatók anyanyelvükön is kaphassanak ismereteket. Felhívnom a figyelmét, hogy az IPA-pályázat pénzeszközeinek segítségével megjelentetett MONATUR-ismeretterjesztő anyag magyar nyelvű szövegén még sokat kellene javítani.

Diadal, Róma, Szent István Ház

Tavaszi zsongás és megrészegültség

Szubjektív sorok a költészet napja ürügén

„Kell ez nagyon, igen nagyon,
napkeleten, napnyugaton -”

(József Attila Kertész leszek)

József Attila volt a titkos testvérem Szabadka külvárosában, ahol az ablakunk fölött húztak el a vonatok, a töltésen. A gázgyár és az emberi lepusztultság számomra elviselhetetlen bűzében éltünk.

Tudtam, innen el kell menekülni - ehhez kellett a szabadkai gimnázium, az értelem, a szellem szabadsága, a költészet és irodalom.

Kidobott, lyukas fazékban sárga pitypang virított és mindenütt a szívós, kiirthatatlan ecetfa, amiről sokkal később tudtam meg, hogy a pálmák családjába tartozik...

A szépség koldusai voltunk. Vagyunk?

Ezek a régi emlékek most, József Attila születésnapján, április 11-én, a költészet napján bukkantak elő.

Döbbsen teszem fel a kérdést: milyen az a pedagógus, aki a költészet lélekerősítő erejét, szépségét megvonja a fiataloktól azzal, hogy nem kell kívülről, fejből verset tanulni? Pedig egy életen át mennyit segít egy-egy régen bevéssett sor! (A memorizálás az agysejteket nem terheli, inkább serkenti.)

A Maradj talpon! c. népszerű tévéműsorban egyetlen (!) végzett fiatalok nem tudták befejezni Arany János verssorát: „Csendesén kérődzik, igen jámbor fajta, pedig éhes borja...”

Belepottyantak a sülyesztőbe. Megnyílt a föld alattuk. Jogosan.

Talán úgy gondolják, elég mindent betáplálni a komputerbe, a fej maradhat üres. Meg a lélek is. Amit aztán alkohollal meg droggal töltenek ki.

De térjünk vissza a költészet napjához.

A Duna TV kitett magáért, lubickolhattunk a szebbnél szebb műsorokban. Az Énekelt versek címszó alatt Sebő Ferenc egy hazai, 1993-as felvételét mutatták be. Egy tanya gangján egyszál

gitárral, a lazán összegyűlt közönségnek az előadóművész a népdallal kezdte, kitért Weöres Sándor úgynevezett gyermekverseire, amelyek talán inkább a felnőttekhez íródtak. Sorra vette Nagy Lászlót, Petőfit, József Attilát. Jó volt újra látni Petőfi Sándor: A helység kalapácsa c. satirikus játékát, Zsurzs Éva rendezésében, Gábor Miklóssal, Major Tamással, Garas Dezsővel. Ezt a zseniális, lánglelkű „gyermeket” nálunk a tudorok lefitymálják. Az egyik könyvtárosnőnk, a Magyar Tanszék növendéke, a neve hallatán félrehúzta a száját: anyám tyúkja! Előkeresem Ady Endre: Petőfi nem alkuszik c. szenvedélyes írását. Olyan igazságokat mond ki 1911-ben, amelyek ma is érvényesek. „Jobban, egyre jobban szeretem, búsbabban és irigyebben e darabos, e vad, e mennyeien nagyságos suhancot (...) Nem csodálom, hogy Jókai is csak akkor szeretett bele, amikor már nem volt az útjában s nem kellett félnie tőle. Még kevésbé csodálom, hogy a Herczeg Ferenc-féle srófós eszű, kisképzelt svábok csak szavalni tudnak róla, de rosszul. (...) Szégyelljétek magatokat halottak, élők, falánk senkik, kik írtatok Petőfiről eddig, de szeretni igazán nem tudtátok.”

Az újdonság meglepetésével hatott a Por és Istenpor vagyunk c. válogatás, ahol József Attila Istennel perlekedő verseit hallhattuk. Ezeket a szocializmusban gondosan elrejtették, mert nem illettek bele a proletár költőről alkotott képbe. Azt, hogy a Kommunista Pártból kirúgták, nem kötötték a jónép orrára.

És vajon itt, a saját környezetünkben mi történt azon a napon? Zenta, Szabadka, Újvidék és a kisebb települések is ünnepi díszbe öltöztették a lelküket. A média úgyszintén megemlékezett a neves napról.

A kivétel Magyarokanizsa volt. Itt néma csönd honolt aznap. Az Ozoray Árpád Magyar Művelődési Egyesületben sem volt semmi, pedig ennek keretében léteznek amatőr színjátszók, népdalkórus stb. A József Attila Könyvtár sem ünnepelte névadóját. Az új igazgató, úgy látszik, ezt nem tartotta fontosnak. Hacsak nem számítjuk ide dr. Hódi Sándor másnapi könyvbemutatóját. A szerző két kötete volt a téma: a *Szívügyeink* és a *Miért hazudnak a politikusok?*

Ilyen eredménnyel jár a gyakorlatban az egypárturalom. Aki a gittegyletben nem sorakozik fel, azt kiiktatják és a kontraszelekció szellemében csak a simulékonyak boldogulnak. A szuverén agy és gondolkodás eltiprandó. Gondoljunk bele, micsoda méltatlan, alantas kutyakomédiává vált a délvidéki református egyház püspökválasztása! Utólagos információ szerint: bekavart a legnagyobb és legerősebb itteni magyar párt. Újfent és már megint és minden szinten. De hála Istennek, meg a sajtónak, amely nyilvánosságra hozta a történéseket, a nyakas reformátusok gyülekezeti szavazatai érvényesültek, amint azt az egyház szabályai előírják. Így lett az új püspök mégiscsak bánsági.

Lám, a hit és a lélek dolgaiba is belekontárkodik a politika, nem elégszik meg a kultúra irányításával.

József Attila figyelmeztet:

„Emberek, nem vadak -
elmék vagyunk! Szívünk míg vágyat érlel,
nem kartoték-adat.”

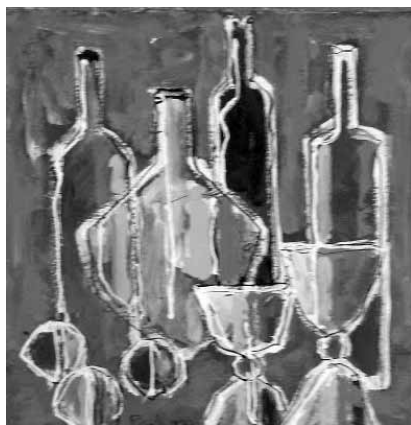
(Levegőt!)

Az írók, költők társadalombeli szerepéről, fontosságáról vajon mit gondol a kassai polgár, Márai Sándor? A *Föld, föld!...* című emlékezéseiben írja: „A költők voltak azok, akik a legelőből hazát csináltak. Mindig a költők csinálnak hazát a legelőből. (...) Ezért, sürgősen írni kellett, betűkkel. Ezért írt a »bajuszos« Berzsenyi, a meghatóan Don Quijote-szerű Kazinczy »az álruhás forradalmár«, Arany. Vagy a pipázó, hasas és bájos Heltai Jenő. Vagy a légszomjasan sípoló-hörgő, lázas-zseniális Babits. Vagy a gügyögő Szép Ernő. A gauguines ornamentikába menekülő József Attila. (...) A Felvidéken és Erdélyben, az elszakított országrészekben élt egy értelmiség, melynek számára - a trianoni évtizedekben, kisebbségi sorsban - a jó magyar könyv életigény volt.”

Legszívesebben idemásolnám az egész kötetet. De hát ez lehetetlen.

Az önismeret nem könnyű - hosszan tartó folyamat. Ebben segítenek ők, mert felteszik a legfontosabb kérdéseket: mint az élet értelme, a halál elkerülhetetlensége, a szépség, a fantázia, a humor gyógyító ereje - hacsak nem „szöveget” írnak, a szavak értelmetlen zagyválását. Parti Nagy Lajos, a vezérük maga mondja, hogy ők az „átírók”. De szerencsére már kimentek a divatból. Új idők jöttek. Ki kell mondani a „rettenetet”, hogy begyógyuljanak a sebek, mint József Attila tette, vagy a nagy mesemondók, a székeley írók. Ez kell a nemzeti önismerethez is.

Mindennek az ellentéte a kispolgár és a rossz irodalom, amely hazudik önmagának is, meg másoknak is. Ez a giccs. Az ízlésnélküliséget, esztétikai, szellemi igénytelenséget kiszolgáló szennyirodalom teljességgel elárasztotta a könyvpiacot. A zenéről nem is beszélve.

Csendélet,
Budapest-Csepel
Szent József Otthon

Keresztúton, Róma, Szent István Ház

E számunk szerzői

Bata János	közíró, Horgos
Czakó Gábor	író, Budapest
Csapó Endre	közíró, Sydney
Domonkos László	író, publicista, Budapest
Erdei Kvasznay Éva	képzőművész, Budapest
Gubás Ágota	újságíró, Szabadka
Gubás Jenő	közíró, Szabadka
Hódi Sándor	pszichológus, Ada
Huszár Zoltán	közíró, Horgos
Juhász György	hungarológus, Budapest
Mérey Katalin	író, Szeged
Mihályi Katalin	újságíró, Szabadka
Mirnicz Károly	demográfus, Szabadka
Prokopp Mária	művészettörténész, Budapest
Somogyi Győző	grafikus, festő, Salföld
Stanyó Tóth Gizella	újságíró, Újvidék
Szabó Ferenc SJ	költő, író, Budapest, Róma
Szokolczay Lajos	közíró, műkritikus, Budapest
Szemerédi Magda	újságíró, Magyarokizsa
Tomán László	író
Török Csaba	teológus, Esztergom
Utasi Jenő	lelkész, Tóthfalu
Vajda Gábor	kultúrtörténész, irodalomkritikus
Vasadi Péter	költő, író, Budapest
Vass Zoltán	történészhallgató, Horgos
W.-Nemessuri Zoltán	író, Budapest

ARACS

A délvidéki magyarság közéleti folyóirata

Megjelenik évente négyszer.

Alapító: Aracs Társadalmi Szervezet, Szabadka

Alapítók: dr. Gubás Jenő (elnök), Utasi Jenő (főszerkesztő), dr. Vajda Gábor (felelős szerkesztő)

Kiadó: Aracs Alapítvány, Horgos

Főszerkesztő: Bata János (bata.horgos@gmail.com)

Olvasószerkesztő: Gubás Ágota (folyoirat@aracs.org.rs)

Művészeti szerkesztő és fedőlapterv: Gyurkovics Hunor

Számítógépes tördelés: Gircz Károly

Nyomda: Grafoprodukt Kft., Szabadka

Nyomdaigazgató: Özvegy Károly

Szerkeszti a szerkesztőbizottság: Bata János, Gubás Ágota, Gubás Jenő, Gyurkovics Hunor, Mihályi Katalin, Mirnics Károly, Utasi Jenő

A megjelent írásokért a szerzők felelnek, és azok nem föltétlenül fejezik ki a szerkesztőség véleményét.

A szerkesztőség címe: 24000 Szabadka – Subotica, Prvog ustanka 20.

Telefon/fax: (+381)-24/542-069

E-mail: folyoirat@aracs.org.rs

A folyóirat olvasható a www.aracs.org.rs honlapon, és hozzászólhat az írásokhoz az üzenőfalon.

E számunk képzőművészeti anyagát Prokop Péter munkáiból válogattuk.

A címlapon: Keresztáldozat a magyar szentekkel, Róma, Szent István Ház, 1967

A hátlapon: Uram, irgalmazz!, Róma, Szent István Ház, a kápolna oltárképfriskója, 1967

Fotók: Vollnhofer Mária (Vollnhofer Artstudio)

Köszönetet mondunk Prokop Mária budapesti műveszettörténésznek, hogy lehetővé tette Prokop Péter munkásságának bemutatását.

		НАЛОГ ЗА УПЛАТУ	
уплатилац	шифра плаћања	валута	износ
<input type="text"/>	<input type="text" value="189"/>	<input type="text" value="DIN"/>	<input type="text" value="1000.- din."/>
сврха уплате	рачун примаоца		
<input type="text" value="Uplata donacije"/>	<input type="text" value="160-352841-17"/>		
прималац	број модела	позив на број (одобрење)	
<input type="text" value="FONDACIJA „ARACS” HORGOS"/>	<input type="text"/>	<input type="text" value="2013"/>	
печат и потпис уплатиоца	место и датум пријема		датум валуте

A Szerbiai Igazságügyi Minisztérium a 651-01-157/2001-08 szám alatt jegyezte be a folyóiratot.